

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI**

**TÜRK VE İSLÂM ESERLERİ MÜZESİ 512 ENVANTER
NUMARALI MUSHÂF-I ŞERÎFİN SÛREBAŞI BEZEMELERİNİN
TEZHİP SANATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Firdevs CEBECİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN

HAZİRAN - 2022

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRK VE İSLÂM ESERLERİ MÜZESİ 512 ENVANTER
NUMARALI MUSHÂF-I ŞERÎFİN SÛREBAŞI
BEZEMELERİNİN TEZHİP SANATI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Firdevs CEBECİ

Enstitü Anasanat Dalı : Geleneksel Türk Sanatları

**“Bu tez 01/06/2022 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN	Başarılı
Doç. Dr. Mesude Hülya DOĞRU	Başarılı
Doç. Dr. Gülnur DURAN	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Firdevs CEBECİ

01/06/2022

ÖNSÖZ

Müze ve kütüphanelerimizde kültürümüze ait Geleneksel Türk Sanatlarını ihtiva eden sayısız eser muhafaza edilmektedir. Bu eserler arasında tezhip sanatının farklı düzenlemelerle uygulama alanı bulduğu Mushaf-ı şerifler önemli bir yere sahiptir. Mushaf-ı Şeriflerin bazı nüshaları tezhip sanatı açısından incelenmiş olup, bazıları da incelenmeyi beklemektedir. Yapılan araştırmada da bu kıymetli eserlerden Türk ve İslam Eserleri Müzesi Yazma Eser Koleksiyonu'nda yer alan, Safevi Dönemi'ne ait ve tezhip sanatı açısından incelenmeyen 512 envanter numaralı Mushaf-ı Şerif incelenerek alana katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Gerek lisans gerek yüksek lisans eğitimimde bana her zaman yol gösteren bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım başta tez danışmanım Prof. Dr. Ayşe Üstün'e ve tüm hocalarıma,

Elimi tuttuğu ilk günden bugüne hiç bırakmayan fikirleriyle ve sanatıyla her zaman kılavuz olan babam ve hocam Prof. Dr. Mehmet Memiş'e ve ailemin tüm fertlerine,

Katkılarından dolayı sevgili Arş. Gör. Gülseren Toy'a,

Her zaman her koşulda yanımda olan en büyük desteğim kıymetli eşim Doç. Dr. Halil İbrahim Cebeci'ye ve bu süreçte beni sabırla bekleyen meleklerim Zeynep ve Elif Beyza'ya sonsuz şükranlarımı sunarım.

Firdevs CEBECİ

01/06/2022

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
RESİM LİSTESİ	vi
ÇİZİM LİSTESİ	xiii
ÖZET	xxii
ABSTRACT	xxiii

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM 1: MUSHAF'IN TARİH İÇİNDEKİ GELİŞİMİ, MUSHAFLARDA

TEZHIPLLENEN ALANLAR	7
1.1. Mushaf Nedir? Tarih İçindeki Gelişimi	7
1.2. 16.yy. Mushaflarının Bezeme Özellikleri.....	11
1.3. Mushaflarda Tezhiplenen Alanlar	19
1.3.1. Zahriye Tezhibi	20
1.3.2. Serlevha Tezhibi.....	21
1.3.3. Koltuk Tezhibi.....	23
1.3.4. Sûrebaşı Tezhibi	25
1.3.5. Mushaf Gülleri ve Durak Tezhibi	32
1.3.6. Nısfü'l Kur'an Tezhibi	35
1.3.7. Beyne's-sütûr (Satır Arası) Tezhibi	37
1.3.8. Hâtıme Sayfası Tezhibi	37
1.3.9. Fahnâme Tezhibi	39

BÖLÜM 2: TÜRK VE İSLAM ESERLERİ MÜZESİ 512 ENVANTER

NUMARALI MUSHAF-I ŞERİFİN SÛREBAŞI BEZEMELERİNİN TEZHİP

SANATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 512 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerif.....	40
2.2. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 512 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerifin Sûrebaşı Bezemelerinin Gruplandırılması.....	63
2.3. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 512 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerifin Sûrebaşı Bezemelerinin Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi	65
2.3.1. 1.Grup Sûrebaşlarının Tezyînî Özellikleri	65

2.3.2. 2.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	81
2.3.3. 3.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	93
2.3.4. 4.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	107
2.3.5. 5.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	115
2.3.6. 6.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	118
2.3.7. 7.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	122
2.3.8. 8.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	126
2.3.9. 9.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	139
2.3.10. 10.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	142
2.3.11. 11.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	173
2.3.12. 12.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	176
2.3.13. 13.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	183
2.3.14. 14.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	186
2.3.15. 15. Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	190
2.3.16. 16. Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	194
2.3.17. 17. Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	199
2.3.18. 18. Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	209
2.3.19. 19. Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	213
2.3.20. 20. Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri	217
2.3.21. Plân Şeması Açısından Farklı Olan Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri ...	230
BÖLÜM 3: TİPOLOJİ.....	235
3.1. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 512 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerifin Sûrebaşı Bezemelerinin Tipolojik Açıdan Tasnifi	235
3.2. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 512 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerifin Sûrebaşı Bezemelerinde Kullanılan Motiflerin ve Diğer Bezeme Unsurlarının Tipolojisi ..	246
3.2.1. Rumi Motifleri.....	247
3.2.2. Bulut Motifleri.....	250
3.2.3. Hatayi Grubu Motifleri	251
3.2.4. Arasuları.....	256
3.2.5. Tığlar	257
3.2.6. Durak Bezemeleri.....	258
BÖLÜM 4: UYGULAMA ÇALIŞMALARI.....	259

4.1. Eser-1 (Reprodüksiyon)	260
4.2. Eser-2 (Zahriye)	261
4.3. Eser-3 (Unvan Sayfası Düzeninde Serbest Tasarım)	262
SONUÇ	263
KAYNAKÇA.....	285
ÖZGEÇMİŞ	290

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Ç	: Çizim
Çev	: Çeviren
Ed	: Editör
Env. No.	: Envanter Numarası
E.H.	: Emanet Hazinesi Kitaplığı
EHA	: Ekrem Hakkı Ayverdi
F.Y.	: Farsça Yazmalar
H.	: Hicri
HS	: Hırka-i Saadet Kitaplığı
İÜNEK	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
M.	: Miladi
M 3	: Medine Kitaplığı 3 Numaralı Eser
R.	: Resim
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SK	: Süleymaniye Kütüphanesi
Ş.E.	: Şam Evrakı
TİEM	: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
v.	: Varak
yy.	: Yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Kitabe yazısının rengine göre sûrebaşları	235
Tablo 2: Kitabe alanının zemin rengine göre sûrebaşları	236
Tablo 3: Kitabe alanını diğer alandan ayıran iplik çeşidine göre sûrebaşları.....	236
Tablo 4: Kitabe alanındaki desenin uygulama tekniğine göre sûrebaşları	237
Tablo 5: Kitabe alanındaki desende kullanılan motiflere göre sûrebaşları	238
Tablo 6: Şemse etrafındaki $\frac{1}{4}$ simetrlili alanın zemin rengine göre sûrebaşları.....	239
Tablo 7: Şemse etrafındaki $\frac{1}{4}$ simetrlili alandaki desenin uygulanma tekniğine göre sûrebaşları	240
Tablo 8: Şemse etrafındaki $\frac{1}{4}$ simetrlili alandaki desende kullanılan motiflere göre sûrebaşları	241
Tablo 9: Tezhipli alanlara göre sûrebaşları	242
Tablo 10: Başlık bezemelerinin plan çizimleri.....	243
Tablo 11: Beyne's-süturlu sayfalar.....	246
Tablo 12: Rumi motifleri.....	247
Tablo 13: Bulut Motifleri	250
Tablo 14: Yaprak Motifleri.....	251
Tablo 15: Hatayi Motifleri.....	252
Tablo 16: Penç Motifleri.....	254
Tablo 17: Goncagül Motifleri.....	255
Tablo 18: Arasuları.....	256
Tablo 19: Anahtarlı Zencerek.....	257
Tablo 20: Tek İplik.....	257
Tablo 21: Tığlar	257
Tablo 22: Durak Bezemeleri.....	258
Tablo 23: Kıyaslamalı Motif Değerlendirmeleri	269
Tablo 24: Rumi motifinin helezona yerleştirilme örnekleri	271
Tablo 25: Yönü Ters Olan Rumiler	275

RESİM LİSTESİ

Resim 1: TİEM ŞE 87	8
Resim 2: İÜKYK A6552 (v.481b-482a) Hattat: Şeyh Hamdullah	9
Resim 3: Hattatı Hafız Osman (Hususi Koleksiyon) (v.479a-478b)	10
Resim 4: Şahkulu'ya mâl edilen Şah Mahmud Nişaburi Murakkası İÜK F.1426 (v.47b-v.48)	12
Resim 5: Muhibbi Divanı SK Nuruosmaniye 3873 (v.257a)	13
Resim 6: Ahmed Karahisari Mushafı TSMK HS.5 (v.25a).....	14
Resim 7: TİEM 503 (v.2b-v.3a).....	16
Resim 8: TİEM 504 (v.351b).....	16
Resim 9: TİEM 504 (v.287b).....	17
Resim 10: Falname TİEM 503 (v.369b-v.370a).....	18
Resim 11: TİEM 504 (v.356a).....	18
Resim 12: Zahriye Sayfası, TİEM Env.No:503.....	21
Resim 13: Muhibbi Dîvânı Serlevha Tezhibi (İÜK 5467) (v.2b-3a).....	22
Resim 14: Serlevha Düzeninde Tezhipli Alan TİEM-224 (v.531b-v.532a) H.923/M.1517.....	23
Resim 15: TSMK-HS.5 (v.8a)	24
Resim 16: TİEM Şam Evrakı-87	25
Resim 17: TSMK HS-32 (v.317a) 7-8.yüzyıl.....	26
Resim 18: TSMK M-3 (v.80a) 7-8.yüzyıl	26
Resim 19: TİEM ŞE 611 (10. Yüzyıl)	26
Resim 20: TİEM 457 (v.385b), (10.yüzyıl)	27
Resim 21: TSMK EH-1 (v.119a).....	27
Resim 22: TİEM ŞE 3275 (10.yüzyıl)	27
Resim 23: TİEM 107 (v.156a) H.600/M.1204 Hattatı: Ömer b. Ali b. Muhammed.....	28
Resim 24: TSMK R.27 (v.1b) M.1191	29
Resim 25: TİEM 294 (v.2b) H.837/M.1434 Hattatı: Şems el-Baysungurî.....	30
Resim 26: TSMK-HS.5 Hattatı: Ahmed Şemseddin Karahisari.....	31
Resim 27: TİEM 408 (v.2a) H.1259/M.1843-44 Hattatı: Kazasker Mustafa İzzet	31
Resim 28: S.K. Sultan Ahmed 1, Nr.12 (v.188b)	33
Resim 29: TİEM 556 10.yüzyıl	35

Resim 30: Nısfü'l Kur'an Tezhibi, TİEM 503 (v.171b-172a).....	36
Resim 31: Nısf sayfası örnekleri.....	37
Resim 32: Serlevha Düzeninde Hatime Kısmı EHA XIII/12 (v.306b-307a)	38
Resim 33: Sin harfinden detay	42
Resim 34: Tarih yazısı	42
Resim 35: Mushaf-ı Şerifin Kabının İçi TİEM 512.....	43
Resim 36: Mushaf-ı Şerifin Kabının Dışı TİEM-512.....	44
Resim 37: Zahriye Tezhibi, TİEM Env. No: 512 (v.1b-v.2a)	45
Resim 38: Zahriye sayfası detay	45
Resim 39: Serlevha Tezhibi, TİEM Env. No: 512 (v.2b-3a).....	47
Resim 40: Serlevha tezhibi yazı alanı detay	48
Resim 41: Serlevha tezhibinden detay	49
Resim 42: Ara sayfa, TİEM Env. No: 512 (v.4b-v.5a).....	50
Resim 43: Beynes'sütûrlü sayfa, TİEM Env. No: 512 (v.232b-v.233a).....	50
Resim 44: (v.223a).....	51
Resim 45: Unvan Sayfası, TİEM Env.No:512(v.3b).....	52
Resim 46: Nısf Sayfası,TİEM Env.No:512 (v.223b).....	52
Resim 47: Mushaf Gülleri.....	53
Resim 48: TİEM 512 Durak tezhipleri	54
Resim 49: Haşiye bulunan sayfalar.....	55
Resim 50: a (v.453a), b (v.133b)	55
Resim 51: Serlevha Sayfa Düzeninde Son Sûreler TİEM 512 (v.479b-v.480a)	56
Resim 52: Serlevha Sayfa Düzeninde Son Sayfadan detay	57
Resim 53: TİEM Env.No: 512, Ketebe sayfası (v.480b) ve Hatim duâsının başı (v.481a)	58
Resim 54: Falnâme TİEM Env. No: 512 (v.482b-483a)	59
Resim 55: Falnâme sayfalarından detay (v.483a).....	60
Resim 56: Falnâme sayfalarından (v.484b)	60
Resim 57: Falnâme sonu (v.485a)	61
Resim 58: Evkaf-ı İslamiye Müzesi'nin mührü.....	62
Resim 59: Vakfiye Kaydı TİEM 512.....	62
Resim 60: "Vakf" ibaresi	62

Resim 61: Âli İmran sûresi başlık bezemesi (v.39b)	66
Resim 62: Ukud / Mâide sûresinin başlık bezemesi (v.81a).....	67
Resim 63: A'râf sûresinin başlık bezemesi (v.114b).....	68
Resim 64: Tevbe sûresinin başlık bezemesi (v.141b).....	69
Resim 65: İsrâ sûresinin başlık bezemesi (v.213b).....	70
Resim 66: Enbiya sûresinin başlık bezemesi (v.246)	71
Resim 67: Duhân sûresinin başlık bezemesi (v.384b).....	72
Resim 68: Casiye sûresinin başlık bezemesi (v.387a).....	73
Resim 69: Ahkâf sûresinin başlık bezemesi (v.390a).....	74
Resim 70: Kalem sûresinin başlık bezemesi (v.443a)	75
Resim 71: Cin sûresinin başlık bezemesi (v.450a)	76
Resim 72: Mürselât sûresinin başlık bezemesi (v.457b)	77
Resim 73: İnfitâr sûresinin başlık bezemesi (v.463b).....	78
Resim 74: Aynı hatayı motifinden örnekler.....	81
Resim 75: Nisâ sûresinin başlık bezemesi (59b)	82
Resim 76: Hûd sûresinin başlık bezemesi (167a).....	83
Resim 77: İbrâhim sûresinin başlık bezemesi (v.193b).....	84
Resim 78: Nûr sûresinin başlık bezemesi (v.268a).....	85
Resim 79: Zümer sûresinin başlık bezemesi (v.355a)	86
Resim 80: Mü'min sûresinin başlık bezemesi (v.362a).....	87
Resim 81: Zuhurf sûresinin başlık bezemesi (v.379b).....	88
Resim 82: Kıyâme sûresinin başlık bezemesi (v.455a)	89
Resim 83: Tekvîr sûresinin başlık bezemesi (v.463a)	90
Resim 84: Hac sûresinin başlık bezemesi(v.256a)	94
Resim 85: Kasas sûresinin başlık bezemesi (v.296b).....	95
Resim 86: Rûm sûresinin başlık bezemesi (v.311a).....	96
Resim 87: Sebe' sûresinin başlık bezemesi (v.330a).....	97
Resim 88: Fâtır sûresinin başlık bezemesi (v.335b).....	98
Resim 89: Yâsin sûresinin başlık bezemesi (v.340a).....	99
Resim 90: Hucurât sûresinin başlık bezemesi (v.401).....	100
Resim 91: Mülk sûresinin başlık bezemesi (v.441a)	101
Resim 92: Dehr/İnsan sûresinin başlık bezemesi (v.456a)	102

Resim 93: Nebe' sûresinin başlık bezemesi (459a)	103
Resim 94: Nâzi'ât sûresinin başlık bezemesi (v.460b)	104
Resim 95: Ğâşiye sûresinin başlık bezemesi (v.468b)	105
Resim 96: Enfal sûresinin başlık bezemesi (v.134a)	108
Resim 97: Hicr sûresinin başlık bezemesi (v.198b)	109
Resim 98: Tâhâ sûresinin başlık bezemesi (v.238b)	110
Resim 99: Ankebut sûresinin başlık bezemesi (v.305a)	111
Resim 100: Tarık sûresinin başlık bezemesi (v.467b)	112
Resim 101: A'lâ sûresinin başlık bezemesi (v.468a)	113
Resim 102: Şems sûresinin başlık bezemesi (v.471a)	116
Resim 103: Din/Maun sûresinin başlık bezemesi (v.478a-2)	117
Resim 104: Yunus sûresinin başlık bezemesi (156b)	119
Resim 105: Furkan sûresinin başlık bezemesi (v.276b)	120
Resim 106: Yusuf sûresinin başlık bezemesi (v.178a)	123
Resim 107: Rad sûresinin başlık bezemesi (v.188b)	124
Resim 108: Beled sûresinin başlık bezemesi (v.470b)	127
Resim 109: Leyl sûresinin başlık bezemesi (v.471b)	128
Resim 110: Duhâ sûresinin başlık bezemesi (v.472a)	129
Resim 111: Tin sûresinin başlık bezemesi (v.473a)	130
Resim 112: Zilzâl sûresinin başlık bezemesi (v.475a)	131
Resim 113: Âdiyat sûresinin başlık bezemesi (v.475b)	132
Resim 114: Kâfirun sûresinin başlık bezemesi (v.478b-2)	133
Resim 115: Mesed/Tebbet sûresinin başlık bezemesi (v.479b-1)	134
Resim 116: Hatim duâsının başlık bezemesi (v.481a)	135
Resim 117: Kari'a sûresinin başlık bezemesi (v.476a)	140
Resim 118: İhlâs sûresinin başlık bezemesi (v.479b-2)	141
Resim 119: Meryem sûresinin başlık bezemesi (v.232b)	144
Resim 120: Şu'arâ sûresinin başlık bezemesi (v.282a)	145
Resim 121: Neml sûresinin başlık bezemesi (v.289b)	146
Resim 122: Sâd sûresinin başlık bezemesi (v.350b)	147
Resim 123: Akvât/Fussilet sûresinin başlık bezemesi (v.369b)	148
Resim 124: Kâf sûresinin başlık bezemesi (v.403a)	149

Resim 125: Zâriyat sûresinin başlık bezemesi (v.405b)	150
Resim 126: Necm sûresinin başlık bezemesi (v.410a)	151
Resim 127: Kamer sûresinin başlık bezemesi (v.412b).....	152
Resim 128: Rahmân sûresinin başlık bezemesi (v.414b)	153
Resim 129: Hadîd sûresinin başlık bezemesi (v.420a)	154
Resim 130: Mücâdele sûresinin başlık bezemesi (v.423b).....	155
Resim 131: Haşr sûresinin başlık bezemesi (v.426b)	156
Resim 132: Mümtehhine sûresinin başlık bezemesi (v.429b)	157
Resim 133: Saff sûresinin başlık bezemesi (v.432a)	158
Resim 134: Cum'a sûresinin başlık bezemesi (v.433b).....	159
Resim 135: Nifak/Münâfikûn sûresinin başlık bezemesi (v.434b).....	160
Resim 136: Teğâbun sûresinin başlık bezemesi (v.436a).....	161
Resim 137: Talâk sûresinin başlık bezemesi (v.437b).....	162
Resim 138: Tahrîm sûresinin başlık bezemesi (v.439a)	163
Resim 139: Hâkka sûresinin başlık bezemesi (v.445a)	164
Resim 140: Me'âric sûresinin başlık bezemesi (v.447a)	165
Resim 141: Nûh sûresinin başlık bezemesi (v.448b).....	166
Resim 142: Abese sûresinin başlık bezemesi (v.462a).....	167
Resim 143: İnşikâk sûresinin başlık bezemesi (v.465).....	168
Resim 144: Burûc sûresinin başlık bezemesi (v.466b).....	169
Resim 145: Fecr sûresinin başlık bezemesi (v.469b).....	170
Resim 146: Alâk sûresinin başlık bezemesi (v.473b).....	174
Resim 147: Nas sûresinin başlık bezemesi (v.480a-2)	175
Resim 148: Sâffât sûresinin başlık bezemesi (v.344b)	178
Resim 149: Feth sûresinin başlık bezemesi (v.397b).....	179
Resim 150: Müzzemmil sûresinin başlık bezemesi (v.451b)	180
Resim 151: Topkapı Sarayı Harem Dairesi Çinileri	181
Resim 152: Vâkıa sûresinin başlık bezemesi (v.417b)	184
Resim 153: Mutaffîfîn sûresinin başlık bezemesi (v.464b)	185
Resim 154: Kadir sûresinin başlık bezemesi (v.474a).....	187
Resim 155: Kevser sûresinin başlık bezemesi (v.478b-1)	188
Resim 156: Fil sûresinin başlık bezemesi (v.477b)	191

Resim 157: Felak sûresinin başlık bezemesi (v.480a-1).....	192
Resim 158: (v.477b) rumi detay	193
Resim 159: İnşirah sûresinin başlık bezemesi (v.472b).....	195
Resim 160: Tekasür sûresinin başlık bezemesi (v.476b).....	196
Resim 161: Nasr sûresinin başlık bezemesi (v.479a)	197
Resim 162: En'âm sûresinin başlık bezemesi (v.97b)	200
Resim 163: Mü'minûn sûresinin başlık bezemesi (v.261b)	201
Resim 164: Lokman sûresinin başlık bezemesi (v.316a).....	202
Resim 165: Secde sûresinin başlık bezemesi (v.319b)	203
Resim 166: Ahzab sûresinin başlık bezemesi (v.321b)	204
Resim 167: Muhammed sûresinin başlık bezemesi (v.394a).....	205
Resim 168: Tûr sûresinin başlık bezemesi (v.408a)	206
Resim 169: Nahl sûresinin başlık bezemesi (v.203a)	210
Resim 170: Müddessir sûresinin başlık bezemesi (v.453a)	211
Resim 171: Beyyine sûresinin başlık bezemesi (v.474b)	214
Resim 172: Hümeze sûresinin başlık bezemesi (v.477a-2)	215
Resim 173: Kureyş sûresinin başlık bezemesi (v.478a-1)	216
Resim 174: Bakara sûresinin başlık bezemesi (v.3b)	219
Resim 175: Kehf sûresinin başlık bezemesi (v.223b).....	222
Resim 176: Falnâme başlık bezemesi (v.482b)	226
Resim 177: Şûrâ sûresinin başlık bezemesi (v.374b)	231
Resim 178: Asr sûresinin başlık bezemesi (v.477a-1).....	232
Resim 179: Müzzemmil Sûresi (v.451b)	260
Resim 180: Zahriye	261
Resim 181: Aşere-i Mübeşşere	262
Resim 182: Zahriye Tezhibi, TİEM-379	264
Resim 183: Zahriye Tezhibi, SK Sultan Ahmed I-Env.No: 11	265
Resim 184: TSMK-A5(v.372a)	266
Resim 185: TSMK H.S.5 (v.302b-v.303a)	267
Resim 186: İÜNEK-FY.1426 (v.24b).....	274
Resim 187: İÜNEK-FY.1426 (v.22b).....	274
Resim 188: (v.246b)	276

Resim 189: (v.472a).....	276
Resim 190: (v.477b)	277
Resim 191: TİEM 379 Mushaf-ı Şerif kabının içi.....	278
Resim 192: TİEM 379 Mushaf-ı Şerif kabından detay.....	279
Resim 193: TİEM 512 Mushaf-ı Şerif kabından detay.....	279
Resim 194: SK Sultan Ahmed I. Env.no:11 Mushaf-ı Şerif kabının içi.....	280
Resim 195: SK Serez Env.No: 00002	281
Resim 196: SK Sultan Ahmed I. Env.no:11	281
Resim 197: TSMK K.105 (v.8b)	282
Resim 198: TSMK K.170 (v.1b)	282
Resim 199: TSMK M.12	283
Resim 200: TSMK K.105	283

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1: 1. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	65
Çizim 2: Âli İmran sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.39b)	66
Çizim 3: Âli İmran sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.39b).....	66
Çizim 4: Ukud / Mâide sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.81a)	67
Çizim 5: Ukud/Maide sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.81a).....	67
Çizim 6: A'râf sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.114b)	68
Çizim 7: A'raf sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.114b).....	68
Çizim 8: Tevbe sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.141b).....	69
Çizim 9: Tevbe sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.141b).....	69
Çizim 10: İsrâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.213b).....	70
Çizim 11: İsrâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.213b).....	70
Çizim 12: Enbiya sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.246b).....	71
Çizim 13: Enbiya sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.246b)	71
Çizim 14: Duhân sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.384b)	72
Çizim 15: Duhân sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.384b)	72
Çizim 16: Casiye sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.387a)	73
Çizim 17: Casiye sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.387a)	73
Çizim 18: Ahkâf sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.390a)	74
Çizim 19: Ahkâf sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.390a).....	74
Çizim 20: Kalem sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.443a).....	75
Çizim 21: Kalem sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.443a)	75
Çizim 22: Cin sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.450a)	76
Çizim 23: Cin sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.450a)	76
Çizim 24: Mürselât sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.457b).....	77
Çizim 25: Mürselât sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.457b)	77
Çizim 26: İnfitâr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.463b)	78
Çizim 27: İnfitâr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.463b).....	78
Çizim 28: 2. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	81
Çizim 29: Nisâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.59b).....	82
Çizim 30: Nisâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.59b)	82
Çizim 31: Hûd sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.167a)	83

Çizim 32: Hûd sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.167a).....	83
Çizim 33: İbrâhim sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.193b)	84
Çizim 34: İbrâhim sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.193b).....	84
Çizim 35: Nûr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.268a).....	85
Çizim 36: Nûr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.268a).....	85
Çizim 37: Zümer sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.355a).....	86
Çizim 38: Zümer sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.355a)	86
Çizim 39: Mü'min sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.362a).....	87
Çizim 40: Mü'min sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.362a).....	87
Çizim 41: Zuhurf sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.379b).....	88
Çizim 42: Zuhurf sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.379b).....	88
Çizim 43: Kıyâme sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.455a).....	89
Çizim 44: Kıyâme sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.455a)	89
Çizim 45: Tekvîr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.463a).....	90
Çizim 46: Tekvîr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.463a)	90
Çizim 47: 3. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	93
Çizim 48: Hac sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.256a).....	94
Çizim 49: Hac sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.256a)	94
Çizim 50: Kasas sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.296b)	95
Çizim 51: Kasas sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.296b)	95
Çizim 52: Rûm sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.311a)	96
Çizim 53: Rûm sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.311a)	96
Çizim 54: Sebe' sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.330a).....	97
Çizim 55: Sebe' sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.330a).....	97
Çizim 56: Fâtır sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.335b)	98
Çizim 57: Fâtır sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.335b)	98
Çizim 58: Yâsin sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.340a).....	99
Çizim 59: Yâsin sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.340a).....	99
Çizim 60: Hucurât sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.401a)	100
Çizim 61: Hucurât sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.401a)	100
Çizim 62: Mülk sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.441a)	101
Çizim 63: Mülk sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.441a)	101

Çizim 64: Dehr/İnsan sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.456a)	102
Çizim 65: Dehr/İnsan sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.456a)	102
Çizim 66: Nebe sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.459a).....	103
Çizim 67: Nebe sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.459a)	103
Çizim 68: Nâzi'ât sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.460b)	104
Çizim 69: Nâzi'ât sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.460b).....	104
Çizim 70: Ğaşiye sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.468b).....	105
Çizim 71: Ğaşiye sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.468b).....	105
Çizim 72: 4. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	107
Çizim 73: Hicr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.134a)	108
Çizim 74: Hicr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.134a).....	108
Çizim 75: Hicr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.198b).....	109
Çizim 76: Hicr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.198b).....	109
Çizim 77: Tâhâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.238b).....	110
Çizim 78: Tâhâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.v.238b).....	110
Çizim 79: Ankebut sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.305a)	111
Çizim 80: Ankebut sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.305a)	111
Çizim 81: Tarık sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.467b)	112
Çizim 82: Tarık sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.467b)	112
Çizim 83: A'lâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.468a)	113
Çizim 84: A'lâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.468a).....	113
Çizim 85: 5. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	115
Çizim 86: Şems sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.471a)	116
Çizim 87: Şems sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.471a)	116
Çizim 88: Din/Maun sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.478a-2)	117
Çizim 89: Din/Maun sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.478a-2)	117
Çizim 90: 6. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	118
Çizim 91: Yunus sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.156b).....	119
Çizim 92: Yunus sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.156b)	119
Çizim 93: Furkan sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.276b).....	120
Çizim 94: Furkan sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.276b)	120
Çizim 95: 7. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	122

Çizim 96: Yusuf sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.178a)	123
Çizim 97: Yusuf sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.178a)	123
Çizim 98: Rad sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.188b).....	124
Çizim 99: Rad sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.188b)	124
Çizim 100: 8. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	126
Çizim 101: Beled sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.470b).....	127
Çizim 102: Beled sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.470b)	127
Çizim 103: Leyl sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.471b).....	128
Çizim 104: Leyl sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.471b)	128
Çizim 105: Duhâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.472a).....	129
Çizim 106: Duhâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.472a)	129
Çizim 107: Tin sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.473a).....	130
Çizim 108: Tin sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.473a)	130
Çizim 109: Zilzâl sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.475a).....	131
Çizim 110: Zilzal sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.475a).....	131
Çizim 111: Âdiyat sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.475b)	132
Çizim 112: Âdiyat sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.475b).....	132
Çizim 113: Kâfirun sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.478b-2)	133
Çizim 114: Kâfirun sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.478b-2).....	133
Çizim 115: Mesed/Tebbet sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.479b-1).....	134
Çizim 116: Mesed/Tebbet sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.479-1)	134
Çizim 117: Hatim duasının başlık bezemesi desen çizimi (v.481a)	135
Çizim 118: Hatim duasının başlık bezemesinden ¼ detay (v.481a).....	135
Çizim 119: 9.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	139
Çizim 120: Kari'a sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.476a)	140
Çizim 121: Karia sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.476a).....	140
Çizim 122: İhlâs sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.479b-2).....	141
Çizim 123: İhlâs sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.479-2).....	141
Çizim 124: 10.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	143
Çizim 125: Meryem sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.232b)	144
Çizim 126: Meryem sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.232b)	144
Çizim 127: Şu'arâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.282a).....	145

Çizim 128: Şu'arâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.282a)	145
Çizim 129: Neml sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.289b)	146
Çizim 130: Neml sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.289b).....	146
Çizim 131: Sâd sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.350b).....	147
Çizim 132: Sâd sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.350b).....	147
Çizim 133: Akvât/Fussilet sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.369b).....	148
Çizim 134: Akvât/Fussilet sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.369b)	148
Çizim 135: Kâf sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.403a)	149
Çizim 136: Kaf sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.403a).....	149
Çizim 137: Necm sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.405b)	150
Çizim 138: Necm sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.405b)	150
Çizim 139: Necm sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.410a).....	151
Çizim 140: Necm sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.410a)	151
Çizim 141: Kamer sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.412b)	152
Çizim 142: Kamer sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.412b).....	152
Çizim 143: Rahmân sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.414b).....	153
Çizim 144: Rahman sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.414b)	153
Çizim 145: Hadîd sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.420a)	154
Çizim 146: Hadîd sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.420a)	154
Çizim 147: Mücâdele sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.423b)	155
Çizim 148: Mücâdele sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.423b).....	155
Çizim 149: Haşr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.426b)	156
Çizim 150: Haşr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.426b)	156
Çizim 151: Mümtehhine sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.429b).....	157
Çizim 152: Mümtehhine sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.429b)	157
Çizim 153: Saff sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.432a)	158
Çizim 154: Saff sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.432a)	158
Çizim 155: Cum'a sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.433b)	159
Çizim 156: Cum'a sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.433b).....	159
Çizim 157: Nifak/Münâfikûn sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.434b).....	160
Çizim 158: Nifak/Münâfikûn sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.434b).....	160
Çizim 159: Teğâbun sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.436a)	161

Çizim 160: Teğâbun sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.436a).....	161
Çizim 161: Talâk sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.437b).....	162
Çizim 162: Talâk sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.437b).....	162
Çizim 163: Tahrîm sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.439a)	163
Çizim 164: Tahrîm sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.439).....	163
Çizim 165: Hâkka sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.445a).....	164
Çizim 166: Hâkka sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.445a)	164
Çizim 167: Me'âric sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.447a).....	165
Çizim 168: Me'âric sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v. 447a)	165
Çizim 169: Nûh sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.448b)	166
Çizim 170: Nûh sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.448b).....	166
Çizim 171: Abese sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.462a)	167
Çizim 172: Abese sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.462a).....	167
Çizim 173: İnşikâk sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.465b)	168
Çizim 174: İnşikâk sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.465b).....	168
Çizim 175: Burûc sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.466b)	169
Çizim 176: Burûc sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.466b).....	169
Çizim 177: Fecr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.469b).....	170
Çizim 178: Fecr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.469b).....	170
Çizim 179: 11.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	173
Çizim 180: Alâk sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.473b)	174
Çizim 181: Alâk sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.473b).....	174
Çizim 182: Nas sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.480a-2).....	175
Çizim 183: Nas sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.480a-2)	175
Çizim 184: 12.Grup (v.344b)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi	177
Çizim 185: 12.Grup (v.397b)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi	177
Çizim 186: 12.Grup (v.451b)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi	177
Çizim 187: Sâffât sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.344b)	178
Çizim 188: Sâffât sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.344b)	178
Çizim 189: Feth sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.397b).....	179
Çizim 190: Feth sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.397b).....	179
Çizim 191: Müzzemmil sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.451b).....	180

Çizim 192: Müzzemmil sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.451b)	180
Çizim 193: 13.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	183
Çizim 194: Vâkıa sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.417b)	184
Çizim 195: Vâkıa sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.417b)	184
Çizim 196: Mutaffifin sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.464b)	185
Çizim 197: Mutaffifin sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.464b)	185
Çizim 198: 14.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	186
Çizim 199: Kadir sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.474a)	187
Çizim 200: Kadir sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.474a).....	187
Çizim 201: Kevser sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.478b-1)	188
Çizim 202: Kevser sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.478b-1)	188
Çizim 203: 15.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	190
Çizim 204: Fil sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.477b).....	191
Çizim 205: Fil sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.477b)	191
Çizim 206: Felak sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.480a-1)	192
Çizim 207: Felak sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.480a-1).....	192
Çizim 208: 16.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	194
Çizim 209: İnşirah sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.472b).....	195
Çizim 210: İnşirah sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.472b).....	195
Çizim 211: Tekasür sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.476b)	196
Çizim 212: Tekasür sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.476b).....	196
Çizim 213: Nasr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.479a).....	197
Çizim 214: Nasr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.479a)	197
Çizim 215: 17.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	199
Çizim 216: En'am sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.97b)	200
Çizim 217: En'am sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.97b).....	200
Çizim 218: Mü'minûn sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.261b).....	201
Çizim 219: Mü'minûn sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.261b)	201
Çizim 220: Lokman sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.316a).....	202
Çizim 221: Lokman sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.316a)	202
Çizim 222: Secde sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.319b)	203
Çizim 223: Secde sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.319b)	203

Çizim 224: Ahzab sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.321b).....	204
Çizim 225: Ahzab sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.321b)	204
Çizim 226: Muhammed sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.394a).....	205
Çizim 227: Muhammed sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.394a).....	205
Çizim 228: Tûr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.408a)	206
Çizim 229: Tûr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.408a)	206
Çizim 230: 18.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	209
Çizim 231: Nahl sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.203a)	210
Çizim 232: Nahl sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.203a)	210
Çizim 233: Müddessir sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.453a)	211
Çizim 234: Müddessir sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.453a)	211
Çizim 235: 19.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi.....	213
Çizim 236: Beyyine sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.474b).....	214
Çizim 237: Beyyine sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.474b)	214
Çizim 238: Hümeze sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.477a-2)	215
Çizim 239: Hümeze sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v. 477a-2)	215
Çizim 240: Kureyş sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.478a-1)	216
Çizim 241: Kureyş sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.478a-1)	216
Çizim 242: 21.Grup (v.3b)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi	218
Çizim 243: Bakara sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.3b).....	220
Çizim 244: Bakara sûresinin başlık bezemesinden detay (v.3b)	220
Çizim 245: Bakara sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.3b)	221
Çizim 246: 21.Grup (v.223b)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi	221
Çizim 247: Kehf sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.223b).....	223
Çizim 248: Kehf sûresinin başlık bezemesinden detay (v.223b).....	223
Çizim 249: Kehf sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.223b).....	224
Çizim 250: 21.Grup (v.482b)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi	225
Çizim 251: Falnâme başlık bezemesinin desen çizimi (v.482b).....	227
Çizim 252: Falnâmenin başlık bezemesinden detay (v.482b)	228
Çizim 253: Falnâme başlık bezemesinden ¼ detay (v.482b)	228
Çizim 254: 21.Grup (v.374b)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi	230
Çizim 255: 21.Grup (v.477a-1)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi	230

Çizim 256: Şûrâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.374b).....	231
Çizim 257: Şûrâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v. 374b)	231
Çizim 258: Asr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.477a-1)	232
Çizim 259: Asr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v. 477a-1).....	232

ÖZET	
Başlık: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 512 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerifin Sûrebaşı Bezemelerinin Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi	
Yazar: Firdevs CEBECİ	
Danışman: Prof.Dr. Ayşe ÜSTÜN	
Kabul Tarihi: 01/06/2022	Sayfa Sayısı: xxiii(ön kısım) + 291 (tez)
“Mushaf” sözlükte “bir araya getirilip bağlanmış yazılı sayfalar” anlamına gelir. Ayrıca Kur’an metninin tamamını ifade eden özel bir isim olan “Mushaf” kelimesinin başka metinler için de kullanıldığı görülür. İslam dünyasında Kur’an’a ve kitaba gösterilen sevgi ve saygı yazıyı sanat seviyesine yükseltirken buna bağlı olarak Mushaf kitabeti etrafında tezhip, cilt gibi kitap sanatlarının da gelişmesine ve üslupların doğmasına vesile olmuştur. Sanatkârların kutsal kitabımız olan Mushafların hazırlanmasında tüm hünelerini sergilemiş olmaları konuyu belirleme hususunda Mushaflara yönelinmesini sağlayan başlıca etkindir. Mushaflar bezeme bakımından olduğu gibi hat, kâğıt, cilt sanatları açısından da oldukça zengin eserlerdir. Tezhip sanatının Mushaflarda uygulandığı alanlardan biri de sûrebaşı olarak adlandırılan; sürenin adı, nerede nazil olduğu, âyet sayısı gibi bilgilerin yer aldığı tezyîni alanlardır. Yapılan bu araştırmada daha önce tezyînatı ile incelenmemiş olan, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi’nde bulunan 512 envanter numaralı Mushaf-ı Şerif ele alınmış olup, dönemine dair literatür taraması yapılmıştır. Günümüz yayınlarında incelenen TİEM 512 envanter numaralı eserden az sayıda görselle iki tez, bir makale ve bir katalog kitabında bahsedilmektedir. Buradan yola çıkarak tezhip sanatıyla ilgilenen araştırmacılara bir eseri daha tanıma fırsatı sunmak adına, eserin daha fazla görseli eşliğinde desen analiziyle birlikte değerlendirmelerde bulunulmuştur. Tez hazırlığına başlarken Türk ve İslâm Eserleri müzesi ziyaret edilerek 512 envanter numaralı Mushaf ile ilgili görseller temin edilmiştir. Görseller detaylı bir şekilde incelenip, özellikle Sûrebaşı alanlarının analizleri yapılmıştır. Sûrebaşı bezemeleri plan ve desen çizimleri yapıp, tasarım benzerlikleri açısından kataloglanarak, değerlendirmeleriyle birlikte sunulmuştur. Yapıldığı dönemin sanat anlayışına dair önemli bilgiler sunan yazma eserlerden biri daha incelenerek Geleneksel kitap sanatları alanında literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.	
Anahtar Kelimeler: Mushaf-ı Şerif, Kur’an-ı Kerim, Tezhip, Sûrebaşı, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Evaluation of the Sûrebaşı Decorations of Mushaf-I Şerif with Inventory No. 512 from Museum of Turkish and Islamic Art in terms of Illumination Art	
Author of Thesis: Firdevs CEBECİ	
Supervisor: Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN	
Accepted Date: 01/06/2022	Number of Pages: xxiii (pre text) + 291 (thesis)
The word “mushaf” in the dictionary means “written pages put together and connected”. It is seen that the word "Mushaf", which is a special name that expresses the entire text of the Qur'an, is also used for other texts. While the love and respect shown to the Qur'an and the book in the Islamic world elevates the writing to the level of art, accordingly, the arts such as illumination and binding around the Mushaf inscription. It also contributed to the development and the emergence of styles. The fact that the craftsmen showed all their skills in the preparation of our holy book, the Mushafs, is the main factor that leads us to turn to the Mushafs in determining the subject. Mushafs are very rich in terms of decoration. One of these areas is called the sûrebaşı; These are ornamental areas that contain information such as the name of the surah, where it was revealed or the number of verses. In this research, the Mushaf-ı Sharif with inventory number 512 in the Turkish and Islamic Arts Museum, which has not been examined with its art of illumination before, has been discussed and a literature review of its period has been made. However, the examined work with inventory number TİEM 512 is limitedly mentioned in two theses, an article and a catalog book. From this point of view, in order to provide the researchers interested in the art of illumination with the opportunity to get to know another work, evaluations were made with pattern analysis accompanied by more visuals of the work. In the beginning of the thesis preparation process, the museum of Turkish and Islamic Arts was visited and images of the Mushaf with inventory number 512 were obtained. The visuals were examined in detail, and especially the Sûrebaşı areas were analyzed. Plan and pattern drawings of the Sûrebaşı decorations were made, cataloged in terms of design similarities, and presented with their evaluations. It is aimed to contribute to the literature in the field of traditional book arts by examining one of the manuscripts that provide important information about the understanding of art of the period in which it was made.	
Keywords: Mushaf-i Sharif, Quran, Illumination, Sûrebaşı, Museum of Turkish and Islamic Arts	

GİRİŞ

İslâm dünyasında kutsala gösterilen ehemmiyeti belki de en güzel anlatan örneklerden biri Kur'an-ı Kerimlerin vücuda gelişidir. Yazısı ve bezemesi ilk bakışta görülen en temel özellikleridir. Fakat arka plânda daha nice ayrıntılar gizlidir. Kağıdından mürekkebine, motifinden desenine, muhafaza edilen kablardan üzerine koyulacağı rahlelerine kadar her şeyi özenle seçilip, hürmetle icra edilmiştir. Hattatlar en güzel yazılarını yazmaya, müzehhipler ve mücellitler en güzel bezemelerini yapmaya gayret edip, bütün hünelerini ortaya koymuşlardır.

Matbaanın kullanımına kadar en çok yazılan eserin Kur'an-ı Kerimler olduğu söylenilebilir. Birçok sanatkârın ibadet niyetiyle ürettiği bu eserlerin sanat değeri şüphesiz ölçülemez. Sanatkârlar eserin bezemesinin ve yazılarının güzelliği kadar, mahiyetine de önem vermişlerdir. Tezyinat içinde yer alan yazılarda da Kur'an'ı öven yücelten, benzersiz oluşuna, değiştirilemeyeceğine, insanlık için en doğru mesaj olduğuna işaret eden âyetleri seçmişlerdir.

Yazma eserler yapıldığı dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını ortaya koyan belgelerdir. Eserin kıymetine ve takdim edilecek kişinin ehemmiyetine göre tezhipli sayfaların fazlalaştığı görülmektedir. Diplomatik hediye ya da cami ve türbelere vakfedilmek için hazırlanan Mushaflar bu özel eserlere örnek verilebilir.

Bir Mushaf'ta en çok bezeme alanına sahip olan kısımların sûrebaşları olduğunu söylemek mümkündür. Elbette çok özel bazı istisnalar olabilir; her cüz başının serlevha düzeninde, her cüz ortasının hâşiyeli biçimde bezendiği TİEM-504 (Duran, 2018, s.191) numaralı Mushaf gibi.

Dört halife döneminde kitap haline gelişini tamamlayan Mushaf, yazısı ve tezyinatıyla farklı birçok tertiple yazılmıştır. Günümüzde de matbu Mushaflarda yaygın olarak karşımıza çıkan Hafız Osman tertibi Osmanlı döneminde oluşmuştur.

Tez çalışmasının başlangıcında çalışmanın konusu, amacı, önemi ve yöntemine dair bilgi verilmiştir.

Çalışmanın Konusu

Hat, tezhip cilt sanatları açısından Mushaf-ı Şerifler, yazma eserler arasında önemli bir yere sahiptir. Hangi inanç olursa olsun kutsal unsurlar her zaman kıymetli olmuştur.

Mushaf-ı Şerifler de bu bağlamda en özenli sanat eserleri olmuştur. Tezhip sanatının farklı düzenlemelerle uygulama imkânı bulduğu Mushaflar, tezhip sanatının geçmişine dair en iyi kaynaklardır. Kullanılan malzeme, renk, motif, desen, üslûp ve uygulama tekniği gibi özellikleriyle yapıldığı dönemin zevk ve sanat anlayışına dair belge niteliğindedir. Mushafların tezhiplenmiş bölümlerinden biri olan sûrebaşı bezemeleri, hemen hemen ilk görüldüğü Emevî döneminden itibaren her dönemde ve her üslûpta birbirinden farklı desenlerle yapılmaya çalışılmıştır. Aynı eserde bütün başlık bezemelerinin aynı olduğu örnekler gibi ayrı olduğu örneklerde mevcuttur. Bu desen çeşitliliği araştırmanın konusunu belirlemede cazip gelen unsurlardan biri olmuştur.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Yazma Eser Koleksiyonu'nun dijital kayıtları arasında yapılan incelemelerde tespit edilen birkaç Mushaf-ı Şerife ait görsellerin tez danışmanı Sayın Prof. Dr. Ayşe Üstün ile yapılan değerlendirmeleri neticesinde 512 envanter numaralı Mushaf-ı Şerif'in ele alınmasına karar verilmiştir. Sûrebaşı bezemelerindeki çeşitlilik, tez konusunun "*Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Bulunan 512 Envanter Nolu Mushaf-ı Şerif'in Sûrebaşı Bezemelerinin Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi*" olarak belirlenmesine vesile olmuştur.

Çalışmanın Amacı

"*Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Bulunan 512 Envanter Nolu Mushaf-ı Şerif'in Sûrebaşı Bezemelerinin Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi*" adlı tez konusunun amacı; esere ait sûrebaşı bezemelerinin desen analizlerini yaparak, tasarım özellikleri, renk ve uygulama tekniklerinin tespitiyle tezhip sanatı açısından değerlendirmek ve zengin bezeme alanlarına sahip Mushaf-ı şeriflerden birini daha sanatsal değerleri açısından inceleyerek konuyla alakalı araştırmacılar için alan literatürüne katkı sağlamaktır.

Çalışmanın Önemi

Ecdadımızın miras bıraktığı yazılı kültüre ait henüz incelenmemiş nice eser, müze ve kütüphanelerin yazma eser koleksiyonlarında muhafaza edilmektedir. Yapıldığı dönemin sanat anlayışına dair her biri ayrı birer belge olan bu eserler sanatkârlar ve sanat alanında eğitim gören öğrenciler için önemli kaynaklardır. Henüz gün yüzüne çıkmamış bu

yazmaların, araştırmacılar tarafından ortaya koyulan çalışmalarla literatüre kazandırılması önemlidir.

Mushaf-ı Şerifler bezeme özellikleriyle tezhip sanatı açısından zengin kaynaklardır. Araştırmalarda yapılan analizler; desen, tasarım, motif, uygulama tekniği, renk ve üslûp gibi özelliklerin ele alınmasıyla tezhip sanatının daha iyi anlaşılmasına, tanınmasına, özümzenmesine ve yeni anlayışlarla geleceğe taşınmasına vesile olması adına mühimdir.

Çalışmanın Yöntemi

Araştırmaya Mushaf-ı Şerifler çerçevesinde ele alınacak bir konu belirlemek gayesiyle Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne gidilerek Yazma Eser Koleksiyonu'ndan eser tespiti ile başlanmıştır. Dijital ortamda sunulan listelerde envanter numaraları yazılı olup, hangi esere ve döneme ait olduğuna dair açıklama bulunmaması görsel talep listesini oluşturmayı zorlaştırmıştır. 16.yüzyıl Safevi dönemine ait birkaç Mushaf'tan alınan görsellerin değerlendirilmesi neticesinde 512 envanter numaralı eserin incelenmesine dair konu belirlenmiştir. Ardından esere ait bezemeli diğer görsel dokümanlar Türk ve İslâm Eserleri Müzesi ziyaret edilerek tedarik edilmiştir. Esere ait envanter kayıt bilgileri Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nin yetkilileri ile yapılan yazışmalarla talep edilmiş olup, tarafımıza e-posta yoluyla iletilmiştir. Tezhipli alanları açısından zengin bir eser olan Mushaf-ı Şerif'in değerlendirilmesinde desen analizi yapılacak olan kısım sûrebaşı alanlarıyla sınırlandırılmış olup, diğer bezeme alanlarına dair bilgilere çizimleri yapılmaksızın yer verilmiştir.

Tüm dünyayı etkileyen covid-19 salgını nedeniyle uygulanan kısıtlamalardan ötürü kütüphane ve müzelerin kapalı olması araştırma sürecini etkilemiştir. Araştırmaya Sakarya Üniversitesi Kütüphanesi ve Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sakarya Geleneksel Sanatlar İhtisas Merkezi Kütüphanelerinde ve bilgisayar ortamında Mushaf ve Mushaf tezyinatına dair literatür taraması yapılarak başlanmıştır. Konuyla alakalı kitap, makale ve tezler tespit edilmiştir. Tezin ilk bölümünde Mushaf'ın ilk örneklerinden itibaren gösterdiği gelişim ve Mushaflarda tezhiplen alanlara dair kısa bilgilere görseller eşliğinde yer verilmiştir. Tezhiplen alanlar başlığı altında araştırmanın asıl konusuyla alakalı olan "sûrebaşı tezhibi" adlı alt başlık biraz daha detaylı olarak ele alınmıştır. Ardından incelenen eserin yapıldığı dönem olan 16.yüzyıl Mushaflarının tezhip özellikleri anlatılmıştır. Bu bölümde bazı yayınlarda ve kütüphanelerde bulunan Mushaf-

1 Şerif görsellerinden de yararlanılmıştır. Fotoğraf alt bilgilerinde araştırmaya konu olan esere ait görsellerde kaynak gösterilmemiş, bazeninin bulunduğu varak numaralarına yer verilmiştir. Diğer görsellerde ise bulunduğu kütüphane adı ve envanter numarası yazılmıştır. Şayet kullanılan görsel bir yayından alıntı ise resmin altında bilgi verilmiştir.

Araştırmanın konusu ile ilgili olarak Çiçek Derman'ın "Tarihimizde Mushafların Bezenmesi" başlıklı makalesi, "M.Uğur Derman'ın "Doksan Dokuz İstanbul Mushafı", Halil İnalıcık ve Günsel Renda tarafından hazırlanan "Osmanlı Uygarlığı"ndan, "İslâm Kültür Mirasında Hat Sanatı", Muhittin Serin'in "Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar" kitabı ve İslâm Ansiklopedisi'nde yayınlanmış olan "Mushaf" maddesinden, Gülnur Duran'ın "Mushafların Bezenmesinde Tezhip Sanatının Önemi ve Katkıları", "Mushafların Bezenmesinde Nısfü'l-Kur'an Tezhibinde Sayfa Düzeni", "Tezhip Sanatının Kullanım Alanları" adlı makalelerinden, Müjde Unustası editörlüğünde hazırlanan "1400. Yılında Kur'anı Kerim" adlı kitapta yer alan Zeren Tanındı'nın "Kur'an Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri" başlıklı makalesinden, Lale Uluç'un "Türkmen Valiler, Şirazlı Ustalar, Osmanlı Okurlar: XVI. Yüzyıl Şiraz El Yazmaları" adlı kitabından, Fatih Özkafa'nın "Hat Sanatı Bakımından Mushaf Kitabedinin Tarihî Seyri"(2010) makalesinden, kullanılan örnek görseller için Türk ve İslâm Eserleri Müzesi ve Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eser Koleksiyonu'nda kayıtlı olan Mushaf-ı Şeriflerden ve konuyla ilişkili olarak Ayşe Tanrıver Celasın'ın "XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Tezhip Sanatı Bağlamında Şeyh Hamdullah Mushafları Sûrebaşı Bezemelerinin Değerlendirilmesi", Fatıma Betül Bağcı'nın "El Yazması Eserlerde Tezhipli Fihrist Sayfaları (TSMK, TİEM, İÜK)" (2019) adlı tezlerinden yararlanılmıştır.

İkinci bölümde araştırmaya konu olan 512 numaralı Mushaf'ın müzehhep alanları görselleri ile değerlendirilmiştir. Asıl konu olan Mushaf'ın sûrebaşı bezemeleri gruplandırılarak ele alınmıştır. Plan özelliğine göre on sekiz, hususi durumlarına göre üç olmak üzere yirmi bir grup ortaya çıkmıştır. Gruplarda bulunan örneklerin hangi sûreye ait olduğu, Kur'an-ı Kerimdeki sıra numarası, bulunduğu varak numarası ve ölçülerine dair bilgiler, daha anlaşılır olacağı düşünülerek tezyîni özellikleri açıklanmadan önce tablo şeklinde verilmiştir. Bunu tercih etmekteki amaç, metin içinde aramaya gerek kalmaması ve kolaylık sağlamasıdır. Birkaç grubun içerdiği örnek adedi fazla olduğu için listenin uzun olacağı düşünülerek bu şekilde hareket edilmiştir. Metin içinde yer aldığı için okuma istikametine uygunluk açısından sıralamanın yan yana yapılarak yazılması

tercih edilmiştir. Ölçüler, tarafımıza verilen dijital görseller üzerinden bilgisayar ortamında alınmıştır. Titizlikle yapılan ölçümlerin aynı veya oldukça yakın sonuçlar içerdiği düşünülmektedir. Görseller açık duran kitap pozisyonunda olduğundan, sayfanın eğiminden kaynaklanan nüanslar olabilir.

Grupların değerlendirilmesi, çizimleri ve orijinal görselleriyle yapılmıştır. Sayfa sayısını fazlaştırmamak adına her bir sûrebaşı için ayrı plan çizimine yer verilmemiştir. Listenin ardından grubun ortak özelliği olan plan çizimine başta yer verilmiş, ardından sûrebaşı bezemelerinin her biri görseli ve çizimiyle yer almıştır. Çizimleri elle yapılan desenler taranarak ilgili yerlere konulmuştur. Tezyini özellikleri desen, motif, renk ve uygulama tekniği açısından incelenerek, benzerlik ve farklılıklarıyla ilgili tespitlere yer verilmiştir. Bezemelerin değerlendirmelerinde renkler anlatılırken gelenekte olduğu gibi tabiatta bulunan unsurların renkleri göz önünde bulundurularak nitelendirilmiştir. Örneğin kavuniçi, vişne rengi, küf yeşili gibi.

İncelenen Mushaf-ı Şerif'te zahriye, serlevha, hatim duâsı, fahnâme bezemeleri dışında yüz on beş adet başlık bezemesi olmasına rağmen müzehhep varak sayısı daha fazladır. Bu durum her sûrebaşı bezemesi bulunan varakta olduğu gibi, karşısına gelen varakın da beyne'sütur bezemeli olmasındandır. Mushaf'ın tamamına dair görseller elimizde olmadığından bu varaklar dışında Mushaf gülleri içeren başka müzehhep varakların olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple tespitler elimizde bulunan görsellere göre yapılmıştır. Âyet sonlarındaki durak bezemelerinin tespiti de bu şekildedir. Mevcut görsellerde Kur'an metnindeki durakların hepsi aynı şekilde şeşhane durak olup, sûrebaşı bezeme alanında yer alan duraklarda farklı çeşitler de kullanılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise eserin tipolojik açıdan değerlendirilmesi yapılmıştır. Sûrebaşı bezemelerinin belirlenen kriterlere göre değerlendirilmesi tablolar halinde verilmiştir. Başlık tezhiplerinin desenlerinde kullanılan motiflerin tipolojik açıdan değerlendirilmesi de aynı şekilde tablo kullanılarak yapılmıştır.

Dördüncü bölümde ise tez konusuyla ilgili birisi reproduksiyon, ikisi serbest tasarım olmak üzere yapılan uygulama çalışmalarına yer verilmiştir.

Çalışma; değerlendirme ve sonuç, ardından da kullanılan kaynakça ve özgeçmiş ile son bulmuştur. Kaynakça kitaplar, makaleler, tezler ve yararlanılan yazma eserler şeklinde

sıralanmıştır. Yazma eserler bulunduğu kütüphane ve envanter numaraları ile yazılmış olup; tarihi, hattatı ve müzehhibi belli olanlar belirtilmiştir.

BÖLÜM 1: MUSHAF'IN TARİH İÇİNDEKİ GELİŞİMİ, MUSHAFLARDA TEZHİPLENEN ALANLAR

1.1. Mushaf Nedir? Tarih İçindeki Gelişimi

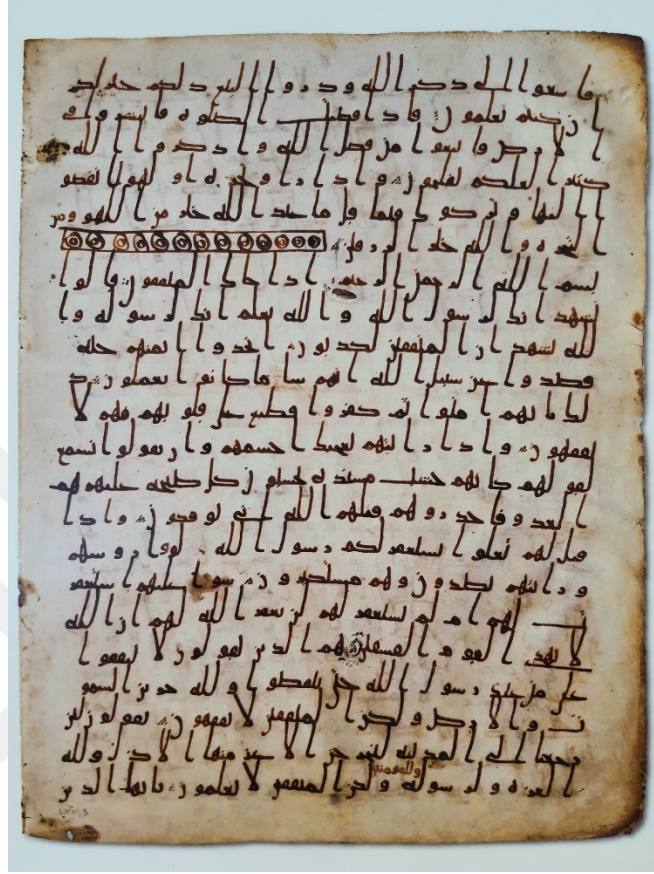
“Bir araya getirilip bağlanmış yazılı sayfalar” anlamına gelen Mushaf kelimesi, Kur'an sayfalarının cemedilmesiyle ortaya çıkan kitap haline verilen addır (Maşalı, 2006, s.242; Özkafa, 2010, s.309; Memiş, 2019, s.409). Mushaf diğer kutsal kitaplar ve başka metinler için de kullanılmış bir ifadedir. Kur'an, Mushaf'tan başka kelâmullah, tenzîl, furkan, vahy, zikr gibi birçok farklı isimle de anılmaktadır (Birişik, 2002, s.383).

Hiz. Peygamber (sav) vahiy yoluyla gelen âyetleri ezberletmenin yanında görevli vahiy katipleri tarafından yazıya geçmesini de sağlamıştır. Yapılan savaşlarda hafızların şehit düşmesiyle Kur'an âyetlerini ezbere bilenlerin sayısının azalması endişeye yol açmıştır. Bu durum, dağınık vaziyetteki Kur'an sayfalarının Hiz. Ömer (ra)'ın teklifiyle Hiz. Ebu Bekir (ra) döneminde bir araya getirilmesine vesile olmuştur (Gündüz, 1968, s.94; Birişik, 2002, s.; Memiş, 2019, s.409).

Hiz. Osman (ra) döneminde Kur'an metnine hiçbir işaret ilave edilmeden çoğaltılan Mushaflarda geometrik, yatay ve dikey çizgilerin oluşturduğu nokta ve hareke bulunmayan basit bir yazı türü tercih edilmiş ve parşömen (işlenmiş deri) üzerine kahverengi mürekkeple yazılmıştır (Bkz.Resim 1). Kur'an metninin düzenlenmesi Hiz. Peygamberin (sav) Cebail (as) ile karşılıklı olarak okudukları sıralamaya göre belirlenmiş olup, Fâtiha sûresi ile başlayıp Nas sûresi ile bitecek şekilde tertip edilmiştir. Hiz. Osman (ra) Mushaflarında Kur'an'da yüz on dört sûre mevcuttur. Başkanlığını Zeyd b. Sâbit'in yaptığı heyet tarafından çoğaltılan nüshalar Mekke, Medine, Kûfe, Şam, Basra gibi önemli merkezlere gönderilmiştir. Müslümanlar arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları önlemek için bu nüshalar dışındaki diğer tüm nüshaların imha edilmesi istenmiştir (Serin, 2010, s.58-59; Maşalı, 2010, s.242).

Emeviler döneminde sosyal ve ekonomik gelişmeler ilim ve sanat hayatına da yansımıştır. Mushaf yazımına önem verilmiş ve güzel yazı ile yazılmasına gayret edilmiştir. Hüsn-i hatla Mushaf yazan katiplerin sayısı artmış ve yazı hususunda harflerin oran ve biçimleri, satır düzeni gibi birtakım gelişmeler olmuştur (Serin, 2010, s.65; Abay, 2017, s.1-3; Memiş, 2019, 410). Emevîler döneminde Mushaf kitâbetinde görülen diğer bir gelişme de Kur'an kıraatinde ortaya çıkan hataları önlemek, doğru ve rahat okumayı sağlamak

gayesiyle yapılan harekeleme ve noktalama çalışmalarıdır (Serin, 2006, s.249; Özkafa, 2010, s.310).

Resim 1: TIEM ŞE 87

Kaynak: Kanbaş (ed.), 2013, s.15

Abbasiler döneminde katipler kavisli çizgilere ve daha yumuşak forma sahip olan ölçülü yazıları geliştirmişlerdir. İbn Mukle (ö.328/940) ve kardeşi bu yazıları ayıklayarak tasnif etmiş, harflerin hendesi ölçü ve kurallarını tesbit ederek aklam-ı sittenin doğuşuna zemin hazırlamışlardır (Serin, 2006, s.250; Memiş, 2019, 410). Bu dönemde "neshî" olarak bilinen, daha sonraları "nesih" ve "reyhânî" adları ile anılacak olan yazı çeşitleri Mushaf yazımında öne çıkan yazılardır (Özkafa, 2010, s.310).

15. yüzyılda Osmanlı hat ekolünün oluşumuna kadar başta muhakkak ve reyhânî olmak üzere sülüs ve nesih hatlarla Mushaf kitâbetine çeşitlilik kazandırılmıştır. İbnü'l-Bevvâb'la (ö.413/1022) aynı sayfada aklâm-ı sitteden yazıların karışık olarak kullanıldığı mushaf tertibi yaygınlaşmıştır. Yakut ekolünün son temsilcisi olan Ahmed Şemseddin

Karahisârî'nin (ö.1556) yazdığı mushaf-ı şerif (TSMK, HS no.5) bu ekolde yazısı, tezhibi ve cildi bakımından en güzel örnek olarak kabul edilmektedir. (Bkz.Resim 6,15)

Osmanlı Hat ekolünün kurucusu Şeyh Hamdullah'la (ö.926/1520) birlikte Mushâf yazımında nesih hattı diğer hat çeşitlerine tercih edilir olmuş ve satır aralığı, sayfa düzeni gibi unsurlar açısından en güzel ölçülere ulaşılmıştır (Bkz.Resim 2). Şeyh Hamdullah'ın açtığı yolda Hafız Osman (1642-1698) nesih yazıya yenilikler getirmiştir (Bkz.Resim 3). İstanbul'da basılan (1871) ilk Mushâf Hafız Osman'ın Mushâfıdır (Serin, 2006, s.249; Memiş, 2019, 410-411).

Resim 2: İÜKYK A6552 (v.481b-482a) Hattat: Şeyh Hamdullah

Kaynak: Derman U., 1992, R.52

Erken dönem Mushâfları yatay dikdörtgen formda iken (Taviloğlu, 1994, s.4) (Bkz.Resim. 19,22) Osmanlı Mushaflarında sayfa düzeni daima dikine dikdörtgen şeklinde olup, en-boy nispeti ise genellikle 4/7 oranındadır. Satır adedi genellikle tek sayı (11, 13,15) olarak tercih edilmişse de nâdiren çift sayılı (8,12) satır düzeniyle yazılmış Mushaflar da mevcuttur (Özkafa, 2010, s.311-312).

Resim 3: Hattatı Hafız Osman (Hususi Koleksiyon) (v.479a-478b)

Kaynak: Derman U., 2010, s.174

İlk zamanlar her türlü tezyîni unsurdan imtina edilen Mushaf-ı Şerifler, daha sonraları ortaya çıkan karışıklıklara mahal vermemek için âlimler tarafından kabul görmüş ve harekelenmiş, noktalanmış ve bazı işaretler konulmuştur. Böylelikle hem okuyucular için kolaylık sağlanmış hem de Mushaf hususunda Müslümanlar arasında birlik sağlanmıştır. Yapılan bu nokta ve işaretler Kur'an metninden ayırt edilmesi için harflerden farklı bir renk mürekkeple kullanılarak yapılmıştır (Yılmaz, 2003, s.79; Koçyiğit, 21013, s.390) (Bkz.Resim:20,21). Zamanla âyetleri birbirinden ayıran, cüz ve sûre başlangıcını belirtmek için yapılan işaretler hoş karşılanır olmuş ve Mushaf tezyinatı kabul görmeye başlamıştır. (Özkafa, 2010, s.310).

İslâm dünyasında Kur'an'a ve kitaba duyulan sevgi ve saygı; yazıyı sanat seviyesine yükseltirken buna bağlı olarak Mushaf kitabeti etrafında tezhip, cilt, ahşap ve sedefkârlık sanatlarının da gelişmesine ve üslupların doğmasına vesile olmuştur (Serin, 2006, s.253).

1.2. 16.yy. Mushaflarının Bezeme Özellikleri

Köklü bir geçmişi bulunan, Orta Asya’da Uygur Türkleriyle başlayıp gelişen tezhip sanatı, Selçuklularla İran bölgesinden Anadolu’ya ulaşmıştır. Anadolu’da daha önce yaşamış medeniyetlerin izlerinin de etkisiyle yeni zevk ve anlayışlarla çeşitli üslûplar ortaya çıkmıştır. Mevcut sanat anlayışı, Uzakdoğu, İran, Memlûkler, Timurlular, Selçuklular, Anadolu Beylikleri ve fethedilen yerlerden gelen yeni sanat anlayışlarıyla harmanlanarak 16.yüzyıl en ihtişamlı çağı olmuştur (Derman Ç., 2012, s.65).

Fatih Sultan Mehmed (1444-1446,1451-1481) ve Sultan II.Bayezid (1481-1512) dönemlerinde tamamlanan Osmanlı klâsik sanat üslubu, 16.yüzyılda gelişimini tamamlamış ve nihai şeklini alarak “İstanbul Üslûbu” olarak anılmıştır. Yavuz Sultan Selim’in (1512-1520) Çaldıran Zaferi’yle 1514’te Tebriz, Herat ve Şiraz’dan İstanbul’a getirilen, Horasan ve Türkmen asıllı olan sanatkârlar saray nakkaşhânesine dahil edilmişlerdir. Acem Nakkaşları Bölüğü’nü oluşturan bu sanatkârlar kendi sanat anlayışlarını sarayın zevk ve anlayışıyla birleştirerek eserler üretmişlerdir (Derman Ç., 2009, s.343).

Osmanlı Devleti ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda en güçlü devrini Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) döneminde yaşamıştır. Değişik kültürlerdeki sanatkârların kaynaştığı saray nakkaşhânesinde Osmanlı sanatının klasik çağını biçimlendiren en ünlü sanatkâr Şah Kulu olmuştur (Özcan, 1992, s.29-30). Saray sernakkaşı Şah Kulu, yeni bir üslûp ortaya koyarak yeni bir sanat anlayışı getirmiştir. “Saz” kelimesi aslında “orman” kavramının karşılığıdır. Bu üslûpta yapılan eserlerde vahşi hayvanlar, ejderha, zümrüdüanka ve kilin gibi efsanevi yaratıklar, periler, kuşlar, hatayi ve hançeri yaprak motifleriyle tasarlanan bitkiler kullanılmıştır (Bkz.Resim 4). 16.yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenen saz üslubu eserlerde Şah Kulu’nun titiz ve ince işçilikli kişisel üslûbunun sürdürüldüğü görülmektedir (Mahir, 2009, s.381-385).

Resim 4: Şahkulu'ya mâl edilen Şah Mahmud Nişaburi Murakkası İÜK F.1426 (v.47b-v.48)

Kaynak: Mahir, 2011, s.214

Hocası Şah Kulu'nun ardından sernakkaş olan öğrencisi Karamemi, yarı üsluplaştırılmış bahçe çiçekleriyle kendine has bir üslûp geliştirmiştir (Bkz.Resim 5) (Derman Ç., 2012, s.66; Üstün, 2007, s.33). Yeni bir üslup ortaya koyarken aynı zamanda sanatının ana kaidelerini zorlayan hatta bazen bozan, kendine özgü uygulamaları olan Karamemi, rûmi helezonunu hatayi motifiyle sonlandırmak, sayfada bulunan yazıya aksi yönde çiçekler yerleştirmek, ağaç boyunda lale motifleri çizmek gibi Türk tezyinatında sanatkârın ilham aldığı tabiatı, hakikati dışına taşıyan bir sanatkâr olmuştur (Özcan, 1992, s.42).

Resim 5: Muhibbi Divanı SK Nuruosmaniye 3873 (v.257a)

Kaynak: Özen, 2003, s.128

16.yüzyılda Ahmed Karahisârî ve talebesi Hasan Çelebi tarafından yazılan (1540-55), Osmanlı eserleri arasında en büyük ölçüye (42.5x61.5cm) sahip olan Kur'an-ı Kerim (TSMK-HS.5) tek başına yapıldığı yüzyılın ihtişamını yansıtmakta ve tezhip sanatı açısından da bir belge niteliğini taşımaktadır. Sayfa düzeni açısından özgün bir eserdir. Yazıları farklı kalemlerde yazıldığı için koltuklu bir sayfa düzenine sahiptir. Her sayfada karşılıklı ikişerden dört koltuk tezhibi olmak üzere toplam 2360 adet koltuk bezemesi vardır. Bu koltukların bezemesini gerçekleştiren müzehhipler Nakkaş Hasan, Nakkaş Cafer, Nakkaş Mustafa, Nakkaş Ali Çelebi'dir (Tanındı, 2009, s.882-883). Klasik tezhip, çift tahrir, Karamemi Üslûbu, halkari, işlemeli rumi gibi çeşitli üslupların yoğun bezeme özelliklerini içermektedir (Bkz.Resim: 6,15). Bezemelerin deseni aynı olsa da renk ve motiflerde farklılık yapılarak tekrardan kaçınıldığı dikkati çeker (Derman Ç, 2009, s.347-349).

Resim 6: Ahmed Karahisari Mushafı TSMK HS.5 (v.25a)

Yöneticilerin sanatkârlara olan desteği, tezyini sanatların gelişmesini ve üretiminin artmasını sağlamıştır. 16.yüzyılda Osmanlı Türklerinden başka sanata en büyük desteği veren Safevi devleti olmuştur (Ak, 2018, s.315). Bu dönemde kitaplar, kültürün olduğu kadar gücün de sembolü olmuştur. Savaş ganimetleri arasında kütüphaneler ve kitaplar müstesna bir yere sahiptiler. Safevi yöneticileri tarafından Osmanlılara sunulacak diplomatik hediyeler için en makbulü gösterişli Şiraz yazmaları olmuştur. Hükümdarlardan başka varlıklı aileler tarafından da kitaplar sipariş edilmiştir. Özellikle Erken İslâm Dönemi'nde Kur'an ve Kur'an cüzlerine sahip olmayı isteyenlerin talepleri ve diğer tür kitaplara olan isteklerin artması neticesinde kitap ticareti önem kazanmıştır

(Uluç, 2006, s469-503). Safevilerde kitap sanatı Osmanlılarda olduğu gibi sadece payitahtta saray nakkaşhânesinde değil farklı merkezlerde de hazırlanmıştır. En uzun süreli üretim merkezi olan Şiraz dışında, Tebriz, Herat, İsfahan, Kazvin, Meşhed, Sebzevar, Asterabad, Baherz, Tun sultani özellikteki yazma eserlerin üretildiği yerlerdir. Osmanlılarda da saray dışında Kahire, Bağdat ve Halep'te hazırlanan eserler mevcuttur, fakat Safevi merkezlerindeki işçilik kalitesine ve üretim sürekliliğine ulaşamamışlardır (Tanındı, 2009, s.265).

Müzehhep bir eserde desenin denge ve ahenk içinde hazırlanması tezyini sanatlar için en önemli aşamadır. Kaliteli güzel desenler yapabilmek için tasarım yapmasını iyi bilmek gerekir. Özellikle Tebriz, Herat, Şiraz ve Türkmen kökenli sanatkârların yaptığı eserlerdeki birbirinden farklı ve değişik kompozisyonlara sahip zahriye ve serlevha sayfaları bu konudaki hünerlerini göstermektedir (Üstün, 2007, s38-39). 16.yüzyıl Şiraz üslubunda bu şekilde karşılıklı ve simetrik bezenmiş sayfaların birden fazla yapıldığı görülür. TİEM 512 nolu eserde de bu şekilde üç bezeme mevcuttur. Zahriye sayfalarının tamamı sıvama tezhipli yapıldığı gibi, madalyon tarzında salbekli veya salbeksiz şemse ile bezenmiş örnekleri de mevcuttur. Şemse etrafında halkar veya çift tahrir tekniğiyle bezenmiş olan zahriye sayfaları da vardır (Yıldır, 2016, s.103-104)

Safevi dönemi Şiraz Mushaflarında Fatiha sûresinin ikiye bölünerek yazılıp bezendiği görülür (Ak, 2018, s.319). Serlevhalarında yazı alanı genellikle kare ya da dikdörtgen gibi geometrik formda değil, farklı formlara sahip paftalarla sınırlandırılmıştır (Bkz.Resim 7). Araştırmaya konu olan TİEM 512 envanter numaralı Mushaf-ı Şerifin serlevhası da bu şekilde tasarlanmıştır (Bkz.Resim. 39). Bezemesi yoğun olan serlevhada yazı, süslemenin bir unsuru gibi kalmaktadır (Üstün, 2007, s37). Şiraz'da hazırlanan 16.yüzyıl Mushaflarında serlevhanın ardından gelen unvan sayfasının, karşısındaki sayfayla karşılıklı ve simetrik bezendiği gibi başlık bezemesinin taç şeklinde yapıldığı farklı örnekleri de vardır. İncelenen eserde bulunan unvan sayfası da taç şeklinde bezenmiş bir örnektir. Cetvelle çevrilen yazı alanında beyne's-sütur, cetvel dışındaki alanda ise halkar uygulamaları görülmektedir. Ara sayfalarda yazı alanında veya çevresinde zerefşan yapılan eserler mevcuttur. Bu dönem hazırlanan Mushafların âyet bitimine işaret eden durak tezhiplerinde çeşitlilik görülmez. Genellikle şeşhane penç olarak yapılan duraklar, sıvama altınla boyanıp tahrirlenmiştir. Her dilime denk gelecek şekilde renkli nokta ile süslenmiştir (Yıldır, 2016, s.105)

Resim 7: TİEM 503 (v.2b-v.3a)

Safevi ve Osmanlı eserlerine bakıldığında, Safevi eserlerinde hatayi motiflerinin ufak boylarla birlikte daha iri olarak da kullanıldığı görülür (Bkz.Resim:8-9) Rumi motiflerinde çizim bakımından farklılıklar söz konusudur. Her iki kültürde de hurdelenmiş olarak çizilen rumi motiflerinin, Safevi eserlerinde daha iri kullanıldığı görülür (Özcan, 1992, s.48-55). Bu dönemde diğer motiflerle birlikte yekberk, sarılma (piçide) rumi ve çintemani motiflerinin çokça kullanıldığı görülmektedir (Derman Ç., 2009, s.350). Bulut motifi ve kitabeli arasuları bu dönemin ön plana çıkan bezeme unsuru olmuştur. Desenlerde sonsuzluk ilkesi temel özelliklerdendir (Ak, 2018, s.319)

Resim 8: TİEM 504 (v.351b)

Resim 9: TİEM 504 (v.287b)

Tezhip sanatının en parlak dönemi olan 16.yüzyıl (Demiriz Y., 1988, s.63). Osmanlı eserlerinde limonküfü, bedahşi laciverdi ve domates kırmızısı öne çıkan renklerdir (Derman Ç., 2009, s.350). Şiraz üslûbunda altının sarı, yeşil gibi farklı tonları ve tezhipte hemen her döneme hakim olan renk lacivertle birlikte dönemin diğer üslûplarına göre daha soğuk, pastel renkler kullanılmıştır (Yıldır, 2016, s.97).

Gölgelendirmesi sulu altın ve tarama olarak yapılan halkârî 16.yüzyılda farklı renk altın kullanılarak daha zengin ve gösterişli bir hal almıştır. Yine bu dönem çift tahrir veya havalı olarak adlandırılan, ufak hatayi motiflerinin küçük helezonlar üzerinde tahrir çekilmeden işlenmesiyle oluşan bir tarz ortaya çıkmıştır. Çok sevilen ve uzun dönemler varlığını sürdüren bir üslup olmuştur (Derman Ç., 2009, s.344-350).

Safevi yazmaları ile diğer devletlere ait yazma eserler arasındaki en önemli fark, eserin bitiminde yer alan *falnâmelerdir*. Safevî Mushaflarının vazgeçilmez bir unsuru olan falnâmelere diğer dönemlerin (Osmanlı, Selçuklu vb.) Mushaflarında pek rastlanmaz. Falnâmeler, karşılıklı birer sayfa ya da birden fazla karşılıklı sayfa şeklinde yapılmıştır (Bkz.Resim:10) (Ak, 2018, s.319). Araştırmaya konu olan TİEM 512 nolu Safevi dönemi Mushafında da üç adet karşılıklı sayfa şeklinde altı sayfalık bir falnâme bulunmaktadır.

Resim 10: Falname TİEM 503 (v.369b-v.370a)

16.yüzyıl ketebe sayfalarında tüm sayfayı kaplayan sıvama tezhipli örnekler, geometrik veya farklı biçimlerde paftalanmış örnekler (Bkz.Resim: 11), şemse ve köşebent kompozisyonlu örnekler gibi zengin bezemeliler dışında sayfanın boş bırakıldığı örnekler de vardır (Taviloğlu, 1994, s.15)

Resim 11: TİEM 504 (v.356a)

16.yy. klasik dönem ciltlerinde önceki dönemlerde görülen şemse ve köşebentlerde bir yenilik olarak saz üslubunda yapılan tasarımlar görülmektedir. Deri ve kumaş üzerine işleme, gömme şemseli ve köşebentli deri, altın ve gümüş levhayla kaplı, değerli taşlarla süslenmiş cild çeşitleri, bu yüzyıl birçok alanda olduğu gibi cilt sanatında da en muhteşem çağ olduğuna işaret etmektedir (Tanındı, 2009, s.847-853). Osmanlı ciltlerinde bezeme, İran ciltlerinin aksine bütün yüzeyi kaplamaz. Şemse ve köşebentlerin arası çoğunlukla bezenmeden boş bırakılmıştır. Bu dönemde bordürler daha geniş tutulmuş ve içlerine oval ya da yuvarlak forma sahip kitabeli bordür yapılmıştır (Arıtan,1993, s.557) Şiraz yazmalarının en gösterişli ve zengin olanlarında Safevi saray nakkaşhânesinde yapılan eserler gibi lâke ciltler, altın, gümüş gibi değerli malzemeler, lapis lazuli gibi kıymetli boyalar kullanılmıştır (Uluç, 2006, s.226). Dayanıklılığından dolayı lake ciltler 16.yüzyılda çok yaygın bir şekilde kullanılmıştır (Yıldır, 2016, s.108). Herat üslûbunda yaygın olarak kullanılan “katı” tekniğine erken dönem Osmanlı ve Safevi ciltlerinde de rastlanmaktadır (Arıtan,1993, s.552)

1.3. Mushaflarda Tezhiplenen Alanlar

Kutsal kitapların sonuncusu olan Kur'an-ı Kerim, mânevî anlamda kıymetli oluşunun etkisiyle, maddi anlamda da çok değerli nadide eserler olarak karşımıza çıkar. Yüzyıllar boyunca hattatlar en güzel yazılarını yazmak için, mücellitler ve müzehhipler de bezeme konusundaki tüm hünelerlerini göstermek için adeta yarışırcasına gayret göstermişlerdir. Bir yazma eser sanatı olarak gelişme gösteren tezhip sanatının en nadide örnekleri şüphesiz Mushaf-ı şeriflerde ortaya konulmuştur.

Nakkaşhânelerde hazırlanan ya da zengin kitap hamilerinin desteğiyle yaptırılan eserlerde bezemenin yoğunluğu, kullanılan altının miktarı ve desen çeşitliliği başka eserlere nazaran daha fazladır. Kur'an-ı kerim altı bin altı yüz altmış altı âyeti kapsayan yüz on dört sûreden oluşmaktadır. Bu asıl metin bütün Mushaflarda aynı olsa da hatim duâsı, fihrist, ketebe ve vakfiye kaydı, falnâme gibi eklenen metinler ve bunların bezeme alanları sayfa sayısının Mushaf'tan Mushaf'a farklılık göstermesine vesile olmuştur. Bezeme alanlarının genişliği, tercih edilen yazı çeşidi, yazıda kullanılan kalem kalınlığı, satır sayısı, sayfa düzeni gibi unsurlar da eserin varak sayısını etkileyen başlıca etkenlerdendir.

Birçok yazma eserde olduğu gibi Mushaflarda da hattatının isim ve tarih bilgisi çoğunlukla yer alırken, müzehhibine dair bilgiye nadiren rastlanılır. Bu tür durumlarda eserin dönemine dair tahminde bulunmak için tezyinatını incelemek ilk başvurulacak unsurdur. Tezhiplenmiş alanlar ve oradaki desenlerde kullanılan motiflerin çeşidi, biçimi, boyutu, uygulama tekniği ya da kullanılan renk gibi faktörler, üslupların temel özelliklerini ifade ettiği için eserin yapıldığı döneme veya sanatkârına dair fikir verir.

Tezhip sanatı Mushaflarda zahriye sayfası, serlevha, sûrebaşları (fasıl/bölüm başları), koltuk kısımları, durak (nokta), secde, hizib, sûre, cüz gülleri, hâtime/ketebe sayfası, kenar suyu ve cetveller gibi bölümlerde uygulama sahası bulmuştur. Çalışmanın bu kısmında bahsi geçen alanlara dair bilgilere görseller eşliğinde yer verilmiştir.

1.3.1. Zahriye Tezhibi

Arapçada “sırt, arka” anlamına gelen “zahr” sözcüğünden gelen “zahriye” sırtlık demektir. Bulunduğu yer itibarıyla bu adı alan zahriye sayfası, yazma eserlerde asıl metnin başladığı sayfanın bir öncesinde yer alan sayfadır (Derman Ç, 2002, s.292; Derman Ç, 2010, s.138; Derman U., 2010, s.18).

Çoğunlukla tezhibli olan bazen de boş bırakılan bu sayfalarda, tüm sayfayı dolduran sıvama tezhip uygulandığı gibi madalyon şeklinde farklı biçimlere sahip şemse formunda bezeme örnekleri de mevcuttur. Bazen tek sayfa, bazen de karşılıklı olacak şekilde çift sayfa yapılmıştır (Bkz.Resim:12). Zahriye sayfalarında eserin kime ait olduğunu veya kime ithaf edildiğini belirten ve temellük kitabesi denilen cümlelere yer verildiği gibi kitap sahibinin imza veya mühürleri de görülmektedir. Mushaf-ı Şeriflerde zahriye sayfası yapılmışsa burada Kur'an'dan âyetler de yer almaktadır (Mesara, 1987, s.13; Göktuna, 1990, s.11-12). Yapılan incelemeler sonucunda Kur'an-ı Kerimin benzersiz ve tek oluşunu, insanlık için mesajlarının önemini ele alan âyetlerin seçildiği görülmektedir.

Tezhip sanatının bezeme özellikleri açısından en zengin örneklerinden olan zahriye sayfaları daha ziyade itinalı, özel yazmalarda uygulama alanı bulmuştur (Demiriz, 1988, s.63). Müzehhiblerin tüm hünerlerini ortaya koyarak işlediği zahriye sayfaları, icra edildiği dönemlere göre farklı bezeme özellikleri göstermektedir.

Resim 12: Zahriye Sayfası, TİEM Env.No:503

Yapımı hem masraflı hem de çok emek isteyen zahriye tezhibi 10.yy'dan sonra görülmeye başlar. Çeşitli formlarda yapılan zahriyeler Selçuklu eserlerinde etrafı münhani motifleriyle yapılan dairevi madalyon şeklindeki, Beylikler Dönemi eserlerinde genellikle beyzi formdadır. Anadolu Selçuklu, Safevi, Timur ve Osmanlı dönemlerinde yapılan eserlerde çok güzel örnekleri mevcuttur. Fatih döneminde dairevî veya mekik şeklinde iken, 16.yy dan sonra Osmanlı mushaflarında şemseler düz ya da dandanlı yapılarak tığlarla zenginleştirilmiştir. Zahriye tezhibi 17.yy'dan itibaren nadir olarak uygulanmış, yapılan örnekleri de eski zarafetini yitirmiştir (Derman Ç, 1999, s.109, Derman Ç., 2010, s.138; Duran, 2012, s.63; Baysal, 2010, s.371-372; Özkeçeci, 2014, s.171).

1.3.2. Serlevha Tezhibi

Esas metnin başladığı, karşılıklı iki sayfa şeklinde düzenlenen ve aynı bezemenin uygulandığı sayfalardır. Zahriye sayfasından sonra en yoğun ve gösterişli bezemeye sahip bu sayfalara **serlevha** veya **dibâce** adı verilir (Derman, 2010, s.139, Duran, 2009a, s.567).

Kur'an-ı Kerimlerde genel olarak sağ tarafında Fatiha Sûresi'nin tamamının sol tarafında Bakara sûresinin ilk beş âyetinin yazılıp, karşılıklı olarak aynı şekilde tezyin edildiği

görülür. Bazı Mushaf-ı şeriflerde ise Fatiha sûresi karşılıklı olarak iki sayfada yer almaktadır. Bu şekilde yapılmış olan Mushaflarda serlevhanın ardından gelen sayfalarda (Bakara sûresinin başladığı) metnin üst kısmına başlık tezhibi yapılmıştır. Bu sayfalara **unvan sayfası** denir (Bkz.Resim: 45). Bunlar bilhassa İran coğrafyasında hazırlanmış Safevi Mushaflarında karşımıza çıkmaktadır (Duran, 2012, s.63). Özellikle Safevi Mushaflarının çoğu serlevhalarında yazı alanı, cetvelle sınırlandırılmamış tezhip alanıyla sınırlandırılmıştır (Bkz.Resim.7,30). Yazı zor okunacak şekilde yoğun bir tezhip içinde yer alır. Osmanlı Mushaflarında ise genellikle yazı alanı cetvelle sınırlandırılmıştır (DURAN Gülnur; 2018-19, Yayınlanmamış ders notları) (Bkz.Resim 14).

Yazılı alanın sınırlı tutulduğu serlevha tezhipleri Mushaf-ı Şerifler dışında diğer yazma eserlerde de görülmektedir (Bkz.Resim.13). 16.yy'da en zengin ve güzel örneklerin yapıldığı serlevha tezhibi, daha sonraki yüzyıllarda tezhip sanatında görülen gerilemeye bağlı olarak ihtişamını yitirmeye başlamıştır.

Resim 13: Muhibbi Dîvânı Serlevha Tezhibi (İÜK 5467) (v.2b-3a)

Kaynak: Atasoy,2016

Nadiren Mushaflarda -incelenen Mushaf'ta da olduğu gibi- Felak ve Nas Sûrelerinin yer aldığı sayfaların serlevha düzeninde karşılıklı olarak bezendiği görülmektedir

(Bkz.Resim:14). Bazılarında ise, ara sayfalardaki düzende devam edip son iki sayfaya denk gelen sûrelerin yazı ve başlık bezemelerini içeren alanın etrafının bezenmesi şeklindedir (Bkz.Resim: 51).

Resim 14: Serlevha Düzeninde Tezhipli Alan TiEM-224 (v.531b-v.532a)
H.923/M.1517

Hattatı:Halilullah ibn Mahmud Şah, Müzehhibi: Muhammed ibn Ali el-Fakih Behemmi

Kaynak: Unustası (ed.), 2010, s.378-379

1.3.3. Koltuk Tezhibi

Birden fazla yazı çeşidi ile yazılmış olan yazılarda satırların uzunluğu da değişkenlik gösterir. Bu tür eserlerde yazının sağında ve solunda kalan kare, dikdörtgen veya üçgen şeklindeki boşluklara **koltuk** denir. Yazının cetvellerinin çekilmesiyle ortaya çıkan koltuklar, yapıldığı dönemin zevk ve üslubuna göre çeşitli şekillerde bezenmiştir (Bkz.Resim.15). Koltuk tezhipleri, bulunduğu sayfa içinde süsleyici olmakla birlikte satırları düzenleyici bir göreve de sahiptir (Birol, 2002, s.152-153).

Resim 15: TSMK-HS.5 (v.8a) (Ahmed Şemseddin Mushaf-ı Şerifi Tıpkıbasım)

Dîvan, murakka', Mushaflarda serlevha, hâtıme ve ketebe sayfaları, hilye-i şerif levhaları, en çok da kıt'alar koltuk tezhibinin uygulanma sahası bulduğu eserlerdir. Mâil kıt'alar, satırları çoğunlukla kırk derece meyilli olarak yazılan kıt'alardır. Mâil kıt'alarda satırlar blok halinde yazılır ve bu blok satırlar arasında oluşan üçgen boşluklara da "*muska koltuk*" adı verilir (DURAN Gülnur; 2018-19, Yayınlanmamış ders notları).

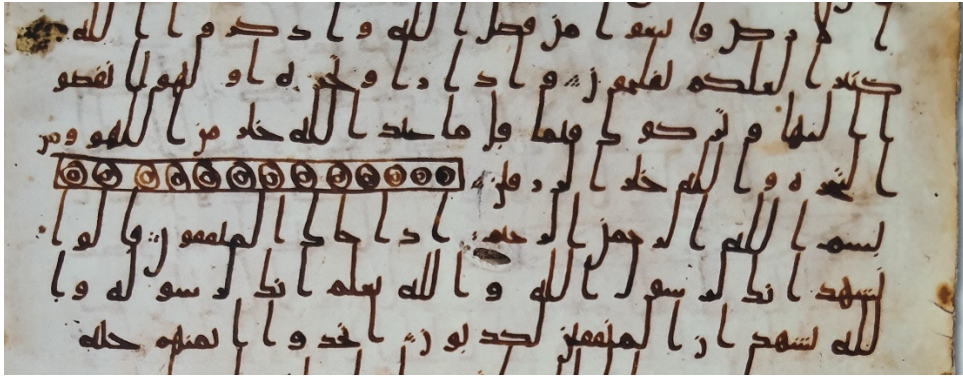
Daha ziyade simetrik yani karşılıklı aynı bezemeye sahip olacak şekilde işlenen koltuk tezhibine Alâeddin Şîr Nevâî'nin divânı, Ahmed Karahisârî'nin 2360 adet koltuk tezhibi içeren Mushaf-ı Şerifi (Bkz. Resim.6,15) ve Karamemi imzasını taşıyan Muhibbi Dîvânı çok özel örnekler içeren nadir eserlerdendir (Birol, 2002, s.152-153).

1.3.4. Sûrebaşı Tezhibi

Yazma eserlerde her bölümün başlangıcında bulunan veya bölümün başına işaret eden tezyini alanlar vardır (Bağcı,2019, s.24). Bu alanlar Mushaf-ı Şerif’lerde sûrebaşı, kitaplarda fasıl, bahir veya bölüm başı olarak anılır. Terim olarak sûre, başlangıç ve bitişleri Hz. Peygamber tarafından vahiyler doğrultusunda tayin edilen, Kur’an âyetlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan bölümlere verilen addır (Birişik, 2009, s.538). Mushaflardaki bu bezeme alanlarında sûre ismi, âyet sayısı, sıra numarası, nazil olduğu yer gibi bilgiler yazılıdır (Derman Ç., 2010, s.139; Duran, 2012, s.63).

Bezeme alanlarının hepsinde olduğu gibi sûrebaşı tezyinatı da yapıldığı döneme göre, üslûp desen, renk, kullanılan malzeme bakımından farklılıklar göstermektedir. İlk örnekleri Emevî ve Abbasî Mushaflarında görülen sûrebaşı bezemeleri, Memlûk ve Safevî Mushaflarında son halini almıştır (Tanrıver, 2014, s.17).

TİEM Şam Evrakı Koleksiyonu 80 ve 87 envanter numaralı sayfalar günümüze ulaşan en eski örneklerdir. Geç Emevî dönemine ait, yazısız sadece bezemeden oluşan bu sûrebaşı örnekleri, başlık bezemelerine dair en sade ve en basit örneklerdir (Tanrıver, 2013, s.124-125) (Bkz.Resim:16).

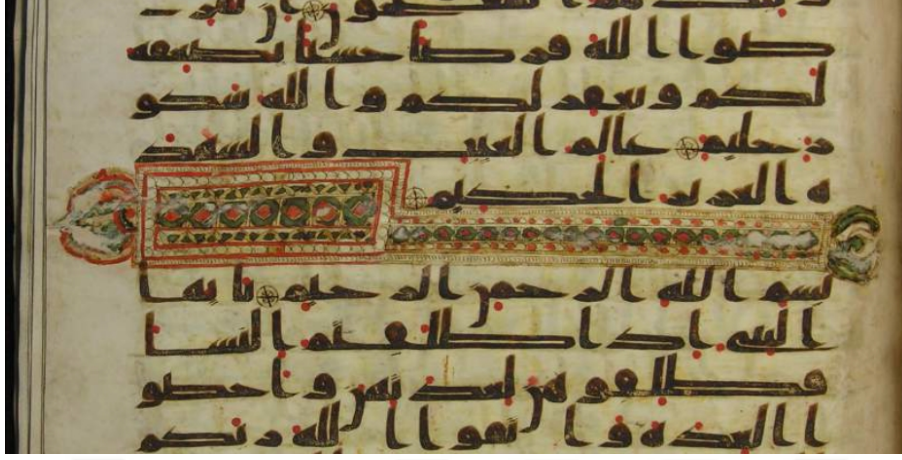

Resim 16: TİEM Şam Evrakı-87

Kaynak: Kanbaş, 2013, s.15

Sûrebaşı bezemelerinin yanlarından sayfanın hâşiye kısmına doğru uzanan, bazen tek tarafında bazen iki tarafında yer alacak şekilde yatay ekseninde yapılan madalyonlar görülmektedir. 8.yüzyılda yapılan yuvarlak ve armudi formlarda ya da palmiye biçimindeki bu bezemelerin sûre güllerinin ilk örnekleri olduğu düşünülmektedir

(Bkz.Resim: 17,18,19) (Tanrıver, 2014, s.18; Tanrıver, 2013, s.136; Tanındı, Unustası (ed.), 2010, s.91-92)

Resim 17: TSMK HS-32 (v.317a) 7-8.yüzyıl

Kaynak: Kılınçer, 2019, s.65

Resim 18: TSMK M-3 (v.80a) 7-8.yüzyıl

Kaynak: Kılınçer, 2019, s.79

Resim 19: TİEM ŞE 611 (10. Yüzyıl)

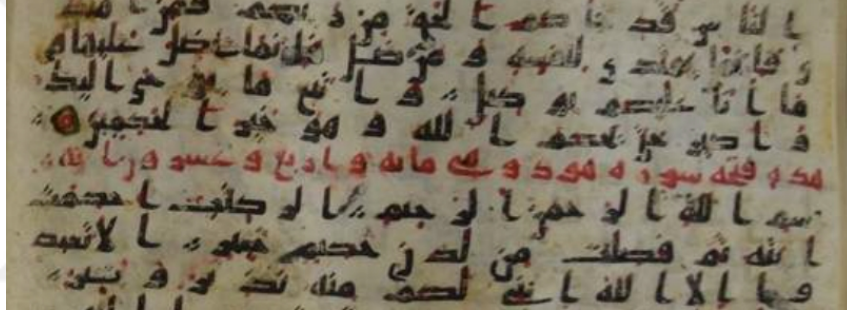
Kaynak: Kanbaş, 2013, s.17

Sûrebaşlarının tezyinatı olmadan, farklı bir renk mürekkeple ya da farklı yazı çeşidi ile yazılarak belirtildiği örnekler de görülmektedir (Baysal, 2010, s.373; Berk, 2010, s.65) (Bkz.Resim:20,21)

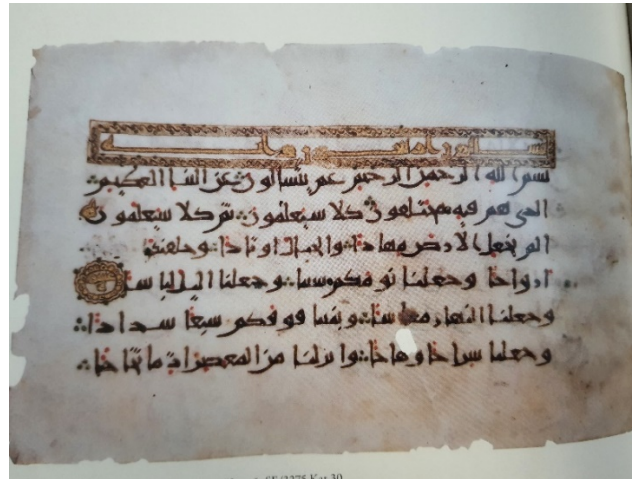
Resim 20: TIEM 457 (v.385b), (10.yüzyıl)

Kaynak: Kanbaş, 2013, s.18

Resim 21: TSMK EH-1 (v.119a)

Kaynak: Kılınçer, 2019, s.125

Resim 22: TIEM ŞE 3275 (10.yüzyıl)

Kaynak: Unustası (ed.), 2010, s.192

10.yüzyılda, sûrenin başladığı yerde, eni dar veya geniş yatay dikdörtgen şeklinde olan örneklerde mevcuttur (Tanındı, Unustası (ed.), 2010, s.91; Duran, Kunduracı-Aytaç (ed), 2014, s.134-135) (Bkz.Resim:22)

Sûrebaşı yazıları, Abbasi döneminin başlarında çoğunlukla bezemesiz tek satır olarak görülürken, dönemin sonlarında yatay dikdörtgen içine alınmış şekildedir. Ayrıca sûrebaşı tezyinatında önenli bir unsur olan paftalama sistemi bu dönemde başlamıştır. Geometrik bezemelerin yaygın olduğu İlhanlı, Memlûk ve Selçuklu dönemlerinde sûrebaşı bezemeleri cetvellerle çevrilip arasuyu şeklinde (zencerek, saç örgüsü, gözü açık vb.) işlenmiştir (Tanrıver, 2014, s.19-21). (Bkz.Resim:23).

Resim 23: TIEM 107 (v.156a) H.600/M.1204 Hattatı: Ömer b. Ali b. Muhammed

Kaynak: Unustası (ed.), 2010, s.221

Resim 24: TSMK R.27 (v.1b) M.1191

Kaynak: Tanındı, Özcan (Ed), 2009, s.249

Büyük Selçuklu ve 12.yüzyıl Abbâsî Mushaflarının sûrebaşı bezemelerindeki yazılarda tezyînî kûfînin ilk örnekleri görülmektedir (Bkz.Resim:24). Sûrebaşı bezemesi ile sûre gülünün birlikte kullanılmasına Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemi Mushaflarında da rastlanır. Timurlu Mushaflarında sûrebaşı bezemesinde yazının çevresinde kalan alanın $\frac{1}{4}$ simetrlili olarak tasarlandığı görülmektedir (Bkz.Resim:25). Bu durum Safevî Mushaflarında da aynı şekilde uygulanmıştır. Paftalama sistemi sayesinde renk ve motif çeşitliliği daha fazladır. Safevi döneminde sûrebaşı gülü görülmez. Araştırmaya konu olan 512 numaralı Mushaf-ı Şerifte bu döneme ait nadide eserlerden biridir. Sûrebaşı alanları ya cetvelle ya da ince arasuları ile çevrilen Safevi bezemelerinde kullanılan motifler artık gelişimini tamamlamış şekildedir. Çoğu eserde klasik ve çift tahrir tekniği uygulanırken bazı eserlerde Büyük Selçuklu döneminde sıkça kullanılan zer-ender-zer tekniği de kullanılmıştır (Tanrıver, 2014, s.22-25).

Resim 25: TİEM 294 (v.2b) H.837/M.1434 Hattatı: Şems el-Baysungurî

Kaynak: Tanındı, Özcan (Ed), 2009, s.285

Sanatkârlar kendi isteğiyle veya yöneticilerin isteğiyle yaptıkları göçler neticesinde, bulundukları yerin üslûbunu gittikleri yere de taşımışlardır. 14.yüzyıl sonları ve 15.yüzyıl başlarında Timurlu eserlerinde görülen naif üslûp, Fars bölgesinden Herat’a taşınmış ve 15.yüzyıl başlarında Semerkant, Şiraz ve Herat’tan gelen nakkaşlarla Bursa ve Edirne’ye ulaşmıştır. Osmanlı döneminden günümüze ulaşan en eski müzehhep eser olan 1435 tarihli “Makasidü’l-Elhan” adlı musiki kitabı, çevre kültürlerle (Memlük, Celâyirî ve Timurî) birlikte Bursa ve Edirne’deki üslûpların da izlerini taşımaktadır.

Fatih döneminde de devam eden Timur, Herat ve naif üslûpla birlikte dönemin tezhip anlayışını etkileyen Baba Nakkaş üslûbu görülmektedir. Yavuz Sultan Selim döneminde İran’dan gelen sanatçıların etkisi görülür. Bu sanatçılardan sernakkaş olarak görevlendirilen Şahkulu’nun kullandığı saz yolu üslûbu Osmanlı sanatında etkili olmuştur. Hocası Şahkulu’ndan sonra sernakkaş olan Kara Memi yarı stilize edilmiş bahçe çiçeklerini kullanarak kendine has bir üslûp ortaya koymuştur. Kara Memi tarafından bezenen Kanuni Sultan Süleyman’ın Muhibbi Divânı adlı eserinde (İÜK 5467) şiirlerin arasında yer alan fâsıl başları bu üslûbun en güzel örneklerindendir (Tanrıver, 2014, s.26-36).

Klasik tezhip sanatının en parlak dönemi olan 16.yüzyılın en önemli eserlerinden biri de Ahmed Karahisârî’nin yazdığı Mushaf-ı şeriftir (TSMK-HS.5) Karahisârî Mushaf’ının ¼ simetrik planda hazırlanan sûrebaşlı bezemeleri hatayî, rûmî ve bulut motiflerinden oluşan desenlerle klasik tezhip, çift tahrir ve zer-ender-zer tekniği kullanılarak bezenmiştir (Tanındı, Özcan (Ed), 2009, s.264) (Bkz.Resim:26).

Resim 26: TSMK-HS.5 Hattatı: Ahmed Şemseddin Karahisari (Karahisari Mushafı Tıpkıbasım)

17.yüzyıl bir önceki yüzyılın izlerinin devam ettiği klasik anlayışın korunup yeniliklerin pek görülmediği bir dönem olmuştur. İşçiliğin kabalaşmaya başladığı 17.yüzyılın sonlarında Batı sanatının etkisi görülmeye başlar (Duran, 2018, s.336). Bu dönemde şükûfe adı verilen gölgeli boyanan ve karakteri pek değiştirilmeyen hacimli çiçekler kullanılmıştır. Batı sanatı izlerinin daha fazla hissedildiği 18.yüzyılda barok ve rokoko etkisiyle C ve S kıvrımlı yapraklar, vazo ve sepet içindeki çiçekler, şeritler ve kurdeleler kullanılmaya başlanmıştır (Bkz.Resim.27) (Duran, Özcan (Ed), 2009b, s.406). Bu devirde gelişen Türk Rokokosu üslûbu 19.yüzyıl sonuna kadar devam etmiştir (Duran, 1990, s.15). 20.yüzyılda sanatkârlar motif, tasarım ve uygulama olarak klasik dönem tezhiplerini dikkate almışlardır (Tanındı, 1999, s.125).

Resim 27: TİEM 408 (v.2a) H.1259/M.1843-44 Hattatı: Kazasker Mustafa İzzet

Kaynak: Unustası (ed.), 2010, s.440

Sûrebaşı bezemelerindeki desen çeşitliliği, yani her sûre için farklı desen hazırlanması hemen her dönem görülmektedir (Tanrıver, 2014, s.23). Aynı eserde yer alan tüm başlık bezemelerinin aynı desenle işlendiği gibi, her birinin ayrı desene sahip olduğu eserler de vardır (Özkeçeci İ.- Özkeçeci Ş, 2014, s.174).

Kur'an-ı Kerim'de mevcut yüz on dört adet sûrenin sûrebaşı tezhiplerinde kullanılan desen sayısı ve bezeme alanı esere göre değişiklik göstermektedir. Çoğunlukla Fatiha ve Bakara sûreleri serlevha içinde yer aldığından 112 adet sûrebaşı bezemesi görülür. Fakat eklenen metinlerle başlık bezemesinin adedi değişebilir. Diplomatik hediye ya da vakfedilmek üzere hazırlanan Mushaflar tezyinatı daha yoğun olan eserlerdir.

1.3.5. Mushaf Gülleri ve Durak Tezhibi

Yazı alanının dışında kalacak şekilde, sayfanın kenarındaki hâşiye alanına yapılan ve gül olarak adlandırılan tezyini şekillerdir. Madalyon, damla, mekik ve değişik geometrik biçimlerde bezenen bu işaretler **Mushaf gülü** adını alır (Duran, 2012, s.63; Duran, 2014, s. 135-136).

Okuyan veya yazan kişiye kolaylık sağlaması için ortasında yazı veya rakam bulunan bu bezemeler vazifelerine göre adlandırılır. Sûrelerin bölünmesinde hamse, aşere; cüzlerin bölünmesinde cüz, hizib, nısıf ve secde edilmesi gereken âyetleri işaret için secde gülleri yapılmıştır. Delâlet ettiği satırın hizasında olacak şekilde yapılır.

Aynı sayfada sayıca birden fazla Mushaf gülü olduğunda dağınık bir görüntüye mahal vermemek için aynı eksen üzerinde tığlarla birleştirilerek uygulanır (Derman Ç., 2010, s.140) (Bkz.Resim: 28).

Yapıldığı devre göre çeşitli kompozisyon özellikleri gösteren Mushaf güllerini şöyle sıralayabiliriz:

Hamse Gülü: Her beş âyette bir, beşinci âyetin bulunduğu satır hizasına gelecek şekilde yapılan tezyînî madalyonlardır. İsmi Arapça “beş” anlamına gelen “hamse” kelimesinden alan hamse gülleri çoğunlukla damla şeklinde yapılmış olsa da armudî ve daire şeklinde yapılan örnekleri de mevcuttur (Duran, 2012, s.64).

Hamse güllerinin bazıları yazısız bezenirken, bazılarında “hamse” ibaresi yazılıdır (Koçyiğit, 21013, s.379) (Bkz.Resim: 47-f). 17.yüzyıldan sonra pek görülmemektedir (Derman Ç., 2010, s.141).

Aşere Gülü: Her on âyette bir, onuncu âyetin bulunduğu satır hizasına gelecek şekilde yapılan tezyînî madalyonlardır (Bkz.Resim:47-h). Önceleri Arapça “on” anlamına gelen “aşr” kelimesinin ilk harfi olan ayın harfi kullanılırken, daha sonraları daire şeklinde tezyini aşere gülleri yapılmıştır (Eroğlu, 1991, s.24; Tanrıver, 2013, s.105). İlk örnekleri

10.yüzyılda görülen aşere gülleri 17.yüzyıldan itibaren kullanılmayıp zamanla ortadan kalkmıştır (Duran, 2012, s.64; Tanrıver, 2013, s.105).

Hizip Gülü: Kur’andaki cüzlerin her birinin dörde bölünmesinden ortaya çıkan bölümlere hizip, bu kısmın başladığı yere işaret eden Mushaf gülüne hizip gülü denir. Mushaf-ı şerif 12.yüzyıl sonu 13.yüzyıl başlarında hiziplere bölünmüştür. Armudi, şemse ve yatay mekik formlarında işlenmiş olan hizip gülleri, 15.yüzyıldan sonraki Mushaflarda görülmektedir (Duran, 2012, s.64; Koçyiğit, 21013, s.383-384).

Nısıf gülü: Cüzlerin her birinin yarısını işaret etmek amacıyla bu yerlerin başına yapılan tezyîni unsurlardır. Yarım cüzü ifade eden bu güller, erken dönem Mushaflarında yapılmazken, 15.yüzyılda ya nısıf gülü yapılarak ya da hâşiye alanında nısıf ibaresi yazıyla yazılarak (Bkz.Resim:47-e) uygulanmıştır. Nısıf gülleri diğer cüz, hizib, aşere ve secde güllerinden farklı olarak yatay veya dikey eksenle yarıya bölünmüş şemse şeklinde bezenmiştir (Derman Ç., 2010, s.141; Tanrıver,2007, s.115; Duran, 2014, s.136) (Bkz.Resim: 28).

Resim 28: S.K. Sultan Ahmed 1, Nr.12 (v.188b)

Kaynak: Tanrıver, 2007, s.230

Cüz Gülü: Mushafın otuza bölünmesiyle oluşan yirmi sayfalık bölümler, “parça, kısım, pay” anlamlarına gelen “cüz” ifadesiyle tabir olunur (Koçyiğit, 21013, s.381).

Cüzlerin başladığı yeri göstermek için yapılan tezyîni madalyonlardır. Erken dönem Mushaflarında da örneklerine rastlanan cüz gülleri, 15.yüzyıldan sonra daire veya yatay ekseninde yerleştirilen şemse şeklinde yapılmıştır (Duran, 2012, s.64; Tanrıver Celasın, 2013, s.108-109). Bezemenin ortasına rakamla ve yazıyla cüzün sıra numarası yazılır.

Secde gülü: Kur'an-ı Kerimde on dört yerde, okuyan veya dinleyenin secde etmesi gereken secde âyeti bulunmaktadır. Bu âyetlerin yerini belirten bezemelere secde gülü denir. İlk Mushaflarda yapılmazken, 13-14.yüzyıllarda âyet hizasında olacak şekilde hâşiye kısmına “secde” ibaresi yazılarak belirtilmiştir (Bkz. Resim:47c). 15.yüzyıldan sonra secde gülleri tezyîni olarak yapılmıştır (Tanrıver, 2007, s.111, Derman Ç., 2010, s.141; Duran, 2012, s.65; Tanrıver Celasın, 2013, s.106).

Sûrebaşı Gülü: Sûrenin adının yazılı olduğu alanın hizasında kalacak şekilde, sayfa kenarına yapılan tezyîni unsurlardır. Erken dönem Mushaflarında görülen damla ya da daire şeklinde olan sûrebaşı gülleri (Bkz. Resim:23), 14.yüzyıldan sonra yapılmamıştır (Derman Ç., 1999, s.109-110); Özen, 2003, s.20; Duran, 2012, s.65).

Durak Tezhibi: Mushaf-ı Şeriflerde âyetleri ve diğer yazmalarda cümleleri ayırmak, noktaları belirtmek için küçük çiçek, yıldız, oval veya geometrik birtakım tezyîni şekiller kullanılır, bunlara durak veya vakfe denir (Özen, 2003, s.21; Karakaya, 2014, s.65). Duraklar; âyetleri birbirinden ayırmanın yanı sıra, yazıda tekdüzeliği giderip gözü dinlendiren bir bezeme unsurudur (Derman Ç., 2002, s.292; Derman Ç., 2010, s.140).

İlk yazılan Mushaflara nokta, hareke, durak gibi hiçbir işaret ilavesinde bulunulmamıştır. Sahabelerin Mushafta yaptığı ilk işaretler âyetlerin başlarını ve sonlarını belirtmek için koydukları üç noktalar (Serin, 2010, s.68). 9. ve 10.yüzyıl Mushaflarında âyet bitimleri, bir araya gelmeleriyle üçgen oluşturan noktalar topluluğuyla belirtilmiştir (Bkz.Resim:29). Tezyîni duraklar erken tarihli Mushaflarda satır üzerinde iken (Bkz.Resim:23), 13.yüzyıl sonlarında âyetler arasında açıklık bırakılarak satır hizasında yapılmıştır (Derman Ç., 2010, s.140). (Bkz.Resim:15).

Resim 29: TiEM 556 10.yüzyıl

Kaynak: Unustası (ed.), 2010, s.199

Dönemlere göre muhtelif şekiller alan durakların içinde “âyet” ibaresinin yazıldığı veya âyet numarasının yazıldığı eserlerde mevcuttur (Duran, 2014, s.135).

Durakların biçimlerine göre farklı isimlerle anıldığı görülmektedir. Şeşhâne durak (Bkz.Resim: 48-a ve 48-d), pençhane durak, helezoni durak (Bkz.Resim: 48-b), mücevher (geçme) durak (Bkz.Resim: 48-c), müzehhep durak gibi (Duran, 2012, s.63).

1.3.6. Nisfû'l Kur'an Tezhibi

“Nisf” yarım, yarı manalarına gelmektedir (Devellioğlu, 1992, s.996). Mushafın tam yarısına işaret eden bezemeli sayfalar da “nisfû'l kur'an tezhibi” olarak tabir edilir. Osmanlı Mushaflarında nadir görülen nisfû'l kur'an tezhibi Safevî Mushaflarında daha çok görülmektedir (Bağcı, 2019, s25).

Mushaf-ı şeriflerde varak sayısı; sayfa düzeni, satır sayısı, yazı çeşidi, bezeme alanlarının genişliği gibi etkenlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu da nisf sayfasına gelen metnin farklılık göstermesine vesile olur. Çoğunlukla Kehf sûresi ve Meryem sûresinden âyetlerin, bazen de İsra sûresinden âyetlerin yer aldığı bu sayfalar bezeme özellikleri açısından da farklılıklar göstermektedir.

Gülnur Duran, nısf'l kur'an tezhibini yaptığı araştırmalar neticesinde dört grupta ele almıştır.

- Tam sayfa düzeninde olanlar; yazıya desen içinde az yer verilen, serlevha tezhibine benzeyen, karşılıklı iki sayfada yer alan yoğun bezemeye sahip sayfalardır (Bkz Resim:30).
- Hâşiye tezhibi düzeninde olanlar; kenarsuyu olarak da ifade edilen yazı alanın  kenarında bezemesi bulunan sayfalardır.
- nvan sayfası düzeninde olanlar; varağın bir yüzünde bulunan yazı alanının üst kısmında bezeme alanı olan sayfalardır (Bkz.Resim :54).
- Tek sayfada dikey veya sayfa başı ile sayfa sonunda yer alanlar; yazı alanının kenarında dikey olarak (Bkz.Resim:31-b) veya yazı alanının üst ve alt kısmında yatay olarak yer alan (srebaşı gibi) bezemelerdir (Duran, 2018, s.3139-3140).

Resim 30: Nısf'l Kur'an Tezhibi, TİEM 503 (v.171b-172a)

Bazı Mushaflarda Kur'an metninin yarısına denk gelen kelimeye, asıl metinden farklı yazarak (Bkz.Resim:31-a ve 31-b) ya da sayfa kenarında "nısfl kur'an" ibaresiyle

birlikte yazarak (Bkz.Resim:31-b) dikkat çekilmiştir (Derman U., 2010, s.223-224; Gallop, Annabel Teh, 2010-2011, s.167; Koçyiğit, 2013, s.385).

a) Boné Kur'anı AKM 00488 (v.251)

b) SK. Fatih 14 (v.160a)

Resim 31: Nısıf sayfası örnekleri

Kaynak: (a) Gallop, Annabel Teh, 2010-2011, s.167, (b) Derman U., 2010, s.224

1.3.7. Beyne's-sütûr (Satır Arası) Tezhibi

Yazma eserlerdeki bezeme alanlarından bir diğeri de beyne's-sütûr diye tabir edilen satırlar arsında kalan boşluklardır (Duran, 2012, s.63; Özkeçeci İ.- Özkeçeci Ş., 2014, s.178). Yazı alanında leke, yırtılma gibi durumların söz konusu olduğu hallerde bu kısımları gizlemek ve satırlar arasında olması gerekenden fazla boşluk varsa bunları gidermek amaçlı uygulanan bezemelerdir (Duran, 2012, s.63-64). Aynı zamanda esere zenginlik katan bu alanlar, çoğunlukla yazıların etrafının dendanla çevrilmesiyle oluşturulmuştur. Farklı tekniklerde bezenen bu boşluklarda, altın zemin üzerinde iğne perdahı veya kâğıt zemine ince çizgilerle kafes şeklinde taranarak işlenen örneklerin dışında, küçük çiçek ve yaprak motifleriyle yapılan örnekler de vardır (Duran, 2014, s.135) (Bkz.Resim. 43).

1.3.8. Hâtîme Sayfası Tezhibi

Lügatte “son, nihâyet” manasındaki “hâtîm” kelimesinden türemiş olan “hâtîme” “son söz, son vermek, sonuç” anlamlarına gelmektedir. Hâtîme sayfalarına “ketebe veya ferağ

kaydı” da denilir. Bu sayfadan hattatın eserini bitirirken yazdığı duâları, imzası, ne zaman ve nerede yazdığı gibi bilgilere ulaşılır. Nadir de olsa bazı yazmalarda müzehhibin imzasına da rastlanmaktadır. Bu durum, eserin bezemesinin nakkaşhânedede birden çok sanatkarın çalışması ile ortaya çıkarılmasındandır (Derman Ç., 2010, s.142; Duran, 2012, s.65).

Bazı eserlerin ferağ kayıtlarında değişik bilgilere de rastlamak mümkündür. Hattatın eseri yazdığı zaman kaç yaşında olduğu, memleketinin neresi olduğu, eseri kimin için yazdığı, esere ne zaman başladığı ve ne zaman bitirdiği gibi (Berk, 2010, s.66).

Hâtime sayfası bezemeleri yapıldığı döneme ve icra eden sanatkârın zevkine göre değişiklik gösterir. Genellikle yazının satırları aşağıya doğru yanlardan eşit ölçülerde daraltılarak yazılır. Böylelikle yanlardan muska koltuk alanları ortaya çıkar. Koltuklu bezemelerden farklı olarak kare, dikdörtgen, daire gibi formlarda yapılan hâtime tezhipleri de vardır. Tezyinatı açısından zengin olan bazı 16.yüzyıl Mushaflarında, karşılıklı işlenmiş hâtime sayfası bezemelerinin örnekleri de mevcuttur (Derman Ç, 2010, s.143; Derman U., 2010, s.18) (Bkz.Resim:32). Görselin sağındaki sayfa son âyetleri (Nas Sûresi), solundaki ise ketebe kaydını içermektedir.

Resim 32: Serlevha Düzeninde Hâtime Kısmı EHA XIII/12 (v.306b-307a)

Kaynak: Derman U., Uluant (ed.), 2021, s.104

Felak ve Nas Sûrelerinin yer aldığı serlevha düzeninde bezemeler olduğu gibi, zahriye tarzında tam sayfa tezhipli olan hâtime sayfası tezhipleri de vardır.

1.3.9. Falnâme Tezhibi

İnsanoğlunun geleceği bilmek arzusu yeni arayışlar içine girmesine vesile olmuş, avuç içi çizgileri, yıldızlar gibi birçok şey bu konuda araç olarak kullanılmıştır. Falın nasıl bakılacağını anlatan kitaplara ihtiyaç duyulmasıyla çeşitli eserler yazılmıştır. Fal bakmak için kullanılan bu metinlere göre falnâmelerin çeşitleri vardır. En yaygın çeşidi de Kur’ana dayalı olarak hazırlananıdır (Uzun, 1995, s.141; Özkat, Özkan (ed), 2018, s.269). İslâm dünyasında fal iyi karşılanmazken, “hayra yorma, uğur sayma” manasına gelen “tefe’ül geleneği hoş karşılanmıştır. Hayatın her anına kutsalla yön verme isteği doğrultusunda Kur’an falları kaleme alınmıştır (Özkat, Özkan (ed), 2018, s.269).

“Falü’l- kur’an” adıyla anılan Kur’an fallarının Arapça, Farsça ve Türkçe yazılan çeşitleri vardır. Mushaf-ı şeriflerin bitiminde yer alanlar (Bkz Resim:10,54) dışında, müstakil olarak yazılanları da mevcuttur. Kur’an falnâmeleri iki şekilde görülür. Harflerin yorumuna dayalı olanlar ve âyetlerin yorumuna dayalı olanlar (Uzun, 1995, s.142; Ak, 2018, s.319).

Selçuklu ve Osmanlı Mushaflarında pek görülmeyen falnâmeler, genellikle İran bölgesinde hazırlanan Mushaflarda görülür. Nadir de olsa çok zengin tezyin edilenleri vardır (Derman Ç., 2010, s.143; Duran, 2014, s.137; Ak, 2018, s.319). Karşılıklı sayfa şeklinde yapılanlar olduğu gibi, birkaç sayfa şeklinde devam edenler de vardır (Ak, 2018, s.319).

BÖLÜM 2: TÜRK VE İSLAM ESERLERİ MÜZESİ 512 ENVANTER NUMARALI MUSHAF-I ŞERİFİN SÛREBAŞI BEZEMELERİNİN TEZHİP SANATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 512 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerif

Bulunduğu Yer: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi

Envanter Numarası: 512

Eser Adı: Mushaf-ı Şerif (Kur'an-ı Kerîm)

Dili: Arapça, Farsça

Hattatı: Muhammed el-Kâtib

Müzehhibi: Bilinmiyor

İstinsah Tarihi: H.956-957 / M.1549-1551

Ebadı: 33x23cm. (kitap kabı ölçüsü); 7,5 cm. (kalınlığı)

Cilt Özellikleri: Müşebbek

Yazı Çeşidi: Nesih, Rikâ' (hatt-ı icâze), Ta'lik

Varak Sayısı: 485varak, 964 sayfa

Satır Sayısı: 9

Kâğıt Özelliği: Krem rengi âharlı kâğıt

Mürekkep: İs mürekkebi, zer mürekkep, üstübeç, mavi mürekkep

Tezhipli Varaklar: (v.1b)-(v.2a)-(zahriye sayfası), (v.2b)-(v.3a)-(serlevha sayfası-Fâtihâ Sûresi), (v.3b)-(ünvan sayfası-Bakara Sûresi), (v.4a), (v.39b), (v.40a), (v.59b), (v.60a), (v.80b), (v.81a), (v.97b), (v.98a), (v.114b), (v.115a), (v.133b), (v.134a), (v.141b), (v.142a), (v.156b), (v.157a), (v.166b), (v.167a), (v.177b), (v.178a), (v.188b), (v.189a), (v.193b), (v.194a), (v.198b), (v.199a), (v.202b), (v.203a), (v.213b), (v.214a), (v.223b)-(nısıf sayfası), (v.224a), (v.232b), (v.233a), (v.238b), (v.239a), (v.246b), (v.247a), (v.255b), (v.256a), (v.261b), (v.262a), (v.267b), (v.268a), (v.276b), (v.277a), (v.281b), (v.282a), (v.289b), (v.290a), (v.296b), (v.297a), (v.304b), (v.305a), (v.310b), (v.311a), (v.315b), (v.316a), (v.319b), (v.320a), (v.321b), (v.322a), (v.329b), (v.330a), (v.335b), (v.336a), (v.339b), (v.340a), (v.344b), (v.345a), (v.350b), (v.351a), (v.354b), (v.355a), (v.361b), (v.362a), (v.369b), (v.370a), (v.374b), (v.375a), (v.379b), (v.380a), (v.384b), (v.385a), (v.386b), (v.387a), (v.389b), (v.390a), (v.393b), (v.394a), (v.397b), (v.398a), (v.400b), (v.401a), (v.402b), (v.403a), (v.405b), (v.406a), (v.407b), (v.408a), (v.409b), (v.410a), (v.412b), (v.413a), (v.414b), (v.415a), (v.417b), (v.418a), (v.419b),

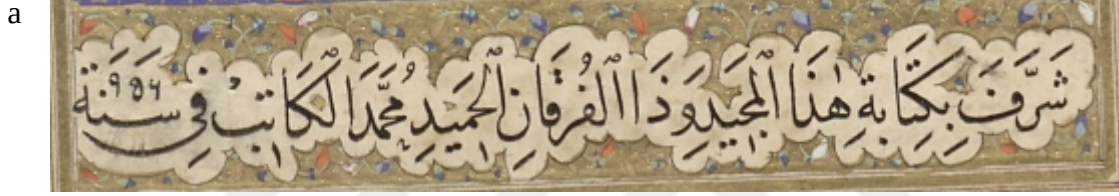
(v.420a), (v.423b), (v.424a), (v.426b), (v.427a), (v.429b), (v.430a), (v.431b), (v.432a), (v.433b), (v.434a), (v.434b), (v.435a), (v.435b), (v.436a), (v.437b), (v.438a), (v.439a), (v.440b), (v.441a), (v.442b), (v.443a), (v.444b), (v.445a), (v.446b), (v.447a), (v.448b), (v.449a), (v.449b), (v.450a), (v.451b), (v.452a), (v.452b), (v.453a), (v.454b), (v.455a), (v.455b), (v.456a), (v.457b), (v.458a), (v.458b), (v.459a), (v.460b), (v.461a), (v.461b), (v.462a), (v.462b), (v.463a), (v.463b), (v.464a), (v.464b), (v.465a), (v.465b), (v.466a), (v.466b), (v.467a), (v.467b), (v.468a), (v.468b), (v.469a), (v.469b), (v.470a), (v.470b), (v.471a), (v.471b), (v.472a), (v.472b), (v.473a), (v.473b), (v.474a), (v.474b), (v.475a), (v.475b), (v.476a), (v.476b), (v.477a), (v.477b), (v.478a), (v.478b), (v.479a), (v.479b)-(v.480a)-(serlevha düzeninde son sayfalar), (v.480b)-(ketebe sayfası), (v.481a)-(hatim duâsı), (v.481b), (v.482a), (v.482b)-(falnâme sayfası), (v.483a), (v.483b), (v.484a), (v.484b)-(v.485a)-(koltuk tezhibi).

Bezeme Özellikleri: Şehzâde Sultan Mehmed'in validesi Hürrem Sultan'ın türbesine vakfedilen Mushaf-ı şerif, oldukça zarif bezeme özelliklerine sahip olup, aynı zamanda kurt yenikleri ve lekeler mevcuttur. Muhammed el-Kâtip imzalı Mushaf'ta üç hat çeşidi görülmektedir. Kur'an metni nesih, sûrebaşı kitabeleri ve gülleri işaret eden hamse, aşere, cüz, secde, nısıf ibareleri rikâ' (hatt-ı icâze) ile falnâmesi de ta'lik hattıyla yazılıdır. Mushafın sonunda bulunan falnâme Farsçadır. Kur'an metni ve falnâme is mürekkebiyle; serlevha metni, hatim duâsı ve sûrebaşı kitabelerinin bir kısmı zer mürekkeple; zahriye kitabesi, Mushaf güllerinin yazıları ve sûrebaşı kitabelerinin çoğunluğu üstübeçle yazılmıştır. Bunların dışında kalan secavend işaretlerinde mavi mürekkep ve az da olsa kırmızı mürekkep kullanıldığı görülmektedir. "Sûre" ibarelerinin yazılışında "sin" harfinin altında bulunan üç noktalar dikkat çekmektedir (Bkz.Resim:33). Mühmel yani noktasız olan harflerden, noktalı olan harfleri ayırt etmek için birtakım işaretler kullanılmıştır. Bu işaretler çeşitli şekillerde uygulanmıştır. Bunlardan biri de benzerlerinin üstünde olan noktaların, harfin altına konması şeklindedir. Örneğin, "şın" harfinin üstünde bulunan üç nokta "sin" harfinin altında yer almıştır. İncelenen eserde de "sûre" ibarelerinin birçoğu bu şekilde yazılmıştır (el-Hamed, Gedik (çev.), 2014, s.188-189).

Resim 33: Sin harfinden detay

Kur'an-ı Kerim'de iki adet tarih yer almaktadır. Bunlardan ilki (v.480b)'de Kur'an metninin bitiği sayfada (Bkz.Resim:34-a), hattatın ketebesinde (H.956); diğeri (v.485a)'da (Bkz.Resim:34-b) ta'lik hattıyla yazılan falnâmenin bitiminde (H.957/Receb)dir. İki farklı tarih bulunması muhtemelen farklı takvim özellikleri ile ilgilidir.

Resim 34: Tarih yazısı

Müzehhibi belli olmayan eserin müzehhep alanlarında fırça işçiliği olarak farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu durum eserin tek elden değil de kolektif bir çalışma ile tamamlandığını düşündürmektedir.

Eserin cildi tasarım, desen ve işçilik açısından kaliteli bir müşebbek cilt örneğidir. Cildi katı' sanatıyla yapılan eserlere 15. yüzyıl itibariyle rastlanmaktadır. Narin ve ince bir tekniğe sahip bu ciltler, dış etkenlere maruz kalmaması için daha ziyade iç kısımlarda tercih edilse de kablarn dış kısmında da uygulandığı görülmektedir (Morçay, 2014, s.33). İncelenen eserde olduğu gibi kabın hem içi hem dışı bu teknikle yapılan, müşebbek (katı')

ciltlerin nadide örnekleri vardır. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nin envanter kayıtlarında eserin kabının meşin ve oyma tezyînatlı olduğu yazılıdır.

Mushaf-ı Şerif kabının dış kısmındaki kitabeli arasuyu, dolantı bulut motifi ve çıkış noktası penç olan ters simetrik bir desene sahiptir. Ortadaki mekik formundaki şemsenin deseni köşebentlerde $\frac{1}{4}$ oranında kullanıldığı görülmektedir. Şemsenin merkezinde $\frac{1}{8}$ simetrlili başlayan, geometrik paftalar içinde rumi motiflerinden oluşan desen; şemsenin formuna uygun şekil alarak devam etmiştir. Lacivert zemin üzerine altınla kat'edilerek yapılan şemse ve köşebentlerdeki bezeme; kabın içindeki köşebentlerinde, dış pervazında ve sertabın iç kısmındaki kitabeli bezemelerinde de aynıdır. Sertabın dış tarafında Kur'an-ı Kerim'in çok yüce ve korunmuş bir kitap olduğunu ve O'na sadece temiz olanların dokunabileceğini anlatan, Vâkıa sûresi 77-80 âyetler kabartma olarak yazılıdır (Bkz.Resim:36). Kabın iç kısmındaki şemse lake olup, serbest özellikli hatayi grubu desen, siyah zemin üzerine altın ve kırmızı ile uygulanmıştır (Bkz:Resim: 35). Türk cildlerine has, sayfa kenarlarının koruyucusu olan mıklebinin yüzeyleri, kabın aynı tarafındaki bezemesiyle aynı özelliktedir (Bkz.Resim:35-36).

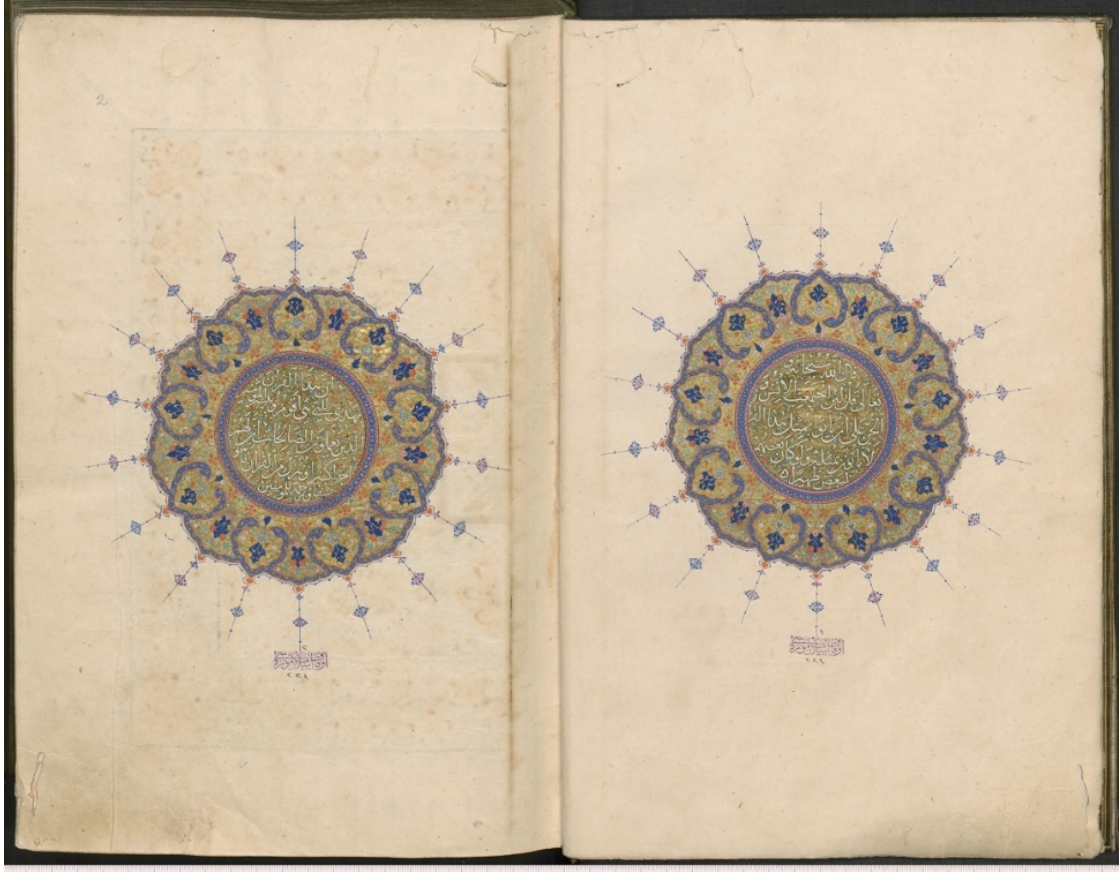

Resim 35: Mushaf-ı Şerifin Kabının İçi TİEM 512

Resim 36: Mushaf-ı Şerifin Kabının Dışı TIEM-512

Daire formunda tasarlanmış olan zahriye sayfası (v.1b) ve (v.2a) varaklarında çift taraflı olarak yer almaktadır (Bkz.Resim: 37). Madalyon zahriyenin ortasında yer alan kitabede (v.1b)'de “De ki: Yemin ederim, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için ins ve cin bir araya gelip birbirine destek olsa dahi onun benzerini ortaya koyamazlar.” mealindeki İsrâ sûresi 88.âyet; altın zemine üstübeçle yazılıp, siyahla tahrirlenmiştir. (v.2a)'da yine İsrâ sûresinden “Kuşkusuz bu Kur'an en doğru olana iletir; güzel işler yapan müminlere, kendileri için büyük bir mükafat olduğunu müjdeler.” mealindeki 9.âyet ve 82.âyetin “Biz Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki, o müminler için bir şifa, bir rahmettir...” mealindeki âyetin bir kısmı yazılıdır.

Resim 37: Zahriye Tezhibi, TIEM Env. No: 512 (v.1b-v.2a)

Resim 38: Zahriye sayfası detay

Rikâ' hattıyla yazılan zahriye kitabelerinin zeminlerinde çoğunluğu yapraklardan oluşan, hatayi grubu motifleri serbest bir şekilde yerleştirilmiştir. Altın zeminde üç ve tek nokta şeklinde iğne perdahı yapılmıştır. Âyet kısmını çevreleyen lacivert zemin üzerine tek iplik arasuyunun deseni, çift tahrir tekniği kullanılarak altınla işlenmiştir. Arasuyunun iki yanında turuncu iplik ve pembe zeminde “+” ve noktaların yapıldığı ince arasuyu bulunmaktadır. (Bkz.Resim:38)

Turuncu dendanlı ipliklerle yapılan kenarsuyunun hatayi grubu motiflerinden oluşan deseni, 1/18 simetrik düzendedir. Simetri eksenlerinde motifleri taşıyan dalların oluşturduğu kapalı formların zemini lacivert, diğer kısımlar sıvama altındır. Desen, lacivert zeminde altınla çift tahrir, altın zeminde ise klasik teknikle uygulanmıştır. Kitabe alanındaki motiflerde mavi, turuncu, yeşil, sarı; kenarsuyundaki motiflerde turuncu, yeşil, beyaz, somon rengi, sarı ve mavi renkler kullanılmıştır. Zahriye sayfasının deseni turuncu iplikteki tahrirsiz tepeliklerin uzantısında bulunan lacivert renkli rumi içeren tığlarla sonlanmaktadır (Bkz.Resim :38). Her iki sayfada da madalyonların alt kısmında Evkâf-ı İslâmiye Müzesi'nin mührü vardır.

Mushaf-1 şerifin tamamı klasik teknikle bezenen serlevhasında Fatiha sûresi iki sayfaya bölünmüş şekilde yer almaktadır (Bkz.Resim: 39). Dördüncü âyetin yarısına kadarı (v.2b)'de, sûrenin devamı (v.3a)'dadır. Yazılar zerendud olup, lacivert zeminli dikey şemse üzerinde yer almaktadır. Durakların bazıları âyet sonlarında bazıları da boşluklara serbest olarak yerleştirilmiş olup aralarda hatayi grubu motifler dolanmaktadır. Bordürleri zencerek olup iki koltuk arasında kalan dikdörtgen alan hatayi ve rumilerden oluşan ¼ simetri özellikli desen, altın ve lacivert zeminde turuncu, mavi, sarı, beyaz ve yeşil renklerdeki motiflerle bezenmiştir. Lacivert şemsenin etrafındaki paftalar koltuklarda devam etmektedir. Dolantı bulut motifleri ve “S” şeklindeki dal üzerinde yer alan hatayi grubu motifler, rumili kapalı formlar ve onların arasında kalan lacivert zemin üzerine yerleştirilmiştir. Serlevha bezemesinin bölümlerini birbirinden ayıran ince arasuları, sayfanın tamamında altın cetveller arasında lacivert zemin üzerine beyaz renkle “+” ve noktalardan oluşan desenle yapılmıştır (Bkz.Resim: 40).

Başlık bezemesi ¼ simetridir. Sûre ismi üstübeçle altın zemin üzerine yazılmıştır. Turuncu iplikli altın zeminli şemse motifinin iki tarafında rumiden oluşan salbek vardır. Salbeklerin dendanlı turuncu iplikleri devam ederek yan cetvellere dayanan ½ altın

zeminli şemse formları oluşturmaktadır. Bu yarım şemselerde simetri eksenine yerleştirilen bulut motifinin alana dağılımı oldukça dengelidir. Mat altın renkli dolantı bulut motifinin tepeliğinin zemini lacivert boyalıdır. Hatayi grubu ve rumi motiflerin başlangıcı, yatay kenara dayanan $\frac{1}{2}$ hatayi ve kapalı rumi formlardan başlamaktadır. Zeminleri siyah, hurde rumileri altındır. Rumi motifler sarılma ve sencide rumi çeşitleri olup altın zeminlidir. Rumi ipliklerin oluşturduğu kapalı formların zemini altın, diğer kısımlarda lacivert renk tercih edilmiştir. Kitabe şemselerinde birbirinden bağımsız, boşluklara göre yerleştirilen serbest desenlerin dalları küf yeşili ile yapılırken, sayfanın geri kalan tüm bezemesinde altınla işlenmiştir. Cetvele dayanan altın zeminli yarım şemselerin içindeki hatayi grubu motifler $\frac{1}{2}$ simetrik planlı olup dolantı bulutlar arasında yer almaktadır. Motiflerde, sarı, beyaz, mavi, yeşil, turuncu, pembe gibi renkler kullanılmıştır.

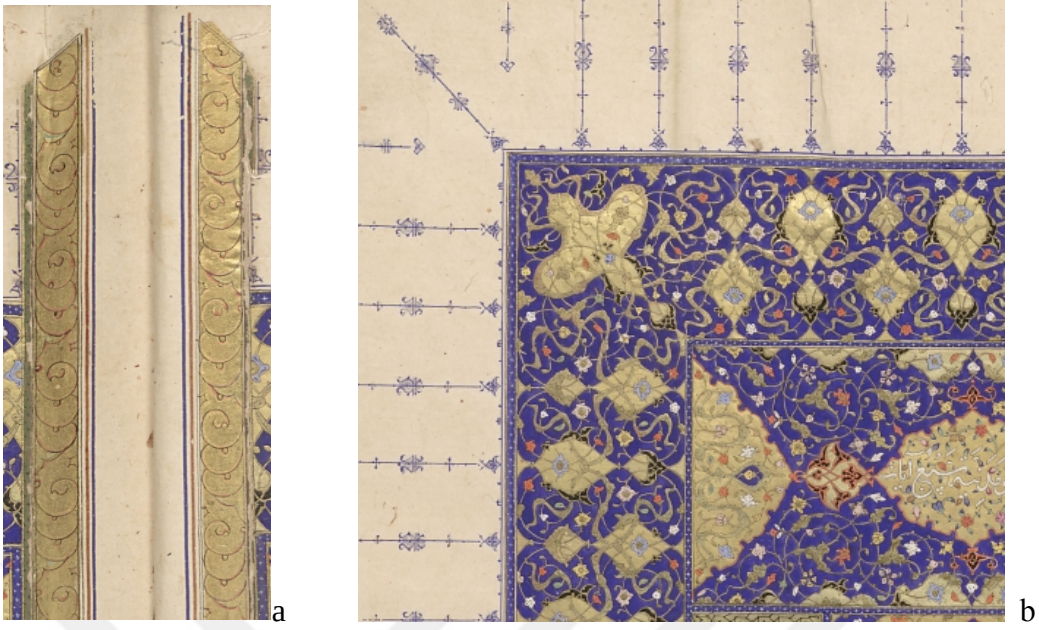
Resim 39: Serlevha Tezhibi, TİEM Env. No: 512 (v.2b-3a)

Resim 40: Serlevha tezhibi yazı alanı detay

Serlevha tezhibinde sayfanın üç tarafında yer alan kenar bezemesi, enine simetrik plana sahiptir. Lacivert zemin üzerine mat altın sarılma rumi ipliklerle oluşturulan paftaların zemini, parlak altındır. Bu paftalar bir ters bir düz olacak şekilde dönüşümlü olarak yerleştirilmiştir. Zemini altın olan rumi kapalı formlar, bir ekseninde sarılma rumili, diğerinde hurde rumi bezemeli olacak şekilde işlenmiştir. Hatayi grubu motiflerinin dalları lacivert zemin üzerinde $\frac{1}{2}$ simetrik olarak dolanmaktadır. Motifler; beyaz, turuncu, uçuk mavi, altın, sarıya boyanmıştır. Kenarsuyunda zemini mat altın yapılan dolantı bulut motifleri kapalı formların simetri ekseninde, birbirine bağlanır şekilde yapılmıştır. Köşedeki rumi kapalı formun içinden geçen bulut motifi, sarılma rumilerle kesişerek kapalı bir alan oluşturmuştur (Bkz.Resim:41-b).

İnce altın cetvellerin arasında lacivert zeminli ince arasuyu üzerine beyazla “+”, “-” işaretleri ile bezelidir. Üzerinde yer alan lacivert kuzu çizgisinde bupcuklar ve noktalar yapılmış, rumili çizgisel tığlar simetri eksenleri doğrultusunda yerleştirilmiştir (Bkz.Resim:41-b). Sırt cetveli altın zeminli olup, uçları alt ve üst kısma doğru uzatılmıştır. Desen olarak da üzerine siyah tahrirle münhani işlenmiştir. Bu eğrilerin bazılarına belli aralıklarla rumiler yapılmıştır. Eğrilere kırmızıyla ikinci bir çizgi çekilmiştir. Rumilerin bazılarında ise yeşil boya izleri bulunmaktadır (Bkz.Resim:41-a).

Resim 41: Serlevha tezhibinden detay

Mushafın sayfaları dikkatle incelendiğinde dokuz satırdan oluşan yazı alanının mushafın her sayfasında zerefşanlı olduğu görülmektedir (Bkz.Resim: 42). Sûrebaşı bulunan sayfalar ile karşısındaki sayfalarda ise hem zerefşanlı hem beyne's-süturludur (Bkz.Resim: 43). Beyne's-sütur bezemeleri; unvan sayfası düzeninde olan (v.3b) ve karşısında (Bkz.Resim:45), bir de hatim duâsı metninde lacivert zeminli (Bkz.Resim: 53); diğer kısımlarda altın zeminlidir. Lacivert zeminlerde altınla çift tahrir, altın zeminlerde ise; klasik teknikle, çeşitli renklerde bezenmiş penç, goncagül ve yaprak motifleri yer almaktadır.

Mushafın sayfalarında 12.5 x 19.8 cm. olan yazı alanlarının cetvelleri 2mm.lik altın ince arasuyu ve iki yanında yer alan beyaz iplikle yapılmıştır. Sırasıyla yeşil, kırmızı ve lacivert olacak şekilde üç adet kuzu çizgisiyle de çevrelenmiştir.

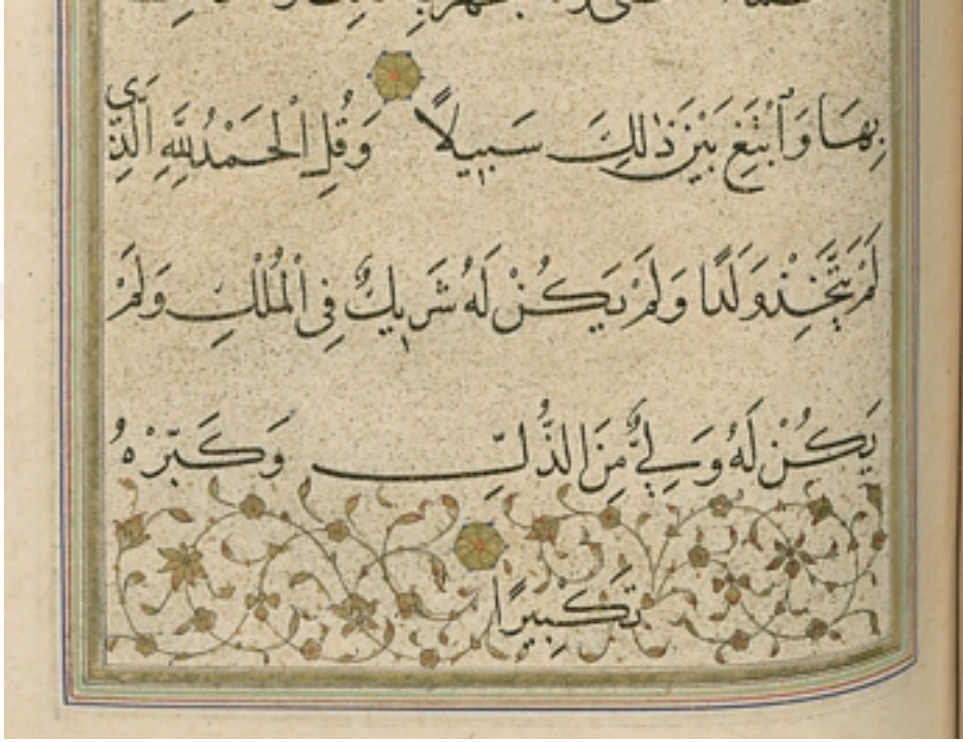
Resim 42: Ara sayfa, TİEM Env. No: 512 (v.4b-v.5a)

Resim 43: Beynes'sütürlü sayfa, TİEM Env. No: 512 (v.232b-v.233a)

Mushafta ünvan sayfası düzeninde üç adet sayfa vardır. Bunlar; serlevhadan sonra Kur'an metninin başladığı (v.3b)'de (Bakara ilk âyetler) (Bkz.Resim: 45), nısıf sayfası olan (v.223b) (Kehf sûresi) (Bkz.Resim: 46) ve falnâmenin başladığı (v.482b)'dedir

(Bkz.Resim: 54). Bunların tezyînî özelliklerine gruplar içinde yer verilecektir. Nısıf sayfasından önceki sayfada metin, son satırın tamamlanmasına yetmemiş; fakat devamında unvan sayfası yapılacağı için bu boşluk, zemini boyasız olarak altınla hatayı grubu motifleriyle serbest desen şeklinde bezenmiştir. Motiflerin uç kısımlarına kırmızıyla süslemeler yapılmıştır (Bkz.Resim: 44).

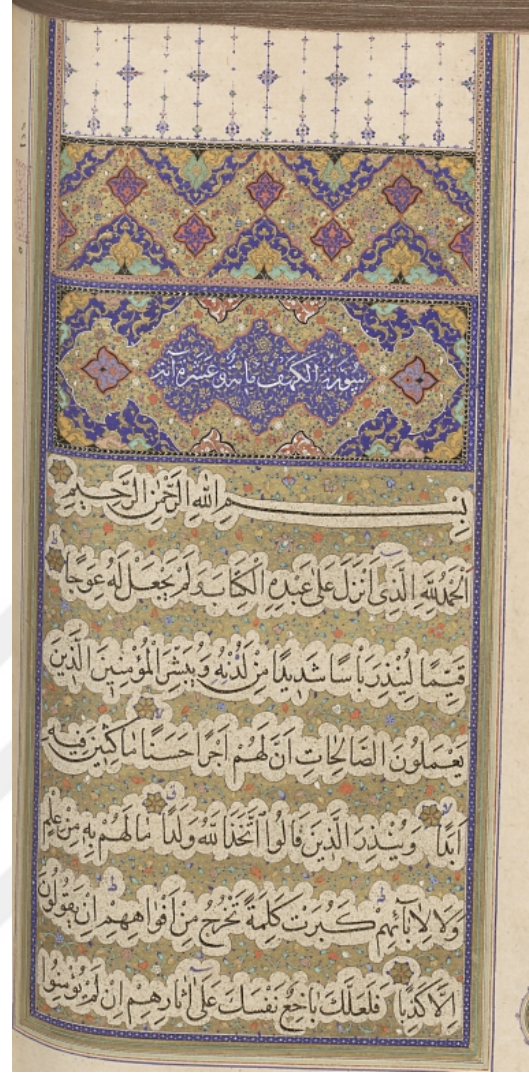

Resim 44: (v.223a)

İncelenen Musahafıta yüz on beş başlık bezemesi vardır. Bunlardan üç tanesi unvan sayfası düzenindedir. Sûrebaşı bezemeleri plan, desen, renk ve uygulama tekniği açısından benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Başlık bezemelerinin kitabe alanları serbest özellikteki desenlerle bezenmiştir. Kitabe şemselerinin etrafı biçim-plan bakımından $\frac{1}{4}$ simetrlili, fakat desenleri bakımından bazıları $\frac{1}{4}$ simetrlili (Bkz.Resim:109) bazıları ise serbest (Bkz.Resim:119) özelliktedir. Mushafın genelinde başlık bezemeleri iki satır ölçüsüne sahip olup bir sûrebaşı bezemesi (v.403a) (Bkz.Resim:124) tek satır ölçüsündedir. Fahnâmenin başlık bezemesi ise üç satıra yakın ölçüdedir. Sûrebaşı bezemelerinin bazılarında, bir önceki sûrenin satıra sığmayıp yazılamayan kısmının kitabe içinde dilimlerle çevrili alanlara yazıldığı görülmektedir (Bkz.Resim:43).

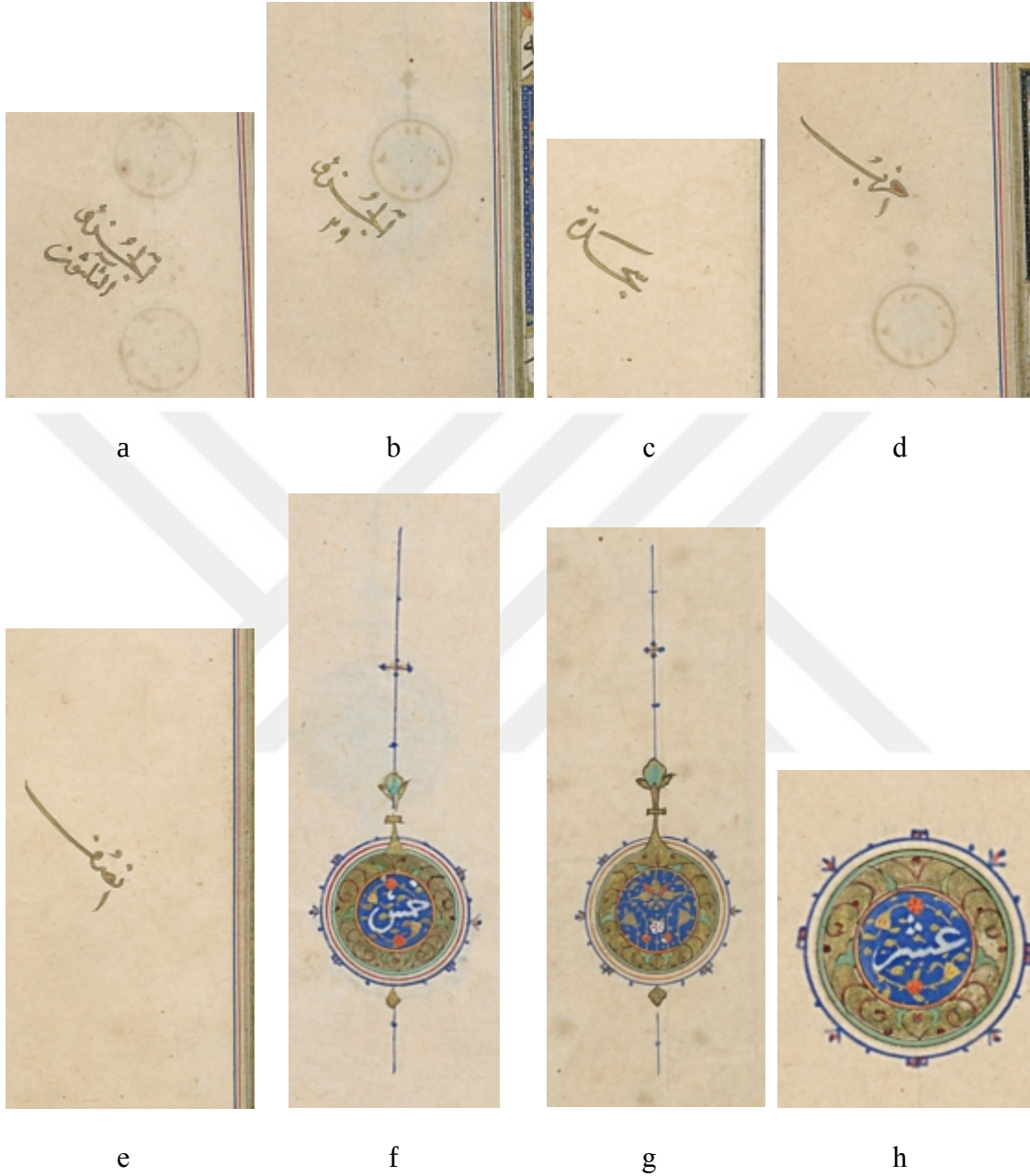
Resim 45: Unvan Sayfası, TİEM
Env.No:512(v.3b)

Resim 46: Nısıf Sayfası, TİEM
Env.No:512(v.223b)

Eser Mushaf gülleri açısından değerlendirildiğinde hamse ve aşere gülleri tezyînî olarak yer alırken, diğerleri altınla rikâ' hattıyla yazılmıştır (Bkz.Resim: 47). Daire formda yapılmış olan güller iç içe iki daire şeklinde tasarlanmıştır. İçteki dairede lacivert zemine, hamse ve aşere ibareleri üstübeçe yazılmıştır. Çoğunluğunun deseninde tek helezon üzerine goncagül ve yapraklar vardır. Turuncu ve yeşil iplikler arasında kalan dış alan; altın zemine münhani eğrilerini andıran çizgiler ve arasında yer alan yeşil rumilerle bezenmiştir. Bu eğriler hamse gülünde ½ simetrik düzende, aşere gülünde ise tam tur aynı yöne devam eden şekildedir. İkisinde de lacivert kuzu çizgisi üzerinde bupçuklar yer almaktadır. Hamse gülleri, altın zeminden üste doğru yapılan uzantının ucuna yerleştirilmiş goncagülle başlayan tığla sonlandırılmıştır. Bazı güllerde yazıya yer

verilmemiş, lacivert zemindeki desen ½ simetrik olarak uygulanmıştır (v3b) (Bkz.Resim-47g).

Resim 47: Mushaf Gülleri

Cüz başlangıçları, bazılarında “cüz” ibaresinin altında rakamla (Bkz.Resim:47b), bazılarında ise rakamın okunuşunun yazılmasıyla yapılmıştır (Bkz.Resim:47a). Her bir cüzün dörtte birini gösteren “hizip” ibaresi, cüz yarısına işaret eden “nısıf” ibaresi ve secde âyetinin yerini belirten “secde” ibaresi sayfa kenarında altınla yazılmıştır (Bkz.Resim :47c,47d,47e). Âyet sonlarındaki durakları şeşhâne durak olup, altın üzerine

kırmızı ve mavi renk noktalarla ve iğne perdahı ile süslenmiştir (Bkz.Resim: 48-d). Bazı sûrebaşı kitabelerinin, bir önceki sûrenin satıra sığmayan son kelimeleriyle ve bitiminde yer alması gereken durakla bölündüğü görülmektedir. Bu duraklarda geçme (Bkz.Resim: 48-c) ve helezoni durak (Bkz.Resim: 48-b) çeşitlerine yer verilmiştir. Yıldız formundaki şeşhâne durak çeşidine, iki adet sûrebaşı kitabesinde, ketebe sayfasındaki duâ metninde ve sadece Felak sûresinde rastlanmaktadır (Bkz.Resim: 48-a). Sadece Fatiha sûresinde (serlevhada) sıvama altın durak çeşidine yer verilmiştir (Bkz.Resim: 40). Durakların yazı arasında, satırda yer aldığı gibi, sığmayan yerlerde satır üzerinde de yer aldığı görülmektedir.

a. Yıldız şeşhâne durak

b. Helezoni durak

c. Geçme durak

d. Şeşhâne durak

Resim 48: TİEM 512 Durak tezhipleri

Belli bir düzeni olmaksızın birçok kez sayfanın dikey ve yatay kenarlarında “vakf” ibaresi altınla yazılmıştır (Bkz.Resim: 43, 60). Mushafın üç sayfasında ((v.292a), (v.294a), (v.323a)) talik hattıyla, lacivert mürekkeple yazılmış hâşiye bulunmaktadır. Kıraat ile ilgili olan bu yazılar Arapçadır (Bkz.Resim: 49).

Resim 49: Haşıye bulunan sayfalar

Mushafın birkaç yerinde âyetin bir kısmı atlanmış, daha sonra cetvele paralel bir çıkıntı yapılarak (Bkz.Resim: 50), eksik kısım buraya yazılmış ve âyet tamamlanmıştır (v.133b, v.453a, v.455b). Yazılma aşamasında fark edilmiş olsa, tekrarı yapılırsa veya aradaki boşluğa yazılabilirdi. Cetvel alanında bulunması bu durumun kontrol edilirken tespit edildiğini düşündürmektedir.

Resim 50: a (v.453a), b (v.133b)

Kur'an metninin son sûrelerinin yer aldığı karşılıklı iki sayfa müzehheptir (Bkz.Resim: 51). Simetrik olarak yer alan kenarsuyunun iç kısmında ikişer adet sûrebaşı bezemesi

bulunmaktadır. Serlevha düzeninde olan bu bezeme (v.479b) ve (v.480a)'da yer almaktadır. Yazı alanını çevreleyen arasuyunda altın zemine yapılan anahtarlı zencerek işlenmiştir. Zencereğin iç tarafına yapılan ince arasuyu, lacivert zemine beyazla “+” ve noktalardan oluşmaktadır. Dıştakinde ise limon küfü üzerine siyahla zikzak çizgiler ve noktalar yapılmıştır. En içteki beyaz olacak şekilde bütün cetvel çizgileri altınla çekilmiştir.

Resim 51: Serlevha Sayfa Düzeninde Son Sûreler TiEM 512 (v.479b-v.480a)

Serlevha düzenindeki sayfanın kenarsuyu bezemesi enine simetrik planlıdır. Desen, sarılma rumi, hurdeli rumi ve dolantı bulut ile yapılan kapalı formlarla hazırlanmıştır. Çoğunluğunu penç motiflerinin oluşturduğu hatayi grubu motifleri $\frac{1}{2}$ simetrik şekilde kenarsuyunu dolanmaktadır. Köşede sarılma rumili kapalı formdan devam eden helezondaki rumi, eksendeki bulut içinde tepelikle birleşmektedir. Köşeye doğru uzanan bulut motifi eksende bir ortabağla bağlanmıştır. Bulut ve sarılma rumili kapalı formun arasında kalan zemin altınla diğer kısımlar lacivertle boyanmıştır. Dolantı bulut ile

sarılma Rumiler mat altınla yapılmıştır. Hurdeli rumilerin zeminleri siyah hurdeleri altınları; oluşturduğu kapalı formların zeminleri ise bir küf yeşili bir somon rengi şeklinde dönüşümlü olarak devam etmektedir. Çiçek motiflerinde beyaz, turuncu, pembe, mavi sarı renkler kullanılmıştır (Bkz.Resim: 52).

Resim 52: Serlevha Sayfa Düzeninde Son Sayfadan detay

Kenar suyu bezemesinin dış tarafında, önce turuncu zemine siyahla, sonra lacivert zemine beyazla “+” ve noktalarla ince arasuyu yapılmıştır. Bezeme, buçuklar ve noktalarla süslenmiş lacivert kuzu çizgisinden uzanan tığlarla son bulmaktadır. Tığlar zahriyedekilerle benzerlik göstermektedir. Zahriye sayfasında her tığda tek olarak bulunan rumili desen, burada bir tığda çift, bir tığda tek olacak şekilde dönüşümlü olarak yerleştirilmiştir. Aralarında da kesik çizgiler ve noktalardan oluşan tığlar vardır. Her iki sayfanın alt kenarında dikey olarak basılmış Evkâf-ı İslamiye Müzesi mührü yer almaktadır. Kurt yenikleri bulunan her iki sayfanın da sırt kısmındaki zencerek alanından yırtıldığı görülmektedir.

Son sûre olan Nas sûresinin başlık bezemesi serlevha düzenindeki alanda, metin kısmı ise varağın arkasında bulunmaktadır. Sûrenin bitiminde (v.480b)’de üç satır halinde zer mürekkeple yazılıp tahrirlenmiş olan duâ cümleleri bulunmaktadır (Bkz.Resim: 53). Bu kısmın beyne’s-sütur bezemeleri, turuncu dilimlerle çevrilmiş lacivert zemine altınla çift

tahrir olarak yapılmıştır. Sayfanın en son satırında Muhammed el-Kâtib imzalı ketebe kaydını yer almaktadır (Bkz.Resim: 53).

Üç sayfadan oluşan hatim duâsının başlık bezemesi, kitabe şemsesi bakımından altıncı gruptaki örneklerle, kitabe çevresi paftalama ve renk açısından sekizinci gruptaki örneklerle benzerlik göstermektedir. Zer mürekkeple yazılıp tahrirlenmiş olan hatim duâsında harekelerinin çoğunluğu mavi mürekkeple bazıları da altınladır. Üç sayfa devam eden duâ metninin (v.481a, v.481b, v.482a) beyne's-sütur bezemeleri ketebe sayfasındaki gibi lacivert zemine altınla çift tahrir olarak yapılmıştır (Bkz.Resim: 53).

Resim 53: TİEM Env.No: 512, Ketebe sayfası (v.480b) ve Hatim duâsının başı (v.481a)

Falname unvan sayfası düzeninde olup, metin kısmı iki sütun halinde yazılmıştır (Bkz.Resim:54). Sütunların arasında bulunan dikey arasuyu, lacivert zemin üzerine turuncu yaprakların oluşturduğu ulama desen arasında altınla yapılmış penç motifleri görülmektedir. Turuncu yaprakların kesişme kısımlarında beyaz renkle, bazı yerlerde yaprak formunu andıran, bazı yerlerde ise “+” şekline benzeyen bir bezeme unsuru vardır. Turuncu ince arasuyu ve altın cetvellerle çevrilen bu süsleme, onikinci grubu oluşturan

sûrebaşı bezemelerinde de yer almaktadır. Unvan sayfasının karşılıklı ilk dört satırı ve son satırları is mürekkebi ile beşinci ve altıncı satırlardaki yazı, metnin bütününden farklı olarak, zer mürekkeple nesih hattıyla yazılmıştır. Beynessütur bezemeleri Kur'an-ı Kerim'in diğer sayfalarında bulunan tezhipleriyle aynı tarzda bezenmiştir. Yazı sahasını çevreleyen lacivert ince arasuyu, beyaz renkle “+” ve noktalarla süslenmiştir; falnâme bitimine kadar bu şekildedir.

Resim 54: Falnâme TIEM Env. No: 512 (v.482b-483a)

Falnâmenin (v.483a)'dan başlayan ikinci sayfasında, satır başlarına altınla alfabetik olarak arap harfleri yazılmıştır (Bkz.Resim: 55). Sütunlar arasında bulunan dikey arasuyu bezemesi, harflerin bittiği (v.484b)'nin ortasına kadar aynı şekilde uygulanmıştır. Sütunun bittiği yere iki adet koltuk yerleştirilmiştir. Turuncu ince arasuyu ve yeşil cetvelle çevrelenen koltuklarda, siyah zeminin ortasında beyaz iplikle çevrilmiş şemsenin zemini gülkurusudur. Siyah zeminde $\frac{1}{4}$ simetrik desen altınla; şemsede ise zeminin koyusuyla serbest desen çift tahrir olarak yapılmıştır (Bkz.Resim: 56).

Resim 55: Falnâme sayfalarından detay (v.483a)

Resim 56: Falnâme sayfalarından (v.484b)

Falnâmenin son sayfasında (v.485a)'da ise, sağ ve sol koltuklar birbiriyle aynı olacak şekilde dört adet muska koltuk vardır (Bkz.Resim: 57). Üstteki koltuklarda içteki üçgeni

çevreleyen arasuyu, gülkurusu zemine beyazla penç, yekberk ve yapraklardan oluşan tek iplik tarzındaki desenle bezelidir. Desen tek iplik tarzında olsa da her kenarda başlayıp sonlanır şekildedir. Arasuyunun içte kalan yanında yeşil, dışa bakan yanında sarı renk üzerine “+” ve noktalarla işlenmiş ince arasuyu bulunmaktadır. Cetvelleri altınla çekilmiştir. Üçgen desen alanında ise lacivert zeminde altınla hatayi grubu motiflerinden oluşan serbest tarzdaki desen, çift tahrir tekniğiyle uygulanmıştır. Alttaki koltuklar desen ve teknik özellikleri bakımından sttekilerle aynı olup, renkleri farklıdır. İçteki gende serbest desen, tozpembe zeminde bordoyla bezenmiştir. Üçgen alanın etrafında dolanan, lacivert zemine altınla işlenen arasuyu; sarı ve turuncu ince arasuları ile çevrilidir. Yazı sahasının alt kısmında Evkâf-ı İşlamiye Müzesi’nin mührü (Bkz.Resim: 58) yer almaktadır.

Resim 57: Falnâme sonu (v.485a)

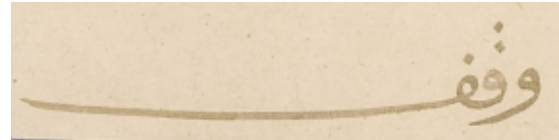

Resim 58: Evkaf-ı İslamiye Müzesi'nin mührü

Mushafın en sonunda vakfiye kaydı bulunmaktadır (Bkz.Resim: 59). Metinde duâ ve övgü ifadelerinden sonra; "... bu Mushaf-ı celili, sahibetül hayrat Sultan Süleyman kızı (Mihrimah Sultan-ö.1578), Şehzâde Sultan Mehmed'in (ö.1543) merhume validesinin (Hürrem Sultan-ö.1558) türbesine konulup okunmak şartıyla vakfetti" yazılıdır.

Resim 59: Vakfiye Kaydı TİEM 512

Resim 60: "Vakf" ibaresi

2.2. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 512 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerifin Sûrebaşı Bezemelerinin Gruplandırılması

Araştırmaya konu olan 512 envanter numaralı Mushaf-ı Şerifin serlevhası dışında 115 adet başlık bezemesi tespit edilmiştir. Bunların 113 adedi sûre başlarında, bir adedi hatim duâsı sayfasında ve bir adedi de fahnâme bölümünde bulunmaktadır. Sûre olmayan hatim duâsı ve fahnâmenin başlık bezemeleri de sûrebaşı formunda tezhiplendiği için burada değerlendirmeye dahil edilmiştir.

İncelenen başlık bezemelerinin tamamında kitabe alanları şemse şeklinde olup, şemselerinin formları farklılık göstermektedir. Kitabe alanlarında yazı arasına ve etrafına yerleştirilen desenler, motifleri açısından çeşitlilik gösterse de hepsi serbest özellikte tasarlanmıştır.

Kitabe çevreleri ise; $\frac{1}{4}$ simetrik planlı olup, bazısında rumili bazısında bulutlu ya da hatayi grubu motifli olacak şekilde çeşitlilik arz eden desenlere sahiptir.

Teknik özellikleri açısından bakıldığında ise iki uygulama tekniği karşımıza çıkmaktadır; biri klasik tezhip tekniği, diğeri çift tahrir tekniğidir.

Başlık bezemelerini gruplara ayırırken plan özellikleri esas alınmıştır. Unvan sayfaları bezeme planlarında görülen farklılıklardan ötürü birlikte ele alınmıştır. Gruplardan biri de sûrebaşı bezemelerini çevreleyen ara pervazdaki tezyînat dikkate alınarak oluşturulmuştur. Plan şeması açısından farklı olan ve mevcut gruplara dahil edilemeyen başlık bezemeleri ise aynı başlık altında değerlendirilmiştir. Bu durumda, plan özelliğine göre on sekiz, hususi durumlarına göre üç olmak üzere yirmi bir grup ortaya çıkmıştır. Aşağıda varak sayfaları belirtilerek tasnif edilmiştir.

1.Grup Sûrebaşları: (v.39b), (v.81a), (v.114b), (v.141b), (v.213b), (v.246b), (v.384b), (v.387a), (v.390a), (v.443a), (v.450a), (v.457b), (v.463b).

2.Grup Sûrebaşları: (v.59b), (v.167a), (v.193b), (v.268a), (v.355a), (v.362a), (v.379b), (v.455a), (v.463a).

3.Grup Sûrebaşları: (v.256a), (v.296b), (v.311a), (v.330a), (v.335b), (v.340a), (v.401a), (v.441a), (v.456a), (v.459a), (v.460b), (v.468b).

4.Grup Sûrebaşları: (v.134a), (v.198b), (v.238b), (v.305a), (v.467b), (v.468a).

- 5.Grup Sûrebaşları: (v.471a), (v.478a-2).
- 6.Grup Sûrebaşları: (v.156b), (v.276b).
- 7.Grup Sûrebaşları: (v.178a), (v.188b).
- 8.Grup Sûrebaşları: (v.470b), (v.471b), (v.472a), (v.473a), (v.475a), (v.475b), (v.478b-2), (v.479b-1), (v.481a).
- 9.Grup Sûrebaşları: (v.476a), (v.479b-2).
- 10.Grup Sûrebaşları: (v.232b), (v.282a), (v.289b), (v.350b), (v.369b), (v.403a), (v.405b), (v.410a), (v.412b), (v.414b), (v.420a), (v.423b), (v.426b), (v.429b), (v.432a), (v.433b), (v.434b), (v.436a), (v.437b), (v.439a), (v.445a), (v.447a), (v.448b), (v.462a), (v.465b), (v.466b), (v.469b).
- 11.Grup Sûrebaşları: (v.473b), (v.480a-2).
- 12.Grup Sûrebaşları: (v.344b), (v.397b), (v.451b).
- 13.Grup Sûrebaşları: (v.417b), (v.464b).
- 14.Grupta Olan Sûrebaşları: (v.474a), (v.478b-1).
- 15.Grup Sûrebaşları: (v.477b), (v.480a-1).
- 16.Grup Sûrebaşları: (v.472b), (v.476b), (v.479a).
- 17.Grup Sûrebaşları: (v.97b), (v.261b), (v.316a), (v.319b), (v.321b), (v.394a), (v.408a).
- 18.Grup Sûrebaşları: (v.203a), (v.453a).
- 19.Grup Sûrebaşları: (v.474b), (v.477a-2), (v.478a-1).
- 20.Grup Sûrebaşları: (v.3b), (v.223b), (v.482b).
- 21.Grup Sûrebaşları: (v.374b), (v.477a-1).

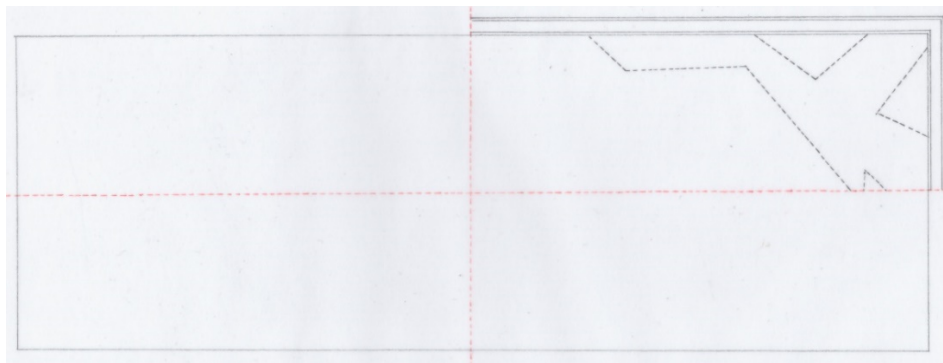
Grupların her biri ayrı başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Grupta bulunan sûrebaşı bezemelerinin; hangi sûreye ait olduğu, sûre sıra numarası, varak numarası ve ölçüsüne dair bilgiler çizelge içinde listelenmiştir. Birlikte ele alınan örnekler, gruba ait plan çiziminin ardından, orijinal görselleri, desenlerinin eskiz çizimleri ve ¼ detay çizimiyle peş peşe sıralanmıştır. Görseller eserin orijinalindeki ölçülerinden ortalama 1.30 oranında büyütülmüştür.

Başlık bezemelerinin orijinal görüntüsü, eskiz çizimleri ve detay çizimi aynı sayfada birlikte verilmiştir. Görsellerin ardından benzerlikleri, farklılıkları ele alınarak tezyîni özellikleri anlatılmıştır.

2.3. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 512 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerifin Sûrebaşı Bezemelerinin Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi

2.3.1. 1.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri

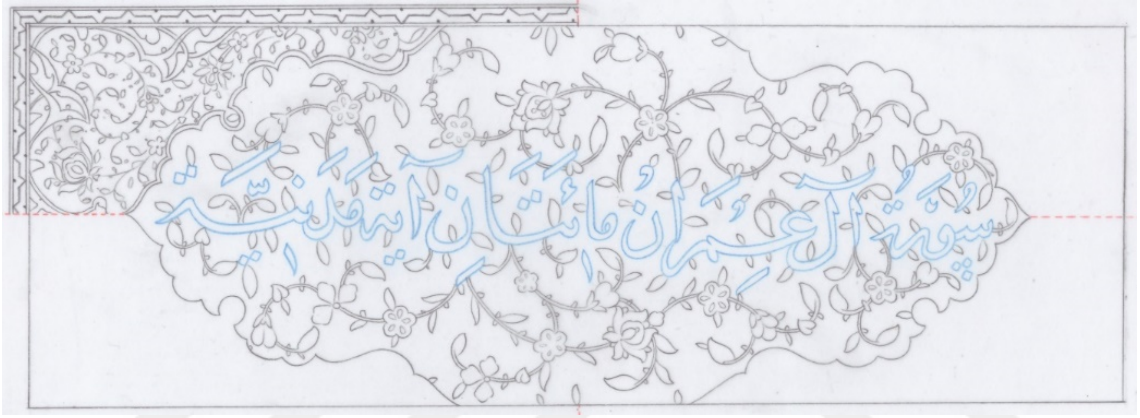
Âli imran (3.sûre), (v.39b), (4.3x11.5cm), (R.61)	Ukud / Mâide (5.sûre), (v.81a), (4.6x11.5cm), (R.62)
A'râf (7.sûre), (v.114b), (4.6x11.6cm), (R.63)	Tevbe (9.sûre), (v.141b), (4.2x11.6cm), (R.64)
İsrâ (17.sûre), (v.213b), (4.4x11.5cm), (R.65)	Enbiyâ (21.sûre), (v.246b), (4.6x11.2cm), (R.66)
Duhân (44.sûre), (v.384b), (4.1x11.2cm), (R.67)	Câsiye (45.sûre), (v.387a), (4.7x11.4cm), (R.68)
Ahkâf (46.sûre), (v.390a), (4.8x11.3cm), (R.69)	Kalem (68.sûre), (v.443a), (4.5x11.3cm), (R.70)
Cin (72.sûre), (v.450a), (4.5x11.2cm), (R.71)	Mürselât (77.sûre), (v.457b), (4.1x11.5cm), (R.72)
İnfitâr (82.sûre), (v.463b), (5.0x11.4cm), (R.73)	

Çizim 1: 1. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Resim 61: Âli İmran sûresi başlık bezemesi (v.39b)

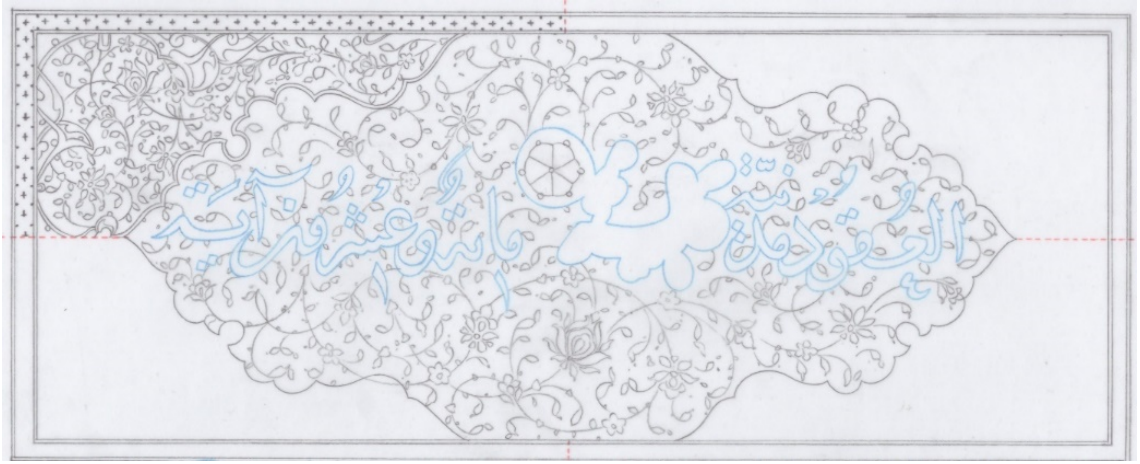
Çizim 2: Âli İmran sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.39b)

Çizim 3: Âli İmran sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.39b)

Resim 62: Ukud / Mâide sûresinin başlık bezemesi (v.81a)

Çizim 4: Ukud / Mâide sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.81a)

Çizim 5: Ukud/Maide sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.81a)

Resim 63: A'râf sûresinin başlık bezemesi (v.114b)

Çizim 6: A'râf sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.114b)

Çizim 7: A'raf sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.114b)

Resim 64: Tevbe sûresinin başlık bezemesi (v.141b)

Çizim 8: Tevbe sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.141b)

Çizim 9: Tevbe sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.141b)

Resim 65: İsrâ sûresinin başlık bezemesi (v.213b)

Çizim 10: İsrâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.213b)

Çizim 11: İsrâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.213b)

Resim 66: Enbiya sûresinin başlık bezemesi (v.246)

Çizim 12: Enbiya sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.246b)

Çizim 13: Enbiya sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.246b)

Resim 67: Duhân sûresinin başlık bezemesi (v.384b)

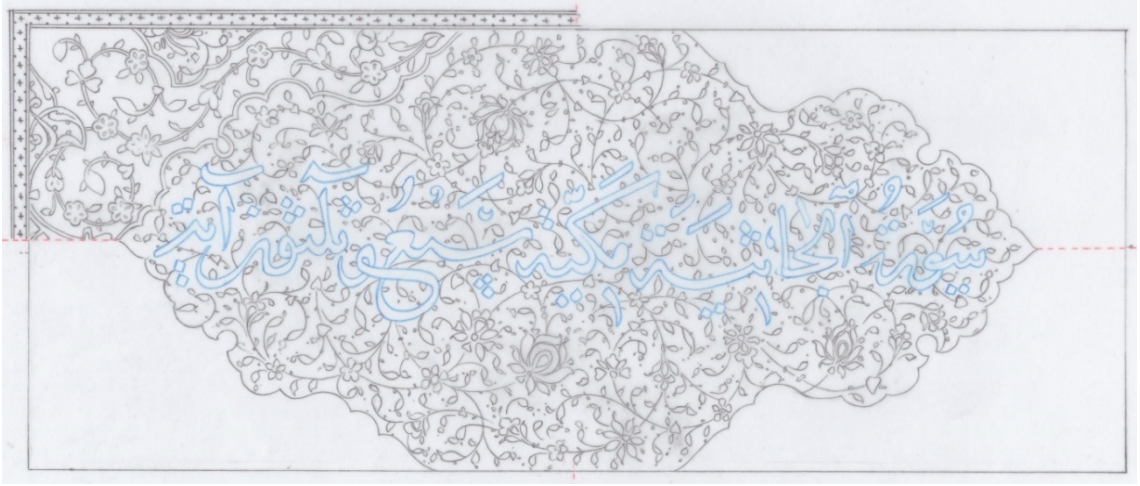
Çizim 14: Duhân sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.384b)

Çizim 15: Duhân sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.384b)

Resim 68: Casiye sûresinin başlık bezemesi (v.387a)

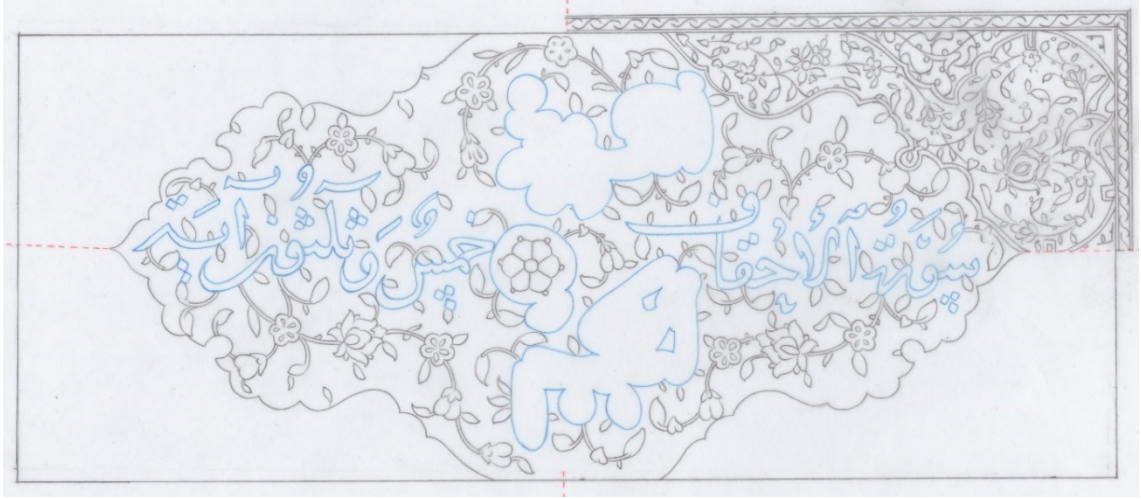
Çizim 16: Casiye sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.387a)

Çizim 17: Casiye sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.387a)

Resim 69: Ahkâf sûresinin başlık bezemesi (v.390a)

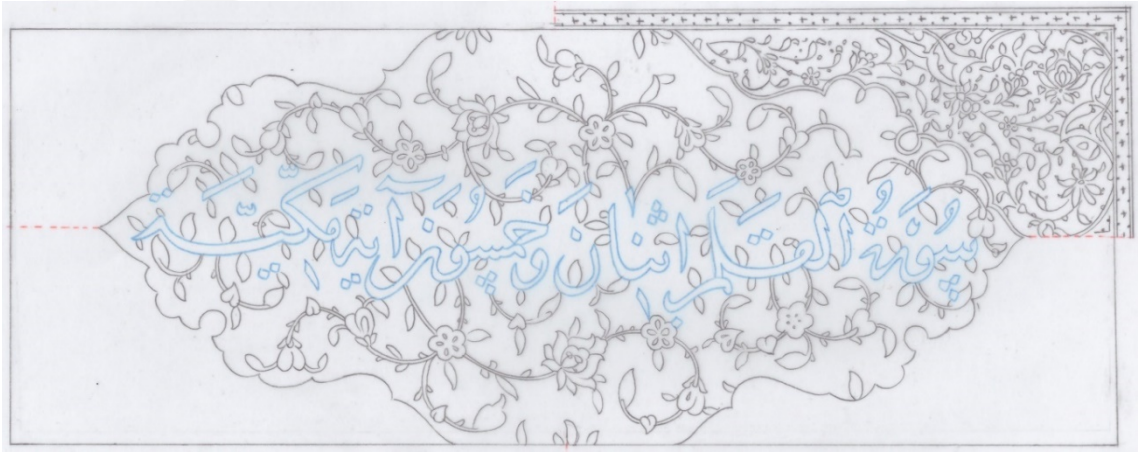
Çizim 18: Ahkâf sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.390a)

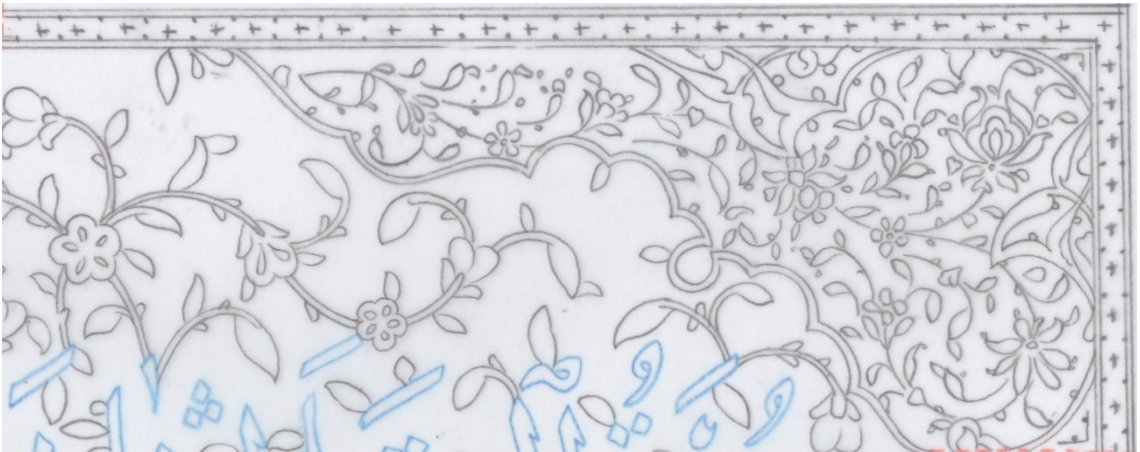
Çizim 19: Ahkâf sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.390a)

Resim 70: Kalem sûresinin başlık bezemesi (v.443a)

Çizim 20: Kalem sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.443a)

Çizim 21: Kalem sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.443a)

Resim 71: Cin sûresinin başlık bezemesi (v.450a)

Çizim 22: Cin sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.450a)

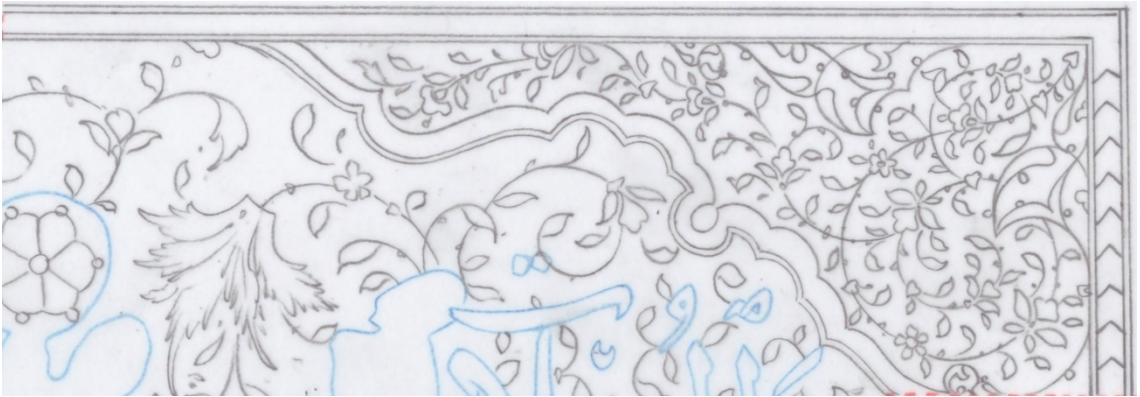
Çizim 23: Cin sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.450a)

Resim 72: Mürselât sûresinin başlık bezemesi (v.457b)

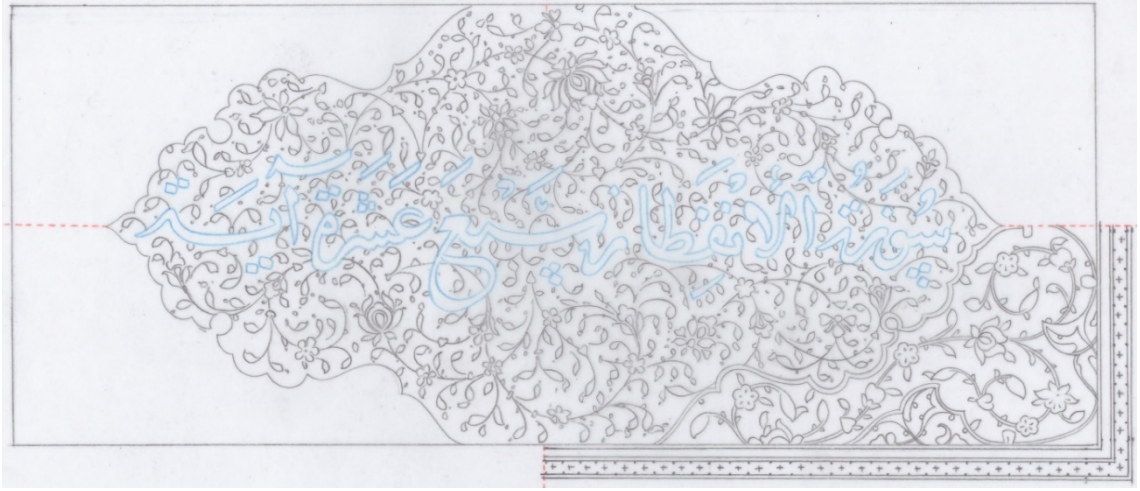
Çizim 24: Mürselât sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.457b)

Çizim 25: Mürselât sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v457b)

Resim73: İnfitâr sûresinin başlık bezemesi (v.463b)

Çizim 26: İnfitâr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.463b)

Çizim 27: İnfitâr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.463b)

Birinci grup sûrebaşı tezhiplerinin kitabe yazıları; (v.39b), (v.114b), (v.141b), (v.213b), (v.384b), (v.390a), (v.443a)'da üstübeçe yazılıp siyah mürekkeple tahrirlenmiştir. (v.81a), (v.246b), (v.387a), (v.450a), (v.457b), (v.463b)'den ise (v.387a), (v.457b), (v.463b) nolu varak kitabeleri doğrudan altınla lacivert zemin üzerine yazılmıştır. (v.387a)'nın altınla yazılan tahrirsiz kitabesinde, yalnızca bir “elif” harfinin beyazla tahrirlendiği görülmektedir. Başlık kitabelerinden (v.81a), (v.141b), (v.213b), (v.384b), (v.390a) ve (v.457b)'de yazılar, bir önceki sûrenin satıra sığmayan son kelimeleriyle bölünmüş şekildedir. Bu kelimeler kâğıt zemin üzerine yazılıp, yazı ve durakların biçimine uygun şekilde siyah mürekkeple dilimli bir alan içerisine alınmıştır. Bunlardan (v.457b)'deki kelimenin bir kısmı tahrirsiz bırakılırken, bir kısmı altınla yapılmıştır. Duraklar (v.213b)'deki hariç, altınla şeshâne durak olup, her bir dilimine iğne perdah yapılmış ve lacivert noktalarla süslenmiştir. Şekil açısından farklı olan (v.213b)'deki geçme durak, bezeme özellikleri açısından diğer duraklarla aynıdır.

Şemse biçimi (v.141b)'de diğerlerinden ufak tefek farklılıklar gösterse de gruptaki bütün örneklerin planı, kitabe şemselerinin uçlarındaki tepelikten devam eden ipliğin oluşturduğu, tepelik formundaki kapalı alanlardan oluşmaktadır. Kitabe alanında altın zemine klasik teknikle bezenen (v.39b), (v.114b), (v.213b), (v.384b), (v.390a), (v.443a)'daki serbest özellikli desenlerin birden fazla başlangıcı bulunmaktadır. Hatayi grubu motiflerinden oluşan desenlerde; açık pembe, gülkurusu, sarı, mavi, beyaz, turuncu, küf yeşili renkler kullanılmıştır.

Plân bakımından benzerliklerine göre sınıflandırılan bu örnekler kendi içinde de benzerlikler göstermektedir. Kitabe şemsesi lacivert zeminli olan (v.387a), (v.457b), (v.463b)'de serbest özellikli desenler, altınla çift tahrir tekniğiyle bezenmiştir. Üçü de turuncu iplikli olan şemselerden (v.457b)'de altınla ince arasuyu kalınlığında bir iplik daha yapıp siyahla kalınca tahrirlenmiştir. Benzer şekilde (v.246b)'de de içte siyahla kalınca bir tahrir, lacivertle ince arasuyu, sonrasında turuncu bir iplik daha yapılmıştır. Kitabe çevresinin zemini ile ince arasuyu aynı renk olduğu için turuncu iplik, şemsenin kuzu çizgisi gibi görünmektedir.

Portakal sarısı zeminlere sahip olan kitabe şemselerinden (v.81a)'da beyazla, (v.141b)'de siyahla çift tahrir tekniği uygulanırken, (v.246b)'de rumi motifli desen klasik teknikle bezenmiştir. (v.246b)'nin kitabe alanındaki desen, birbiri içinden çıkan helezonlar

şeklinde olup, başlangıç noktası olmayacak şekildedir. Rumilerinin zeminleri siyah, hurdeleri beyazla işlenmiştir. Tevbe sûresinin (v.141b)'nin beyaz kitabesinde ve diğer sûrebaşı bezemelerinin desenlerindeki beyaz renklerde dökülmeler vardır.

72. sûrenin (v.450a)'nın açık pembe zeminli kitabe alanında hatayi grubu motiflerinden oluşan desen, çift tahrir tekniğiyle işlenmiştir. Vişne rengiyle bezenen desen, birden fazla başlangıcı olacak şekilde ve serbest özelliktedir.

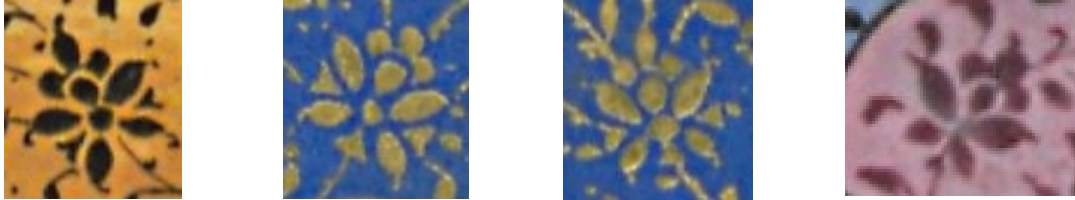
Kitabe şemselerinin etrafında kalan $\frac{1}{4}$ simetrlili alanlar (v.39b), (v.81a), (v.141b), (v.213b), (v.246b), (v.384b), (v.390a), (v.443a)'da lacivert renkli zemin üzerinde altınla çift tahrir tekniğiyle bezenmiştir. Aynı teknikle bezenen (114b)'de zemin açık mavi deseni siyah iken, (v.457b)'de eflatun zeminde patlıcan rengidir. Bu alan, (v.387a), (v.450a) ve (v.463b)'de altın zeminlerde klasik teknikle uygulanmıştır. Hatayi grubu motiflerinden oluşan desenler, (v.81a), (v.114b), (v.141b), (v.387a), (v.390a), (v.443a), (v.450a)'da şemselerin ipliğinin alttaki cetvele birleştiği dar alandan bir yekberkle başlayıp, alanda serbest şekilde devam etmektedir.

Cetvel çizgileri üzerine $\frac{1}{2}$ simetrlili özellikte yerleştirilen kapalı alanlar, tepelik formuna benzer şekildedir. Bunlardan (v.246b)'nin yatay kenarında bulunanlar biçim açısından diğerlerinden farklıdır. Zeminleri değişiklik gösteren bu kısımlardan, (v.39b), (v.81a), (v.114b), (v.141b), (v.384b), (v.443a), (v.450a)'nın rumi motifleri beyazla işlenmiştir. İki örnekte (v.246b) ve (v.387a)'da, yatay kenar üzerinde bulunan kapalı alanları çift tahrir tekniğiyle bezelidir. Turuncu iplikli bu alanlarda hatayi motifli desenler, (v.246b)'de altın zemin üzerine siyahla, (v.387a)'da siyah zemine altınla çalışılmıştır. (v.246b)'de rumi kapalı form da vardır.

Altın cetveller arasındaki ince arasuyu, (v.81a), (v.246b), (v.384b)'de küf yeşili, (v.114b), (v.213b), (v.387a)'da turuncu, (v.443a), (v.463b)'de gülkurusu renkli zeminlerde siyahla, (v.450a)'da lacivert üzerine beyazla “+” ve noktalarla bezenmiştir. Gülkurusu renkli (v.39b)'nin ince arasuyu, yatay anahtarlar ve aralarında zikzak çizgilerle, noktalarla işlenmiştir. Yatay “s” şeklinin yan yana sıralanmasıyla ortaya çıkan iki iplik tarzındaki desen, sarı renk üzerine siyahla uygulanmıştır. Küf yeşili olan (v.457b)'de “<” şeklinin sıralanmasıyla oluşan bezeme, siyahla yapılmıştır. İki adet başlık bezemesinin (v.141b) ve (v.463b)'nin çift arasuyu ile çevrildiği görülmektedir. Bunlardan (v.141b)'nin içteki ince arasuyu, (v.457b) ile renk ve desen olarak aynı şekildedir. Dışında ise biraz daha

kalın bir ölçüye sahip olan turuncu pervaz, alana verev şekilde yerleştirilen yapraklarla, onların oluşturduğu üçgen alanlara yapılan “+” ve noktalarla bezelidir. Diğer çift ince arasuyu bulunan başlık (v.463)’de ise, içte bezemesi olmayan siyah pervaz, dışında da gülkurusu renkli “+” ve noktalarla işlenmiş ince arasuyu bulunmaktadır.

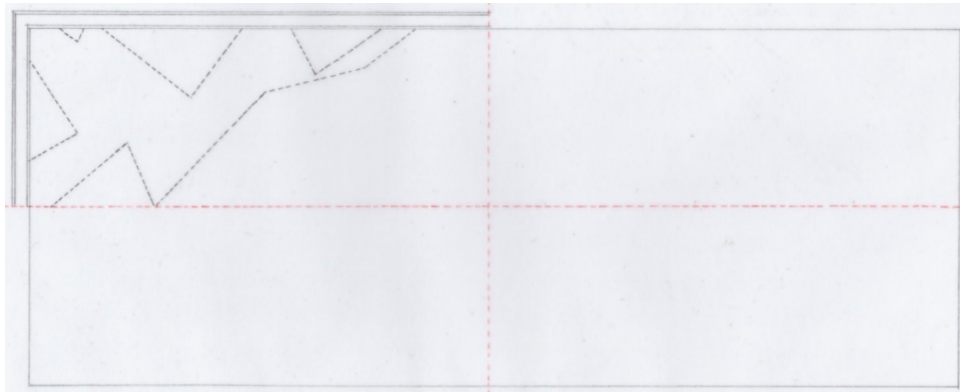
Bazı motifleri el farkı olduğunu düşündüren bezemelerin işçilikleri iyi seviyededir.

Resim 74: Aynı hatayi motifinden örnekler

2.3.2. 2.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri

Nisâ (4.sûre), (v.59b), (5.0x11.3cm), (R.75)	Hûd (11.sûre), (v.167a), (4.6x11.3cm), (R.76)
İbrâhim (14.sûre), (v.193b), (4.7x11.5cm), (R.77)	Nûr (24.sûre), (v.268a), (4.5x11.3cm), (R.78)
Zümer (39.sûre), (v.355a), (4.7x11.4cm), (R.79)	Mü'min (40.sûre), (v.362a), (4.6x11.4cm), (R.80)
Zuhruf (43.sûre), (v.379b), (4.7x11.4cm), (R.81)	Kıyâme (75.sûre), (v.455a), (4.5x11.2cm), (R.82)
Tekvîr (81.sûre), (v.463a), (4.4x11.2cm), (R.83)	

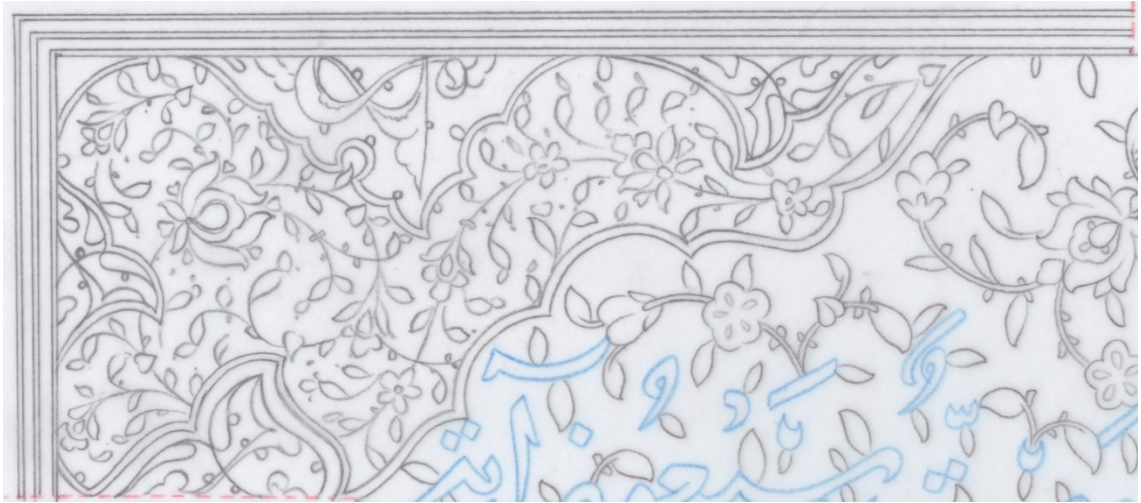
Çizim 28: 2. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Resim 75: Nisâ sûresinin başlık bezemesi (59b)

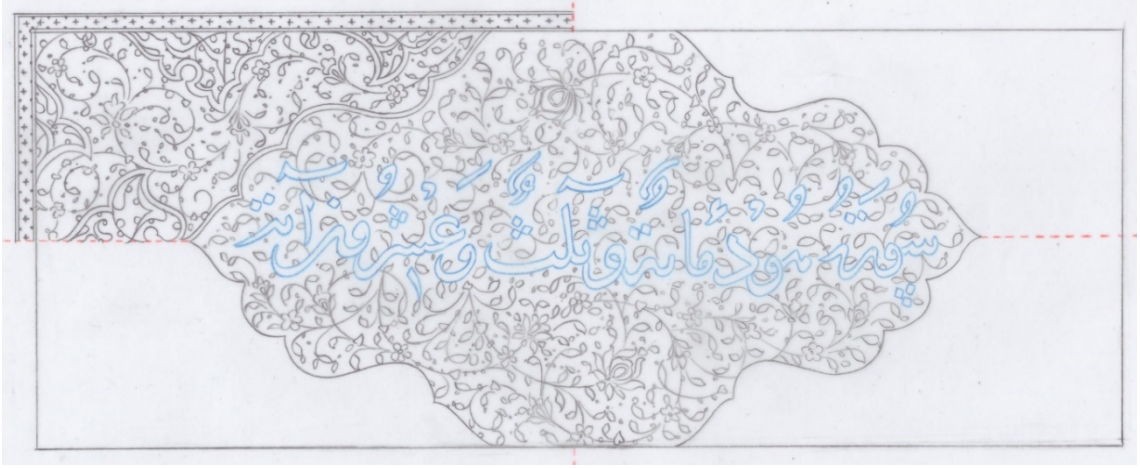
Çizim 29: Nisâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.59b)

Çizim 30: Nisâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.59b)

Resim 76: Hûd sûresinin başlık bezemesi (167a)

Çizim 31: Hûd sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.167a)

Çizim 32: Hûd sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.167a)

Resim 77: İbrâhim sûresinin başlık bezemesi (v.193b)

Çizim 33: İbrâhim sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.193b)

Çizim 34: İbrâhim sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.193b)

Resim 78: Nûr sûresinin başlık bezemesi (v.268a)

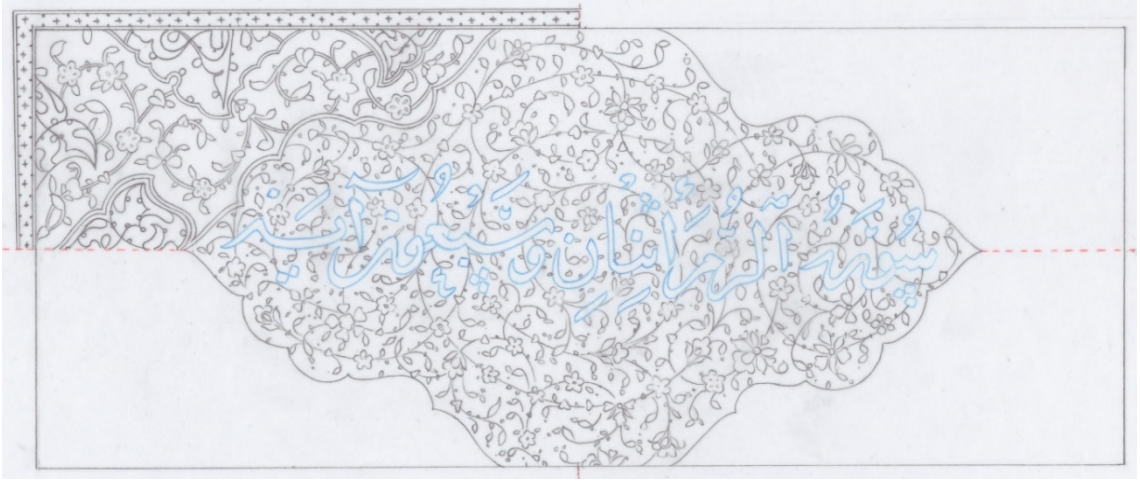
Çizim 35: Nûr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.268a)

Çizim 36: Nûr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.268a)

Resim 79: Zümer sūresinin başlık bezemesi (v.355a)

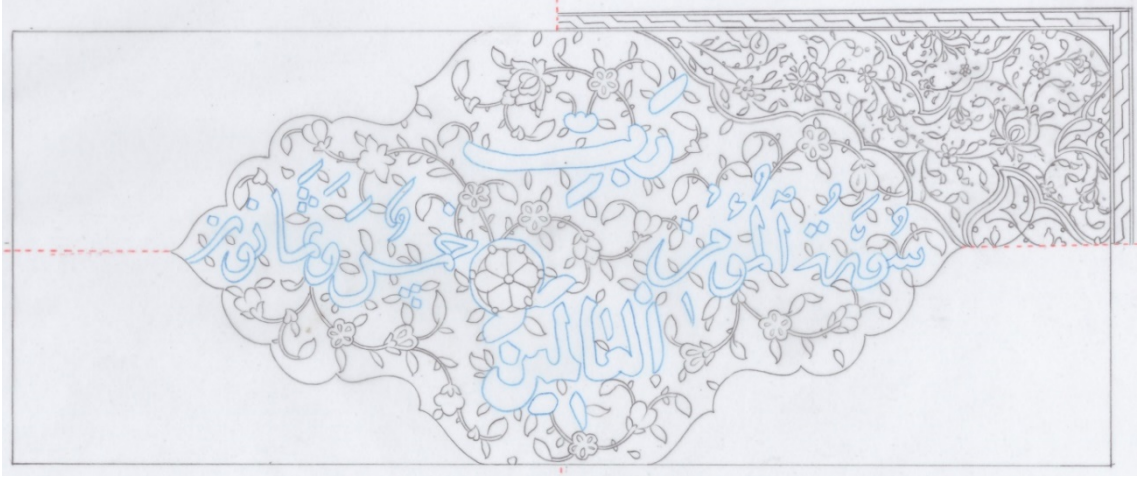
Çizim 37: Zümer sūresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.355a)

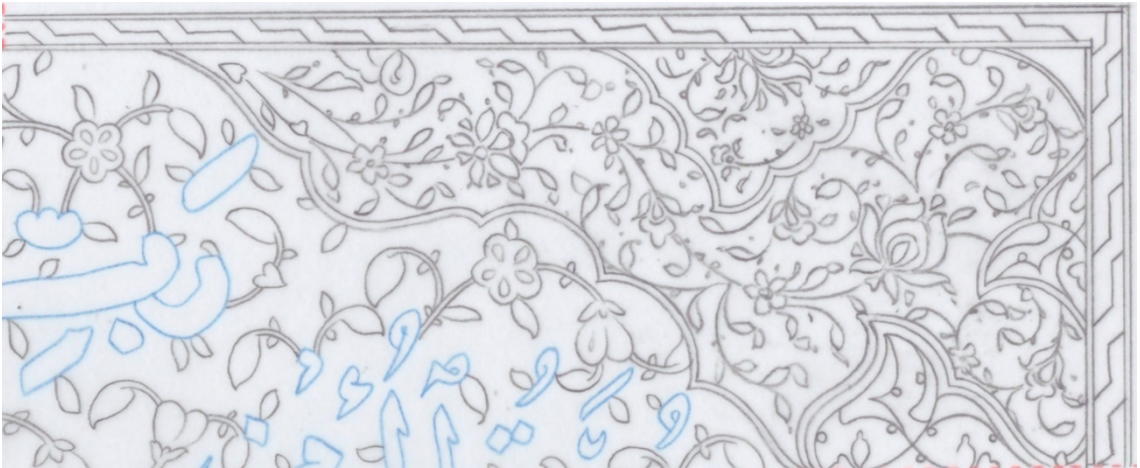
Çizim 38: Zümer sūresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.355a)

Resim 80: Mü'min sûresinin başlık bezemesi (v.362a)

Çizim 39: Mü'min sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.362a)

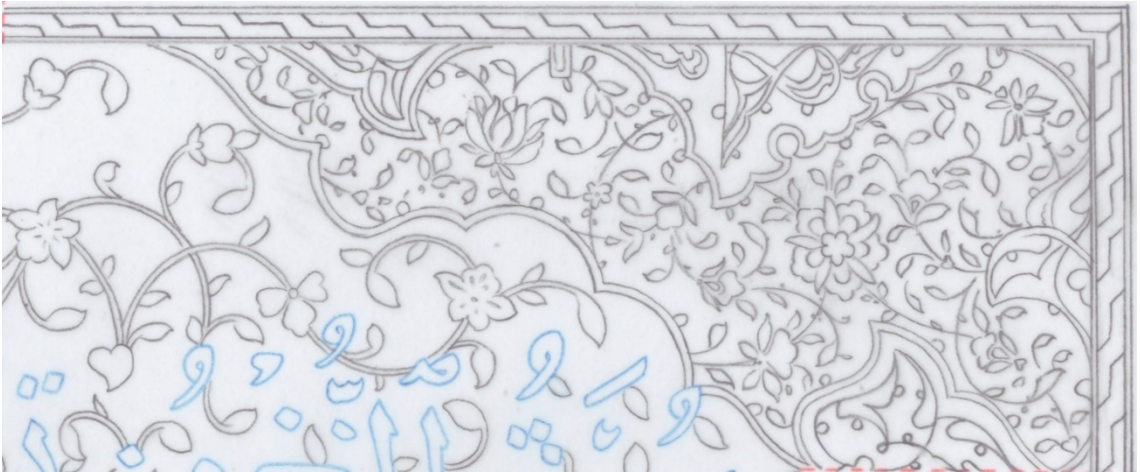
Çizim 40: Mü'min sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.362a)

Resim 81: Zuhurf sûresinin başlık bezemesi (v.379b)

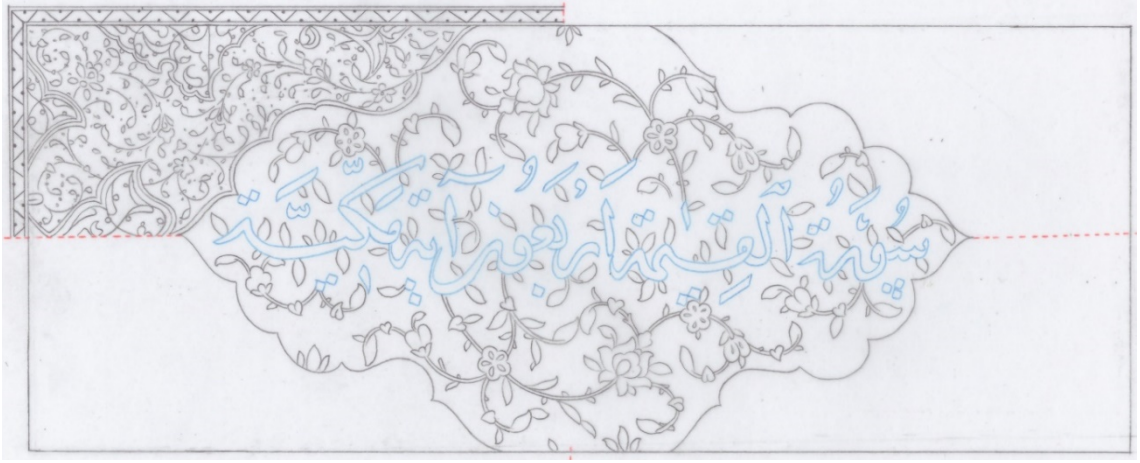
Çizim 41: Zuhurf sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.379b)

Çizim 42: Zuhurf sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.379b)

Resim 82: Kıyâme sûresinin başlık bezemesi (v.455a)

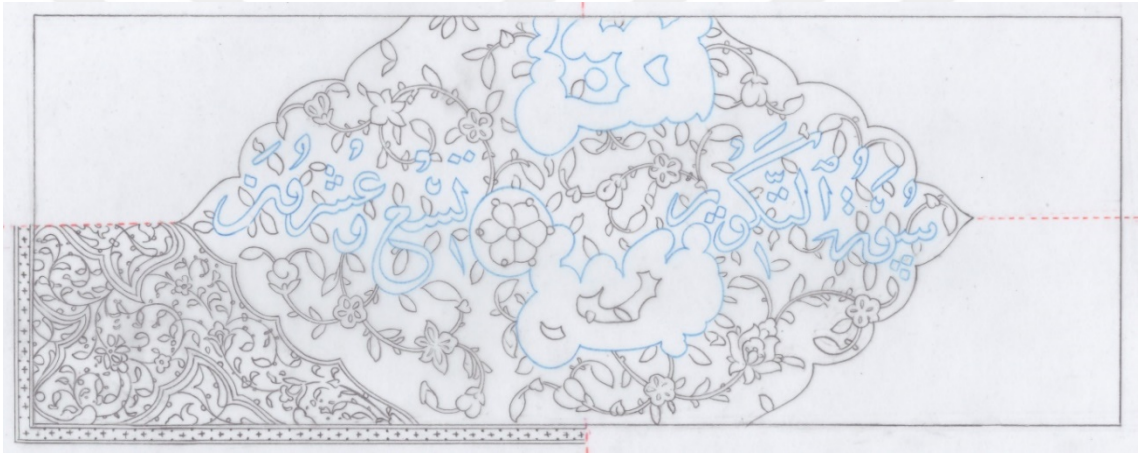
Çizim 43: Kıyâme sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.455a)

Çizim 44: Kıyâme sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.455a)

Resim 83: Tekvîr sûresinin başlık bezemesi (v.463a)

Çizim 45: Tekvîr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.463a)

Çizim 46: Tekvîr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.463a)

Plân bakımından birinci grupta oldukça benzer özelliktedirler. Kitabe şemselerinin uçlarında tepelik yerine burada salbek kullanılmıştır. Kitabe yazıları; (v.167a), (v.193b)

ve (v.355a)'da altınla, diğerlerinde üstübeçe yazılıp, çoğu siyah mürekkeple tahrirlenmiştir. Yazılardan (v.167a) ve (v.355a)'dakiler tahrirlenmemiştir. Birinci gruptaki (v.387a)'daki gibi, Zümer sûresinin (v.355a)'nın altınla yazılan kitabesinde de yalnızca bir “elif” harfi ile bir noktanın beyazla tahrirlendiği görülmektedir. Kitabe yazısı bir önceki sûrenin satıra sığmayan son kelimesiyle bölünmüş olan (v.362a)'da yazı çevresindeki boşluk, (v.463a)'dakine göre daha azdır. İkisinde de şeşhâne durak aynı şekilde işlenmiş; altınla boyanıp, etrafında lacivert, merkezinde turuncu noktalar ve iğne perdahla süslenmiştir.

Kitabe şemsesi beyaz iplikten oluşan başlık bezemelerinin (v.59b), (v.268a), (v.362a), (v.379b), (v.455a), (v.463a)'nın kitabe zeminleri altın olup, desenleri klâsik teknikle işlenmiştir. Serbest özellikli desenler, birden fazla yekberk pençten başlangıç olacak şekildedir. Hatayi grubu motiflerinden oluşan desende; dallar ve bazı yapraklar küf yeşili ile, yaprakların uçları lacivertle boyanmıştır. Bazı yaprak motifleri ve çiçek motiflerinde ise; turuncu, sarı, beyaz, pembe, mavi renkler tercih edilmiş, koyularıyla da süslenmişlerdir.

Grubun diğer sûrebaşı bezemelerinde ise kitabe alanlarının zeminleri renkli olup; (v.167a) ve (v.355a)'da lacivert, (v.193b)'de gülkurusudur. Hatayi grubu motifleriyle tasarlanmış olan serbest özellikli desenler, üç örnekte de altınla çift tahrir tekniği ile uygulanmıştır. Altının mat olarak kullanıldığı (v.193b)'de sadece birkaç yaprak ve bir goncagül motifinin tahrirleri mührelenmiştir. Lacivert zeminde bezenmiş olan (v.167a) ve (v.355a)'da desenlerin içindeki yazılar, kendileri de altınla yazılıp tahrirsiz oldukları için ayırt edilmeleri oldukça güç vaziyettedirler. Özellikle (v.355a)'da desenin de tesiriyle yazı kaybolmuş gibidir. (v.167a)'nın kitabe alanındaki desende, yazının üst kısmında kalan bir hatayi motifinin yapraklarında kırmızı renkle şikâf halkar gibi gölgelendirme mevcuttur.

Yatay şemse formundaki kitabe alanlarının uç kısımlarında tepelik formunda salbekler bulunmaktadır. Gruptaki tüm başlık bezemelerinde salbekler, rumi motifli ½ simetri özellikli desenle bezelidir. Bunlardan (v.193b) ve (v.379b)'dekiler ipliklerinin içinden tek sıra iğne perdah ile işlenmiştir. Başlık bezemelerinden (v.355a) hariç hepsinde kitabe şemsesini oluşturan iplik, salbeklerden sonra devam ederek yatay ve dikey kenarlarda ½ olarak yerleştirilen kapalı alanları da oluşturmaktadır. (v.362a)'da solda yer alan salbek

ile kapalı formlar arasındaki beyaz iplikli bağlantının unutulduğu görülmektedir. Sağdakinde ise ipliğin eksende oluşturduğu üçgen alan çok küçük olup, ipliğin kapalı forma birleşen kısmı cetvel altında kalmış şekildedir. Dikey ve yatay kenarlardaki kapalı alanları birbirine bağlayan iplik, köşelerde kenara teğet geçerek üçgen alanlar oluşturmuştur. Bu alanlar (v.268a)'da yok denilecek kadar belirsiz iken, (v.355a) ve (v.455a)'da hiç yapılmamıştır.

Tepelik formunda yapılan kapalı alanlar, (v.59b), (v.167a), (v.193b), (v.355a), (v.379b) ve (v.455a)'nın yatay kenarlarında, $\frac{1}{4}$ 'lük alanda peş peşe iki adet olacak şekildedir. Diğerlerinde (v.268a), (v.362a) ve (v.463a)'da ise; tek kapalı alan yapıp tepelikle bitirilmiştir. Tepelikler kapalı alandan kopuk şekilde, uzağında yapılmıştır; (v.463a)'da nispeten daha yakındır. Sadece (v.362a)'nın yatay kenarındaki kapalı formda hatayi motifli desen, diğerlerinin hepsinde rumi motiflerinden oluşan, birbirinden farklı desenler $\frac{1}{2}$ simetri özellikli şekilde uygulanmıştır. Bu alanlardan (v.463a)'daki yatay kenarda bulunan kapalı formun yönü diğerlerinin tersi istikamettir. Salbekler ve dikey kenarda bulunan kapalı alanlardaki rumili desenler aynı, yatay kenardakiler farklıdır. Renklendirmesi birbirinden farklı olan bu alanlarda; altın, gülkurusu, toz pembe, koyu pembe, portakal sarısı, küf yeşili, açık mavi, lacivert, beyaz, siyah renkler kullanılmıştır.

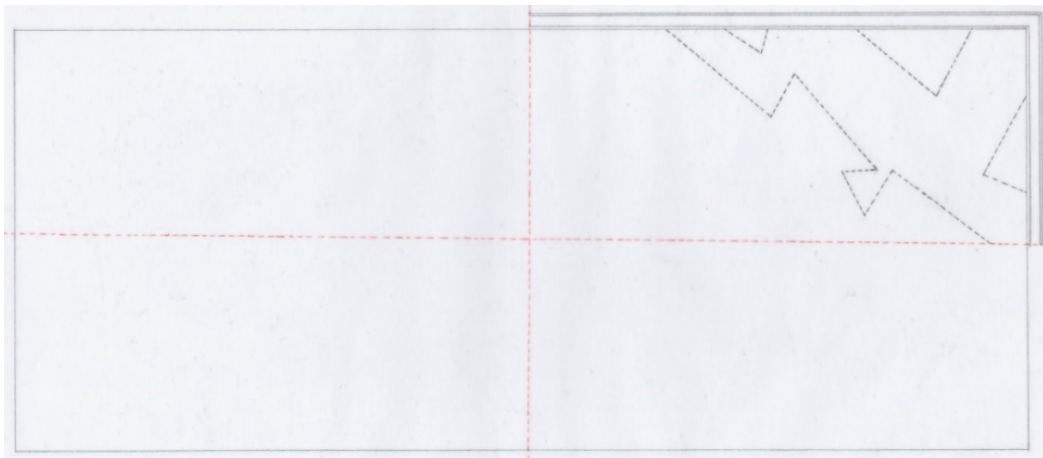
Kitabe şemsesinin çevresindeki $\frac{1}{4}$ simetrik alan, gruptaki tüm başlık bezemelerinde hatayi grubu motiflerinden oluşan serbest özellikli desenle bezenmiştir. Desen; (v.59b), (v.167a), (v.193b), (v.362a), (v.455a), (v.463a)'da aynı olup, şemse ipliğinin yatay kenara birleştiği yerden bir yekberkle başlayıp serbest olarak devam etmektedir. Diğer üç örnekte (v.268a), (v.355a) ve (v.379b)'de ise yatay eksenden salbeğin uç kısmından başlayan desen yine serbest özelliktedir. Yalnızca (v.355a)'da klasik teknik, diğerlerinde çift tahrir tekniği kullanılmıştır. Kitabe alanı altın zeminli olanlarda (v.59b), (v.268a), (v.362a), (v.379b), (v.455a), (v.463a)'da desen, lacivert zemin üzerine altınla uygulanmıştır. Çift tahrir olarak işlenen desen (v.379b)'de altın ve turuncu birlikte kullanılarak yapılmıştır. Kitabe alanı renkli zemin olanlardan (v.167a)'da desen, açık somon renkli zeminde bordoyla, (v.193b)'de siyah zeminde beyazla işlenmiştir.

Dokuz adet sûrebaşı örneği bulunan bu grupta ince arasuyu bezemeleri açısından farklılıklar söz konusudur. “+” ve noktalardan yapılan desen; (v.167a)'da küf yeşili, (v.455a)'da turuncu, (v.268a) ve (v.463a)'da gülkurusu zeminlerde siyahla işlenmiştir.

Zikzak şeklinde yerleştirilen çizgiler ve ortaya çıkan üçgen alanlara koyulan noktalardan oluşan desen, (v.455a)'da turuncu zemine siyahla uygulanmıştır. Yatay olarak çizilen “S” çizgilerinin oluşturduğu, iki iplik gibi görünen desen (v.193b)'de küf yeşili alana siyahla bezenmiştir. Anahtarlı ikili zencerek yapılan ince arasularından (v.362a)'daki gülkurusu zeminde tek renk yapılırken, (v.379b)'dekinde ipliklerden biri gülkurusu, diğeri açık gülkurusu olacak şekilde yapılmıştır. İki ince arasuyu bulunan (v.59b)'de; biri altın, diğeri siyah olacak şekilde boyanıp desen işlenmeden boş bırakılmıştır. İşçilikleri bakımından farklılıklar söz konusudur. Genel olarak iyi düzeyde bezemeye sahiplerdir.

2.3.3. 3.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri

Hac (22.sûre), (v.256a), (4.8x11.5cm), (R.84)	Kasas (28.sûre)(v.296b),(4.6x11.4cm), (R.85)
Rûm (30.sûre)(v.311a), (4.9x11.3cm), (R.86)	Sebe' (34.sûre) (v.330a), (5.0x11.4cm), (R.87)
Fâtır(35.sûre) (v.335b), (4.6x11.3cm), (R.88)	Yâsin (36.sûre) (v.340a), (4.8x11.4cm), (R.89)
Hucurât (49.sûre) (v.401a), (4.8x11.4cm), (R.90)	Mülk (67.sûre), (v.441a), (5.0x11.3cm), (R.91)
Dehr/İnsan (76.sûre) (v.456a),(4.7x11.3cm), (R.92)	Nebe' (78.sûre) (v.459a), (4.5x11.3cm), (R.93)
Nâzi'ât (79.sûre) (v.460b), (4.6x11.4cm), (R.94)	Ğâşiye (88.sûre) (v.468b), (4.7x11.4cm), (R.95)

Çizim 47: 3. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Resim 84: Hac sûresinin başlık bezemesi(v.256a)

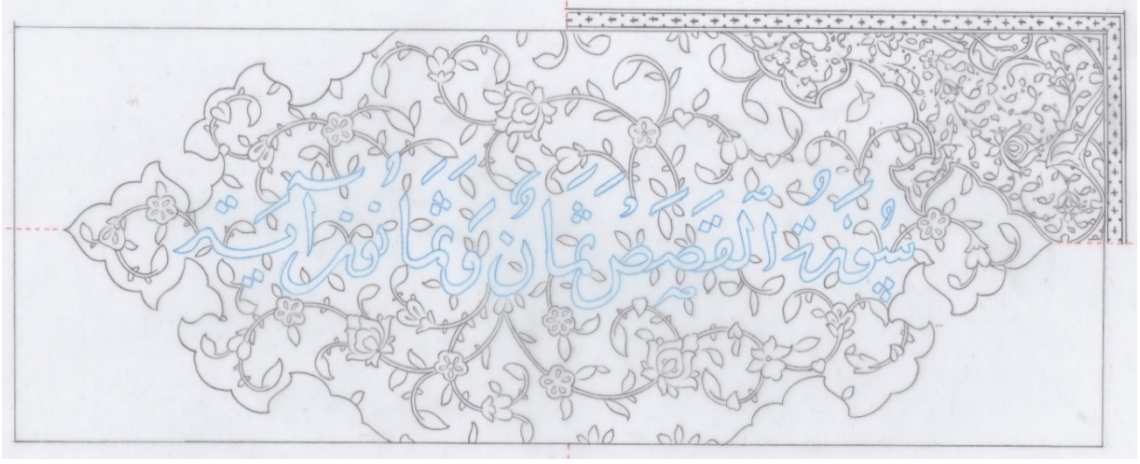
Çizim 48: Hac sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.256a)

Çizim 49: Hac sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.256a)

Resim 85: Kasas sûresinin başlık bezemesi (v.296b)

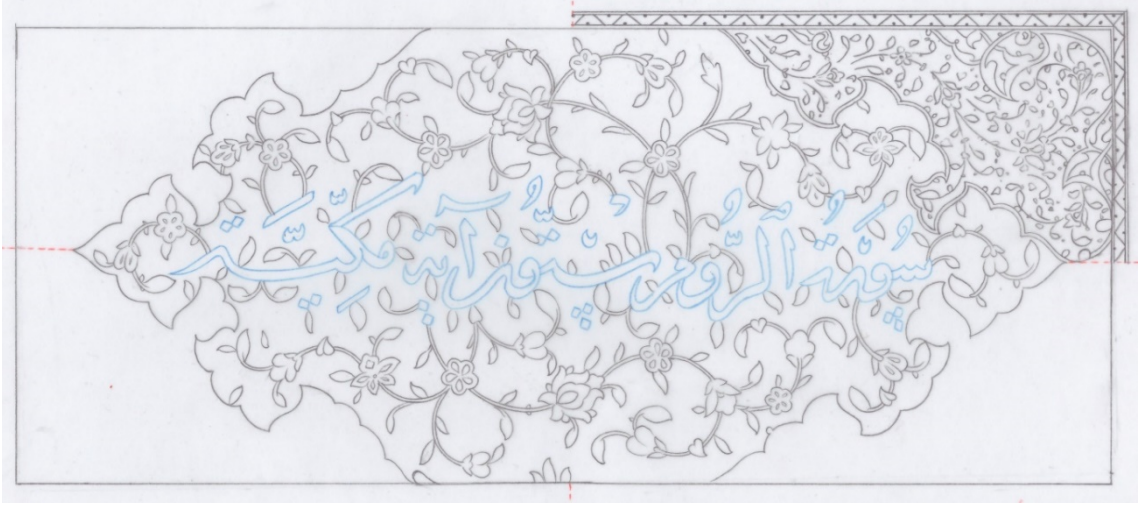
Çizim 50: Kasas sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.296b)

Çizim 51: Kasas sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.296b)

Resim 86: Rûm sûresinin başlık bezemesi (v.311a)

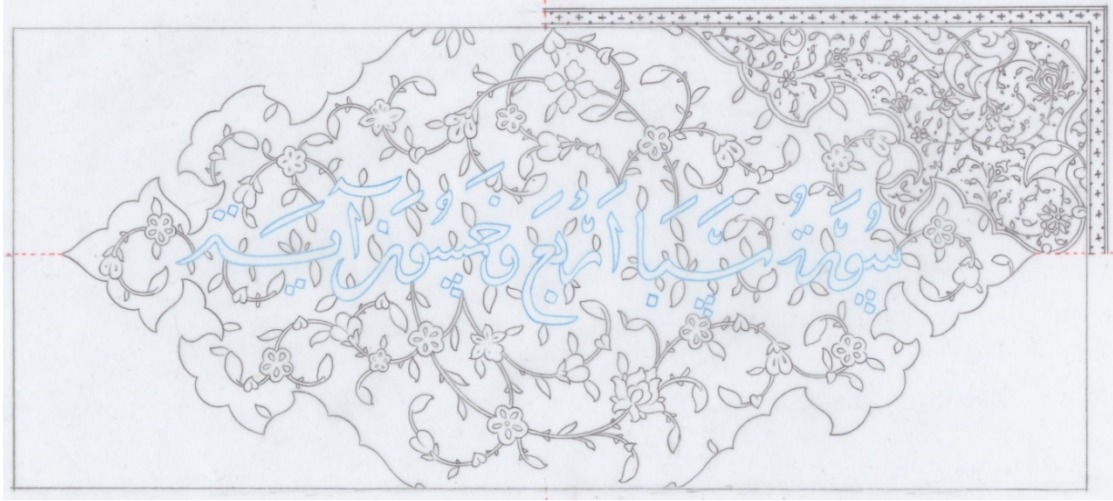
Çizim 52: Rûm sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.311a)

Çizim 53: Rûm sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.311a)

Resim 87: Sebe' sûresinin başlık bezemesi (v.330a)

Çizim 54: Sebe' sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.330a)

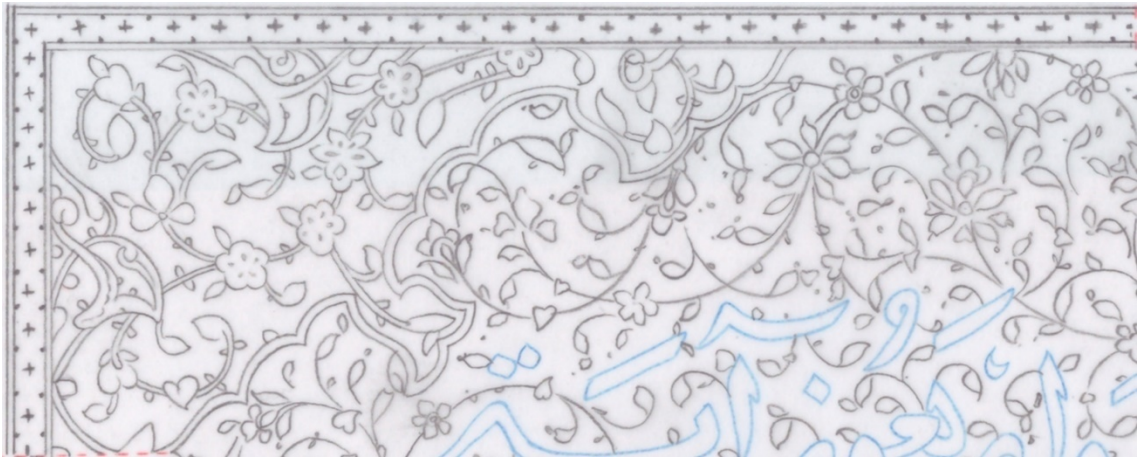
Çizim 55: Sebe' sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.330a)

Resim 88: Fâtır sûresinin başlık bezemesi (v.335b)

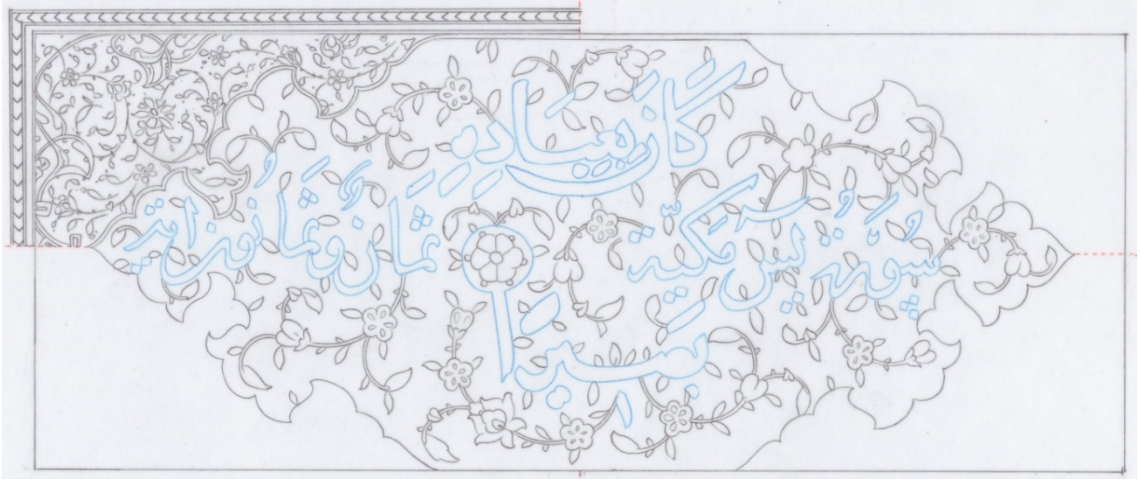
Çizim 56: Fâtır sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.335b)

Çizim 57: Fâtır sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.335b)

Resim 89: Yâsin sûresinin başlık bezemesi (v.340a)

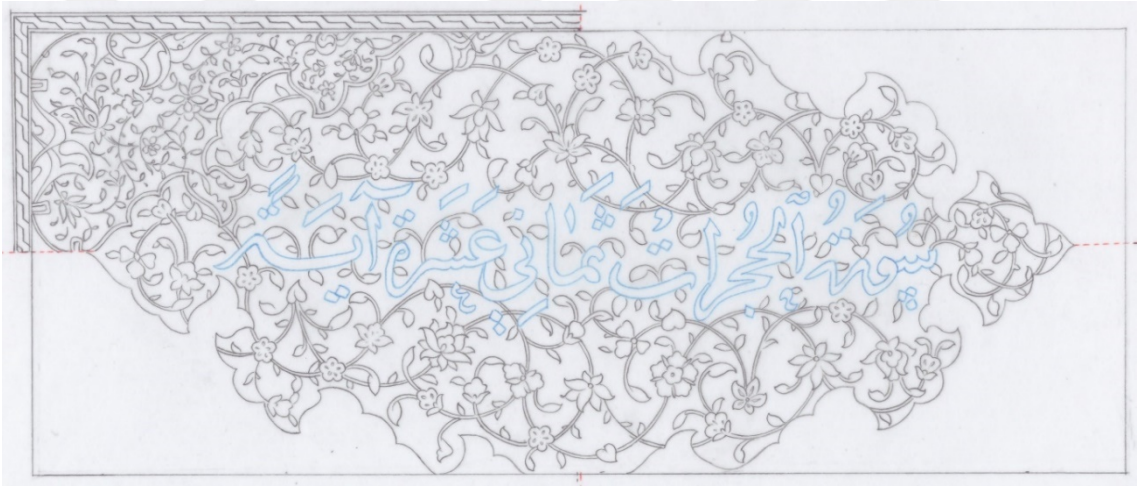
Çizim 58: Yâsin sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.340a)

Çizim 59: Yâsin sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.340a)

Resim 90: Hucurât sûresinin başlık bezemesi (v.401)

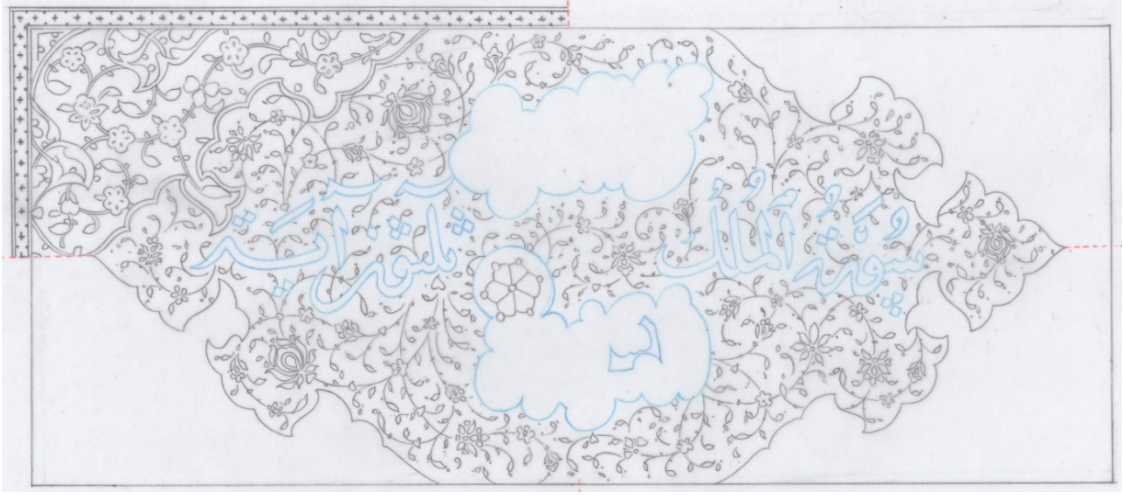
Çizim 60: Hucurât sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.401a)

Çizim 61: Hucurât sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.401a)

Resim 91: Mülk sûresinin başlık bezemesi (v.441a)

Çizim 62: Mülk sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.441a)

Çizim 63: Mülk sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.441a)

Resim 92: Dehr/İnsan sûresinin başlık bezemesi (v.456a)

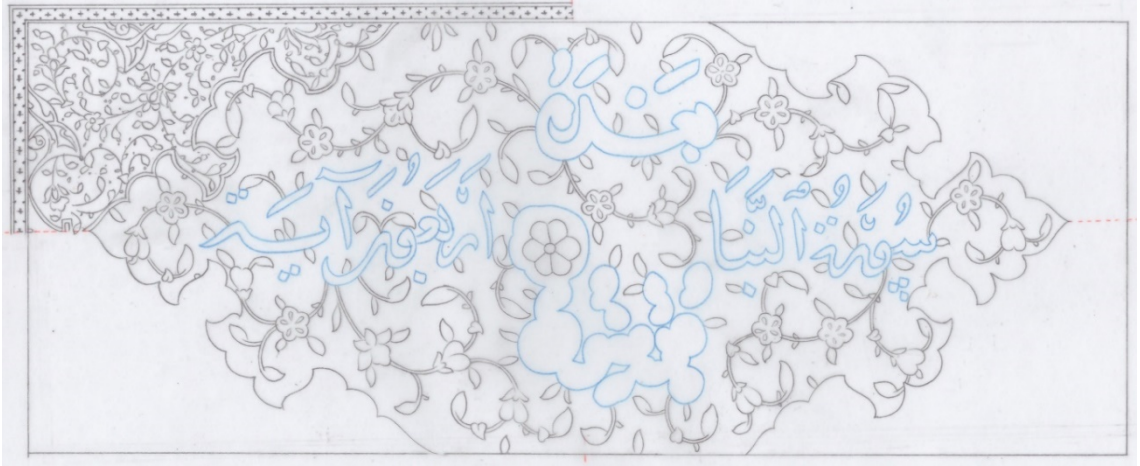
Çizim 64: Dehr/İnsan sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.456a)

Çizim 65: Dehr/İnsan sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.456a)

Resim 93: Nebe' sûresinin başlık bezemesi (459a)

Çizim 66: Nebe sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.459a)

Çizim 67: Nebe sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.459a)

Resim 94: Nâzi'ât sûresinin başlık bezemesi (v.460b)

Çizim 68: Nâzi'ât sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.460b)

Çizim 69: Nâzi'ât sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.460b)

Resim 95: Ğâşiye sûresinin başlık bezemesi (v.468b)

Çizim 70: Ğâşiye sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.468b)

Çizim 71: Ğâşiye sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.468b)

Birinci grupta plân özellikleri açısından benzerlik gösterirken, kitabe şemselerinin biçimi açısından farklılardır. Kitabe yazıları; (v.335b), (v.441a) ve (v.456a)'da altınla, diğerlerinde üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır. Yazılardan (v.335b)'nin tahriri beyazla, diğerleri siyah mürekkeple çekilmiştir. Bazı sûrelerin (v.340a), (v.441a), (v.456a), (v.459a) ve (v.468b)'de bulunan kitabe yazıları, kendilerinden önce gelen sûrenin satıra sığmayan son kelimeleriyle bölünmüş şekildedir. Bu kelimeler, hepsinde de kâğıt zemine yazılmış olup, (v.340a)'da ve (v.459a)'nın bir kelimesinde çok az bir boşluk bırakılarak harflerin formuna uygun şekilde tahrirlenmiş, diğerlerinde ise beynes'sütur tarzında yapılmıştır. Altınla yapılan şeshâne duraklar, lacivert noktalar ve iğne perdahı ile bezenmiştir. Sadece (v.459a)'daki durağın merkezi turuncu ile boyanmıştır. Kasas sûresinin (v.296b)'nin kitabesinde bazı harflerin gözü (iç boşlukları) siyahla doldurulmuştur.

Kitabe şemsesinin zemini (v.256a), (v.296b), (v.311a), (v.330a), (v.340a), (v.401a), (v.459a), (v.460b) ve (v.468b)'de altınla boyanıp, (v.256a) hariç iğne perdahı yapılmıştır. Bu alanlardaki klasik teknikle bezenmiş olan desenler; (v.256a)'da birbiri içinden çıkan helezonlar şeklinde iken, diğerlerinde serbest özelliktedir. Hatayi grubu motiflerinden meydana gelen desenlerde, dallar ve bazı yapraklar küf yeşili, çiçek motifleri ve bazı yapraklar ise pembe, sarı, turuncu, beyaz, mavi ve yeşil renklerle bezelidir.

Kitabe alanları (v.335b), (v.441a) ve (v.456a)'da renkli zeminlere sahiptir. Serbest özellikteki desenler, çift tahrir tekniğiyle bezenmiştir. Lacivert zeminli (v.335b)'de desen altınla, açık mavi zeminli olan (v.441a)'da siyahla, zemini gülkurusu rengine olan (v.456a)'da bordo ile işlenmiştir.

Kitabe çevresindeki ¼ simettrili alan, kitabe zemini renkli olanlarda (v.335b), (v.441a), (v.456a) altın zemine klasik teknikle bezenirken; kitabe zemini altınla yapılanlar (v.330a) hariç lacivert zemine altınla çift tahrir tekniğiyle bezenmiştir. Bu alan (v.330)'da açık pembe zeminde siyah renkle bezelidir.

Kitabe alanını oluşturan şemsenin ipliği, hem yatay hem dikey kenarlarda yer alan, tepelik formundaki rumi bezemeli kapalı alanlarda devam etmektedir. Bu iplikler (v.330a), (v.335b), (v.401a) ve (v.441a)'da turuncu ile diğerlerinde beyazla yapılmıştır. Bazı örneklerin (v.256a), (v.296b), (v.311a), (v.330a), (v.335b), (v.340a), (v.401a),

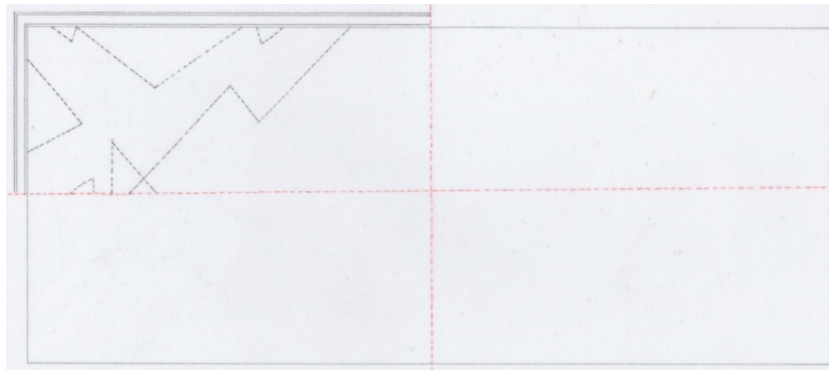
(v.441a)'nın yatay kenarlarında, kapalı formun devamı niteliğinde, fakat ondan kopuk olarak alanda müstakil duran tepelik motifleri mevcuttur.

Altın zeminlerdeki iğne perdahı, bazılarında daha seyrek bazılarında daha yoğun olarak uygulanmıştır. Rumili kapalı alanlardan yalnızca (v.401a)'da altın zemin kullanılmış ve iğne perdahı ile süslenmiştir. (v.256a) ve (v.401a)'da kitabe şemsesinin ipliği, kitabe alanına devam edip, tepelik oluşturarak son bulmuştur. Bu tepeliklerin zeminleri lacivert hurde rumileri iplikleriyle aynı renktedir.

İnce arasuları (v.256a), (v.296b), (v.330a), (v.335b), (v.441a), (v.456a), (v.459a), (v.460b) ve (v.468b)'de muhtelif renklerle bezenmiş olsa da, desenleri “+” ve noktalardan oluşacak şekilde aynıdır. Zikzak şeklindeki çizgilerin oluşturduğu üçgenler ve onların içindeki noktalardan ortaya çıkan desen, (v.311a)'nın ince arasuyunda sarı zemine siyahla işlenmiştir. Siyah zeminli ince arasuyu (v.340a)'da “>” şeklinin sıralanmasıyla oluşmaktadır. İki iplikten oluşan (v.401a)'daki ince arasuyu renklendirmesiyle dikkat çekmektedir. İpliklerden biri yeşil, diğeri ise bir siyah bir beyaz görünecek şekilde dönüşümlü olarak boyanmıştır ve yer yer boyalarında dökülmeler vardır.

2.3.4. 4.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri

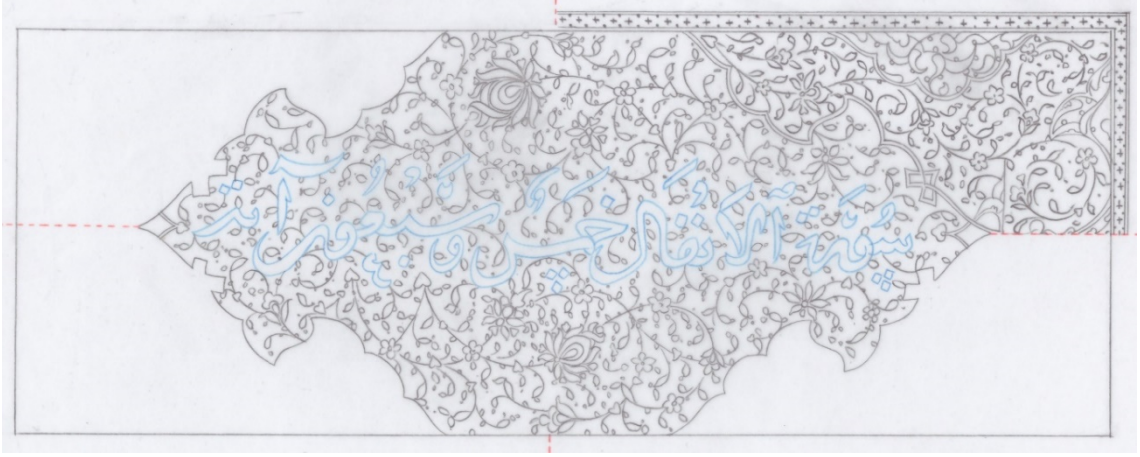
Enfal (8.sûre), (v.134a), (4.7x11.5cm) (R.96)	Hicr (15.sûre), (v.198b), (4.9x11.5cm) (R.97)
Taha (20.sûre), (v.238b), (4.8x11.3cm) (R.98)	Ankebut (29.sûre),(v.305a), (5.1x11.3) (R.99)
Tarık (86.sûre), (v.467b), (5.0x11.3cm) (R.100)	A'lâ (87.sûre), (v.468a), (4.9x11.3cm) (R.101)

Çizim 72: 4. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

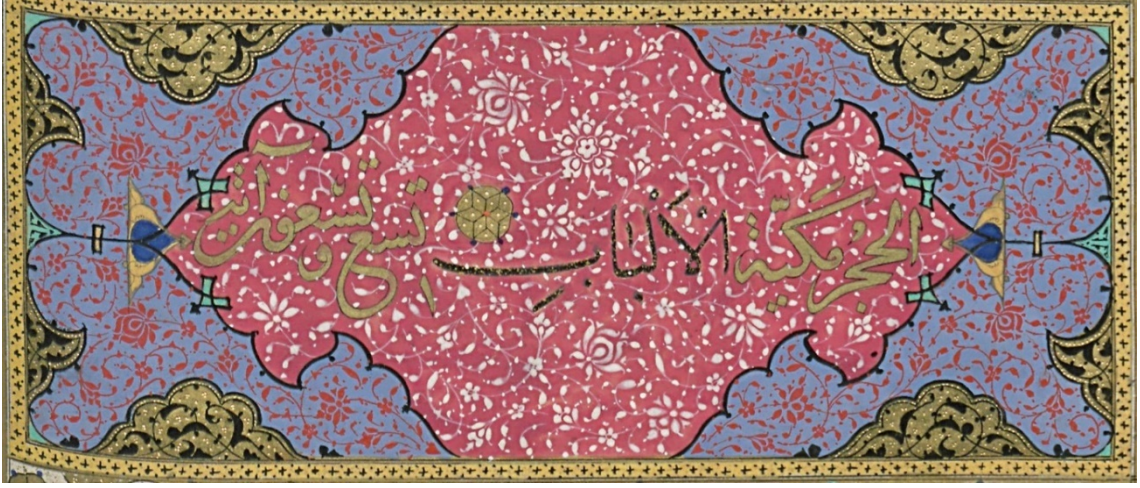
Resim 96: Enfal sûresinin başlık bezemesi (v.134a)

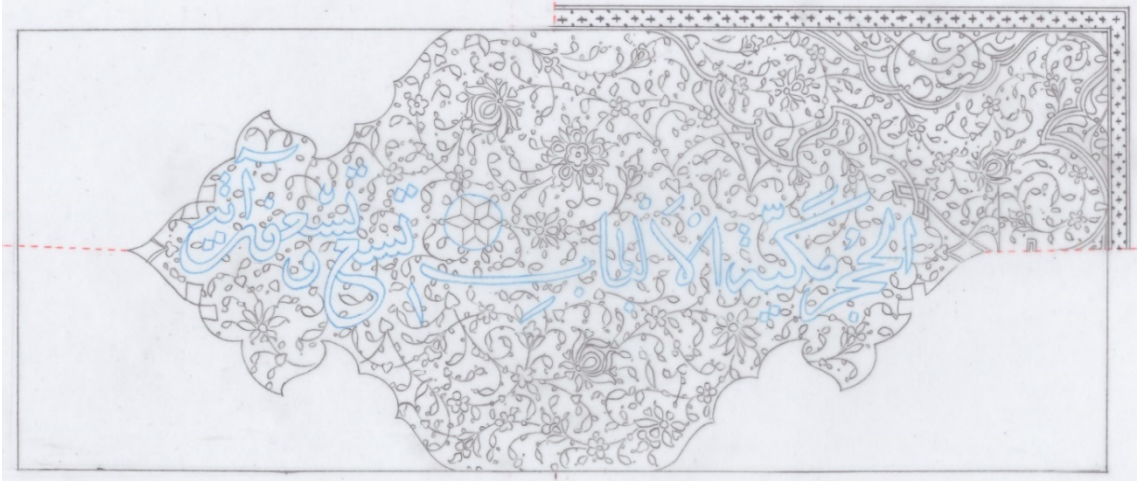
Çizim 73: Hicr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.134a)

Çizim 74: Hicr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.134a)

Resim 97: Hicr sûresinin başlık bezemesi (v.198b)

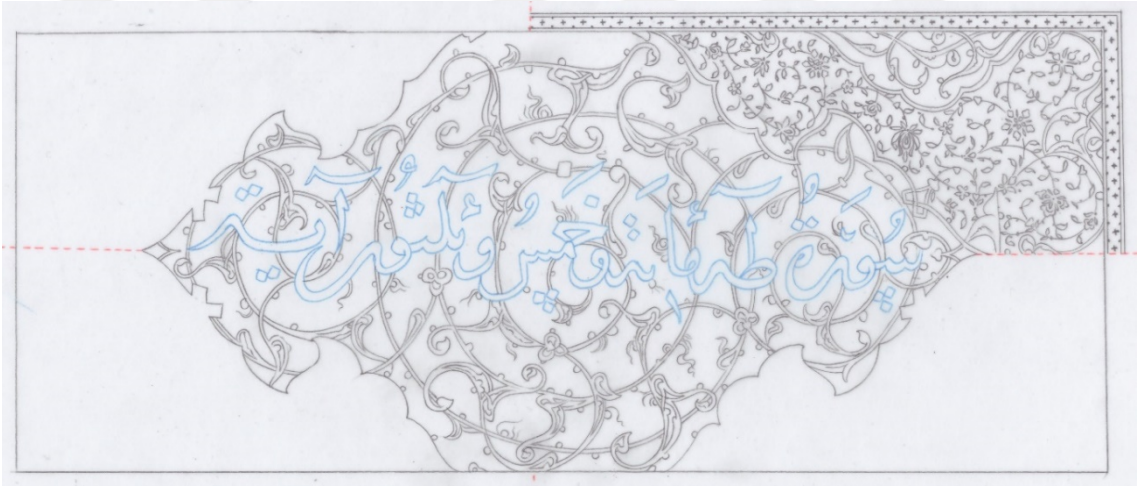
Çizim 75: Hicr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.198b)

Çizim 76: Hicr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.198b)

Resim 98: Tâhâ sûresinin başlık bezemesi (v.238b)

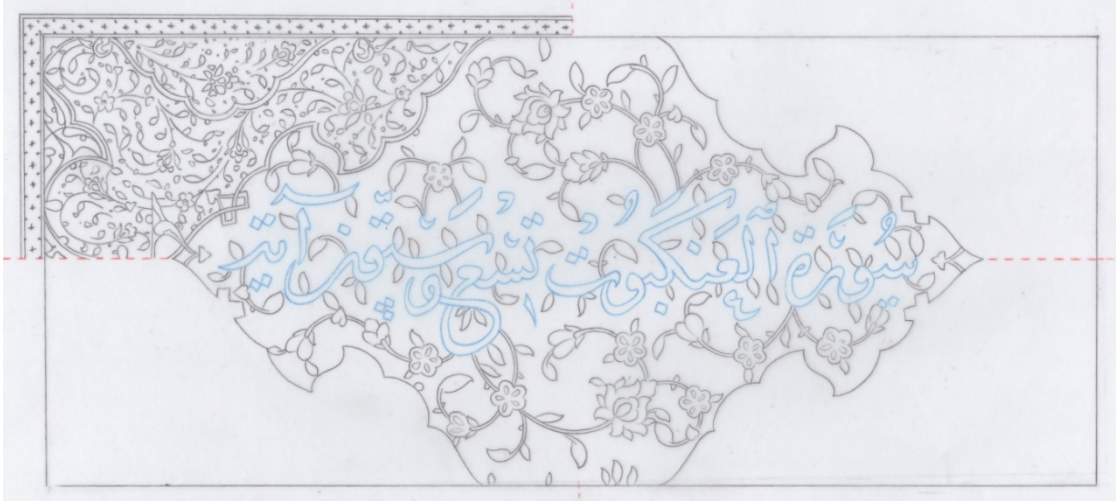
Çizim 77: Tâhâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.238b)

Çizim 78: Tâhâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.v.238b)

Resim 99: Ankebut sûresinin başlık bezemesi (v.305a)

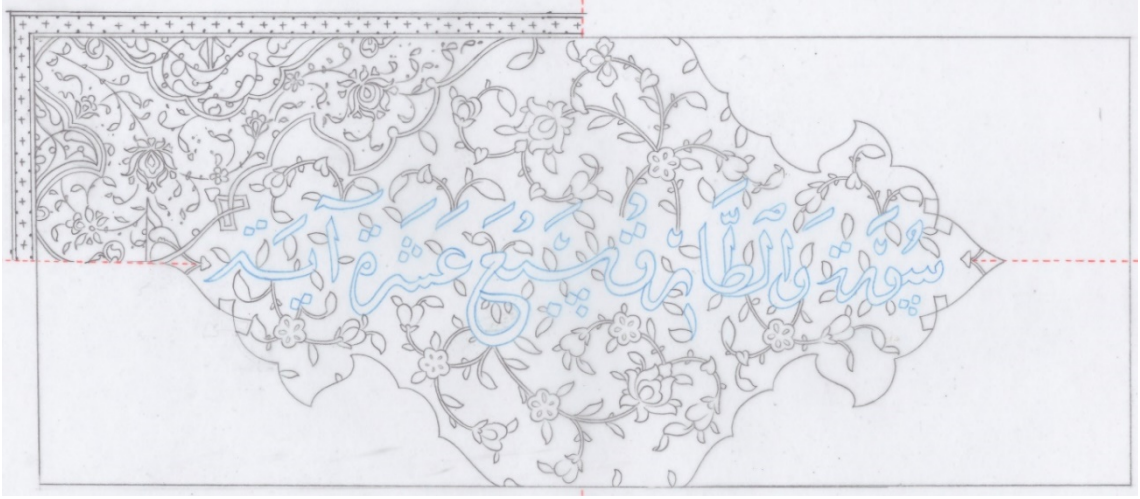
Çizim 79: Ankebut sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.305a)

Çizim 80: Ankebut sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.305a)

Resim 100: Tarık sûresinin başlık bezemesi (v.467b)

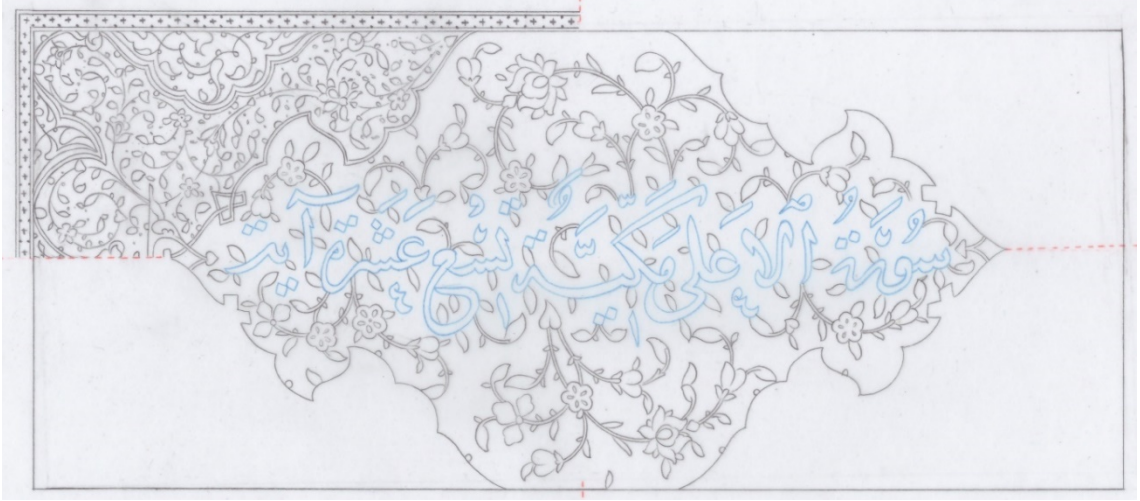
Çizim 81: Tarık sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.467b)

Çizim 82: Tarık sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.467b)

Resim 101: A'lâ sûresinin başlık bezemesi (v.468a)

Çizim 83: A'lâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.468a)

Çizim 84: A'lâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.468a)

Sûrebaşı bezemelerinde kitabe alanı yatay şemse formundadır. Şemseyi oluşturan iplikler, üzerinde yer alan düğümlerin ardından ortabağ ile tepelik şeklinde yapılmış olan kapalı forma bağlanmıştır. Ortabağ motifi (v.134a), (v.238b) ve (v.305a)'da küf yeşili; (v.198b), (v.467b) ve (v.468a)'da altınla yapılmıştır. Sûrebaşı kitabeleri rikâ' hattıyla yazılmıştır. Kitabe yazısı, zemini renkli olanlarda altınla, altın olanlar da üstübeçle yazılıp tahrirlenmiştir. On beşinci sûre (v.198b)'nin başlık kitabesinde, önceki sûrenin satıra sığmayan son kelimesi siyah mürekkeple yazılmış ve üzerine zerefşan yapılmıştır. Yanında eserin genelinde az sayıda kullanılan yıldız formlu şeşhâne durak koyulmuştur. Sûrebaşlarını çevreleyen ince arasuları, (v.134a) ve (v.467b)'de turuncu, (v.198b), (v.305a) ve (v.468a)'da sarı üzerine siyahla, (v.238b)'de ise lacivert üzerine beyazla “+” ve noktalarla süslenmiştir.

Kitabe alanındaki desenlerin dördü klasik teknikle, iki adedi ise çift tahrir tekniğiyle bezenmiştir. Kitabenin etrafı ¼ simetrik desen özelliğine sahip olup; şemse ve tepelik formundaki kapalı alanlarla farklı zeminler elde edilmiştir. Şemselerin uç kısmında yer alan tepeliklerin (v.238b), (v.305a), (v.467b), (v.468a)'da şemseden kopuk şekilde yapılmış olması dikkat çekmektedir. Sûrebaşlarını çevreleyen ince arasuyu; (v.134a) ve (v.467b)'de turuncu; (v.198b), (v.305a) ve (v.468a)'da sarı üzerine siyahla, (v.238b)'de lacivert üzerine beyazla “+” ve noktalarla bezenmiştir.

8. sûre (v.134a) ve 15. sûre (v.198b)'nin kitabelerinde pembe zemin üzerine beyazla çift tahrir tekniğiyle serbest desen uygulanmıştır. Kitabe alanının etrafı; (v.134a)'da lacivert zemine altınla, (v.198b)'de açık mavi zemine kırmızı ile çift tahrir olarak işlenmiştir. Bu alanda yer alan yarım şemselerde altın zemin üzerine rumilerden oluşan ½ simetrik kompozisyon siyahla yapılmıştır. İpliklerine ve zeminlerine iğne perdahı uygulanmıştır. Aynı alanın dikey kenarında bulunan, tepelik formunda olan kapalı alan hurde rumilerle bezenmiştir. Bu bezeme (v.134a)'da zemini yeşil rumileri turuncu olarak, (v.198b)'de ise altın zemine siyahla yapılmıştır.

20.sûre (v.238b)'nin kitabe alanında mavi zemine uygulanan rumili desen, serbest planda hurdeleri olarak yapılmıştır. Rumiler altın olup, hurdeleri turuncu renktedir. Zeminde altınla ve turuncuyla üç noktalar yapılmıştır. Kitabe yazısı altınla yazılıp, siyahla tahrirlenmiştir. Kitabe alanını çevreleyen beyaz iplikler yarım tepelik formunda ve şemsenin ipliklerinde devam etmektedir. Kitabenin etrafında sarı zemin üzerine siyahla

çift tahrir olarak serbest desen uygulanmıştır. Yarım şemse ve tepelik şeklinde yapılan kapalı formun zemini laciverttir. Tepelik şeklinde olan kapalı formda rumiler beyaz olup, şemsede altınla işlenmiştir. Şemse içinde yer alan kapalı formda ve kitabe alanını diğer kapalı formlara bağlayan ortabağda küf yeşili kullanılmıştır.

29.sûre (v.305a), 86.sûre (v.467b) ve 87.sûre (v.468a)'nin kitabelerinde yazılar; üstübeç mürekkebiyle yazılmış ve siyahla tahrir çekilmiştir. Kitabe alanları altın zemine klasik teknikle bezenmiştir. Yazı arasında bulunan desenler birbirinden kopuk şekildedir. Altın zeminde iğne perdah tekniğiyle üç noktalar yapılmıştır. Çiçek motiflerinde turuncu, sarı, pembe, mavi ve beyaz renkler kullanılmıştır. Dallar, yapraklar ve goncagüllerin çanak yapraklarında küf yeşili renk kullanılıp, uç kısımları maviyle boyanmıştır. Bazı yaprakların turuncu, sarı ve pembe renklendirildiği görülmektedir. Kitabe alanını ve devamında yarım şemse ile tepelik şeklindeki kapalı alanı oluşturan iplikler (v.305a) ve (v.468a)'da beyaz, (v.467b)'de turuncudur. $\frac{1}{4}$ simetrlili olan kitabe alanının etrafında; (v.305a) ve (v.468a)'da lacivert zemine altınla, (v.467b)'de açık mavi zemine kırmızıyla ve altınla çift tahrir tekniği kullanılarak serbest desen uygulanmıştır. (v.305a)'da yarım şemsede pembe zemin üzerine koyusuyla çift tahrir serbest desen, yarım tepelik formunda ise portakal rengine siyahla rumili $\frac{1}{2}$ simetrik desen işlenmiştir. (v.467b)'de bu alanlarda, lacivert zemine rumili desen $\frac{1}{2}$ simetrik olarak, altınla bezenmiştir. (v.468a)'da yarım şemsede pembe ve tepelik formunda yeşil zeminlere, kendi renklerinin koyusuyla $\frac{1}{2}$ simetrik olarak rumili desen yer almaktadır. İşçilikleri açısından iyi düzeydedirler.

2.3.5. 5.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri

Şems (91.sûre) (v.471a) (4.4x11.2cm) (R.102)	Din/Maun (107.sûre) (v.478a2) (4.4x11.2cm) (R103)
---	--

Çizim 85: 5. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Resim 102: Şems sûresinin başlık bezemesi (v.471a)

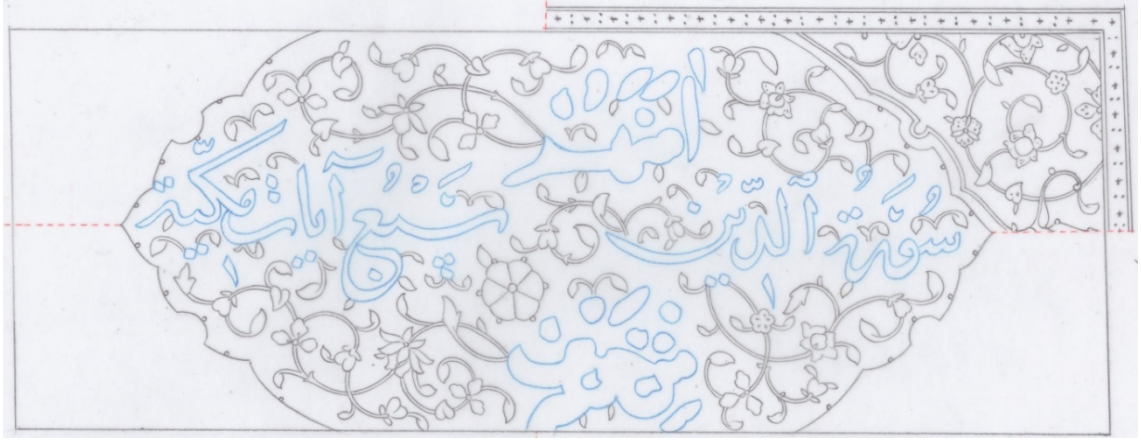
Çizim 86: Şems sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.471a)

Çizim 87: Şems sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.471a)

Resim 103: Din/Maun sûresinin başlık bezemesi (v.478a-2)

Çizim 88: Din/Maun sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.478a-2)

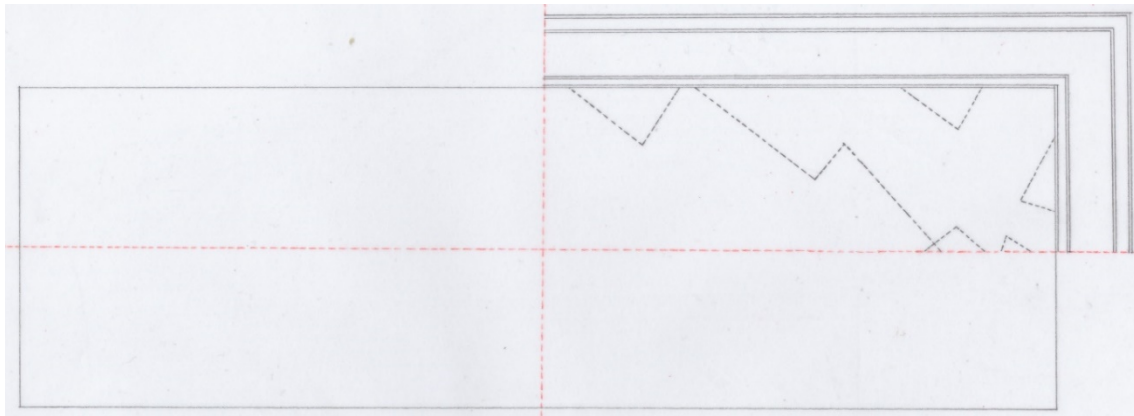
Çizim 89: Din/Maun sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.478a-2)

Kitabe alanını oluşturan şemsenin altın ipliği, şemse uçlarında sencide bir rumi ile sonlanmaktadır. Dendanlar ve tepelikler (v.471a)’da altınla, (v.478a-2)’de turuncu iledir. 107.sûrede (v.478a-2)’de bu ipliğe paralel küf yeşili kalın bir iplik daha bulunmaktadır. Kitabe alanlarının yazısı üstübeçle olup, ikisinde de bir önceki sûrenin son kelimeleri satıra sığmayıp başlık alanına dâhil edilmiştir. (v.471a) durak için boşluk bırakılmış fakat işlenmemiştir. Diğerinde (v.478a-2)’de ise şeşhâne durak yapılmıştır. Kitabe alanlarında hatayi grubundan oluşan serbest desen altın zeminde renkli olarak bezenmiştir. Dallar ve yapraklar yer yer mavi, yer yer yeşildir. Çiçek motiflerinde turuncu, pembe, sarı, mavi renklerin kullanıldığı görülmektedir. İğne perdahı her ikisinde de seyrek olarak uygulanmıştır.

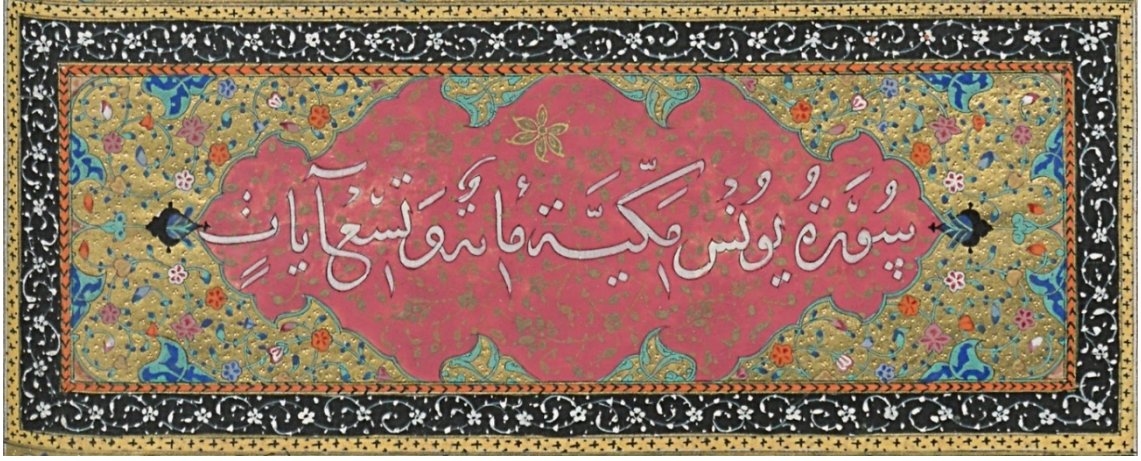
Kitabe alanı çevresinde, $\frac{1}{4}$ simetri planlı hazırlanan desenler, hatayi grubu motiflerinden oluşmaktadır. Lacivert zeminde dalları altınla yapılan desenin motifleri, beyaz, turuncu, sarı, pembe renklerde. Köşe kısımlarında kenara teğet geçen dalların oluşturduğu ufak üçgen alanlar altınla boyanmıştır. Kavuniçi zeminli “+” ve noktalarla bezeli ince arasuyu ikisinde de aynı şekilde yapılmıştır. Başlıkların işçilikleri iyi düzeydedir.

2.3.6. 6.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri

Yunus (10.sûre), (v.156b), (11.6x4.7cm), (R.104)	Furkan (25.sûre), (v.276b), (11.3x4.5cm), (R.105)
---	--

Çizim 90: 6. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Resim 104: Yunus sûresinin başlık bezemesi (156b)

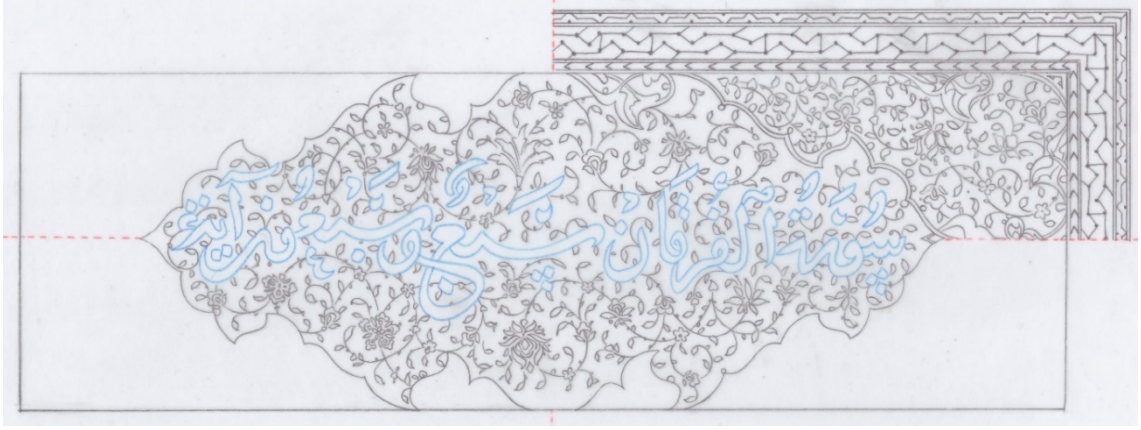
Çizim 91: Yunus sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.156b)

Çizim 92: Yunus sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.156b)

Resim 105: Furkan sûresinin başlık bezemesi (v.276b)

Çizim 93: Furkan sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.276b)

Çizim 94: Furkan sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.276b)

Bu gruptaki başlıkların öncekilerden farklı olarak arapervaz ile çevrildiği görülmektedir. İki ince arasuyu arasında yer alan ara pervaz; (v.276b)'de altın zemine anahtarlı zencerek şeklinde yapıp iğne perdahı ile süslenmiştir. (v.156b)'de ise penç ve yapraklardan oluşan tek iplik tarzı desen, sol alt ve sağ üst köşelerden başlayıp devam etmektedir. Desen çift tahrir tekniği ile yapılmış olur, zemin siyah, motifler beyazdır. Her ikisinde de içteki ince arasuyu; üçüncü gruptan (v.340a)'daki gibi “>” işaretiyle bezenmiş olup, (v.276b)'de yeşil (v.156b)'de turuncu zeminde siyahla işlenmiştir. Dıştakiler ise (v.156b)'de sarı zeminde siyahla “+” lar ve noktalar şeklinde; (v.276b)'de ise birinci gruptaki (v.39b)'deki gibi yatay anahtar ve aralarında zikzak çizgilerden oluşan desen, turuncu zeminde siyahla bezenmiştir.

Kitabe yazısı her iki bezemede de üstübeçe yazılmış ve bu alanlardaki hatayı grubu motiflerinden oluşan desen çift tahrir tekniğiyle işlenmiştir. Desen, (v.156b)'de gülkurusu zeminde altınla yapıp mat bırakılmış, sadece bir adet hatayı motifinin tahrirleri mührelenmiş görülmektedir. Serbest olarak tasarlanan desen, (v.276b)'de ise portakal sarısı zeminde siyahla yapılmıştır. Kitabe alanını oluşturan iplik, üst ve alt kenarda yarım tepelik şeklindeki kapalı formla sonlanmaktadır. Tepelik formları (v.276b)'de zemini lacivert hurdeleri beyaz, (v.156b)'de zemini altın hurdeleri yeşil olarak yapılmıştır. (v.276b)'de kitabe alanındaki çift tahrir işçilik, kitabe çevresine nispetle daha iyi görülmektedir. Bu da el farkı olduğunu düşündürmektedir.

Kitabe alanını oluşturan iplikler yatay eksenle birleştikten sonra ortabağın içinden geçip tepelik ve tepelik formundaki kapalı formda devam etmektedir. (v.156b)'de ortabağ motifi siyah, boşlukları lacivert; (v.276b)'de ortabağ yeşil boşlukları ise siyahla yapılmış üzerinde sarı noktalar vardır. Yarım tepelik şeklinde kenarlara yerleştirilen kapalı formlar; (v.156b)'de hurdesi firuze zemini lacivert, (v.276b)'de hurdesi beyaz zemini gülkurusu olacak şekilde rumi içinde rumi olarak bezenmiştir.

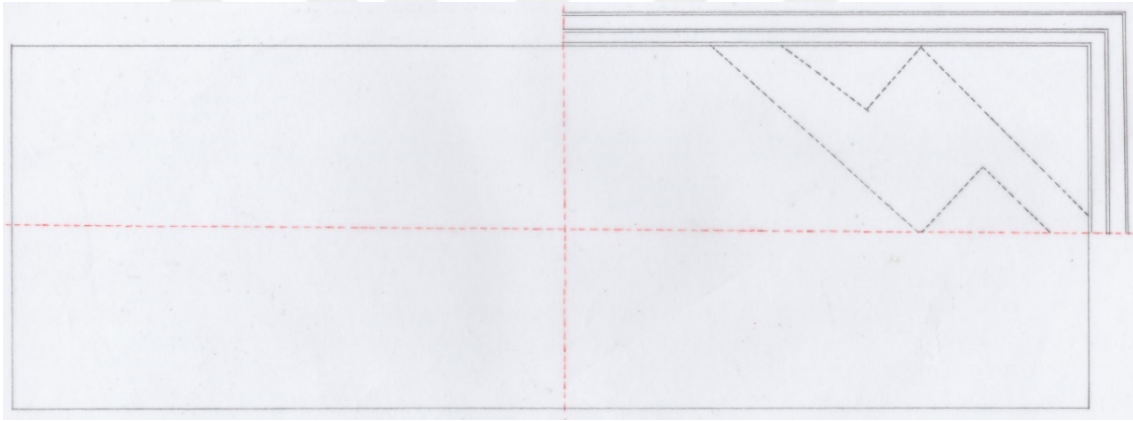
Kitabe çevresinde kalan $\frac{1}{4}$ simetrik alanın tezyînatı iki başlıkta da hatayı grubu motiflerinden oluşmaktadır. Desen ikisinde de alanın en dar kısmında bir yekberk ile başlayıp serbest şekilde devam etmektedir. Desen, (v.276b)'de lacivert zemine altın ve turuncu renkle çift tahrir tekniğiyle, (v.156b)'de ise altın zemine klasik teknikle dalları yeşil, çiçek motifleri pembe, mavi turuncu, beyaz ve sarı renklerle işlenmiştir. Köşelerde rumi helezonlarının cetvele teğet geçmesiyle oluşan üçgen alanlar (v.156b)'de boyası

dökülmüş vaziyettedir, fakat izlerden gülkurusu ile boyandığı anlaşılmaktadır. (v.276b)'de ise bu alanlar siyahla boyanıp üzerine portakal sarısıyla rumi motifi yapılmıştır.

(v.276b)'de hurde rumilerle bezenmiş olan tepelik formundan kopuk şekilde, tepelik olduğu düşünülen beyazla yapılmış bir motif bulunmaktadır. Bu sûrebaşı bezemesinde beyazla yapılmış olan kısımlarda dökülmeler olduğu görülmektedir. (v.156b) ve (v.276b)'nin işçilikleri oldukça iyi seviyededir.

2.3.7. 7.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri

Yusuf (12.sûre), (v.178a), (4.7x11.5cm), (R.106)	Rad (13.sûre), (v.188b), (4.4x11.5cm), (R.107)
--	--

Çizim 95: 7. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Her iki sûrebaşı bezemesinde kitabe alanını oluşturan ve uçlarında salbek bulunan yatay şemse planı; $\frac{1}{4}$ haliyle köşelere yerleştirilerek kitabe çevresini oluşturmaktadır. Salbekler rumi tepelik formunda olup, $\frac{1}{2}$ simetriye sahip rumili desenden oluşmaktadır.

Bu kısım; (v.188b)'de kitabe alnının uçlarında ve köşebenttekilerde aynı desenle farklı renklerle bezelidir. Kitabe alanını oluşturan beyaz ipliğin dışından tahriri yapıp, iç tarafı tahrirsiz bırakılmıştır. Şemseyi oluşturan dilimlerin kesiştiği kısımlarda içe doğru girintiler yapılmıştır. Kitabe şemsesinin ucundaki salbeğin rumileri beyaz, zemini gülkurusudur. Köşebendin ucundakinde ise; rumiler turuncu zemini (v.178a)'daki kitabe alanının salbeği gibi açık mavidir.

Resim 106: Yusuf sûresinin başlık bezemesi (v.178a)

Çizim 96: Yusuf sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.178a)

Çizim 97: Yusuf sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.178a)

Resim 107: Rad sûresinin başlık bezemesi (v.188b)

Çizim 98: Rad sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.188b)

Çizim 99: Rad sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.188b)

Grupta yer alan iki sûrebaşı bezemesinde de çift ince arasuyu bulunmaktadır. (v.178a)'da dıştaki ince arasuyu; turuncu zemine siyahla yapılan çapraz çizgilerin oluşturduğu üçgen alanlarda “+” lar ve noktalarla işlenmiştir. İçteki arasuyu ise; firuze zeminde siyahla yatay

anahtar ve aralarında zikzak çizgiler olacak şekilde bezenmiş olup yer yer boyanın döküldüğü görülmektedir. (188b)'de ise; dıştaki firuze zeminde siyahla “+” lar ve noktalar şeklinde, içteki ise turuncu zeminde anahtarlı iki iplik zencerek şeklinde yapılmıştır.

Rad sûresinin başlığında (v.188b)'de köşebentteki rumili desen $\frac{1}{2}$ simetri özellikli olup, ölçüden kaynaklanan, rumi motifinin uzunluğu gibi ufak farklılıklar görülmektedir. Zemini siyah, rumileri beyazla çift tahrir tekniği kullanılarak yapılan köşebentin iplikleri turuncuyla yapılmış ve devamındaki yarım olan salbeğin rumilerinde devam etmiştir.

Hatayi grubu motiflerinden oluşan serbest desen, (v.188b)'nin lacivert zemine sahip olan kitabe alanında, altınla çift tahrir tekniğiyle bezenmiştir. Kitabe yazısı lacivert zemin üzerine altınla yazılmıştır. Kitabe ile köşebent arasında kalan alanda, yekberk pençlerden ve harflerin altından çıkış yapan serbest desen, altın zeminde klasik teknikle işlenmiştir. Altın zeminde üç ve tek nokta şeklinde iğne perdahı uygulanmıştır. Motiflerde sarı, turuncu, mavi, pembe renkler kullanılırken; dallar ve yapraklar küf yeşili yapıp, uçlarına lacivert gölgeler yapılmıştır.

Kitabe yazısı (v.178a)'da üstübeçle yazılıp siyah mürekkeple tahrirlenmiştir. Birbirinden kopuk parçalar halinde yazı alanında dolaşan serbest desen, altın zemin üzerine klasik teknikle bezenmiştir. Hatayi grubu motiflerinden oluşan desende dallar ve bazı yapraklar küf yeşili boyanıp, uçlarından lacivertle renklendirilmiştir. Çiçek motiflerinde ve bazı yapraklarda turuncu, açık yeşil, beyaz, sarı, mavi, pembe renkler kullanılmış, koyu tonlarla süslenmiştir. Desende yer alan iki büyük hatayinin meşimesine zemindeki gibi iğne perdahı uygulanmıştır.

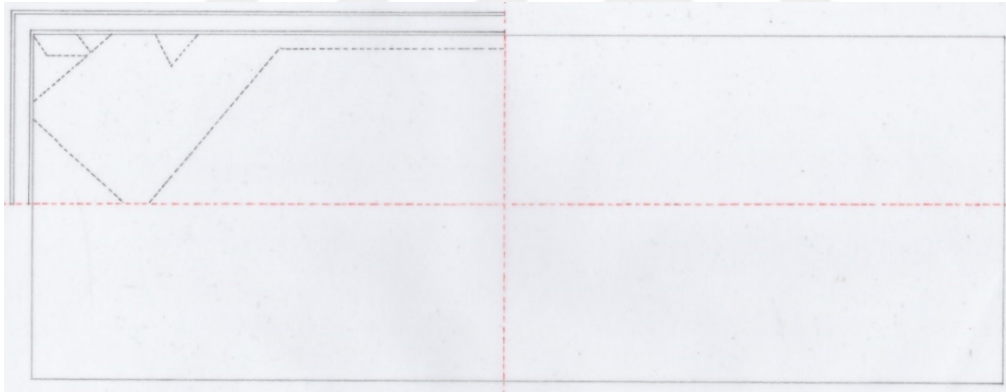
(v.178a)'da şemseyi meydana getiren iplik ve uzantısındaki salbeğin rumileri siyah, zemini açık mavidir. Köşebendi ve uzantısındaki salbeği lacivert zemin üzerine altınla çift tahrir tekniğiyle bezelidir. Köşebentin yekberk ile başlayan deseni yay şeklinde kavisli bir dal ve ondan çıkan yapraklardan oluşmaktadır. Salbekte irice bir hatayi motifi $\frac{1}{2}$ olarak işlenmiştir.

Kitabe şemsesi ile köşebent arasındaki alanın zemini, (v.188b)'deki salbeğin zeminiyle aynı şekilde gülkurusudur. Bu alan (v.188b)'deki aynı alanın deseniyle benzer özelliktedir. Fakat beyazla çift tahrir tekniğiyle bezenen desenin başlangıcı, sağ taraftaki

paftada bir yekberkle değil de yan yana duran iki yekberkle yapılmıştır. İşçiliği açısından iyi düzeydedir.

2.3.8. 8.Grup Sûrebaşlarının Tezyînî Özellikleri

Beled (90.sûre) (v.470b), (4.3x11.3cm) (R.108)	Leyl (92.sûre), (v.471b), (4.3x11.4cm), (R.109)
Duhâ (93.sûre) (v.472a), (4.4x11.3cm) (R.110)	Tin (95.sûre), (v.473a), (4.3x11.2cm), (R.111)
Zilzâl (99.sûre), (v.475a), (4.4x11.4cm) (R.112)	Âdiyat (100.sûre) (v.475b), (4.3x11.3cm) (R.113)
Kâfirun (109.sûre) (v.478b-2), (4.4x11.2cm) (R.114)	Mesed/Tebbet (111.sûre), (v.479b-1) (4.3x11.2) (R.115)
Hatim Duâsı (v.481a), (3.7x11.0cm) (R.116)	

Çizim 100: 8. Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

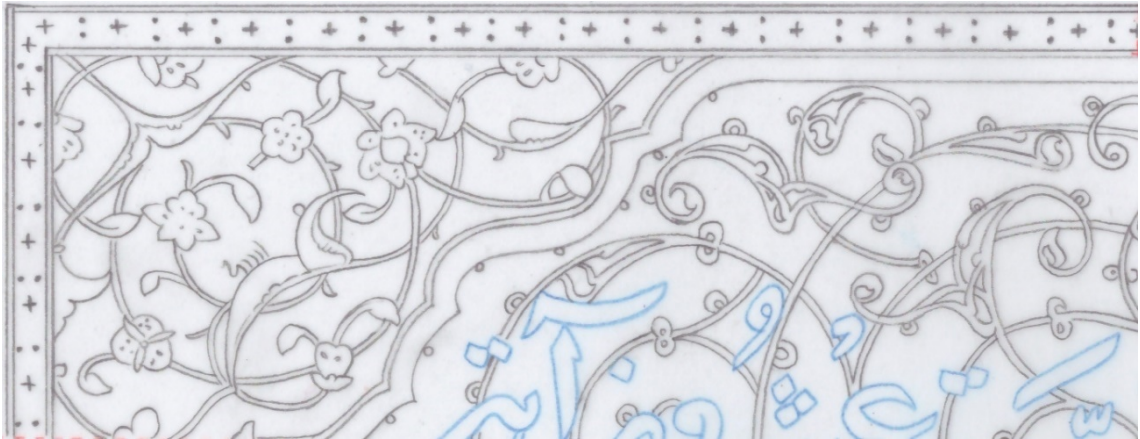
Kitabe yazıları (v.471b), (v.473a), (v.475a), (v.478b-2), (v.479b-1), (v.481a)'da altın zemine üstübeçle yazılıp, siyah mürekkeple tahrirlenmiştir. Yazıların bazı kısımlarında dökülmeler görülmektedir. Bunlardan (v.471b), (v.478b-2), (v.479b-1)'de bir önceki sûrenin satıra sığmayan son kelimeleri kitabe yazısı arasında yazılmıştır. Bu kelimeler kâğıt zemine siyah mürekkeple yazılıp, etrafı yazının şekline uygun boşluk bırakılarak tahrirle çevrilmiştir. Âyet bitimine işaret eden duraklar; (v.478b-2) ve (v.479b-1)'de şeşhâne durak şeklinde olup nokta ve iğne perdahı ile işlenirken, (v.471b)'de dairevi formdaki durak küf yeşili renge boyanıp tahrirlenmiştir. Sûrebaşı kitabeleri (v.470b), (v.472a), (v.475b)'de altınla yazılıp, siyah mürekkeple tahrirlenmiştir.

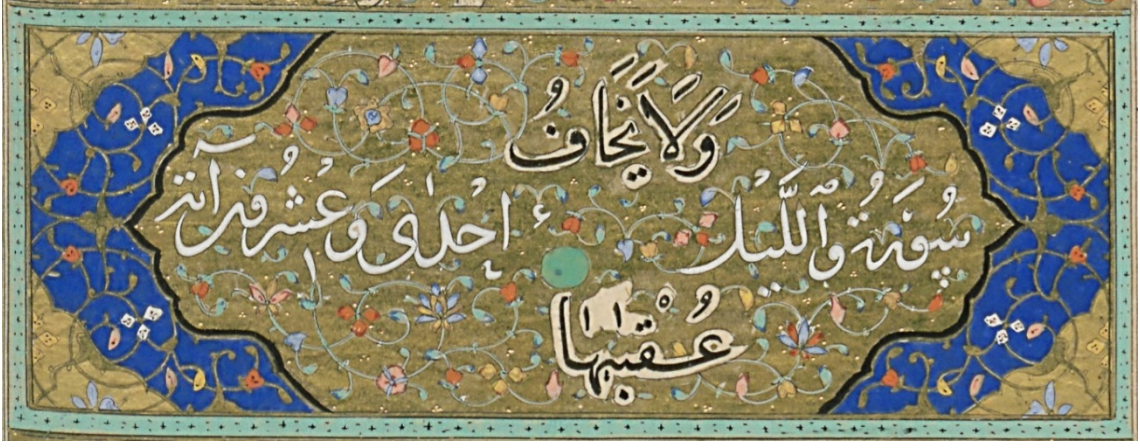
Resim 108: Beled sûresinin başlık bezemesi (v.470b)

Çizim 101: Beled sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.470b)

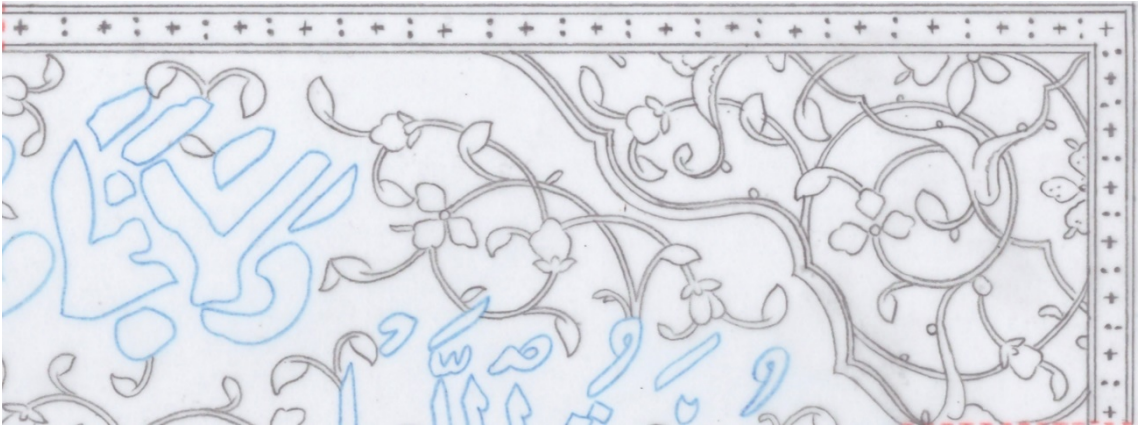
Çizim 102: Beled sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.470b)

Resim 109: Leyl s  resini başlık bezemesi (v.471b)

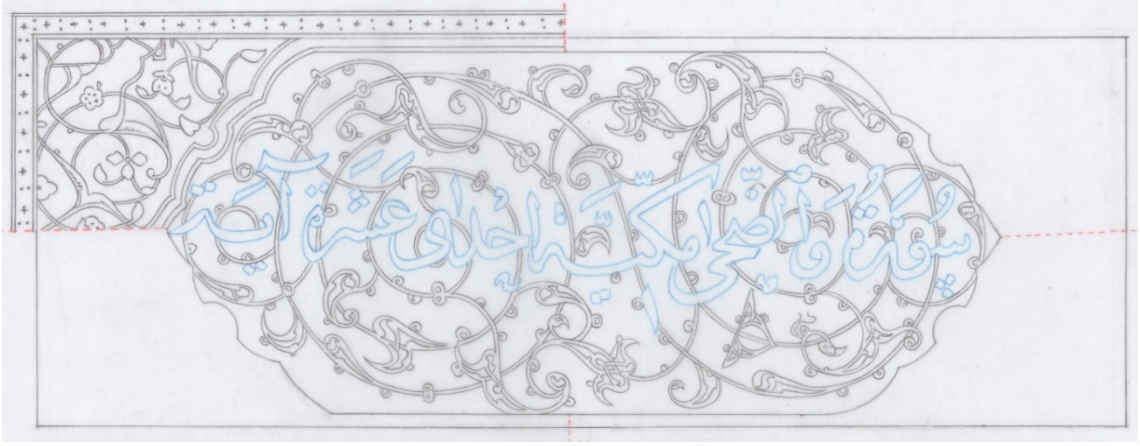
 izim 103: Leyl s  resini başlık bezemesi desen  izimi (v.471b)

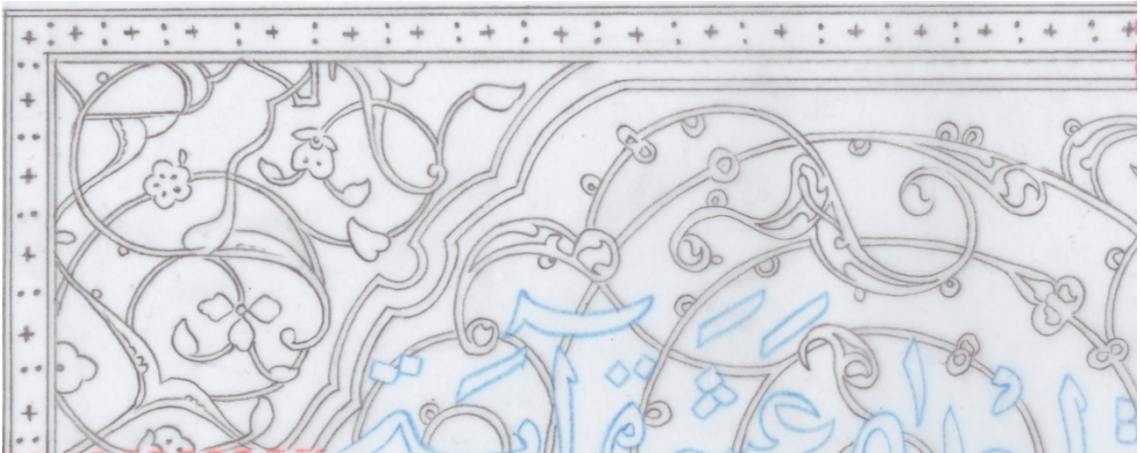
 izim 104: Leyl s  resini başlık bezemesinden  /4 detay (v.471b)

Resim 110: Duhâ sûresinin başlık bezemesi (v.472a)

Çizim 105: Duhâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.472a)

Çizim 106: Duhâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.472a)

Resim 111: Tin sûresinin başlık bezemesi (v.473a)

Çizim 107: Tin sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.473a)

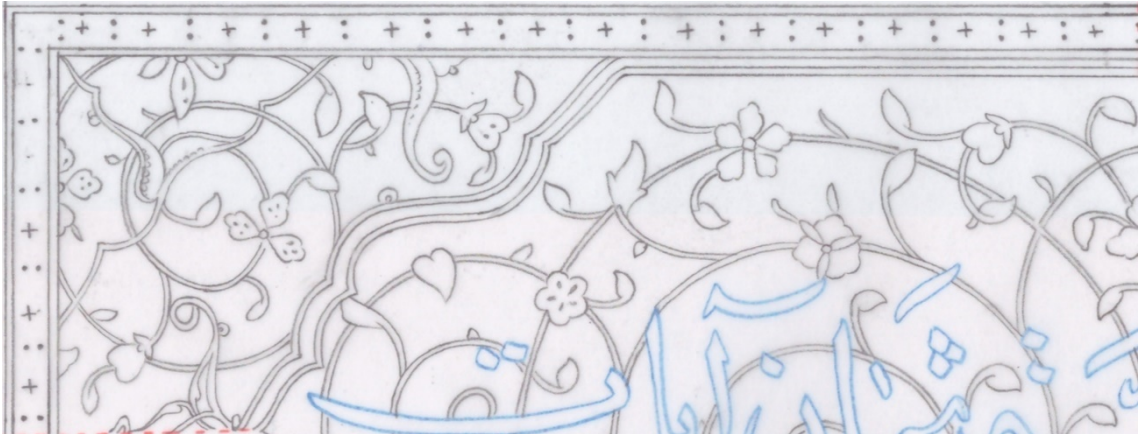
Çizim 108: Tin sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.473a)

Resim 112: Zilzâl sûresinin başlık bezemesi (v.475a)

Çizim 109: Zilzâl sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.475a)

Çizim 110: Zilzal sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.475a)

Resim 113: Âdiyat sûresinin başlık bezemesi (v.475b)

Çizim 111: Âdiyat sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.475b)

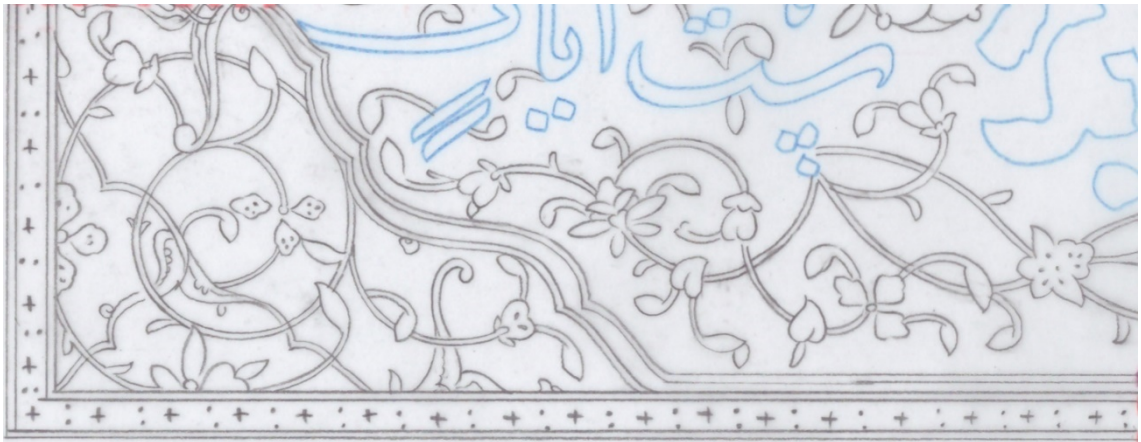
Çizim 112: Âdiyat sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.475b)

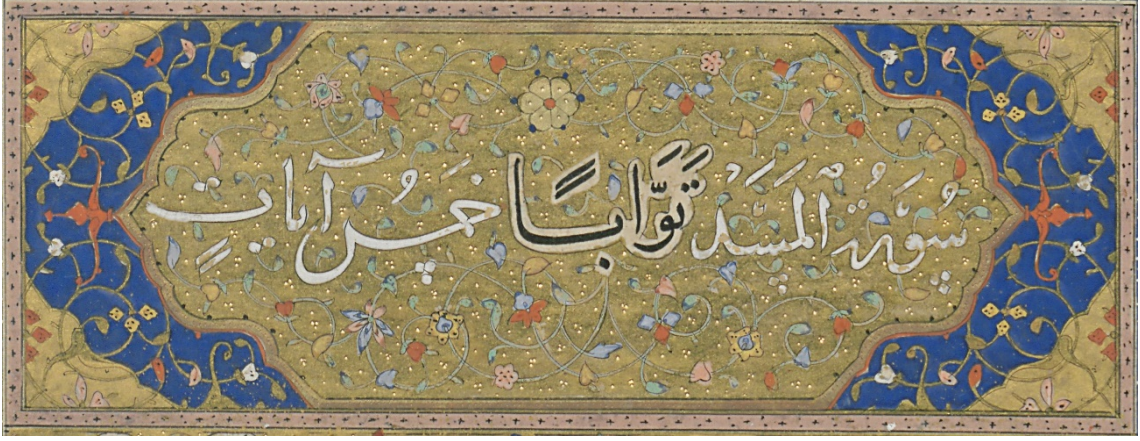
Resim 114: Kâfirun sûresinin başlık bezemesi (v.478b-2)

Çizim 113: Kâfirun sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.478b-2)

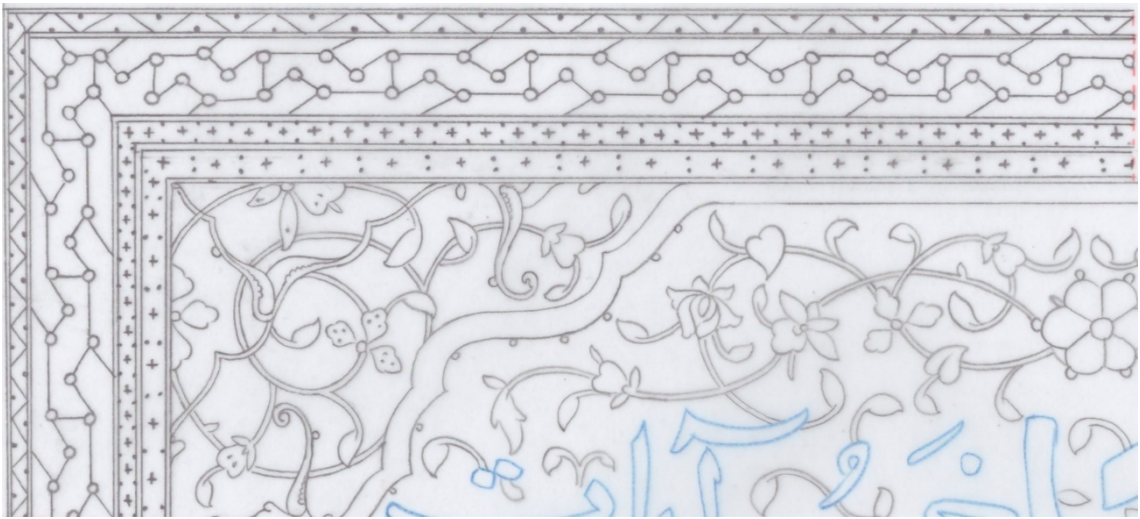
Çizim 114: Kâfirun sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.478b-2)

Resim 115: Mesed/Tebbet sûresinin başlık bezemesi (v.479b-1)

Çizim 115: Mesed/Tebbet sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.479b-1)

Çizim 116: Mesed/Tebbet sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.479-1)

Resim 116: Hatim duâsının başlık bezemesi (v.481a)

Çizim 117: Hatim duasının başlık bezemesi desen çizimi (v.481a)

Çizim 118: Hatim duasının başlık bezemesinden ¼ detay (v.481a)

Araştırmaya konu olan Mushaf-ı şerifin sûrebaşı bezemelerinin çoğunda kitabe alanını oluşturan şemsenin dendanları tek iplik şeklindedir. Bu grupta ele alınan sûrebaşı bezemelerinde ise (v.475b) ve (v.481a) hariç şemse dendanları düz renkli ince arasuyu olarak yapılmıştır. Hatim duâsının başlık bezemesi olan (v.481a)'nın kitabe şemsesi altıncı gruptaki örneklerin şemseleriyle aynı şekildedir. Fakat kitabe çevresinin planı ve renklendirilişi ile oluşturduğu intiba, bu gruptaki bezemelerin özelliklerine daha yakın

olduğu yönündedir. Diğer örnek (v.475b) incelenen eserdeki kitabe alanı rumilerden oluşan iki örnekten biridir. Bu şemse; siyah zemine hurde rumileri altınla yapılan hurdeli rumi motiflerinden ve devamındaki düğümlerden meydana gelmektedir. İç tarafında, kitabe alanındaki renkli alanda ince bir iplik kadar boşluk bırakılıp siyahla kalın bir tahrir çekilmiştir. Üzerinde siyahla bupçuklar bulunmaktadır.

Bunların dışında gruptaki diğer sûrebaşı kitabelerinin şemseleri, renkleri açısından farklılık gösterse de aynı formda yapılmışlardır. Şemseleri (v.475a) ve (v.478b-2) içte beyaz, orta kalında siyah, dışta turuncu renk olan iplikler çevrelemektedir. Şemsenin bitimindeki tepeliğin hurdeleri turuncu, zemini siyahladır. (v.471b)'de siyah kalın ipliğin dışındaki altın iplik, tepelikten sonra kapalı form oluşturacak şekilde rumili desende devam etmektedir. Serlevha sayfa düzenindeki alanda bulunan (v.479b-1)'de altınla yapılan kalın iplik tek sıra iğne perdahı ile süslenmiş, dıştaki turuncu iplik tepelikle bitmiştir. (v.470b)'de yeşil kalın iplik, içten siyah tahrirle, dıştan turuncu iplikle tamamlanmıştır. Turuncu iplik şemsenin uç kısmına gelince yatay eksen doğrultusunda biraz devam ettirilmiş ve yalın bir tepelik yerleştirilmiştir. (v.472a)'da ise bu kısım; altın kalın ipliğin içinde turuncu iplik, dışında yine altınla bir iplik olacak şekilde yapılmıştır. Diğerlerinden farklı olarak (v.473a) ve (v.481a)'nın sûrebaşı bezemesinde, kitabe alanını oluşturan iplikler şemsenin içinde tepelikle sonlandırılmıştır. İpliklerin tepeliğe bağlanan kısmı cetvel çizgilerinin altında kalmış şekildedir ve tepelikler iplikten kopuk vaziyettedir. Bunlardan (v.473a)'da içteki iplik açık mavi olup, kitabe alanındaki tepeliğin hurde rumilerinde devam etmektedir. Tepeliğin zemininde ve ortadaki kalın iplikte somon rengi kullanılmıştır. Dıştaki iplik, siyah tepeliğin hurde rumilerinde olduğu gibi altındır. (v.481a)'da ise; turuncu renkli tek iplikten oluşan şemsenin uçlarındaki tepelikler siyah, içindekiler lacivert zeminli olup, hurde rumileri de turuncudur.

Kitabe alanlarını oluşturan ipliklerin iç kısmındaki tahrir çizgileri (v.470b), (v.473a), (v.479b-1)'de ve (v.481a)'nın sadece tepeliklerinin tahriri üzerinde siyah noktalarla süslenmiştir. Şemselerin ipliği bazı başlıklarda, sûrebaşı bezemelerini çeviren ince arasularına dayandığı yerde sonlanırken, bazılarında ise şemsenin tüm çevresinde dolanır şekildedir.

Kitabe alanı rumili bezemelere sahip olan örnekler, on dokuzuncu gruptaki (v.478a-1) ve (v.477a-2) ile oldukça benzerdir. (v.470b)'deki (v.478a-1) ile; (v.472a)'daki ise (v.477a-

2) ile özellik açısından ve renklendirilmesiyle aynı şekildedir. Rumilerin iç bünyeleri ikisinde de siyahla boyanmış, hurde rumileri ise (v.470b)'de uçuk maviyle, (v.472a)'da açık somon rengiyle yapılmıştır. (v.472a)'da hurde rumilerin boyalarında dökülmeler mevcuttur. (v.470b)'de “sûre” ibaresinin ve “be” harfinin hemen üstünde bulunan rumi motiflerinde zeminin siyahla boyanması gerekirken unutulup, kitabe zeminiyle aynı yapıldığı görülmektedir. (v.470b)'de somon rengi, (v.472a)'da açık mavi olan zemin boyaları dalgalı görünümündedir. (v.472a)'daki desen “S” şeklindeki helezonlar üzerine yerleştirilen hurde rumi motiflerden oluşmaktadır. (v.470b)'deki desen (v.472a)'daki ile benzer olup ancak helezonlar daha griftir.

Altın zemin üzerinde klasik teknikle bezenen kitabe alanlarında desenler farklı şekilde tasarlanmıştır. Bu alan (v.471b)'de hatayi grubu motiflerden oluşmuş serbest dallar altın zemin üzerine yerleştirilmiştir. (v.478b-2) ve (v.479b-1)'de de altın zemin üzerine yazının alt ve üst kısmına hatayi grubu motiflerden oluşan çift dal serbest desenler birbirine benzerdir. İlginç olan bu dallar arasına konan altın zeminli şeshaneli penç motifidir. (v.479-1)'de üst kısmın deseni şeshane pençten başlayıp, sağa ve sola doğru uzanmaktadır.

(v.475a)'daki desen “S” şeklindeki helezonlar üzerine yerleştirilen hatayi grubu motiflerden oluşmaktadır. Kitabe alanındaki desen, (v.473a) ve (v.481a)'da (v.470b)'deki gibi başlangıç noktası olmayan birbirinin içinden çıkan helezonlarla oluşturulmuştur. Bu sûrebaşı bezemelerinin hepsinde kitabe alanları, hatayi grubu motiflerinden meydana gelen desenlerle bezenmiştir. Dallar ve bazı yapraklar açık küf yeşili; çiçek motifleri ve bazı yapraklar turuncu, sarı, somon rengi ve mavidir.

(v.475b) de ise sarı zeminli kitabe alanındaki desenin helezonları, “ت” harfini başlangıç olarak dağılım yapmaktadır. İki iri helezondan çıkan dallar şemsenin orta kısmında dikey doğrultudaki hatayi motiflerinde kesişmekte ve simetrik şekilde küçük helezonlarla devam etmektedir. Fakat desene ilk bakıldığında simetrik izlenimi verecek şekilde tasarlanmış olsa da simetrik değildir. Çift tahrir tarzında çizilmiş olan motifler, açık maviyle boyanıp tahrirlenmiştir. Çift tahrir tekniğinde pek rastlanmayan şekilde hem tahriri hem de motiflerin uçlarında lacivertle gölgeleri vardır.

Sûrebaşı kitabesi altın zeminli olan bezemelerde, kitabe alanı etrafındaki ¼ simetrlili alanın deseni hepsinde aynıdır. Köşelerde rumi kapalı formun ayırdığı zemin altın, arada

kalan zemin laciverttir. (v.475a)'da lacivert zemin dalgalı görülmektedir. Kapalı formu oluşturan rumiler, altınla yapılmıştır. Bunlardan (v.481a)'daki sarılma rumi iken, (v.473a)'da; yatay şemsenin bitimindeki tepeliklerde olduğu gibi hurde rumilerle bezelidir. Hurde rumiler altınla, zeminler siyahladır. Köşebentteki pençten başlayan hatayı grubu desen, lacivert zemin üzerinde de devam etmektedir. Dalları altın olan desenin çiçek motiflerinde turuncu, sarı, somon rengi, mavi ve beyaz renkler kullanılmıştır.

Sûrebaşı kitabesi renkli zemine sahip olan bezemelerde, kitabe alanı etrafındaki $\frac{1}{4}$ simetrlili alanda desenler birbirinden farklıdır. Bu alan (v.475b)'de sarılma rumilerle yapılan desenle bezenmiştir. Bu sûrebaşı bezeme özellikleri açısından farklı olsa da gruba plan ve renk özelliği açısından uyumludur (Bkz.Resim113). Şemsenin sınırlarını belirleyen rumi hattı, eksendeki ortabağ motifinde kitabe çevresindeki desenle birbirine bağlanmaktadır. İç zemini küf yeşili yapılan ortabağ motifi, şemsedeki rumi motifleriyle aynı renk ve bezeme özelliğine sahiptir. Diğer örneklerde olduğu gibi köşede üçgen şeklinde altın ve şemse ile arsında lacivert zemini vardır. Uzun kenarda yer alan rumi kapalı formun içi somon rengi yapılmıştır.

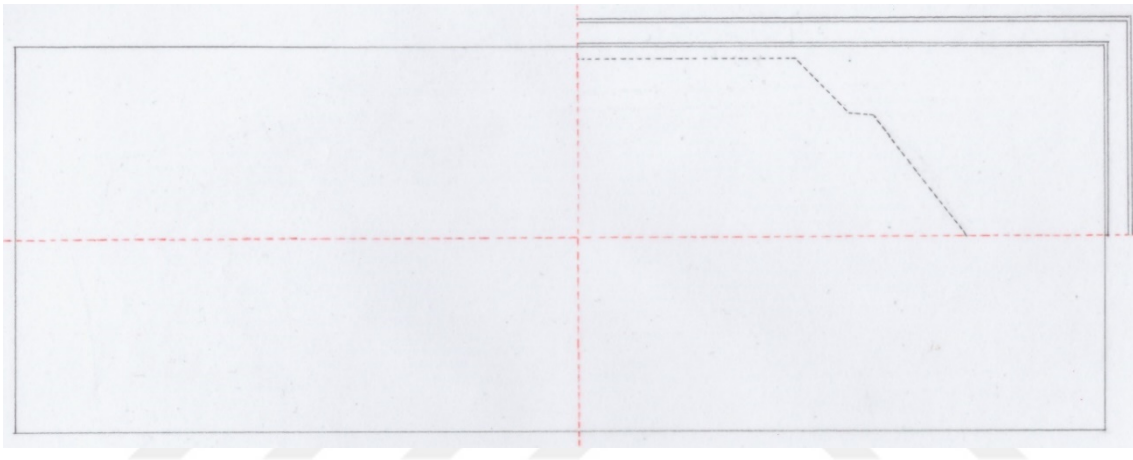
Kitabe kısmındaki bezemeleri birbiriyle benzer olan (v.470b) ve (v.472a)'nın kitabe çevresindeki bezemeleri birbirinden farklı özelliktedir. (v.470b)'de şemsenin etrafı, önce lacivert zemin ardından altın ve tekrar lacivert zeminle paftalara ayrılmıştır. Rumi motifleri (v.475b)'deki desenle benzerlik göstermektedir. (v.472a)'da ise yatay simetri ekseninde bulunan üçgen biçimli rumi kapalı form dikey yan cetvele dayanmaktadır. Alt ve üst kısmında altın zeminli rumi ortabağlar mevcuttur. Zemin diğer kısımlarda lacivert olup, (v.475a)'daki gibi dalgalı görünmektedir. Eksendeki kapalı formun içinde penç motifiyle başlayan desen, rumilerden kalan boşluklara dengeli bir şekilde yerleştirilmiştir. Rumi motifleri ve hatayilerin dalları altınla, çiçek motifleri renkle uygulanmıştır. İki örneğin çiçek motiflerinde de sarı, turuncu, somon rengi, beyaz ve açık mavi kullanılmıştır.

İki altın cetvel arasına yapılan ince arasuları (v.475a), (v.478b-2) ve (v.479-1) de somon rengi üzerine, (v.471b)'de küf yeşili, (v.472a), (v.473a) (v.481a)'da kavuniçi üzerine siyah mürekkeple “+” ve noktalarla bezenmiştir. Aynı şekilde yapılan bezeme (v.470b)'de lacivert üzerine beyazla uygulanmıştır. Lacivert renkte solma ve boya

dökülmesi söz konusudur. (v.475b)'de ise lacivert zeminde beyazla yapılan çapraz çizgiler, üçgen ve dörtgen alanlar oluşturmuştur. Bunların içi dörtgenlerde “+” ve üçgenlerde noktalar yerleştirilerek süslenmiştir. Genel olarak iyi görünen işçiliklerde farklılıklar söz konusudur.

2.3.9. 9.Grup Sûrebaşlarının Tezyînî Özellikleri

Kari'a (101. Sûre), (v.476a), (4.3x11.3cm) (R.117)	İhlâs (112.sûre), (v.479b-2), (4.4x11.3cm), (R.118)
---	--

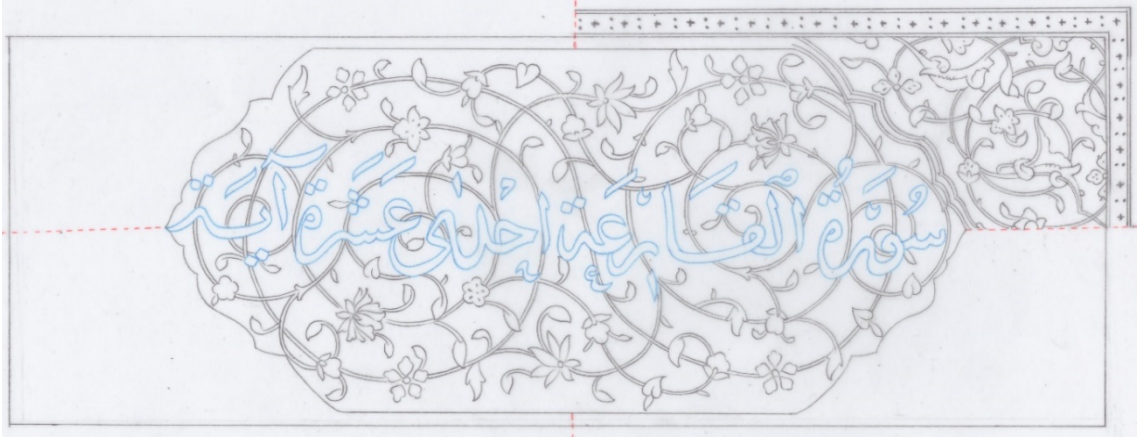

Çizim 119: 9.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Bir tanesi hâtime serlevhasında bulunan (v.479b-2), iki sûrebaşı bezemesi de nokta ve “+” işaretiyle işlenmiş olan ince arasuyu ile çevrilidir. Bu kısım (v.476a)'da yavruağzı renk üzerine siyah ile; (v.479b-2)'de laciverte beyaz ile yapılmıştır. Lacivert renkli arasuyunda yer yer solmalar görülmektedir.

Resim 117: Kari'a sûresinin başlık bezemesi (v.476a)

Çizim 120: Kari'a sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.476a)

Çizim 121: Karia sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.476a)

Resim 118: İhlâs sûresinin başlık bezemesi (v.479b-2)

Çizim 122: İhlâs sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.479b-2)

Çizim 123: İhlâs sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.479-2)

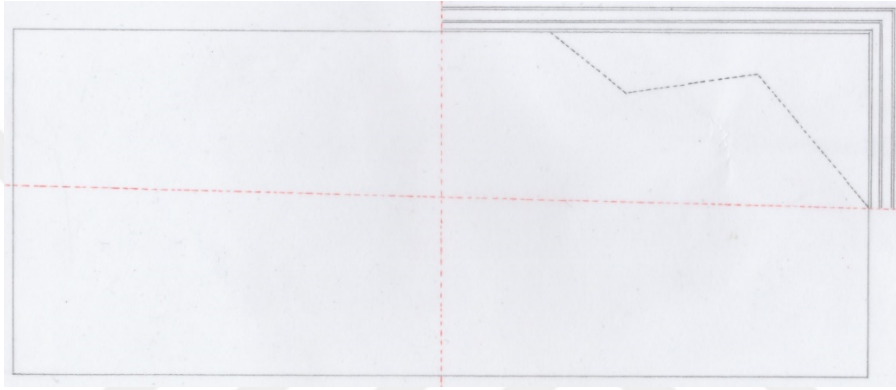
Kitabe alanı, her ikisinde de üst ve alt kenarda cetvele değen kısmı düz, yanlarda dendanlı iplikle oluşturulmuştur. İplikler beyaz, siyah ve turuncudur. Kitabe yazıları altın zemine üstübeçle yazılmıştır. (v.479b-2)'deki serbest desen, zemin boşluklarına uygun şekilde dalları yerleştirilmiş hatayi grubu motiflerden oluşmaktadır. (v.476a)'deki ters simetrik

desen, " ت harfinin altından başlamakta olup, helezonlar üzerine hatayi grubu motiflerin yerleştirildiği görülmektedir. Her iki kitabe alanının çevresinde bulunan ¼ simetrlili alan desen, motif, renk ve yapılış tekniği olarak aynı özelliğe sahiptir. Bu alanda serbest dolanan sarılma rumiler ve onların arasında dolanan hatayi motiflerinin oluşturduğu kapalı alanın zemini altınla, arada kalan zemin ise lacivertle boyanmıştır. Sarılma rumiler altınla olup, sağ ve sol cetvele dayanan ½ simetrlili ortabağların içleri yeşil renktedir. Bu yeşil kısımlar (v.479b-2)'de diğerine göre daha soluktur. Dallar ve bazı yaprak motifleri altınladır. Hatayi motifleri ve bazı yapraklar ise; sarı, turuncu, beyaz, yavruağzı ve mavi renklerle boyanıp, nokta ve damlalarla süslenmiştir. İşçiliği güzel olan başlıklardandır.

2.3.10. 10.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri

Meryem (19.sûre), (v.232b), (5.1x11.5cm), (R.119)	Şu'arâ (26.sûre), (v.282a), (5.0x11.5cm) (R.120)
Neml (27.sûre), (v.289b), (4.6x11.3cm), (R.121)	Sâd (38.sûre), (v.350b), (4.7x11.3cm), (R.122)
Akvât/Fussilet (41.sûre), (v.369b) (4.7x11.4), (R.123)	Kâf (50.sûre), (v.403a), (2.4x11.4cm),(R.124)
Zâriyat (51.sûre), (v.405b), (4.5x11.3cm), (R.125)	Necm (53.sûre), (v.410a), (4.6x11.4cm), (R.126)
Kamer (54.sûre), (v.412b), (4.5x11.3cm), (R.127)	Rahmân (55.sûre), (v.414b), (4.7x11.4cm), (R.128)
Hadîd (57.sûre), (v.420a), (4.4x11.4cm), (R.129)	Mücâdele (58.sûre), (v.423b), (4.5x11.4), (R.130)
Haşr (59.sûre), (v.426b), (4.8x11.3cm), (R.131)	Mümtehine (60.sûre), (v.429b), (4.7x11.4), (R.132)
Saff (61.sûre), (v.432a), (4.5x11.3cm), (R.133)	Cum'a (62.sûre), (v.433b), (4.5x11.4cm), (R.134)
Nifak/Münâfikûn (63sûre), (v.434b), (4.4x11.4), (R.135)	Teğâbun (64.sûre), (v.436a), (4.4x11.3cm), (R.136)
Talâk (65.sûre), (v.437b), (4.7x11.3cm), (R.137)	Tahrîm (66.sûre), (v.439a), (4.4x11.4cm), (R.138)

Hâkka (69.sûre), (v.445a), (4.6x11.3cm), (R.139)	Me'âric (70.sûre), (v.447a), (4.9x11.3cm), (R.140)
Nûh (71.sûre), (v.448b), (4.7x11.4cm), (R.141)	Abese (80.sûre), (v.462a), (4.5x11.3cm) (R.142)
İnşikâk (84.sûre), (v.465b), (4.7x11.5cm), (R.143)	Burûc (85.sûre), (v.466b), (4.7x11.4cm) (R.144)
Fecr (89.sûre), (v.469b), (4.5x11.3cm), (R.145)	

Çizim 124: 10.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Bu grup, örnek sayısı açısından en kalabalık gruptur. Yazıları üstübeçle yazılıp, siyah mürekkeple tahrirlenen kitabelerde yer yer boya dökülmeleri mevcuttur. Kitabe ibarelerinin tam ortasına (v.232b), (v.282a), (v.403a), (v.412b), (v.420a), (v.423b), (v.433b), (v.434b), (v.439a), (v.448b)'de bir önceki sûrenin satıra sığmayan son kelimeleri yerleştirilmiştir. Bu kelimeler kâğıt zemine yazılıp, etrafı siyah tahrirle dilimlenmiştir. Bunlardan (v.403a)'dakinin boşlukları daha az bırakılmıştır. Helezonî durak (v.434b), (v.439a), şeşhâne durak (v.403a), (v.420a), (v.433b), (v.448b) ve mücevher durak (v.232b), (v.282a), (v.412b), (v.423b) olmak üzere üç farklı durak çeşidi görülmektedir.

Resim 119: Meryem sûresinin başlık bezemesi (v.232b)

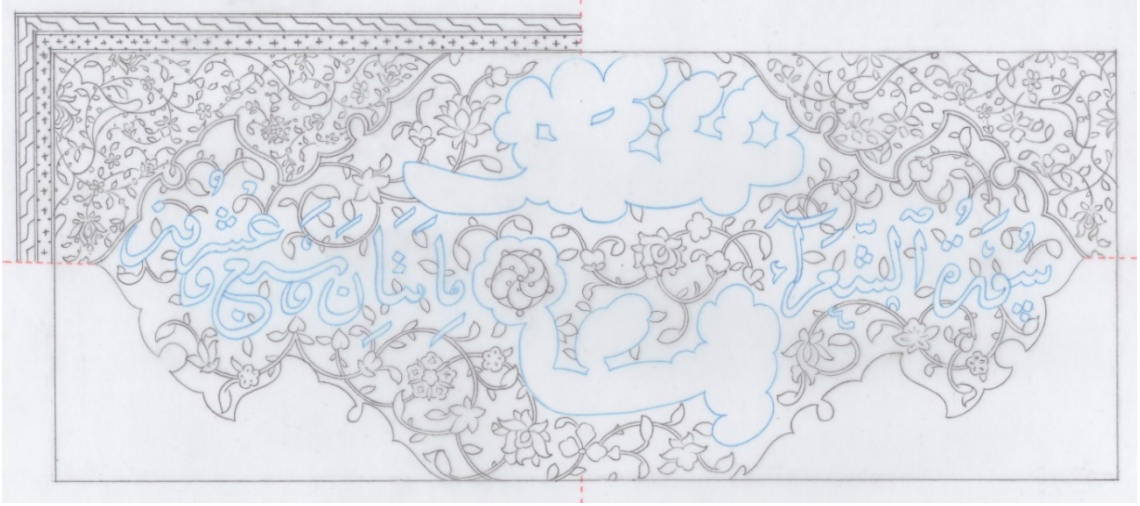
Çizim 125: Meryem sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.232b)

Çizim 126: Meryem sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.232b)

Resim 120: Şu'arâ sûresinin başlık bezemesi (v.282a)

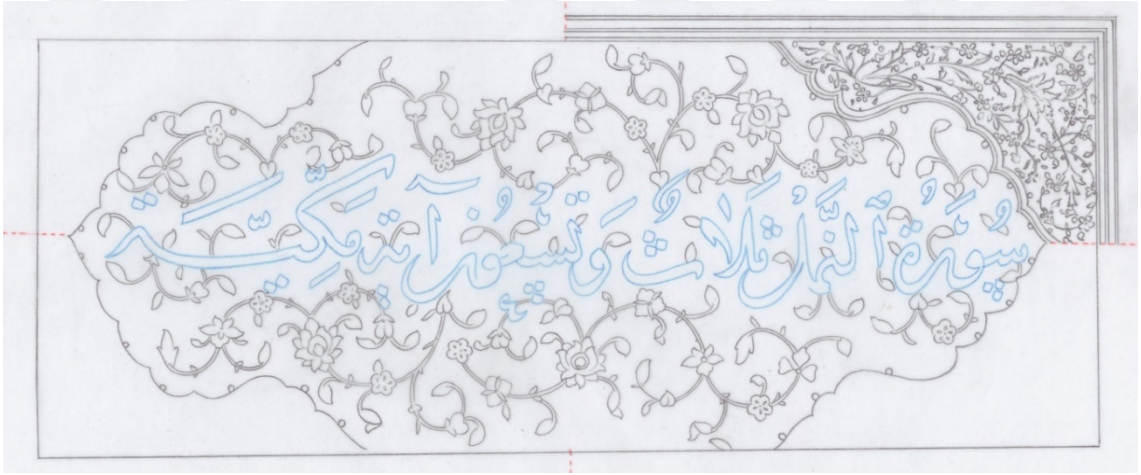
Çizim 127: Şu'arâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.282a)

Çizim 128: Şu'arâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.282a)

Resim 121: Neml sûresinin başlık bezemesi (v.289b)

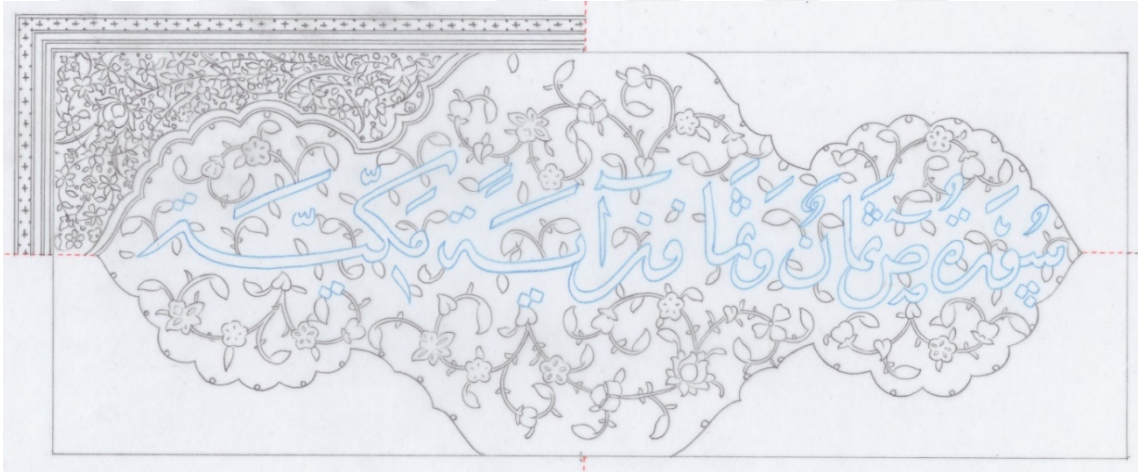
Çizim 129: Neml sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.289b)

Çizim 130: Neml sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.289b)

Resim 122: Sâd sûresinin başlık bezemesi (v.350b)

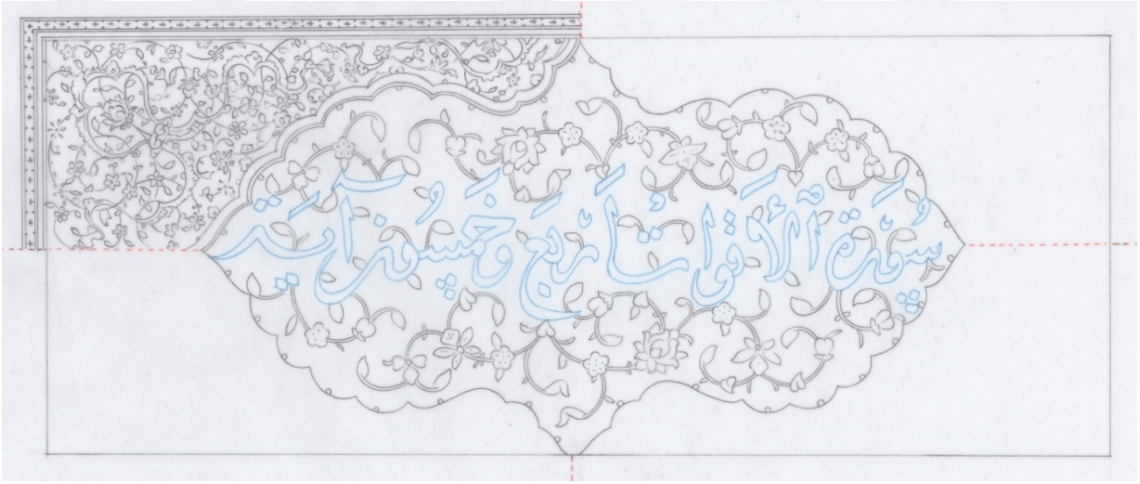
Çizim 131: Sâd sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.350b)

Çizim 132: Sâd sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.350b)

Resim 123: Akvât/Fussilet sûresinin başlık bezemesi (v.369b)

Çizim 133: Akvât/Fussilet sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.369b)

Çizim 134: Akvât/Fussilet sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.369b)

Resim 124: Kâf sûresinin başlık bezemesi (v.403a)

Çizim 135: Kâf sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.403a)

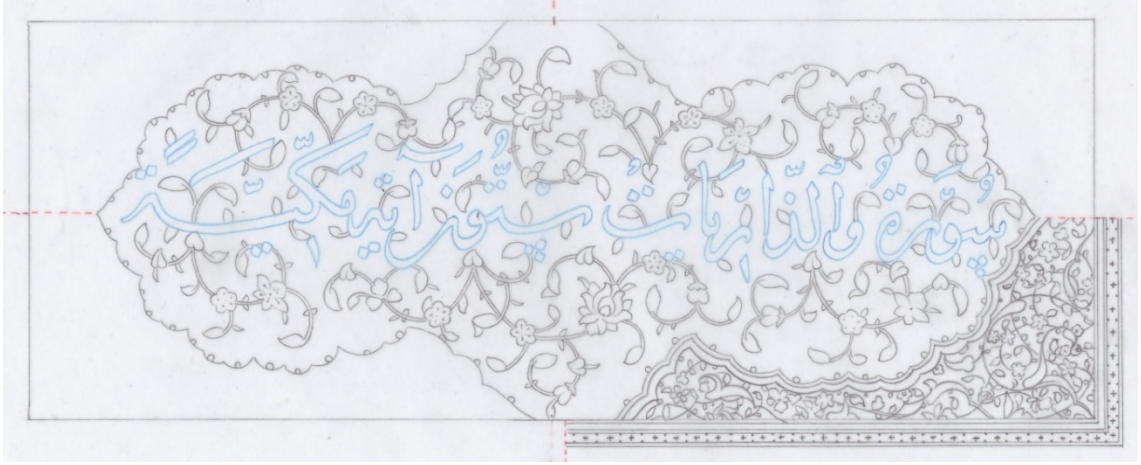

Çizim 136: Kaf sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.403a)

Kitabe alanlarını oluşturan şemseler formları ve dilimlenişleri açısından birbirinden farklıdır. Şemselerde altın zemin üzerinde hatayi grubu motiflerden oluşan serbest desen çalışılmıştır. Bu desenlerde, (v.469b)'de dallar gri, diğerlerinde küf yeşili ile; çiçekler turuncu, mavi, sarı, beyaz, pembe, somon rengi gibi renklerle işlenmiştir. Altın zeminlerde (v.405b) ve (v.462a) hariç diğerlerinde, bazıları sık bazıları oldukça seyrek olacak şekilde iğne perdahı yapılmıştır.

Resim 125: Zâriyat sûresinin başlık bezemesi (v.405b)

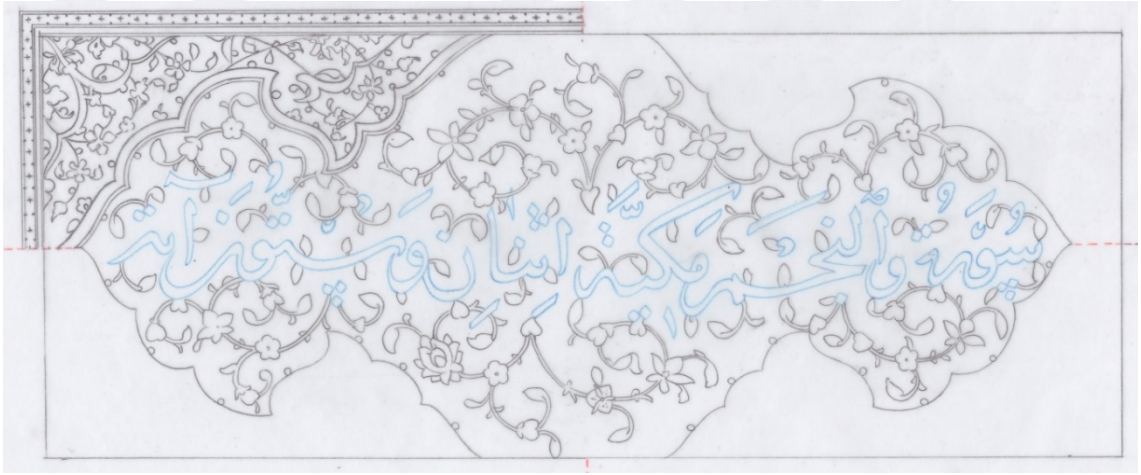
Çizim 137: Necm sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.405b)

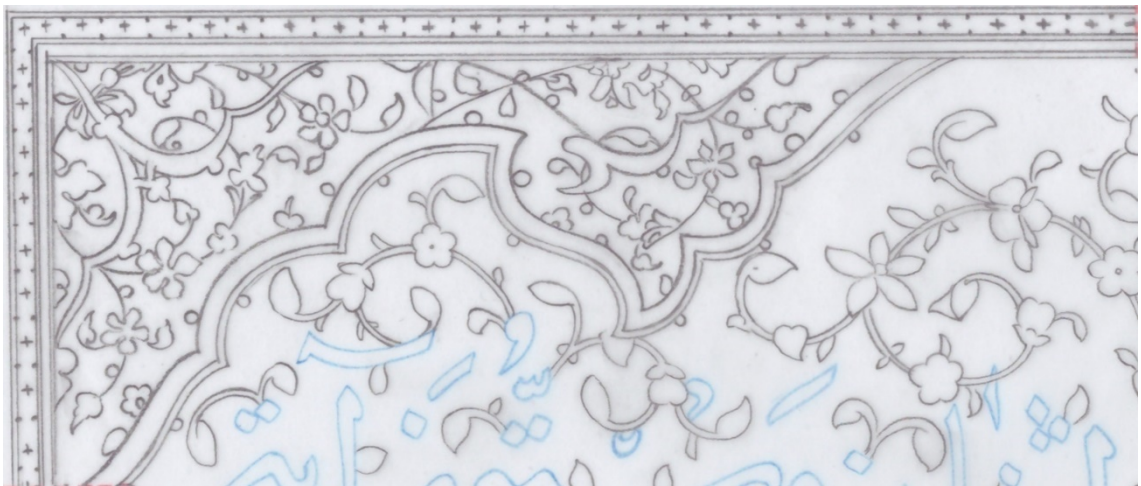
Çizim 138: Necm sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.405b)

Resim 126: Necm sûresinin başlık bezemesi (v.410a)

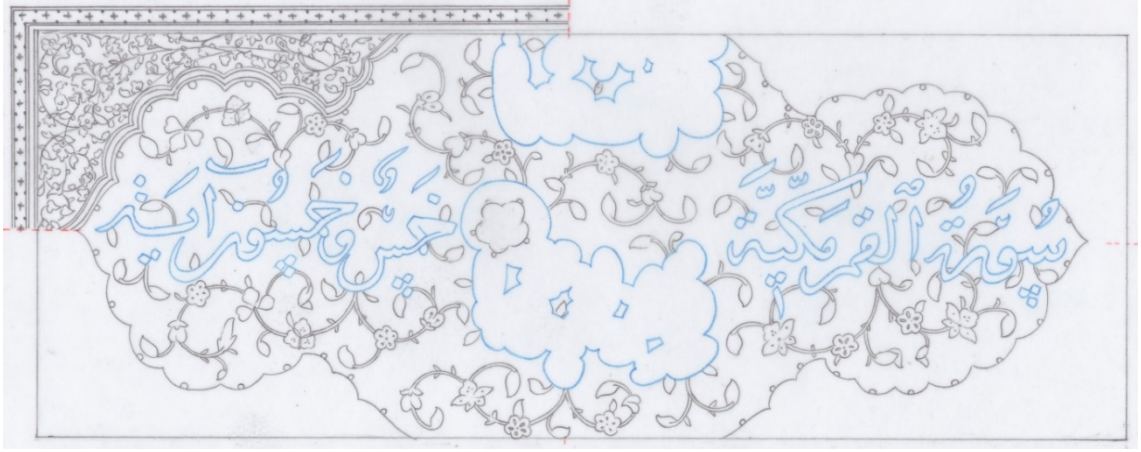
Çizim 139: Necm sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.410a)

Çizim 140: Necm sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.410a)

Resim 127: Kamer sûresinin başlık bezemesi (v.412b)

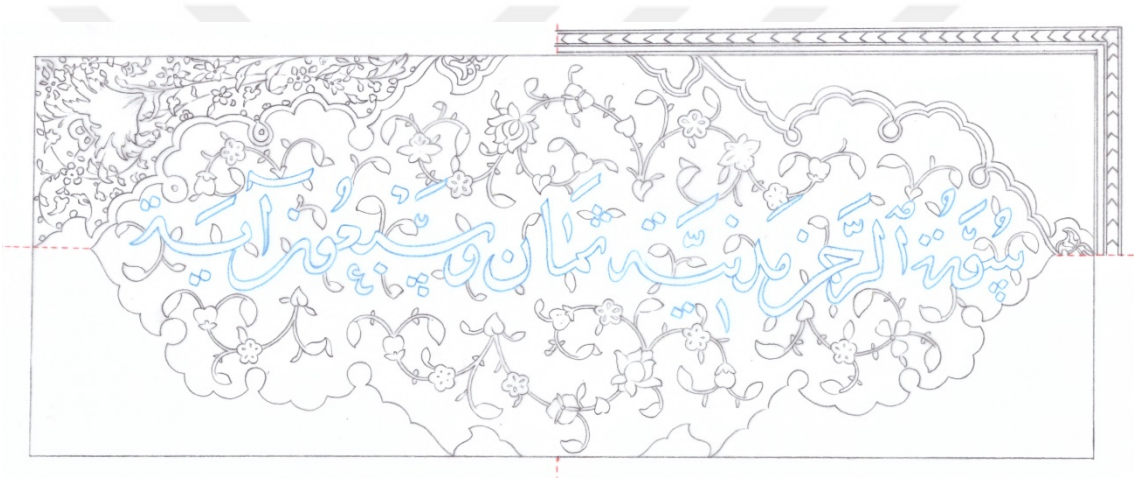
Çizim 141: Kamer sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.412b)

Çizim 142: Kamer sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.412b)

Resim 128: Rahmân sûresinin başlık bezemesi (v.414b)

Çizim 143: Rahmân sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.414b)

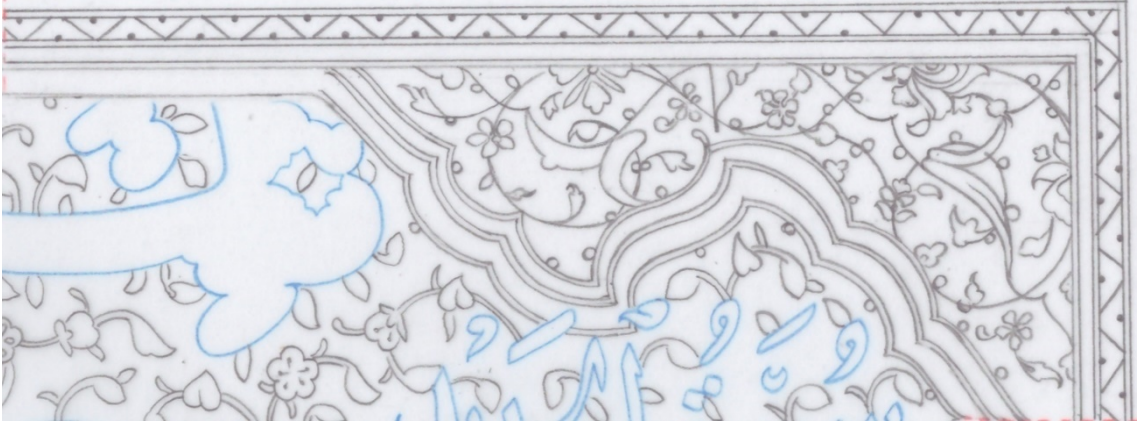
Çizim 144: Rahman sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.414b)

Resim 129: Hadîd sûresinin başlık bezemesi (v.420a)

Çizim 145: Hadîd sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.420a)

Çizim 146: Hadîd sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.420a)

Resim 130: Mücâdele sûresinin başlık bezemesi (v.423b)

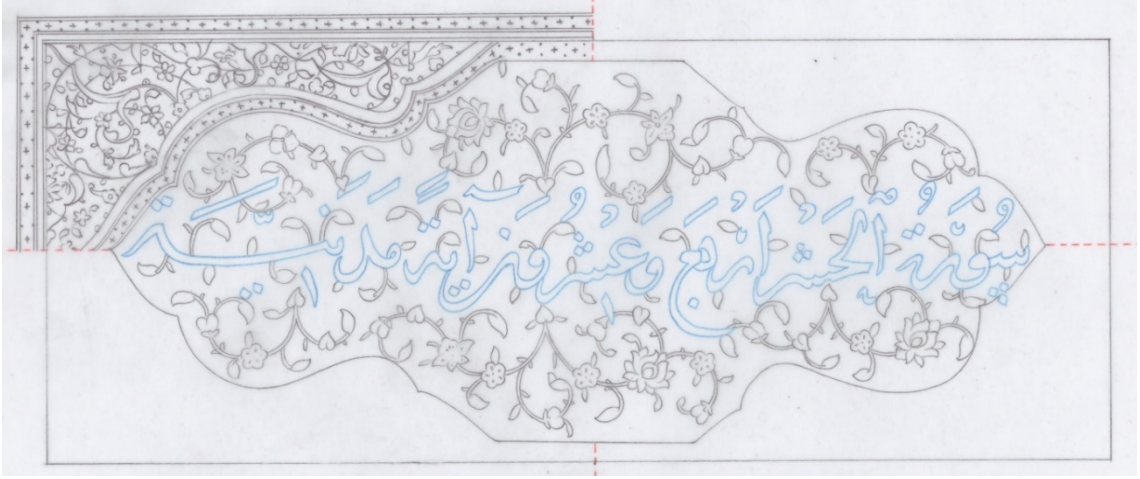
Çizim 147: Mücâdele sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.423b)

Çizim 148: Mücâdele sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.423b)

Resim 131: Haşr sûresinin başlık bezemesi (v.426b)

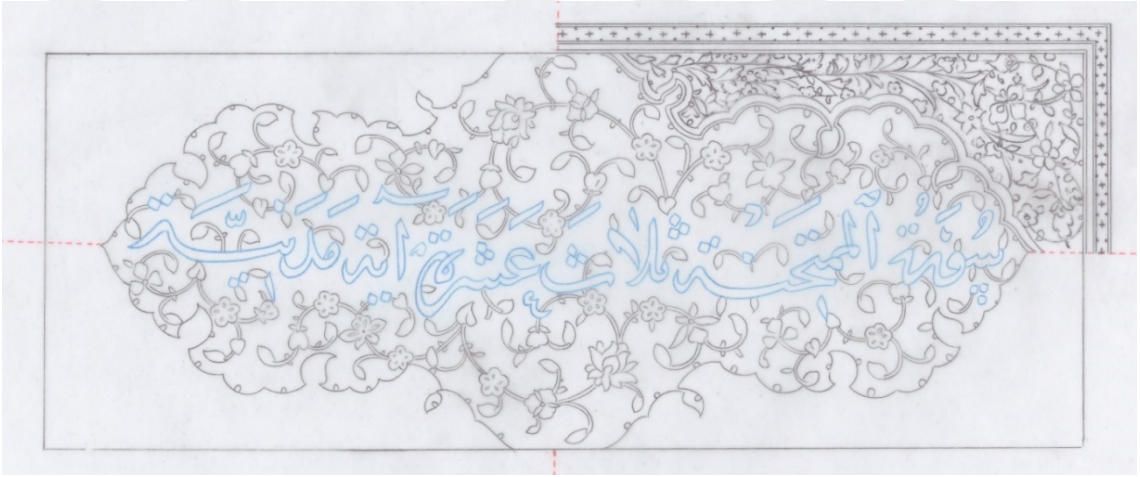
Çizim 149: Haşr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.426b)

Çizim 150: Haşr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.426b)

Resim 132: Mümtetine sûresinin başlık bezemesi (v.429b)

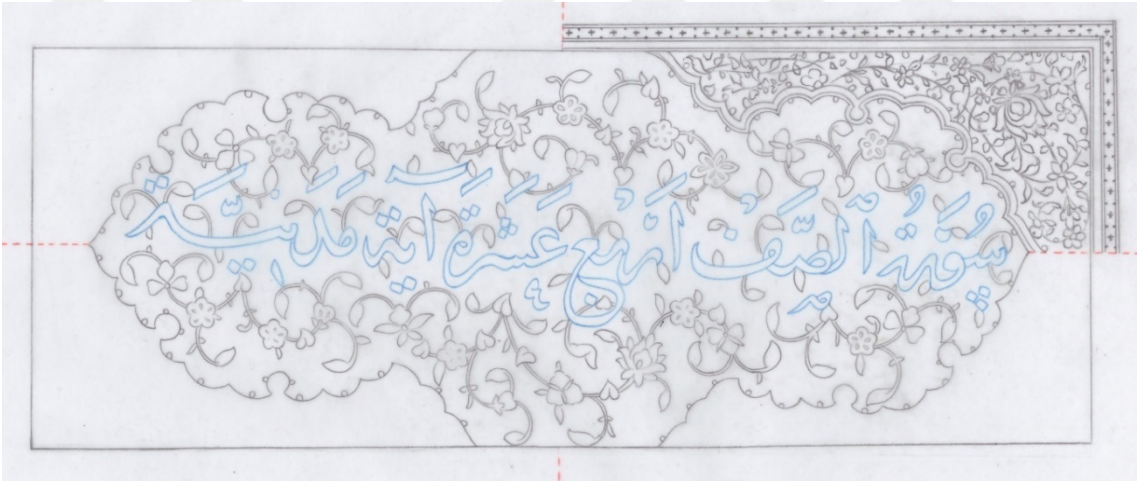
Çizim 151: Mümtetine sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.429b)

Çizim 152: Mümtetine sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.429b)

Resim 133: Saff sûresinin başlık bezemesi (v.432a)

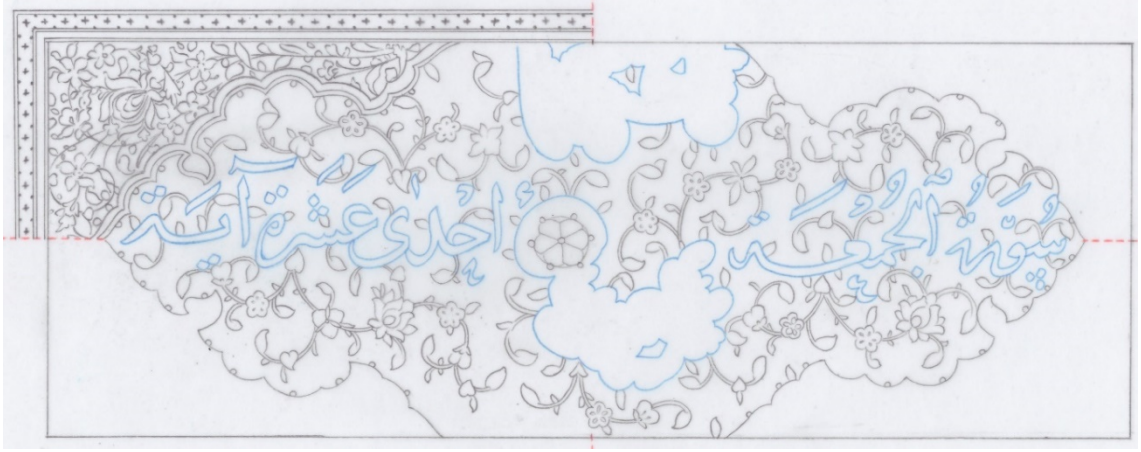
Çizim 153: Saff sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.432a)

Çizim 154: Saff sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.432a)

Resim 134: Cum'a sûresinin başlık bezemesi (v.433b)

Çizim 155: Cum'a sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.433b)

Çizim 156: Cum'a sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.433b)

Resim 135: Nifak/Münâfikûn sûresinin başlık bezemesi (v.434b)

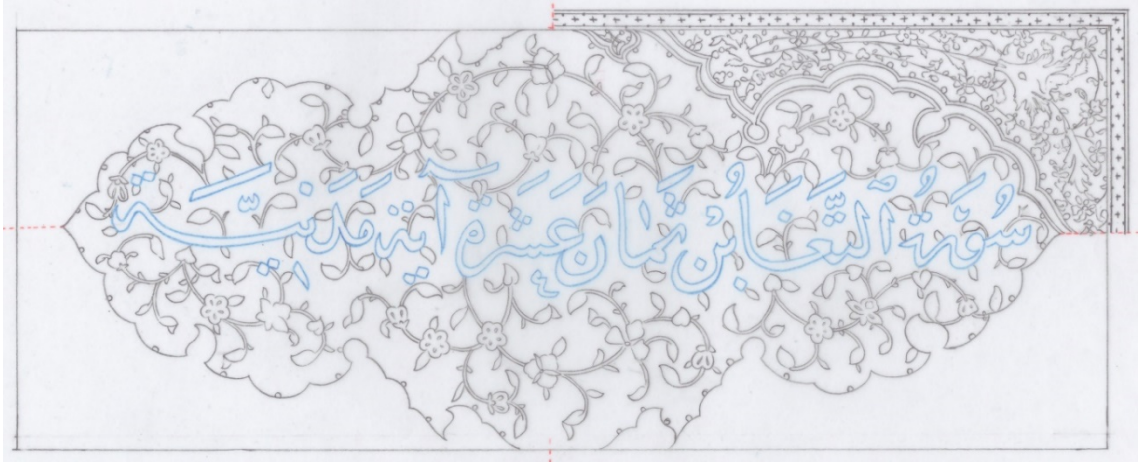
Çizim 157: Nifak/Münâfikûn sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.434b)

Çizim 158: Nifak/Münâfikûn sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.434b)

Resim 136: Teğâbun sûresinin başlık bezemesi (v.436a)

Çizim 159: Teğâbun sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.436a)

Çizim 160: Teğâbun sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.436a)

Resim 137: Talâk sûresinin başlık bezemesi (v.437b)

Çizim 161: Talâk sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.437b)

Çizim 162: Talâk sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.437b)

Resim 138: Tahrîm sûresinin başlık bezemesi (v.439a)

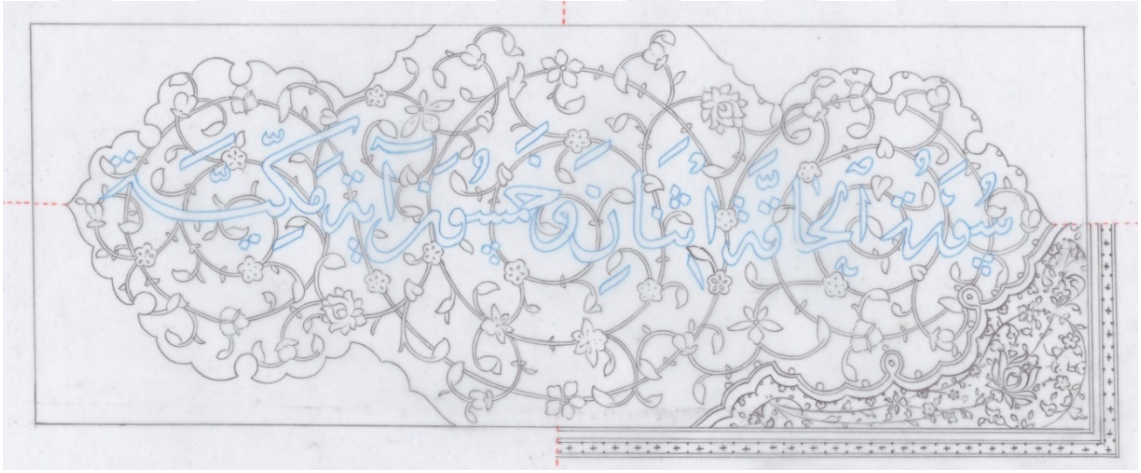
Çizim 163: Tahrîm sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.439a)

Çizim 164: Tahrîm sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.439)

Resim 139: Hâkka sûresinin başlık bezemesi (v.445a)

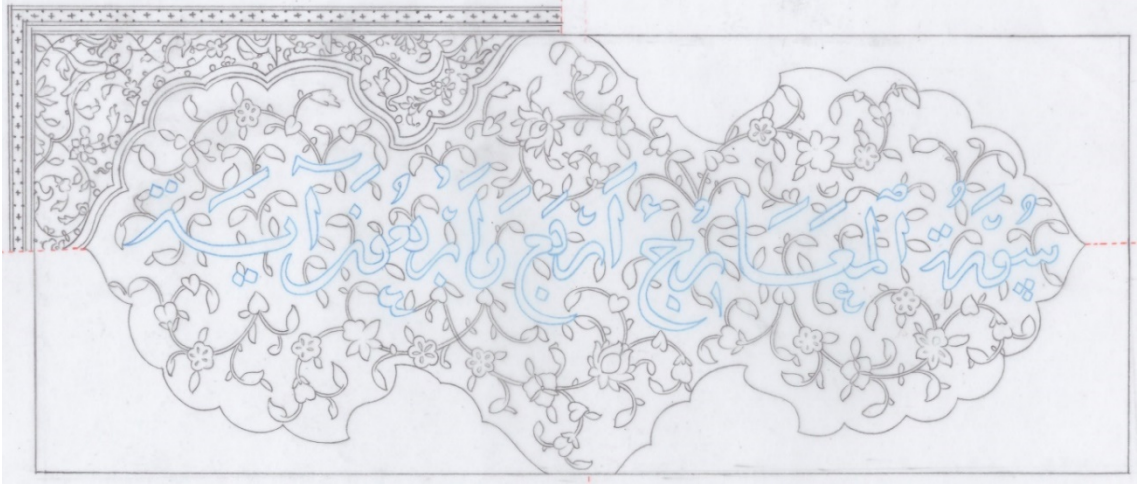
Çizim 165: Hâkka sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.445a)

Çizim 166: Hâkka sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.445a)

Resim 140: Me'âric sûresinin başlık bezemesi (v.447a)

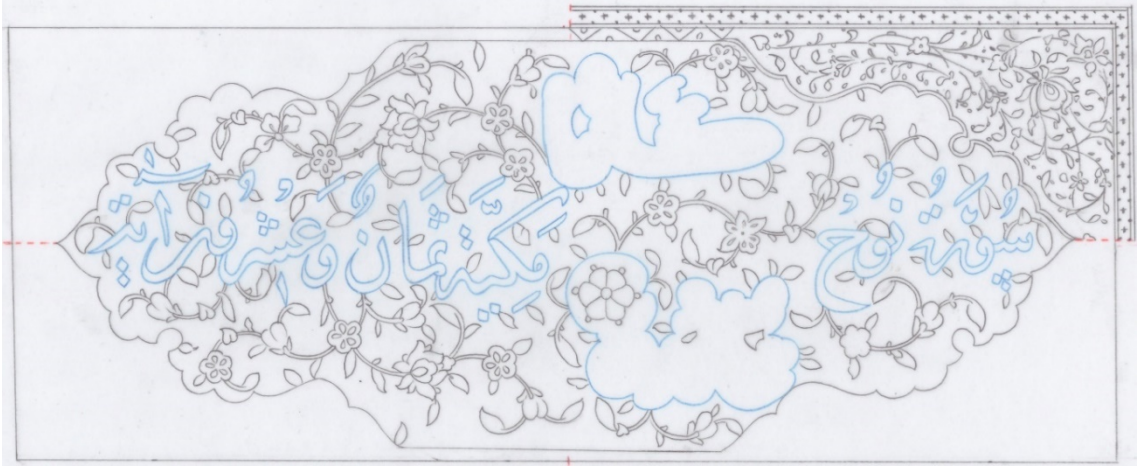
Çizim 167: Me'âric sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.447a)

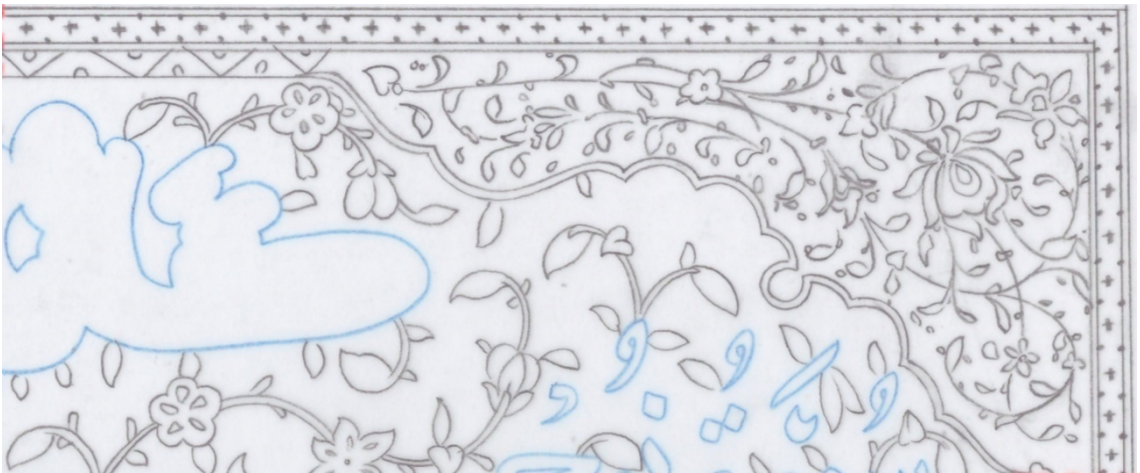
Çizim 168: Me'âric sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v. 447a)

Resim 141: Nûh sûresinin başlık bezemesi (v.448b)

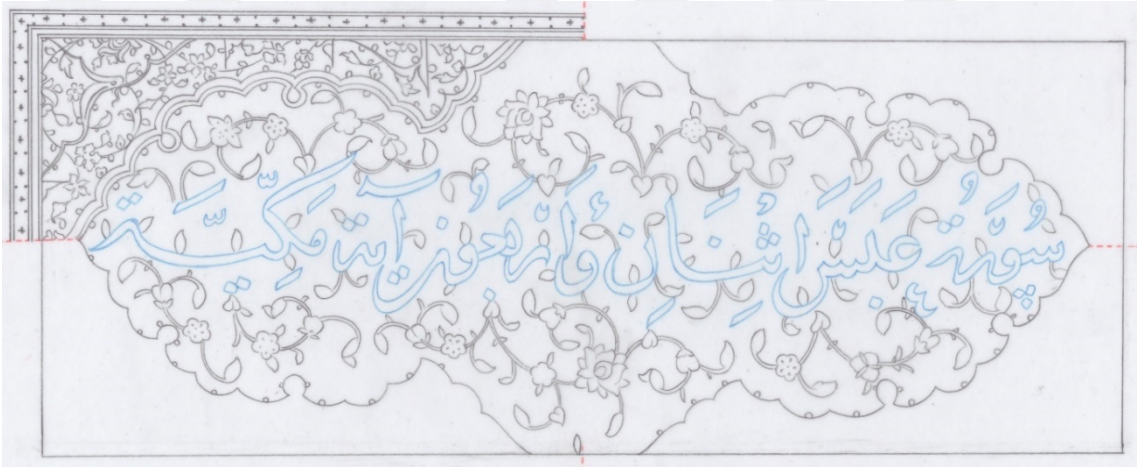
Çizim 169: Nûh sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.448b)

Çizim 170: Nûh sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.448b)

Resim 142: Abese sūresinin başlık bezemesi (v.462a)

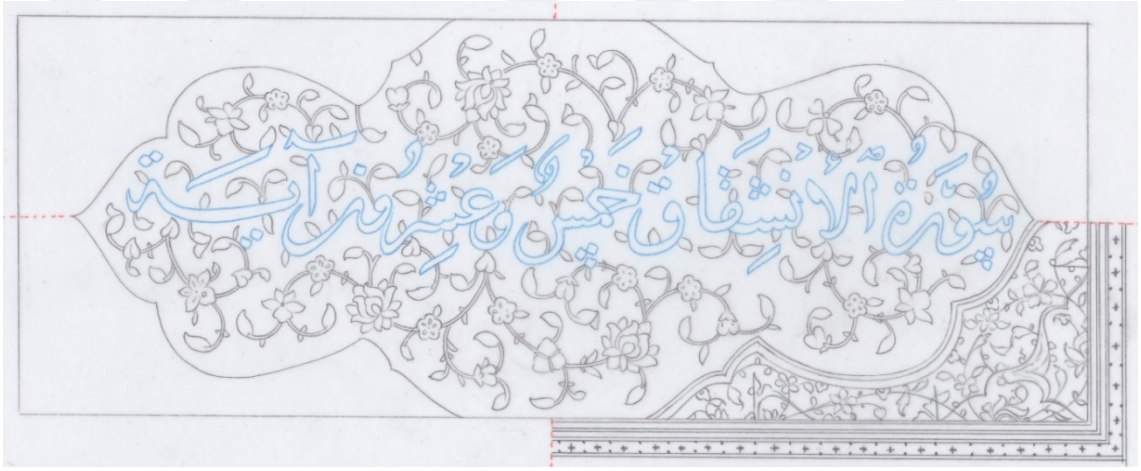
Çizim 171: Abese sūresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.462a)

Çizim 172: Abese sūresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.462a)

Resim 143: İnşikâk sûresinin başlık bezemesi (v.465)

Çizim 173: İnşikâk sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.465b)

Çizim 174: İnşikâk sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.465b)

Resim 144: Burûc sûresinin başlık bezemesi (v.466b)

Çizim 175: Burûc sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.466b)

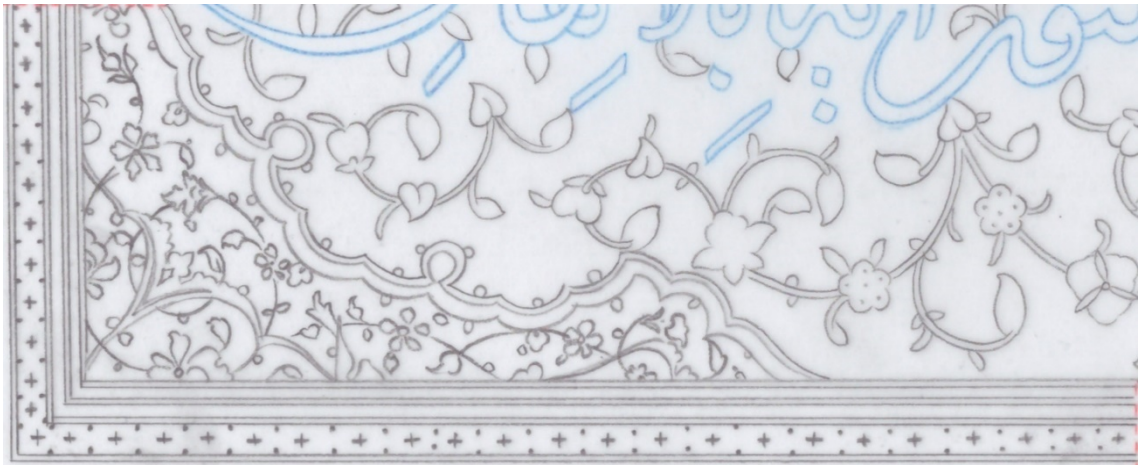
Çizim 176: Burûc sûresinin başlık bezemesinden ¼ detayı (v.466b)

Resim 145: Fecr sûresinin başlık bezemesi (v.469b)

Çizim 177: Fecr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.469b)

Çizim 178: Fecr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.469b)

Şemseleri oluşturan iplikler (v.439a) ve (v.447a) hariç hepsinde turuncu ile yapılmıştır. Bunlardan (v.232b), (v.289b), (v.350b), (v.369b), (v.405b), (v.410a), (v.412b), (v.414b), (v.429b), (v.432a), (v.433b), (v.434b), (v.436a), (v.445a), (v.462a), (v.465b), (v.466b), (v.469b)'de turuncu ipliğin ardından altınla kuzu yapıldığı görülmektedir. Bu kuzu çizgisi (v.437b)'de çift olarak uygulanmıştır. Kitabe şemseleri (v.420a) ve (v.426b)'de turuncu iplikler arasında altınla yapılan ince arasuyu ile oluşturulmuştur. İki örnekte de şemse zeminleri ile ince arasularında kullanılan altınların farklı ayarlarda olduğu görülmektedir. Bu ince arasuları (v.426b)'de siyah mürekkeple “+” ve noktalarla bezenirken, (v.420a)'da da desen işlenmeden bırakılmıştır. Diğer örnektekiler gibi bu şemselerde de altınla yapılmış kuzu mevcuttur. Şemsesi ince arasuyu olarak yapılan bir başka örnekte (v.439a)'da görülmektedir. İçte kalınca yapılan siyah bir tahrir, ardından bezemesi bulunmayan gülkurusu renkli ince arasuyu, onun sonrasında altınla tahrir gibi bir iplik daha yapılmıştır.

Gruptaki başlık bezemelerinden sadece birinde (v.447a)'da hem şemsenin ipliği, hem de kuzusu altınla uygulanmıştır. Kitabe alanını oluşturan iplik, (v.282a), (v.403a), (v.423b), (v.448b)'de şemselerin dendanlı iplikleri yalın tepelikle sonlanmaktadır. Gülkurusu ince arasuyu ile oluşturulan şemsede (v.439a)'da tepelik de aynı renkle yapıp altınla tahrirlenmiştir. Tepelikleri hurde rumilerle işlenen (v.414b) ve (v.434b)'de zeminler altın, rumiler iplikteki turuncu renktir. Grupta salbekli olan tek şemse (v.466b)'dedir. Şemsesindeki gibi zemini altın, ipliği turuncu olan salbekte, siyah mürekkeple ½ simetri özellikli rumili desen uygulanmıştır.

Kitabe alanının çevresinde bulunan ¼ simetrlili köşebent alanları, gruptaki tüm başlık bezemelerinde lacivert zemin üzerine altınla çift tahrir tekniğiyle işlenmiştir. Bunlardan (v.282a), (v.403a), (v.405b), (v.410a), (v.420a), (v.426b), (v.447a), (v.462a), (v.465b), (v.466b), (v.469b)'de desenler rumi kapalı formlar ve hatayi grubu motifleriyle hazırlanmıştır. Yatay ve dikey kenarlardaki cetveller üzerine yerleştirilen rumi kapalı formlar ½ simetrlilidir. Onların çevresinde dolanan zeminde hatayi motiflerinden oluşan desenler ¼ simetrlili plana sahiptir. Altınla çift tahrir tekniğiyle uygulanan bu bezemelerden (v.282a)'nın yalnızca sol üst ¼'lük kısmındaki hatayi motiflerinde, turuncu rengin de kullanıldığı görülmektedir.

Deseni sadece hatayi grubu motiflerinden oluşan başlık bezemeleri (v.232b), (v.289b), (v.350b), (v.412b), (v.414b), (v.423b), (v.429b), (v.432a), (v.433b), (v.434b), (v.436a), (v.437b), (v.445a), (v.448b)'dedir.

Serbest özellikteki desenlerden (v.289b), (v.436a) ve (v.437b)'nin desenleri birbirleriyle aynıdır. Alanların ölçülerinden dolayı ufak tefek farklılıkları olsa da (v.232b), (v.412b), (v.432a), (v.433b), (v.445a), (v.448b)'deki desenlerde oldukça benzer şekildedir.

Kitabe çevresindeki bezemesi yalnızca rumi motiflerinden oluşan (v.439a)'da desen, $\frac{1}{4}$ simetrikli özelliğe sahiptir.

Grupta bulunan yirmi yedi örnekten bulut motifi içeren tek desen (v.369b)'nin kitabe çevresindedir. Yatay kenarda cetvele $\frac{1}{2}$ olarak yerleştirilen bulut ve desen alanında dengeli bir yerleşime sahip olan bulut motifleri de aralarında serbest dolaşan hatayiler gibi çift tahrir tekniğiyle uygulanmışlardır.

Sûrebaşı bezemelerini çevreleyen ince arasularının, incelenen mushaf-ı şerifin sadece (v.350b), (v.465b) ve (v.469b)'deki başlık bezemelerinde üçer adet olduğu görülmektedir. Bunlardan dışta olanlar (v.350b)'de turuncu, (v.465b)'de küf yeşili; (v.469b)'de toz pembe zeminlerde, diğer başlık tezhiplerinde de görülen “+” ve noktalarla bezenmiş; ortada ve içte olanlar ise herhangi bir desen işlenmeden sade bırakılmıştır. İşlemeli olan ince arasularına nazaran daha ince ölçülerde tutulan bu aralıklar, yanlarında yer alan altın cetvellere göre daha kalın oldukları için ince arasuyu olarak değerlendirilmiştir.

Muhtelif renkler üzerinde siyahla “+”ve noktalarla bezenmiş olan (v.423b), (v.436a), (v.448b), (v.466b)'nin ve (v.403a)'nın başlık bezemelerinde, Mushaf-ı şerifin genelinde olduğu gibi tek ince arasuyu çalışılmıştır. Bunlardan (v.403a) zikzak şeklindeki çizgilerin ortaya çıkardığı üçgen alanlar ve oralara koyulan noktalarla bezelidir. Gruptaki diğer on dokuz adet sûrebaşı bezemesinde çeşitli renklere sahip ince arasuları, çift olacak şekilde yapılmıştır. Bunlardan üç adedi hariç hepsinde, içtekiler sadece renklendirilip bezenmeden, dıştakiler ise “+” ve noktalarla süslenerek şekilde yapılmıştır. Aynı renklerin tercih edildiği (v.282a), (v.414b), (v.420a)'da ise bezemeler farklıdır. İkinci gruptaki (v.362a)'nın anahtarlı ikili zencerek şeklindeki arasuyu ile aynı şekilde bezenen (v.282a)'da, içteki ince arasuyu “+” ve noktalara işlenmiştir. Diğerlerinde (v.414b) ve (v.420a)'da içteki ince arasularında bezeme yapılmazken, dıştaki arasularında (v.420a)

aynı gruptaki (v.403a) ile aynı bezemeye sahiptir. (v.414b)'de ise birinci gruptaki (v.457b)'deki gibi “<” işaretinin ardışık sıralanmasıyla yapılmıştır.

Kitabe şemsesini oluşturan turuncu ipliğin cetvel çizgisine ulaşmadığı (v.448b)'de, lacivert zeminin bu alanda devam etmesiyle ince arasuyuna benzer bir alan oluşmuştur (Bkz Resim). Bu alan (403a) ve (420a)'daki ince arasuları gibi zikzak çizgiler ve noktalarla süslenmiştir. Alt kenardaki aynı kısımda bozulmalar söz konusudur.

Plan ve bezeme özellikleri açısından benzerlikleri olsa da işçilikleri açısından ele alındığında farklılıklar mevcuttur.

2.3.11. 11.Grup Sûrebaşlarının Tezyînî Özellikleri

Alâk (96.sûre), (473b), (4.3x11.3cm), (R.146)	Nas (114.sûre), (v.480a-2), (4.3x11.1cm), (R.147)
--	--

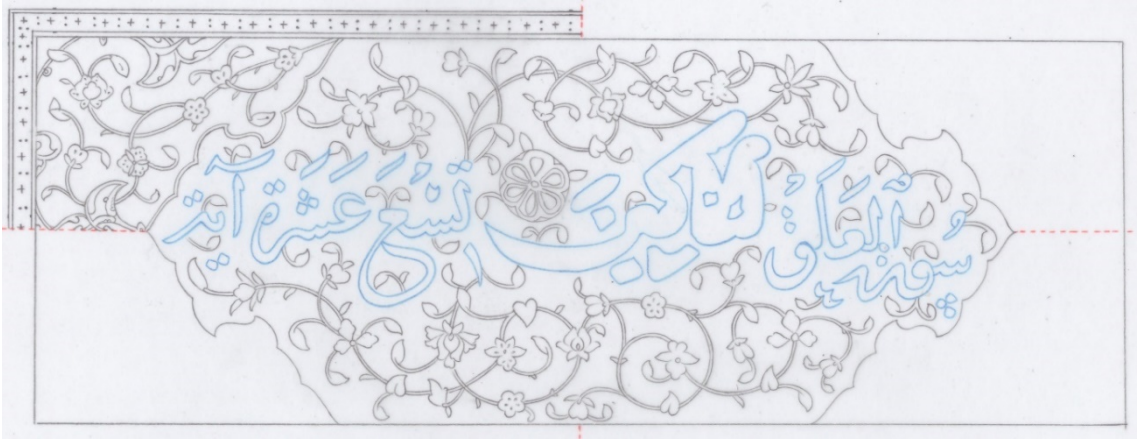

Çizim 179: 11.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Sûrebaşı bezemesi serlevha düzeninde hazırlanan sayfada yer alan (v.480a-2)'nin metin kısmı varağın arka tarafındadır. İnce arasuyu nokta ve “+” işaretleriyle (v.473b)'de kavuniçi, (v.480a-2)'de koyu sarı zeminde siyah mürekkeple işlenmiştir. Yatay şemse formundaki kitabe alanlarının deseni, altın zemin üzerine klasik teknikle uygulanmıştır. Serbest tarzdaki desen yazının üst ve alt kısmında kalacak şekilde birbirinden bağımsız, fakat kendi içinde devamlılık gösterir şekildedir. Birden fazla başlangıç noktası kullanılmış ve desenin bütününden kopuk müstakil motifler de mevcuttur. Dallar ve yaprakların çoğunda açık küf yeşili ve uçlarında mavi benekler kullanılırken, bazı yaprak motiflerinde turuncu, sarı, mavi ve yavruağzı renkler tercih edilmiştir. Bu renkler penç ve hatayi motiflerinde de karışık olarak kullanılmıştır.

Resim 146: Alâk sûresinin başlık bezemesi (v.473b)

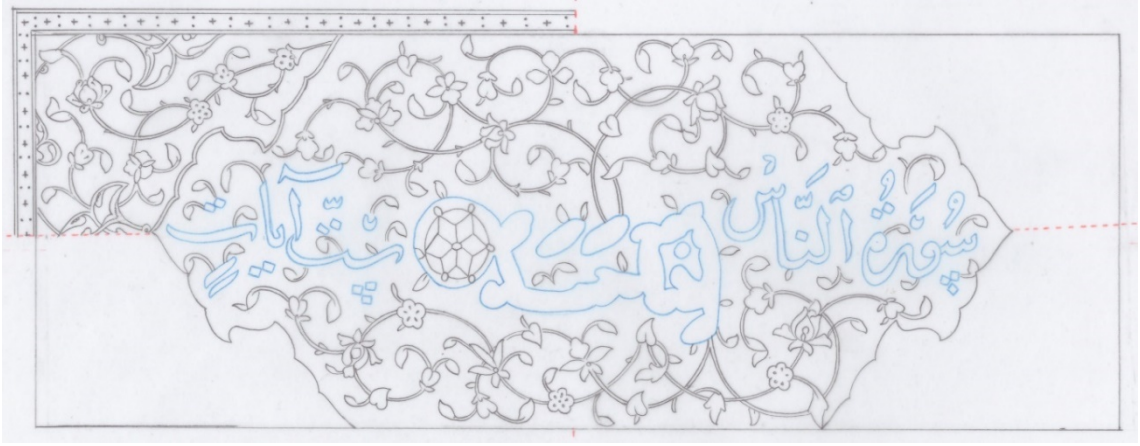
Çizim 180: Alâk sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.473b)

Çizim 181: Alâk sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.473b)

Resim 147: Nas sûresinin başlık bezemesi (v.480a-2)

Çizim 182: Nas sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.480a-2)

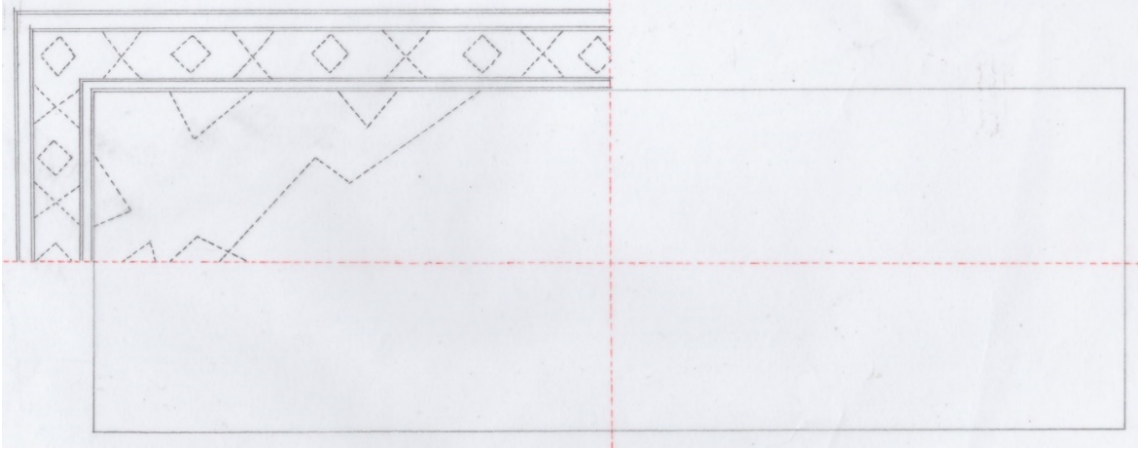
Çizim 183: Nas sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.480a-2)

İki başlık bezemesinin de kitabe yazıları üstübeçe yazılmıştır ve bazı kısımlarında dökülmeler vardır. Yazıların her ikisi de önceki sûrenin satıra sığmayan son kelimesiyle ve birer şeşhâne durakla bölünmüştür. Durak (v.473b)'de lacivertle boyanıp altınla tahrirlenmiş ve her bir dilimine altın damlalar koyulup iğne perdahı yapılmıştır. Diğerinde (v.480a-2)'de ise altın daire üzerine yıldız formunda şeşhâne durak yapıp, merkezinde turuncu ve her bir dilimin ucunda da lacivert noktalarla süslenmiştir. Kitabe alanlarının zemininde olduğu gibi, bu durak da iğne perdahı ile işlenmiştir. Yazı alanına sığmayan kelimeler ise bir miktar boşluk bırakılıp; kendi çizgisel sınırlarına uygun şekilde tahrirle çevrilmiştir.

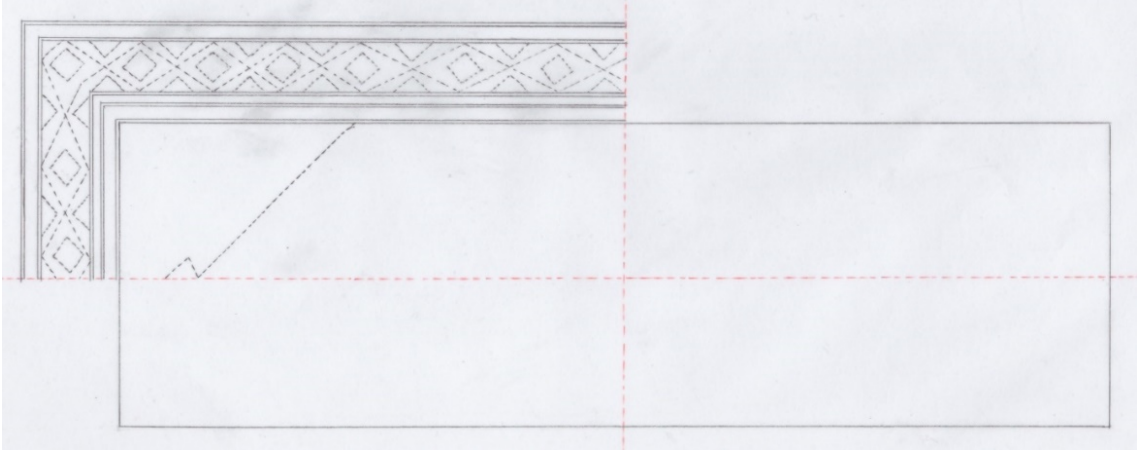
Kitabe alanı dışında kalan $\frac{1}{4}$ simetrik kısmın deseni ikisinde de aynı şekilde olup, turuncu ipliğin üstteki ve alttaki cetvele birleştiği yerden başlayan desen, serbest özelliktedir. Dalgali görünümün söz konusu olduğu lacivert zeminlerden (v.480a-2)'dekinde hasar görmüş kısımlar vardır. Çiçek motiflerinde sarı, turuncu ve beyaz kullanılan desenin dalları altınla yapılmıştır. Yaprakların bazıları altın, bazıları yavruağzı renktedir. Şemsenin bitiminde ve cetvel çizgilerine $\frac{1}{2}$ olarak yerleştirilen tepeliklerin hurde rumileri turuncu, zeminleri altındır. Tepelikler arasında helezonların kesintiye uğramış olarak yerleştirildiği görülmektedir. (v.473b)'nin başlık bezemesinde, sol kenarda üstte bulunan tepelik, yönü ters olarak yapılmıştır. İşçilikleri açısından orta seviye örneklerdir.

2.3.12. 12.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri

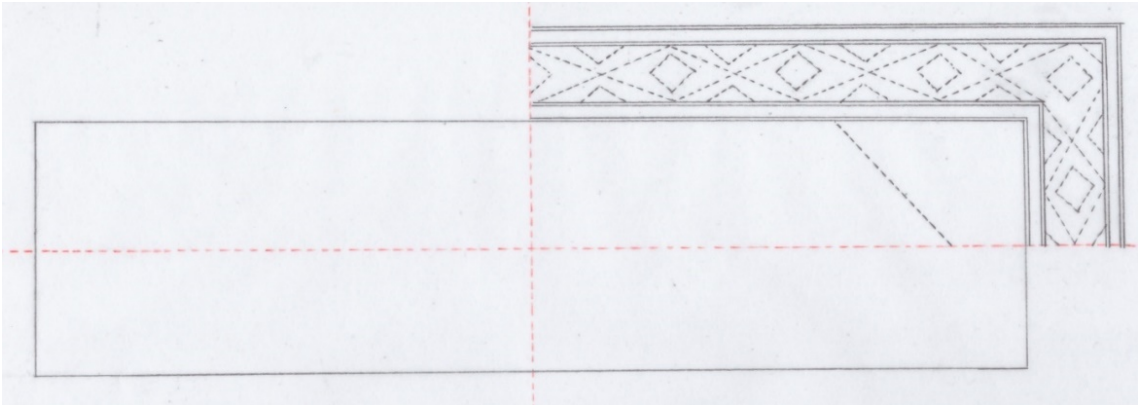
Sâffât (37.sûre), (v.344b), (4.8x11.4cm), (R.148)
Feth (48.sûre), (v.397b), (4.8x11.4cm), (R.149)
Müzzemmil (73.sûre), (v.451b), (4.2x11.3cm), (R.150)

Çizim 184: 12.Grup (v.344b)'deki sùrebaşı bezemesinin plan çizimi

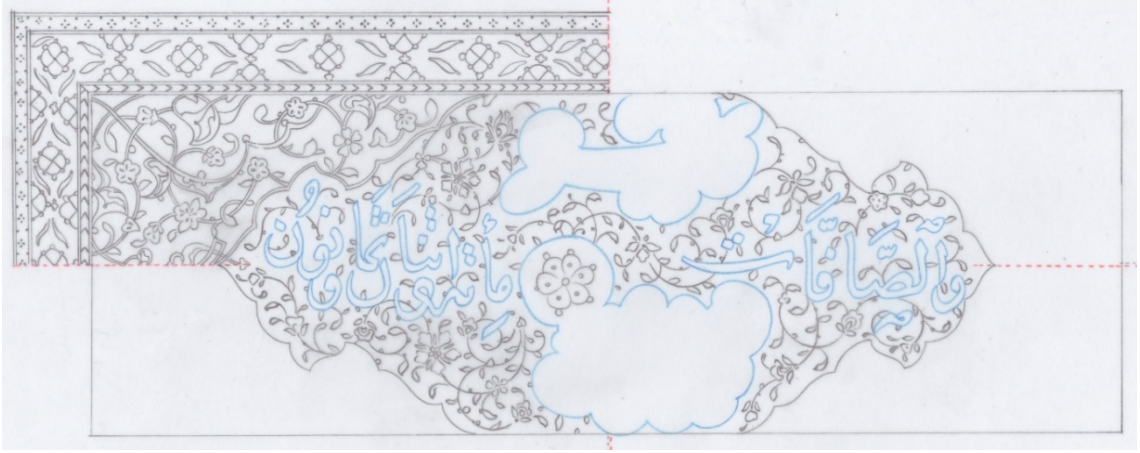
Çizim 185: 12.Grup (v.397b)'deki sùrebaşı bezemesinin plan çizimi

Çizim 186: 12.Grup (v.451b)'deki sùrebaşı bezemesinin plan çizimi

Resim 148: Sâffât sûresinin başlık bezemesi (v.344b)

Çizim 187: Sâffât sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.344b)

Çizim 188: Sâffât sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.344b)

Resim 149: Feth sûresinin başlık bezemesi (v.397b)

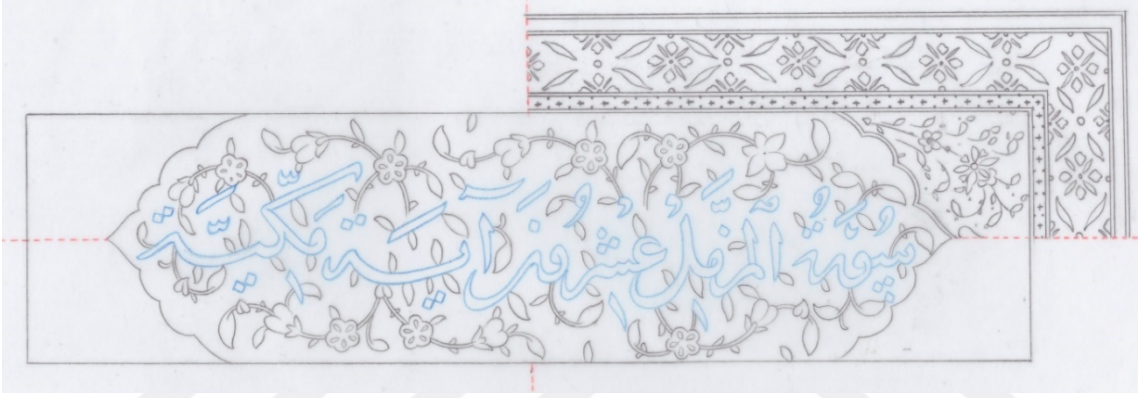
Çizim 189: Feth sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.397b)

Çizim 190: Feth sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.397b)

Resim 150: Müzzemmil sûresinin başlık bezemesi (v.451b)

Çizim 191: Müzzemmil sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.451b)

Çizim 192: Müzzemmil sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.451b)

Bu gruptaki örnekler planlarından ziyade, başlık alanını çevreleyen bordürlerin benzerliğinden dolayı birlikte ele alınmıştır. Şemseleri ve desenleri birbirinden farklıdır ve sûrebaşlarının arasuyu bezemesi Mushafın genelinde az olarak tercih edilmiştir. Diğer ince ara suyu örneklerinden daha enli olup aynı desene sahiptirler. Ancak renkleri

farklıdır. Kendi içinde, yatay eksenlerden dikey eksenlere doğru 45 derecelik açılarla çapraz duran ince yapraklar ve bunların arasına yerleştirilmiş dört yapraklı penç motiflerinden oluşan desen, aralara yerleştirilen noktalarla zenginleştirilmiştir. Bordürlerde görülen bu bezeme Topkapı Sarayı Harem Dairesi'ndeki çintemani desenli Kütahya çinilerini hatırlatmaktadır (Bkz.Resim 151)

Resim 151: Topkapı Sarayı Harem Dairesi Çinileri

Kaynak: Öney, 2009, s.728

(v.344b)'deki bordür leylak renkli zeminde yaprakları siyah, penç motifleri altın ve aradaki noktaları lacivertle yapılmıştır. Siyah zemine sahip (v.397b)'de yapraklar beyaz, noktalar turuncu, penç motifleri ise altınla yapıp iğne perdahı ile işlenmiş şekildedir. Diğer sûrebaşı bezemesinde (v.451b)'de ise, açık pembe zeminde yapraklar siyah, penç motifleri koyu pembe, noktalar altınla boyanıp iğne perdahlı olarak bezenmiştir.

İçte ve dışta yer alacak şekilde yapılan ince arasularında boyalarının döküldüğü yerler vardır. “+” ve noktalarla işlenen ince arasuyu, (v.451b)'de iç ve dışta aynı olup, lacivert zemine beyazla uygulanmıştır. (v.397b)'de ise içte biri sarı, biri kırmızı olmak üzere iki ince pervaz vardır. Sarı ile olan ve dıştaki küf yeşili olan ince arasuları siyah mürekkeple işlenmiştir. (v.344b)'de dışta lacivert zeminde beyaz noktalarla “+” formunda, içtekinde ise cam göbeği renge siyahla “<” şeklinin peş peşe sıralanmasıyla bezenmiştir.

Kitabe alanını oluşturan yatay şemseler turuncu iplikle yapıp, (v.397b) ve (v.451b)'de, tepelik motifleri ile sonlandırılmıştır. Bunlardan (v.451b)'deki tepelik yalın, (v.379b)'deki hurdelerdir. (v.344b)'de ise hurdeleri tepelikten sonra, kitabe çevresindeki ¼ simetrik alanda

devam ederek cetveller üzerinde tepelik formundaki rumi motifli bezemelerde devam etmektedir.

Köşeden başlayan uzun kenar üzerinde bulunan kapalı formda hurde rumiler beyaz, zemin diğerlerindeki gibi siyahtır. İpliğin köşelerde ve yatay eksenin cetvelle birleştiği yerde kenarlara teğet geçmesiyle oluşan üçgen alanlar laciverttir. Başlangıcı simetri eksenindeki bu üçgen alandan yapılan hatayi motifli desen serbest özelliktedir. Dallarında küf yeşili, çiçek motiflerinde sarı, mavi, turuncu, pembe renklerin kullanıldığı desen, (v.344b)'de altın zemin üzerine klasik teknikle bezenmiştir. Sûrebaşı kitabesinin etrafındaki desen, diğer iki başlık bezemesinde lacivert zemine altınla çift tahrir tekniğiyle uygulanmıştır. Desenler bu iki başlık bezemesinde de kitabe şemsesini oluşturan ipliklerin cetvel çizgisine birleştiği kısımdan başlayıp yatay eksene doğru serbest özellikte devam etmektedir. Desen (v.451b)'de simetri ekseninde birleşmezken, (v.397b)'de bir penç motifinde birleşmiştir.

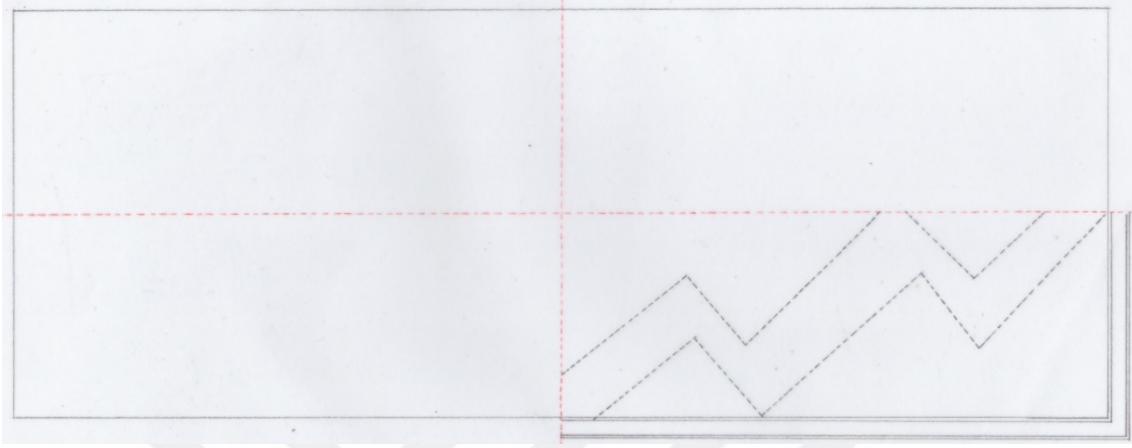
Kitabe yazıları, üstübeçle yazılmış olup, boyasında dökülmeler olan (v.344b)'de tahrirsiz bırakılmıştır. (v.344b) ve (v.397b)'de bir önceki sûrenin satıra sığmayan son kelimelerine yer verilmiştir. Diğer birçok örnekte olduğu gibi bu kelime kâğıt zemine siyahla yazılmış ve (v.397b)'de daha az bir boşluğun ardından siyahla, (v.344b)'de ise beynessütur tarzında altınla tahrir yapılmıştır. Her ikisinde de şeşhâne durak merkezinde turuncu, çevresinde lacivert noktalarla ve her bir diliminde tek nokta iğne perdahı ile süslenmiştir.

Kitabe alanı (v.397b) ve (v.451b)'de altın zemin üzerine klasik teknikle bezenmiştir. Yazı boşluklarında yer alan desen, birbirinden bağımsız ve serbest tarzdadır. Motiflerde kullanılan renkler turuncu, sarı, pembe, mavi ve beyazdır. Dallar ve yaprakların bazıları küf yeşili ile yapılmıştır. (v.344b)'nin kitabe şemsesinde ise aynı özellikteki desen, lacivert zeminde altınla çift tahrir tekniğiyle uygulanmıştır.

Bu grubun oluşmasında esas alınan bordür, incelenen Mushaf-ı Şerifin falnâme sayfalarını sütunlara ayıran dikey bordürlerde de aynı desenle farklı renklerle kullanılmıştır (Bkz.Resim: 55) Burada ele alınan, işçilikleri güzel olan örnekler ve falnâme dışında bordürü açısından benzer bir örnekte (v.453a)'daki sûrebaşı bezemesidir. Fakat bu bezemeye plan özelliği göz önünde bulundurularak on sekizinci grupta yer verilmiştir.

2.3.13. 13.Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri

Vâkıa (56.sûre), (v.417b), (4.8x11.4cm), (R.152)	Mutaffîfîn (83.sûre), (v.464b), (4.7x11.4cm), (R.153)
--	---

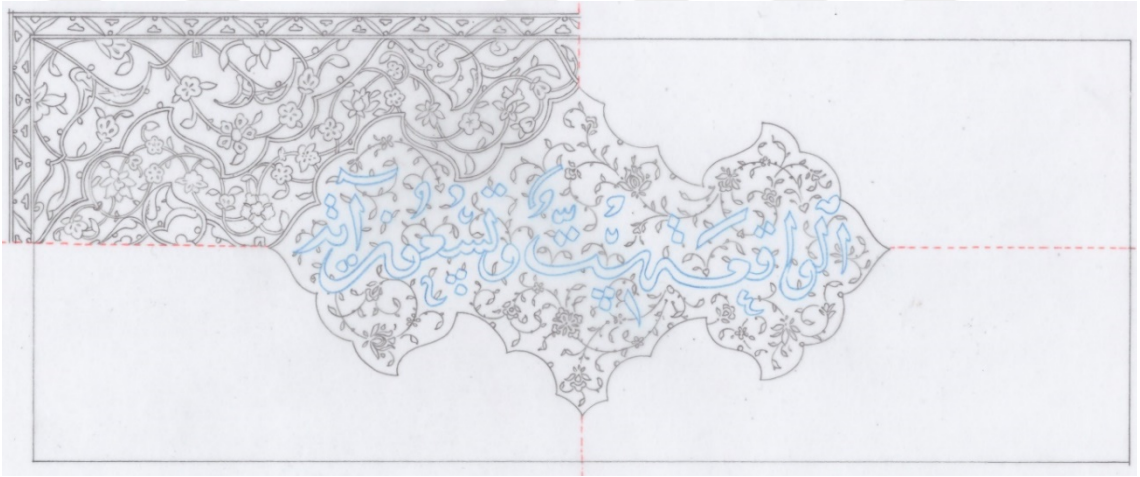
Çizim 193: 13.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Bu gruptaki başlık bezemeleri, kitabe alanlarının iç içe iki şemse var gibi görünmesiyle diğerlerinden farklıdır. Bu iki başlık plânları bakımından aynı, fakat renk ve desenleriyle birbirinden farklı tasarlanmıştır.

Kitabe yazısı (v.417b)'de altınla, (v.464b)'de üstübeçle yazılıp siyahla tahrirlenmiştir. İçteki şemseyi oluşturan ipliğin formu $\frac{1}{4}$ haliyle köşebentleri oluşturmaktadır. İplikler ve salbeklerdeki rumi motifleri; (v.417b)'de turuncu iken, (v.464b)'de salbekler haricindeki kısımlar turuncu, salbekler ise beyaz iplikle çevrilmiş ve rumili deseni siyahla yapılmış şekildedir. (v.417b)'nin kitabe alanını oluşturan iplik, köşebentin devamındaki salbeğin ucundan devam ederek birbirine bağlanmaktadır. Diğerinde (v.464b)'de ise; başlık bezemesinin dikey ekseninde tepelikle sonlanmış şekildedir.

Resim 152: Vâkıa sûresinin başlık bezemesi (v.417b)

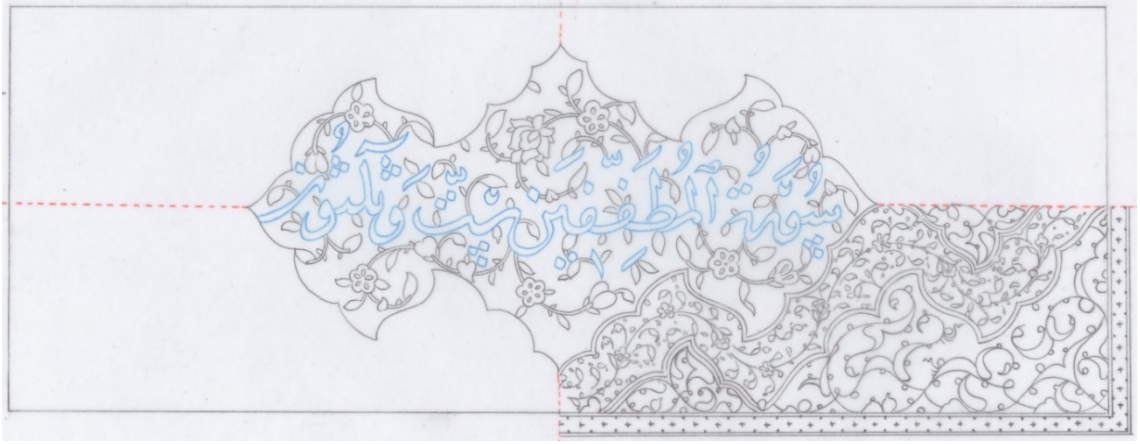
Çizim 194: Vâkıa sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.417b)

Çizim 195: Vâkıa sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.417b)

Resim 153: Mutaaffifin sûresinin başlık bezemesi (v.464b)

Çizim 196: Mutaaffifin sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.464b)

Çizim 197: Mutaaffifin sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.464b)

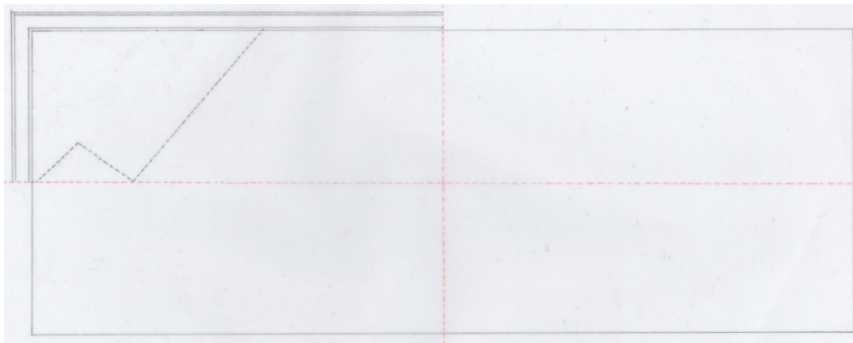
Kitabe şemsesi (v.417b)'de açık mavi zemin üzerine siyahla çift tahrir tekniğiyle bezenmiştir. Hatayi grubu motiflerinden oluşan desen, birden fazla başlangıçlı olacak

şekilde serbest özellikte tasarlanmıştır. İkinci şemsenin altın zemini üzerine, hatayi grubu motifli desen, klasik teknik kullanılarak bezenmiştir. Altın zeminde yapılan iğne perdahı, yazı zemininde mavi üzerine altın noktalar koyulup orada da uygulanmıştır. Lacivert zeminli köşebentlerde desen, rumi kapalı formlar ve onların içlerinde dolanan hatayi motiflerinden oluşmaktadır. Siyah zeminli rumiler, altın hurde rumilerle bezelidir. Oluşan kapalı alanların zeminlerinde portakal rengi ve yeşil renk kullanılmıştır. Dallar ve yapraklar altınla, çiçek motifleri ise mavi, sarı, beyaz, turuncu ve pembe renktir.

(v.464b)'nin kitabe alanı ve köşebentleri iğne perdahı ile işlenmiş altın zemine sahiptir. Lacivert zeminli ikinci şemse üzeri altınla çift tahrir tekniği kullanılarak hatayi grubu motiflerle bezenmiştir. Salbeklerin zemini portakal rengi, cetvele bağlı rumi kapalı formların zemini ise gülkurusudur. Salbeklerde $\frac{1}{2}$, köşebentlerde $\frac{1}{4}$ simetri özellikli rumi motiflerinden oluşan desen, siyah mürekkeple uygulanmıştır. Kitabe zemininde hatayi grubu motiflerinden oluşan desen, birbirinden kopuk vaziyette serbest özellikli olup klâsik teknikle bezenmiştir. İkisinin de ince arasuyu lacivert zemine beyazla işlenmiş olup, desenleri farklıdır. (v.464b)'nin başlığında, Mushaf'ın birçok başlık bezemesinde karşımıza çıkan “+” ve noktalarla süslenmiştir. (v.417b)'de ise, alana verev olarak yerleştirilen yapraklar ve onların oluşturduğu üçgen alanlara koyulan yarım “+”lar şeklindedir. (v.417b)'de köşebentler ve kitabe alanındaki işçilik, altın zemindekenden daha iyi seviyedir. Bu durum aynı başlık bezemesinde birden fazla müzehhibin çalışmış olabileceğini düşündürmektedir.

2.3.14. 14.Grup Sûrebaşlarının Tezyîî Özellikleri

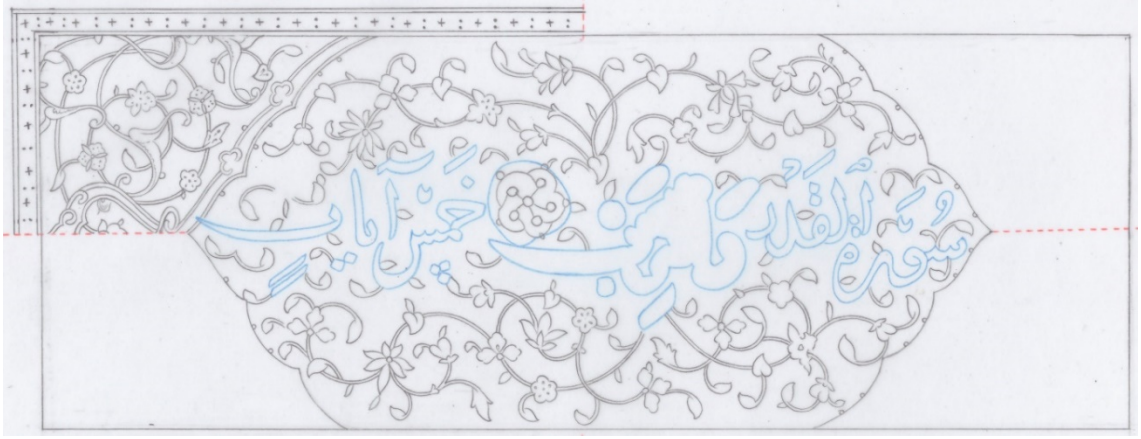
Kadir (97.sûre), (v.474a), (4.4x11.3cm), (R.154)	Kevser (108.Sûre), (v.478b-1), (4.4x11.2cm), (R.155)
---	---

Çizim 198: 14.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Resim 154: Kadir sûresinin başlık bezemesi (v.474a)

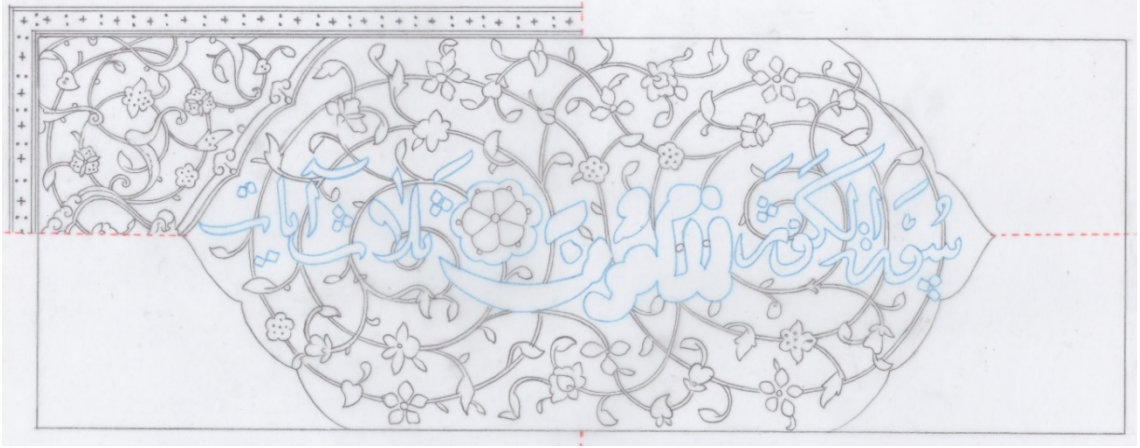
Çizim 199: Kadir sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.474a)

Çizim 200: Kadir sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.474a)

Resim 155: Kevser sûresinin başlık bezemesi (v.478b-1)

Çizim 201: Kevser sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.478b-1)

Çizim 202: Kevser sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.478b-1)

İkisinde de kitabe yazısı üstübeçle yazılmış olup, bazı kısımlarda boyanın döküldüğü görülmektedir. Her iki kitabe ibarelerinin orta kısmına bir önceki sûrenin satıra sığmayan son kelimesi ve bir durak yerleştirilmiştir. Kâğıt zemine siyah mürekkeple yazılan bu kelimeler, etrafında az bir boşluk bırakılıp tahrirle çevrilmiştir. (v.474a)'daki durak geçme durak olup; noktaların içi kırmızı ile boyanmış, etrafında da lacivert noktalarla işlenmiştir. (v.478b-1)'deki şeshâne durak da altınla boyanıp, her diliminde üç nokta iğne perdah ile süslenmiştir. Merkezinde turuncu etrafında lacivert noktalarla işlenmiş olan durak etrafında kâğıt zeminin görüldüğü boşluk vardır. Bu boşluk durağın şekline uygun biçimde tahrirle çevrilmiştir.

Kitabe alanı her ikisinde de altın zemin üzerine klasik üslupla bezenmiştir. (v.474a)'da desen, 8.gruptaki (v.478b-2) ve (v.479b-1)'de olduğu gibi yazının alt ve üst kısmında kalacak şekilde ayrılmıştır. Yazının üst kısmında bulunan desen bir yekberkle başlayıp, sağa ve sola doğru serbest uzanan helezonlar şeklindedir. Alt kısımdaki desende başlangıç hareketinin altından gizli olarak yapılmış ve sağa sola uzanan helezonlarla devam etmiştir. (v.478b-1)'in kitabe alanındaki desen “S” şeklindeki helezonlar üzerine yerleştirilen hatayi grubu motiflerden oluşmaktadır. Tam asimetrik olmayan desende, yazı alanından kaynaklanan ufak tefek farklılıklar mevcuttur. Motiflerin renklendirilmesi (v.474a)'daki ile aynı şekildedir.

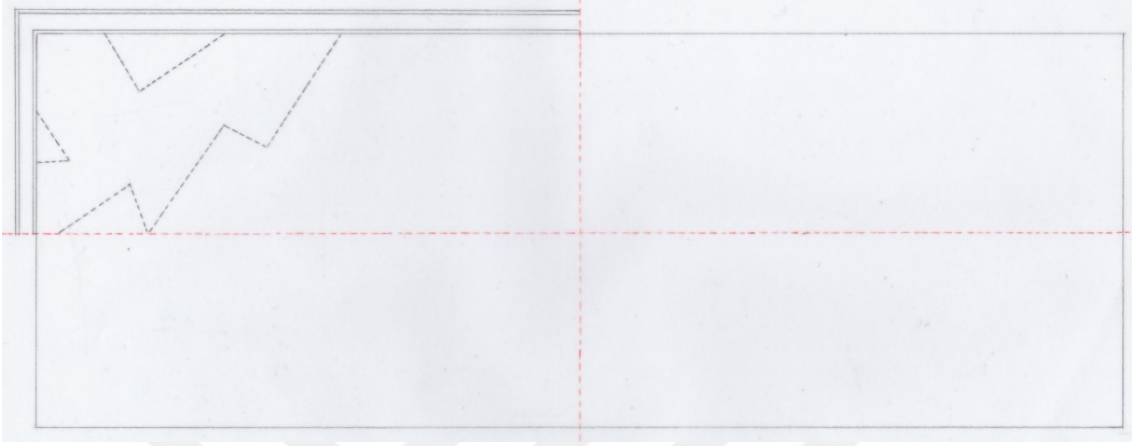
Kitabe alanı dışında kalan $\frac{1}{4}$ simetrlili kısımdaki desen iki başlık bezemesinde de hatayi grubu motiflerinden oluşmaktadır. Ancak sanatkâr motiflerin dallarını iplik gibi kullanarak ve farklı renklerle değişik alanlar ortaya çıkarmıştır. Burada sanatkârın görsel algı oluşturmadaki başarısı dikkat çekmektedir.

Rumi ve hatayi grubu motiflerinden oluşan desen, klasik tezhip tekniğiyle bezenmiştir. (v.474a)'da köşede dalların oluşturduğu üçgen alanların ve bulutun oluşturduğu kapalı formun zeminleri altın, ortabağın içi yeşil, diğer kısımlar lacivertle renklendirilmiştir. Orta düzey bir işçiliğe sahip olan, (v.478b-1)'de ise ortabağın iç kısmı toz pembe, dalların keşişmesiyle oluşan, dikey kenarlara paralel alanlar altınla, diğer kısımlar lacivertledir.

Sûrebaşı bezemeleri (v.474a)'da cam göbeği zeminde siyahla, (v.478b-1)'de ise laciverte beyazla bezenmiş ince arsuyu ile çevrilmiştir. İki örnekte “+” ve noktalardan oluşan desenle bezelidir.

2.3.15. 15. Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri

Fil (105.sûre), (v.477b), (4.3x11.3cm), (R.156)	Felak (113.sûre) (v.480a-1), (4.4x11.2cm), (R.157)
--	---

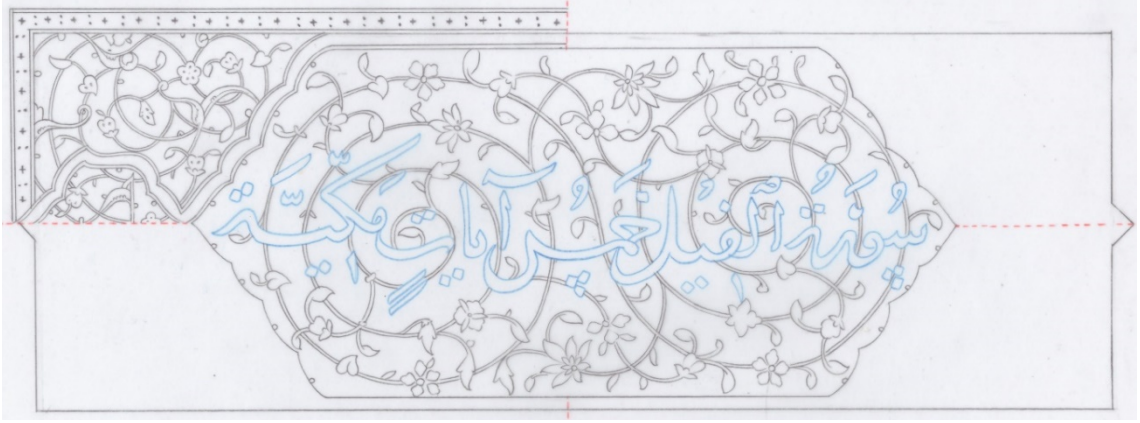

Çizim 203: 15.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Biri serlevha sayfa düzenindeki alanda olmak üzere iki başlık bezemesi vardır. Bu grupta bulunan sûrebaşı bezemelerinde sekizinci gruptaki bezemelerde olduğu gibi, yatay şemseleri ince ve kalın birden fazla iplik çevreler. (v.477b)'de küf yeşili olan kalın iplik, içte turuncu dışta altın iplikle çevrilidir. Turuncu ipliğin içte kalan tarafında, her dilime bir tane olacak şekilde siyah noktalar konulmuştur. (v.480a-1)'de saman sarısı kalın iplik, içte ve dışta altın iplikle şemse etrafını çevirir. Her ikisinde de şemselerin uç kısımlarına salbekler yerleştirilmiştir. Salbeklerin simetri eksenindeki ortabağın içinden ve yanından geçen dallar ve onların üzerindeki hatayı motiflerinden oluşan $\frac{1}{4}$ simetrik desen; iki başlık bezemesinde de aynı olup, renkleri farklıdır. (v.477b)'de zemin ve ortabağ altın, ortabağın içi lacivertle sulu bir şekilde boyanmıştır. Penç motifi beyaz, goncagüller toz pembe. Diğer başlık bezemesindeki (v.480a-1)'deki salbeğin ise ortabağı altınla içindeki zemini küf yeşili renktir. Penç motifi sarı, goncagüller turuncudur. Salbek zeminindeki lacivert renk, kitabe alanının zeminini kaplayan laciverte göre daha parlak ve daha koyudur.

Resim 156: Fil sûresinin başlık bezemesi (v.477b)

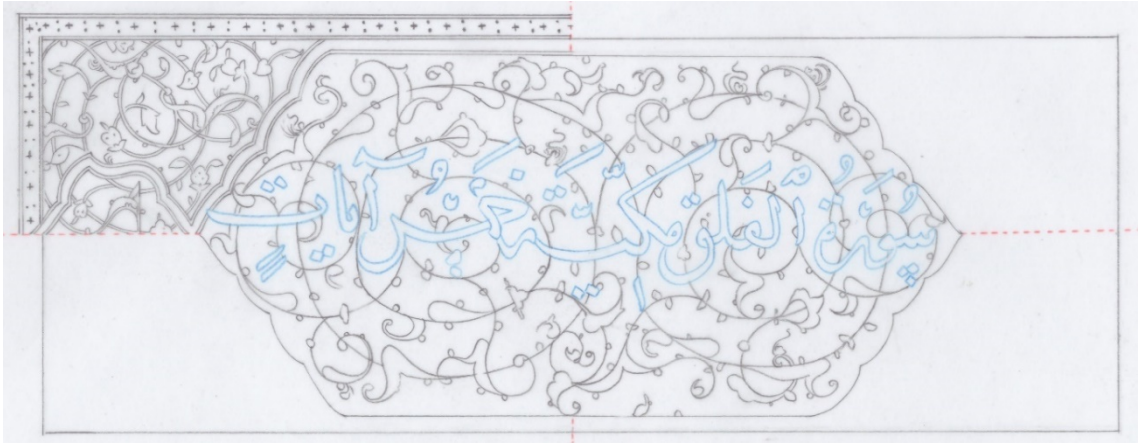
Çizim 204: Fil sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.477b)

Çizim 205: Fil sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.477b)

Resim 157: Felak sûresinin başlık bezemesi (v.480a-1)

Çizim 206: Felak sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.480a-1)

Çizim 207: Felak sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.480a-1)

Kitabe yazısı (v.477b)'de üstübeçle yazılıp siyahla tahrirlenmiştir, bazı kısımlarda dökülmeler mevcuttur. Bu alan, altın zemin üzerine hatayi grubu motiflerin oluşturduğu

ters simetrik bir desenle bezenmiştir. Ortadan başlayıp iki yöne devam eden desen, boşluklara uzanan dal çıkışlarıyla desteklenmiştir. Kitabe alanındaki bu desen 8.gruptaki (v.475a) ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Motiflerde sarı, mavi, turuncu, somon rengi ve yeşil renkler kullanılmıştır. Zeminde üç ve tek nokta iğne perdahı uygulanmıştır.

(v.480a-1)'de kitabe zemini, rumilerden oluşan desene sahiptir. Hem yazı hem desen lacivert zemine sıvama altınla tahrirsiz olarak işlenmiştir. Rumili desen “ye” harfinin üst kısmında tepelikden başlar. Burada derslerde öğrendiğimiz tepeliğin üstten iki alttan tek çıkışı olması kuralına uymayan bir durum söz konusudur. Tepelikten çıkış yapan helezon aynı tepeliğe tekrar giriş yapmaktadır.

Kitabe çevresinde kalan $\frac{1}{4}$ simetrik alanın deseni iki bezemede de aynıdır. Salbek içindeki penç ve ortabağ motiflerinden başlangıçları yapılan, biri hatayı diğeri rumi iki hattın birlikte oluşturduğu desen; klasik teknikle bezenmiştir. Ortabağdan çıkan helezon, iki kenarda da cetvellere teğet geçtiği için motifler yarım olarak çizilmiştir. Hatayı dallarını meydana getiren helezon, uzun kenarda cetvele teğet geçip, buradaki rumi kapalı formun içine girip çıkmaktadır. Salbekteki ortabağdan başlayıp tepelikle devam eden rumi desende helezonların yer yer cetveller altında kalıp kesintiye uğradığı görülmektedir.

Kitabe şemsesi ve salbek dışında kalan alan; (v.480a-1)'de zemini altın, köşede oluşan küçük üçgende laciverttir. İki desenin de rumi kapalı form ile ayrılan zemini toz pembedir. Simetrik olan bu alanda, (v.477b)'de, farklı zemin oluşturmak için hatayı dalları ve rumi helezonları arasında, onları birbirine bağlamak için, ilave çizgiler kullanılmıştır (Bkz Resim). Köşedeki üçgenimsi alanda kullanılan farklı ayardaki altın zemin mat bırakılmıştır. Arada kalan zemin ise laciverttir.

Resim 158: (v.477b) rumi detay

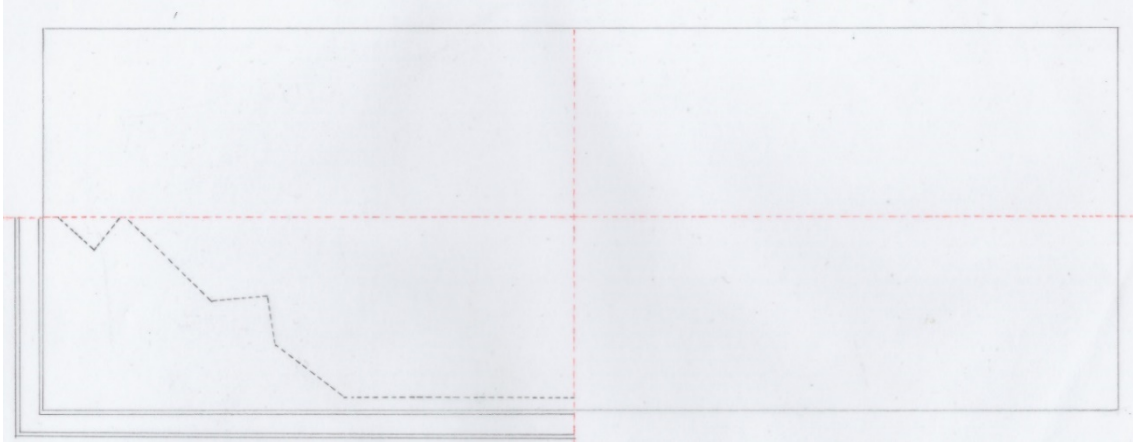
Her iki başlık bezemesinde de rumiler, dallar ve bazı yapraklar altın; çiçek motifleri ve bazı yapraklar ise renkli olarak işlenmiştir. Turuncu, sarı, beyaz, pudra rengi ve mavi ile boyanan motifler siyah noktalarla süslenmiştir.

Başlık alanını çevreleyen, iki altın cetvel arasındaki ince arasuyu (v.477b)'de pudra rengi, (v480a-1)'de ise küf yeşili üzerine siyahla “+” ve noktalarla bezenmiştir. Yeşil renkli kısımların boyasında dökülmeler mevcuttur.

Kitabe alanı ve çevresinin işçilikleri birbirinden farklı görünmektedir. İşçilik kitabe çevresinde daha iyi düzeydedir.

2.3.16. 16. Grup Sûrebaşlarının Tezyînî Özellikleri

İnşirah (94.sûre), (v.472b), (4.4x11.3cm), (R.159)
Tekasür (102.sûre), (v.476b), (4.4x11.4cm), (R.160)
Nasr (110.sûre), (v.479a), (4.5x11.2cm), (R.161)

Çizim 208: 16.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Resim 159: İnşirah sûresinin başlık bezemesi (v.472b)

Çizim 209: İnşirah sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.472b)

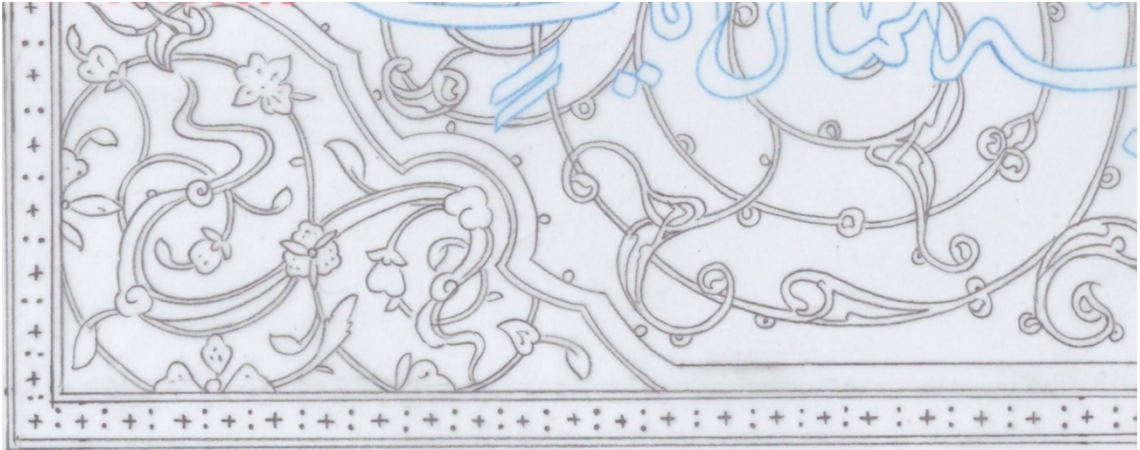
Çizim 210: İnşirah sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.472b)

Resim 160: Tekasür sûresinin başlık bezemesi (v.476b)

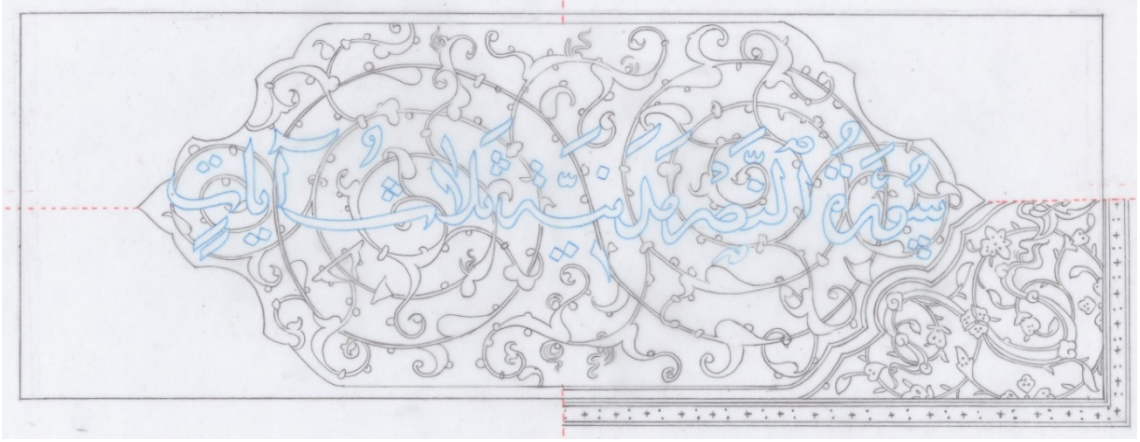
Çizim 211: Tekasür sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.476b)

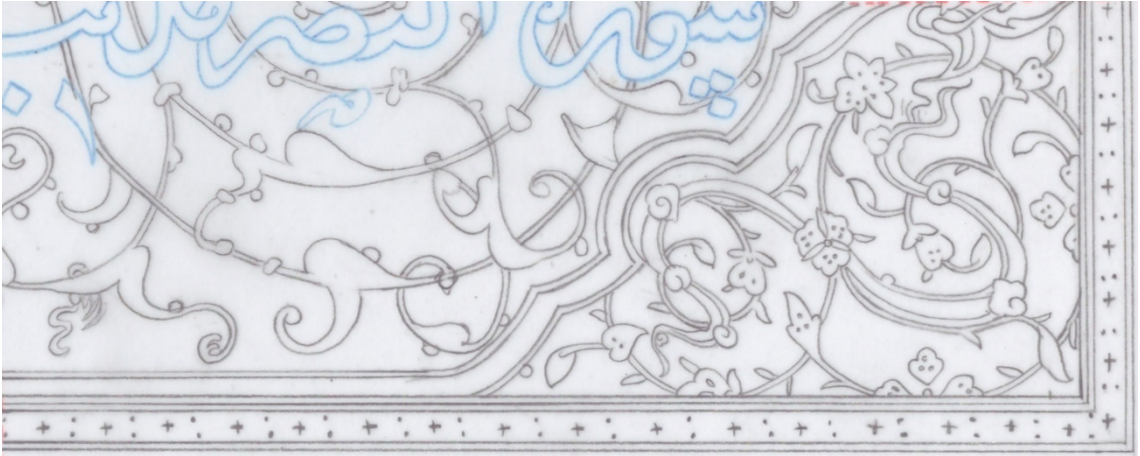
Çizim 212: Tekasür sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.476b)

Resim 161: Nasr sūresinin başlık bezemesi (v.479a)

Çizim 213: Nasr sūresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.479a)

Çizim 214: Nasr sūresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.479a)

Kitabe alanını oluşturan şemseleri sekizinci ve on beşinci gruptaki örnekler gibi ince ve kalın dandanlı iplikler çevrelemektedir. En dışta bulunan turuncu iplik rumili tepelik

formunu oluşturacak şekilde devam etmiştir. (v.472b)'de kalın iplik siyah, içteki ince iplik beyaz, en dıştaki iplik ve rumi tepelik turuncu renktedir. Tepeliğin içi siyahla boyanmıştır. Aynı tepelik formu (v.472b)'de de görülür. (v.476b)'de kalın açık yeşil iplik, içten siyahla kalın bir tahrirle çevrilidir. Bu siyah çizginin kavisli kısımlarının siyah noktalarla süslendiği görülmektedir. Grubun üçüncü örneğinde (v.479a)'da ise kalın kısım toz pembe, içteki iplik beyaz, dıştaki iplik ve tepeliğin hurdeleri açık maviyle yapılmıştır. Tepeliğin iç kısmı diğerlerinde olduğu gibi siyahla boyanmıştır.

Sûrebaşı kitabelerinin üçü de birbirinden farklı şekilde yapılmıştır. (v.472b)'de üstübeçle yazılan ibare siyahla tahrirlenmiş olup, yer yer dökülmeler görülmektedir. Diğer iki kitabe yazısı zerendûd olup, (v.476b)'de siyahla, (v.479a)'da üstübeçle tahrirleri çekilmiştir.

Kitabe alanındaki bezemeleri açısından üçü de ters simetrik kompozisyonudur; fakat desenleri farklıdır. (v.476b) ve (v.479a) da “S” formunun ortasından başlayıp iki yöne ilerleyen rumili desenin motifleri; (v.479a)'da yalın, (v.476b)'de hurde rumili olarak işlenmiştir. Desen (v.479a)'da zemini lacivert rumileri altınla tahrirsiz olarak işlenmiştir. (v.476b)'nin kitabe alanı zemininde somon/uçuk pembe renk tercih edilmiş, rumilerin içi siyah, helezonları ve hurde rumileri ise uçuk mavi ile renklendirilmiştir. (v.472b)'nin deseninde ise; iki büyük helezondan ayrılan dallar şemsenin ortalarına denk gelen bir yerde birleşerek simetrik bir görünüm kazanmıştır. Burada kullanılan hatayi motifi simetri ekseninde gibi konumlandırılmıştır. Bu durumun yazının hem üst kısmında hem de alt kısmında aynı şekilde olması ilk bakışta desenin ½ simetrik olduğu izlenimini verse de desen simetrik değildir, serbest özelliklidir. Altın zeminde klasik teknikle bezenmiş olan desende dallar oldukça açık küf yeşiliyle boyanmıştır. Yapraklarda ve hatayi motiflerinde ise, sarı, somon rengi, mavi, turuncu renkler kullanılmıştır. Başlangıç noktası “se” ve “mim” harflerinin üst kısmında harekenin olduğu yerden yapılmıştır.

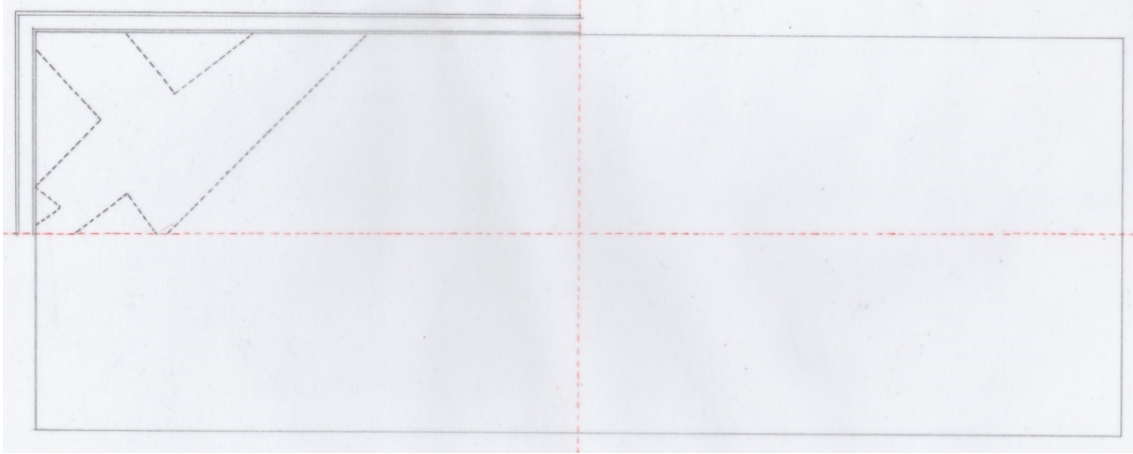
Kitabe alanı çevresinde kalan ¼ simetrikli kısım, üç sûrebaşı bezemesinde aynı desen olup farklı renklendirilmiştir. Desen, alana yatay yerleştirilen dolantı bir bulut motifi ve hatayi motiflerinden oluşmaktadır. Başlangıç cetvele teğet geçen dal üzerine yerleştirilen penç motifi ile yapılmıştır. Dört yapraklı bu motif ½ olarak çizilmiştir. Üçünde de dallar altınla; yaprak ve hatayiler turuncu, sarı, mavi, somon ve beyazla boyanmıştır. İkinci helezonun çıkış noktasına yerleştirilen üç yapraklı penç motifi aynı zamanda bulut motifinin de

ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Bulut motifi (v.476b) ve (v.479a)'da altınla yapılmıştır. Diğer örnekte (v.472b)'deki bulut motifi ise, açık yeşile boyanmış ve tahrirleri altın ipliklidir. Kitabe çevresinin zeminleri (v.479a)'nın altın, (v.476b) ve (v.472b)'nin lacivettir. Dalların cetvele teğet geçmesiyle köşede oluşan ufak üçgen alan (v.472b)'de altınla boyanmıştır.

İki altın cetvel arasına yapılan ince arasuyu; (v.476b) ve (v.479a)'da portakal rengi üzerine, (v.472b)'de ise toz pembe üzerine siyahla “+” ve noktalarla bezenmiştir. (v.476b)'nin işçiliği diğerlerine göre daha iyi seviyededir.

2.3.17. 17. Grup Sûrebaşlarının Tezyînî Özellikleri

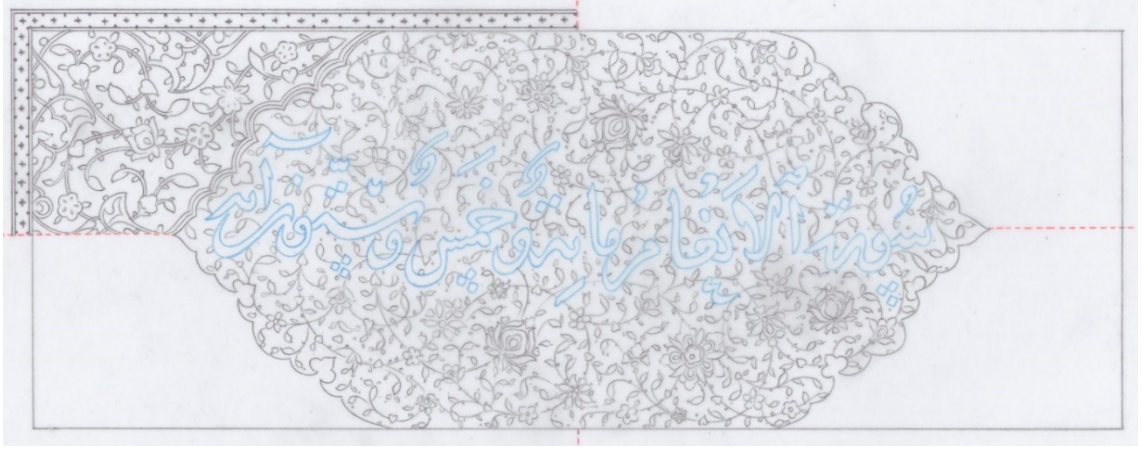
En'âm (6.sûre), (v.97b), (4.5x11.5cm), (R.162)	Mü'minûn (23.sûre), (v.261b), (5.0x11.3cm), (R.163)
Lokman (31.sûre), (v.316a), (4.7x11.4cm), (R.164)	Secde (32.sûre), (v.319b), (4.6x11.4cm), (R.165)
Ahzab (33.sûre), (v.321b), (4.8x11.5cm), (R.166)	Muhammed (47.sûre), (v.394a), (4.5x11.3cm), (R.167)
Tûr (52.sûre), (v.408a), (4.9x11.4cm), (R.168)	

Çizim 215: 17.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Resim 162: En'âm sûresinin başlık bezemesi (v.97b)

Çizim 216: En'âm sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.97b)

Çizim 217: En'âm sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.97b)

Resim 163: Mü'minûn sûresinin başlık bezemesi (v.261b)

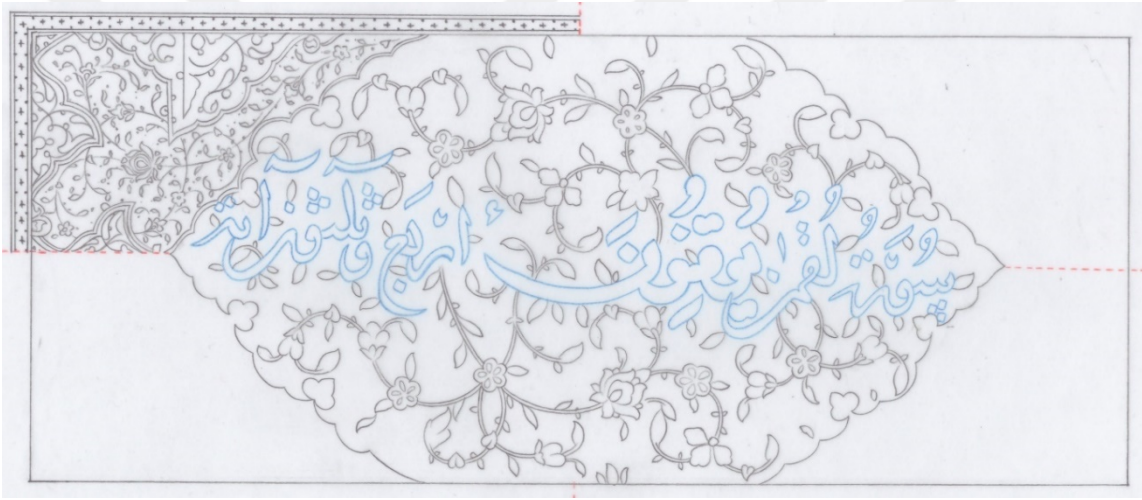
Çizim 218: Mü'minûn sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.261b)

Çizim 219: Mü'minûn sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.261b)

Resim 164: Lokman sûresinin başlık bezemesi (v.316a)

Çizim 220: Lokman sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.316a)

Çizim 221: Lokman sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.316a)

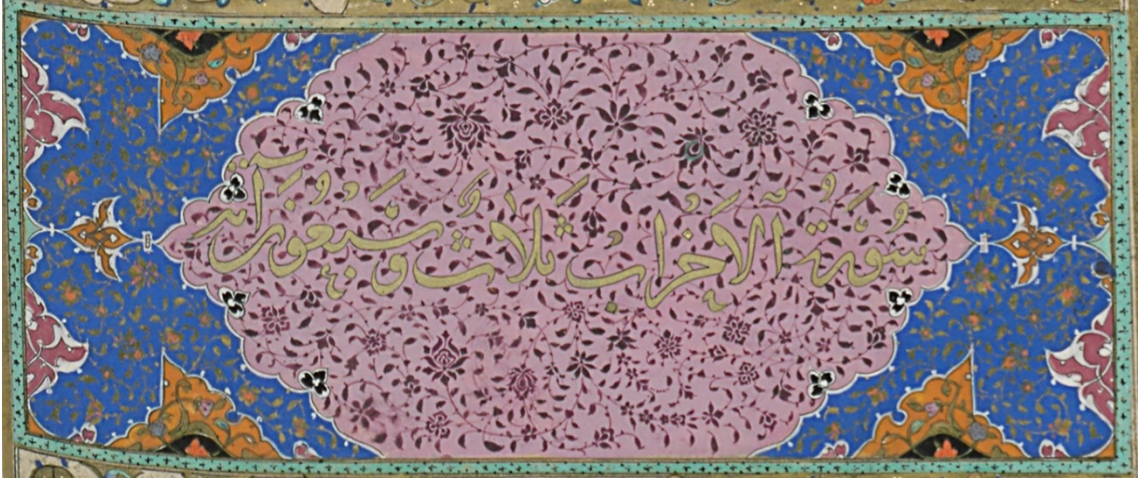
Resim 165: Secde sûresinin başlık bezemesi (v.319b)

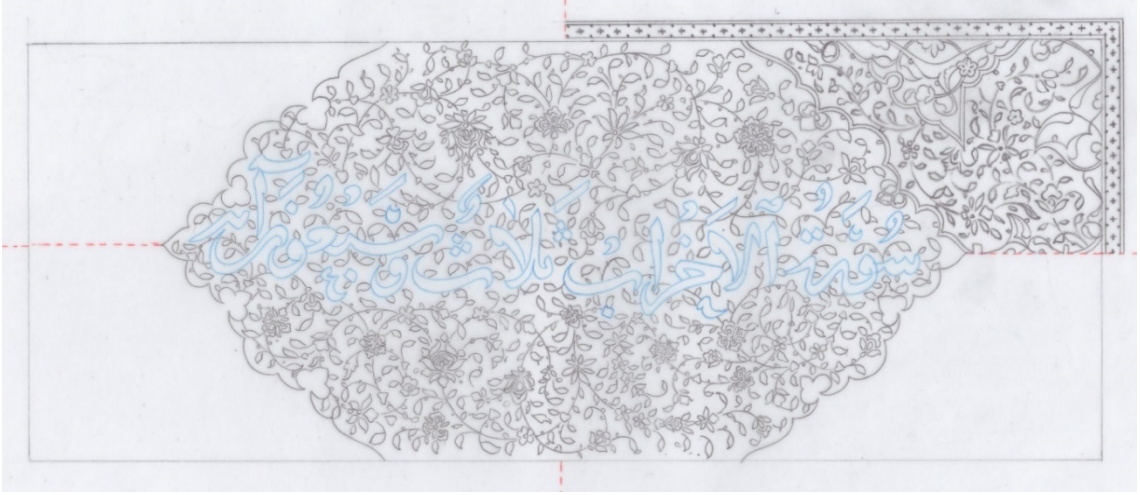
Çizim 222: Secde sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.319b)

Çizim 223: Secde sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.319b)

Resim 166: Ahzab sûresinin başlık bezemesi (v.321b)

Çizim 224: Ahzab sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.321b)

Çizim 225: Ahzab sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.321b)

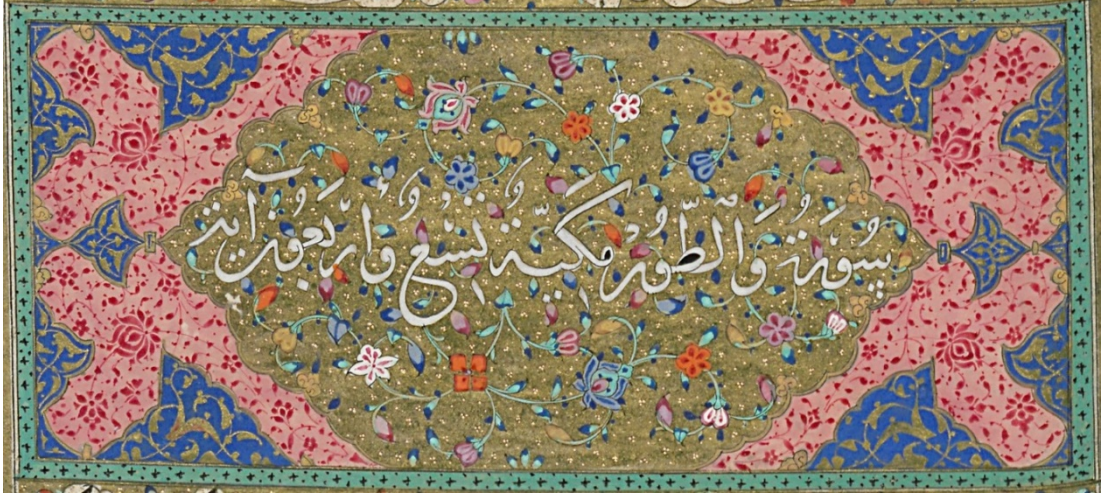
Resim 167: Muhammed sûresinin başlık bezemesi (v.394a)

Çizim 226: Muhammed sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.394a)

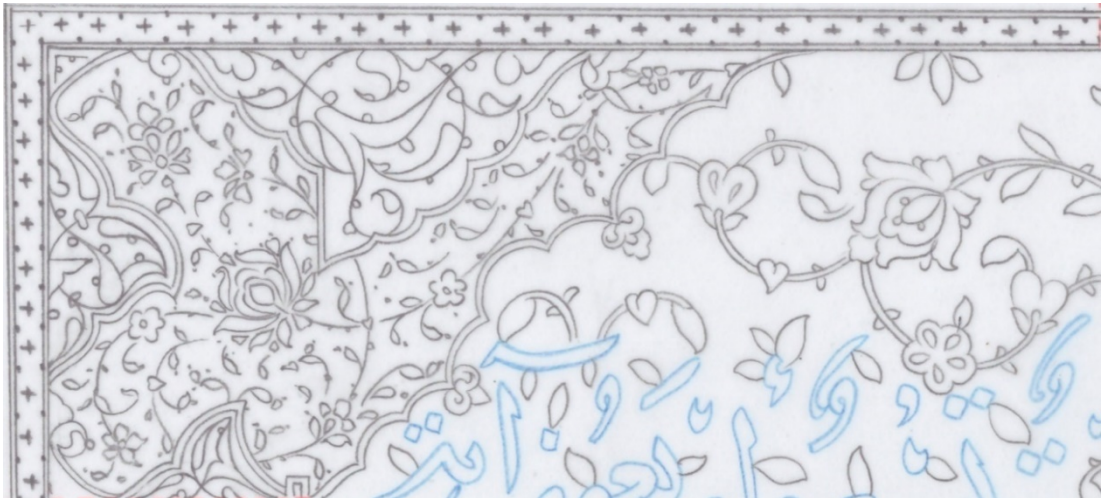
Çizim 227: Muhammed sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.394a)

Resim 168: Tûr sûresinin başlık bezemesi (v.408a)

Çizim 228: Tûr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.408a)

Çizim 229: Tûr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.408a)

Kitabe yazılarının iki adedi altınla (v.97b), (v.321b), beş adedi üstübeçe (v.261b), (v.316a), (v.319b), (v.394a), (v.408a) yazılıp siyah mürekkeple tahrirlenmiştir. İki kitabe yazısında (v.97b) ve (v.408a)'da bazı harflerin gözü (iç boşlukları) siyahla doldurulmuştur. (v.316a) ve (v.394a)'nın kitabe yazıları, bir önceki sûrenin satıra sığmayan kelimeleriyle bölünmüştür. (v.316a)'da bu kelime, kitabe satırında kâğıt zemine siyah mürekkeple yazılmış, yazının dış formuna uygun ince bir boşluk bırakılıp tahrir çekilmiştir. Diğerinde (v.394a)'da ise; iki kelimeden biri kitabe satırının üst hizasında, diğeri alt hizasında kalacak şekilde yerleştirilmiştir. Kâğıt zemine siyah mürekkeple yazılan kelimelerin diğer başlık bezemesinde (v.316a)'da olduğu gibi dış formuna uygun boşluk bırakılmış, fakat tahrirlenmemiştir. Bu kelimelerin arasında kalan ve altınla yapılan şeşhâne durak, her bir dilimin içinde iğne perdahla dışında lacivert noktalarla süslenmiştir.

Kitabe şemselerini oluşturan ipliklerde, birkaç dilim aralıkla iç tarafa dönük tepeliklerin bazıları üç nokta bazıları hurde rumidir. İplikle aynı renk yapılan tepelikler (v.97b) ve (v.408a)'da birer tane eksikken, (v.319b)'de şemseyi oluşturan ipliğin sol yarısındakiler yapılmamıştır. Bunların yerinde beyazla tepelik formuna uygun üç benek yapıldığı görülmektedir. Kitabe alanını ayıran iplik (v.408a)'da altın, (v.261b), (v.321b) ve (v.394a)'da beyaz, (v.316a) ve (v.319b)'de turuncu, (v.97b)'de ise iki tane olup, içteki siyah dıştaki turuncu renktedir.

Şemse ucundaki tepeliklerin deseni hepsinde aynı olup, (v.316a), (v.319b), (v.408a)'da şemseyi oluşturan iplik tepelikleri de çevreleyip, kapalı formlarda devam etmektedir. (v.316a)'nın tepeliğinde portakal rengi üzerine rumiler siyah, (v.319b) ve (v.408a)'da ise lacivert zeminde rumiler altınla boyanmıştır. Bu üç başlık bezemesinde kitabe şemselerinin ipliği tepeliklerin ipliği olarak devam eder. Diğer örneklerde ise kitabe şemsesinin ipliği eksende buluşup, tepeliğin rumi motiflerinde devam ettirilmiştir. Bunlardan (v.261b), (v.321b) ve (v.394a)'da portakal rengi üzerinde rumiler beyazla, (v.97b)'de ise lacivert zeminde rumiler turuncuyla yapılmıştır.

Kitabe alanını oluşturan yatay şemselerin zemini (v.261b), (v.316a), (v.319b), (v.394a), (v.408a)'da altın olup üzerine iğne perdahı yapılmıştır. Birden çok noktadan başlangıcı olan ve yazının boşluklarına uygun şekilde yerleştirilen serbest özellikteki desen, hatayı motiflerinden oluşmaktadır. Dallar ve bazı yapraklar küf yeşili boyanıp, uçlarında

lacivertle süslenmiştir. Çiçek motiflerinde (hatayi, penç, yekberk, goncagül) ve bazı yapraklarda ise turuncu, pembe, mavi, açık yeşil, sarı ve beyaz renkler kullanılarak ya kendi renginin koyusuyla ya da zıt bir renkle bulunduğu yaprağın formuna uygun şekilde süslenmiştir.

İki sûrebaşı bezemesinin, (v.97b) ve (v.321b)'nin, kitabe alanında hatayi grubu motiflerinden oluşan desen, çift tahrir tekniğiyle uygulanmıştır. Serbest özellikte hazırlanan desenler oldukça yoğundur. Bunlardan (v.97b)'deki desen, pembe zemine beyazla işlenmiş, çiçek motiflerinin bazı yerlerinde siyah kullanılmıştır. Diğerinde (v.321b)'de ise desen, leylak renkli zeminde mürdüm rengiyle bezenmiştir. Sadece bir hatayi motifinin meşime kısmında yeşil rengin kullanıldığı görülmektedir.

Kitabe şemsesi etrafında kalan $\frac{1}{4}$ simetrlili alandaki desen, şemseyi oluşturan ipliğinin uzun kenarda bittiği yerden bir yekberkle başlayıp, serbest özellikte tasarlanmıştır. Bu alanın deseni (v.97b) hariç, çift tahrir tekniğiyle uygulanmıştır. Renkleri birbirinden farklı olarak işlenen desen, (v.261b) ve (v.394a)'da lacivert zemine altın ile yapılmıştır. Zemini yine lacivert olan (v.321b)'de altınla kavuniçi rengin de kullanıldığı desen zor ayırt edilmektedir. Zeminleri açık mavi olan (v.316a) ve (v.319b)'de desenler farklı renklendirilmiş, (v.316a)'da siyahla, (v.319b)'de mercan kırmızısı ile işlenmiştir. Aynı desen (v.408a)'da açık pembe zeminde bordo ile bezelidir.

Buradaki desen (v.97b)'de gruptaki diğer başlık bezemeleriyle aynı olup, altın zemine klasik teknikle uygulanmıştır. İğne perdahı ile süslenen bu alanın bezemesinde, dallar ve bazı yapraklar küf yeşili boyanıp, lacivertle uçlarına gölge verilmiştir. Çiçek motifleri ve bazı yapraklar da pembe, turuncu, yavruağzı, sarı ve siyah kullanılmıştır.

Sûrebaşı kitabesini meydana getiren iplik, tepelik ve sonrasında kapalı rumi desenli alanlarla devam eder şekildedir. İplik köşelerde cetvele teğet geçerken üçgen alanlar ortaya çıkmış, zemini muhtelif renklerle boyanmıştır. Fakat (v.319b) ve (v.394a)'da bu bağlantı yapılmadığı için kapalı formlar birbirinden bağımsızdır.

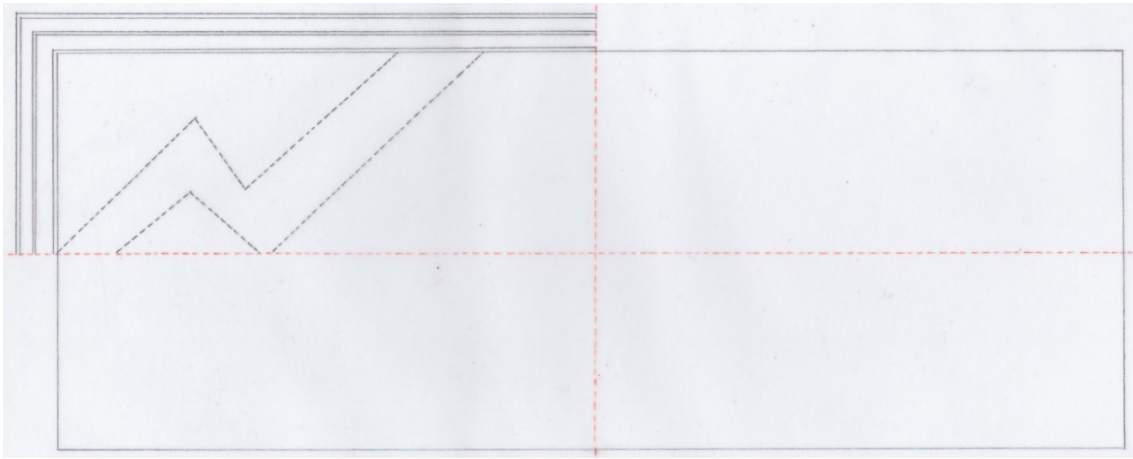
Kitabe çevresinde kalan $\frac{1}{4}$ simetrlili alanda cetveller üzerinde yer alan kapalı formlar, dikey kenarların hepsinde aynı desenle bezenmiş olup, (v.97b) ve (v.321b)'dekiler, desendeki rumi motifleriyle oluşturulmuştur, diğerlerinde ise rumili deseni içine alan bir iplik bulunmaktadır. Renkleri açısından farklılık gösterecekler de ipliği olanların ipliği, olmayanların rumileri, hepsinde de kitabe alnını oluşturan iplikleriyle aynı renkte

uygulanmıştır. Yatay kenardakilerde desenleri açısından bakıldığında (v.321b) hariç diğerleri $\frac{1}{2}$ simetriye sahip rumili desenlerle işlenmiştir. Bunlardan (v.319b) ve (v.408a)'da aynı desen, lacivert zemine altınla işlenmiştir. Bu örneklerle renkleri aynı yapılan (v.316a)'nın deseni, (v.394a)'da açık mavi üzerine siyahla uygulanmıştır. (v.97b)'de kısa kenardaki kapalı formla aynı olacak şekilde zemini lacivert, rumileri turuncudur. (v.261b)'de ise birbirinin içine geçen iki rumi kapalı formdan oluşan desen, açık pembe üzerinde bordoyle yapılmıştır. Deseni açısından farklı olan (v.321b)'de portakal renkli zeminde rumisi altın, iç zemini siyahla yapılan kapalı alan ve hatayı motiflerinden oluşan desen, klasik teknikle bezenmiştir.

İşçilikleri açısından oldukça güzel örneklerin yer aldığı bu gruptaki bütün başlık bezemeleri “+” ve noktalardan meydana gelen ince arasuyu ile çevrilmiştir. Üç adedinde (v.97b), (v.261b) ve (v.394a)'da siyah üzerine beyazla, iki adedinde (v.321b) ve (v.408a)'da yeşil üzerine siyahla, (v.316)'da pembeye, (v.319b)'de sarı üzerine siyahla işlenmiştir.

2.3.18. 18. Grup Sûrebaşlarının Tezyîni Özellikleri

Nahl (16.sûre), (v.203a), (4.5x11.4cm), (R.169)	Müddessir (74.sûre), (v.453a), (5.1x11.4cm), (R.170)
--	---

Çizim 230: 18.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Resim 169: Nahl sûresinin başlık bezemesi (v.203a)

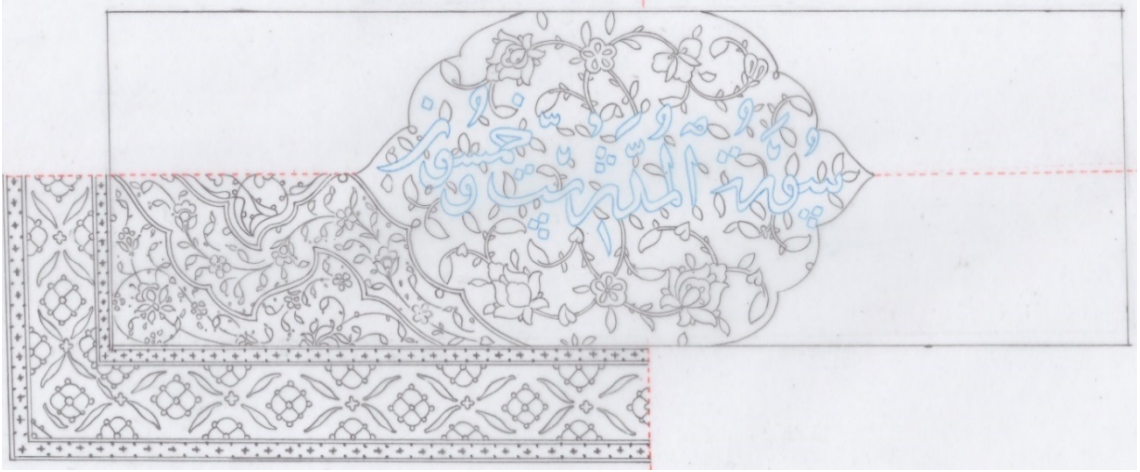
Çizim 231: Nahl sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.203a)

Çizim 232: Nahl sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.203a)

Resim 170: Müddessir sûresinin başlık bezemesi (v.453a)

Çizim 233: Müddessir sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.453a)

Çizim 234: Müddessir sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.453a)

Kitabe alanını oluşturan yatay şemseler rumili salbekler ile tamamlanmıştır. (v.453a)'da turuncu iplik, salbeği de çevreleyecek şekilde devam etmektedir. Zemini altın olan rumili salbek, ½ simetrik olup motifler siyahtır. Salbek, ipliğine paralel şekilde, iç kısmından iğne perdahı ile süslenmiştir. Diğer örnekte (v.203a)'da ise şemseyi oluşturan beyaz iplik, rumi motifleriyle salbeği oluşturmuştur.

Altın zemine üstübeçe yazılan kitabe ibareleri, siyah mürekkeple tahrirlenmiştir. Bazı harf ve harekelerin iç boşluklarının (v.453a)'da siyahla doldurulduğu görülmektedir. Etrafında birden fazla çıkış noktası olan serbest desenler her iki sûrebaşında da klasik teknikle uygulanmıştır. Altın zemin tek ve üç nokta şeklinde iğne perdahı ile süslenmiştir. Dallar ve yaprakların bazılarında küf yeşili ve uçlarında mavi benekler kullanılırken, bazı yaprak motiflerinde turuncu, sarı, mavi, beyaz ve pembe renkler tercih edilmiştir.

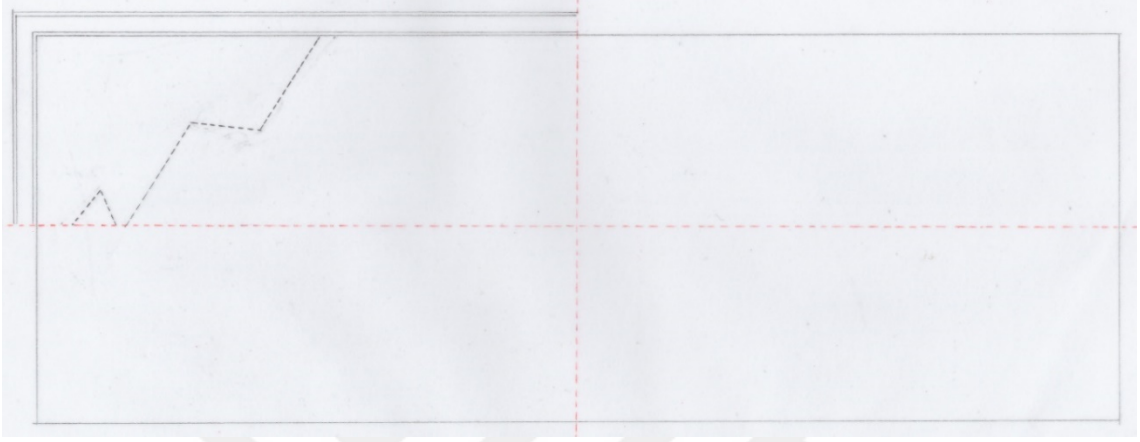
Köşebentlerin formunun, kitabe alanına uyumlu oluşu aralarındaki boşluğu ikinci bir şemse gibi göstermektedir. Bu alan, iki örnekte de lacivert zemine altından yapılan çift tahrir tekniğiyle bezelidir. Desen, kitabe şemsesini oluşturan ipliğinin uzun kenarda bittiği yerden bir yekberkle başlayıp, simetri ekseninde birleşmeyecek şekilde yapılmıştır. Serbest özellikte hazırlanan desenler, bulunduğu yere göre ufak tefek farklılıklar göstermektedir.

Köşebentler (v.203a)'da altın iplikle yapılmış ve açık somon renkli zeminde rumili desen kırmızıyla işlenmiştir. Beyaz iplikle oluşturulan (v.453a)'daki köşebentlerde ise, pembe zeminde hatayi grubu motiflerinden oluşan desen, vişne rengiyle çift tahrir tekniği kullanılarak uygulanmıştır.

On ikinci gruptaki örneklerle arasuyu bakımından benzerlik gösteren (v.453a)'nın, plan ve bezeme bakımından benzerliğinden dolayı bu grupta ele alınması uygun görülmüştür. Aynı bezeme burada, açık mavi zeminde yaprakları siyah, penç motifleri altın olarak yapılmıştır. İğne perdahı yapılmış olan penç motifleri; merkezinde beyaz, kenarlarında turuncu ve siyah noktalarla süslenmiştir. Bu arasuyu alanı, içte sarı dışta vişne rengi iki ince arasuyu arasındadır. İkisi de (v.203a)'daki ince arasuyu gibi, siyah mürekkeple “+” ve noktalarla işlenmiştir. Boyasında dökülmeler olduğu görülen, (v.203a)'nın zemini yeşildir. İşçilikleri iyi seviyededir.

2.3.19. 19. Grup Sûrebaşlarının Tezyînî Özellikleri

Beyyine (98.sûre), (v.474b), (4.4x11.2cm), (R.171)
Hümeze (104.sûre), (v.477a-2), (4.4x11.2cm), (R.172)
Kureyş (106.sûre), (v.478a-1), (4.4x11.2cm), (R.173)

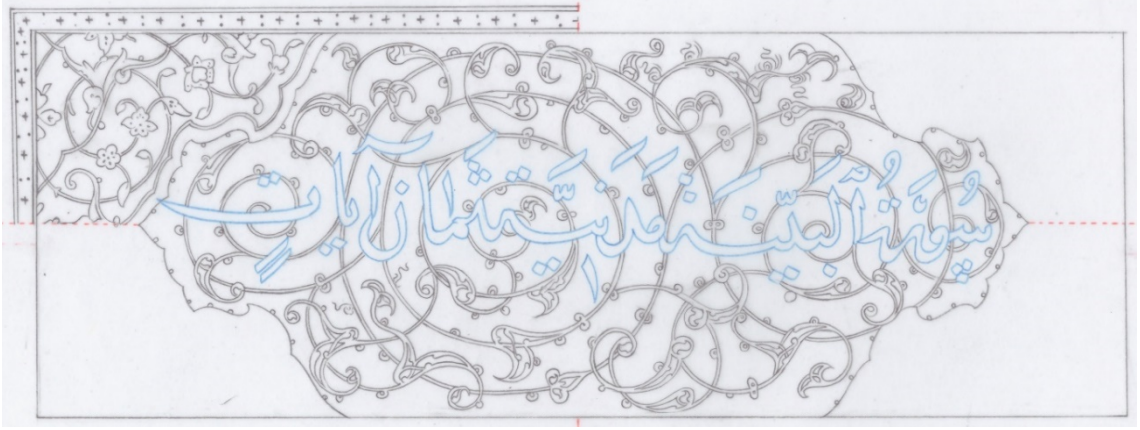

Çizim 235: 19.Gruptaki sûrebaşı bezemelerinin plan çizimi

Kitabe şemselerinin dendanlı iplikleri sekizinci ve on beşinci gruptaki örnekler gibi, kalınca yapılmıştır. Üçünde de bu kalın iplik altınla yapılmış, (v.474b) ve (v.477a-2)'dakiler iğne perdahıyla süslenmiştir. Dış kısımdaki iplik ve şemsenin ucundaki tepelik; (v.477a-2) ve (v.478a-1)'de turuncu, (v.474b)'de altınla yapılmıştır. İç kısmında iplik yerine kalın siyah tahrir yapılan (v.478a-1) sade bırakılırken, (v.474b)'deki tahrir çizgisi siyah noktalarla süslenmiştir. Hümeze sûresininkinde (v.477a-2)'de dıştaki iplik gibi içteki de turuncudur. Kitabe yazıları altınla yazılıp, siyah mürekkeple tahrirlenmiştir.

Resim 171: Beyyine sûresinin başlık bezemesi (v.474b)

Çizim 236: Beyyine sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.474b)

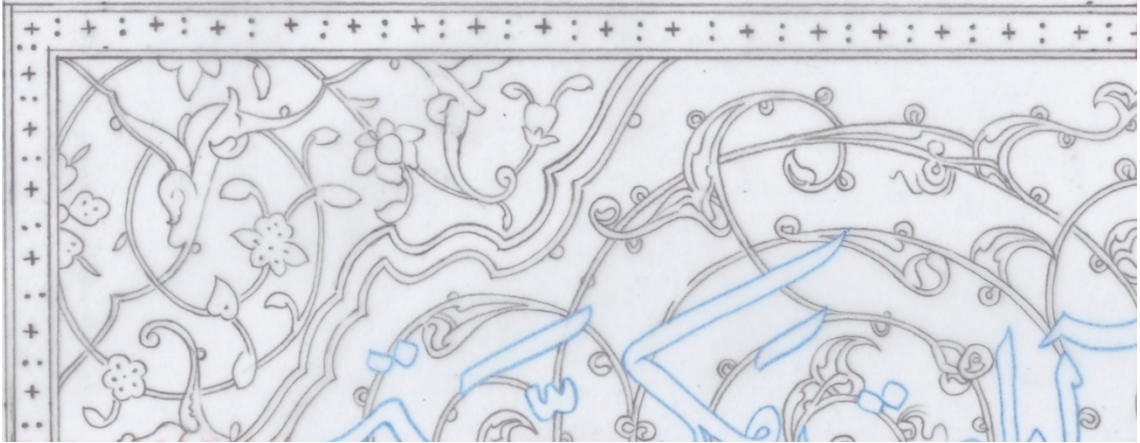
Çizim 237: Beyyine sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.474b)

Resim 172: Hümeze sûresinin başlık bezemesi (v.477a-2)

Çizim 238: Hümeze sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.477a-2)

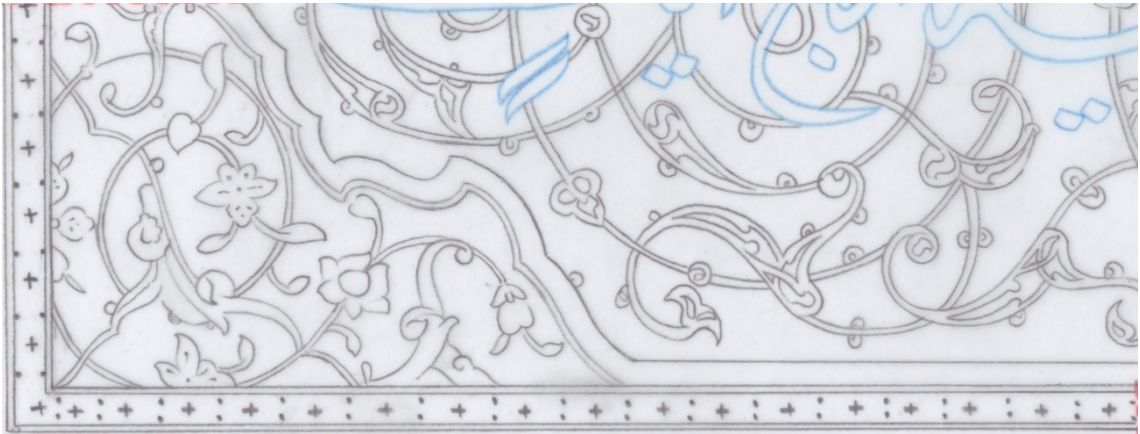
Çizim 239: Hümeze sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v. 477a-2)

Resim 173: Kureyş sûresinin başlık bezemesi (v.478a-1)

Çizim 240: Kureyş sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.478a-1)

Çizim 241: Kureyş sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.478a-1)

Üç örnekte de helezonların ön plana çıktığı kitabe alanı desenleri, klasik teknikle hurdeli rumi şeklinde bezenmiştir. Rumilerin iç bünyeleri hepsinde siyahla boyanmış, hurde rumileri ise (v.474b) ve (v.478a-1)'de çok açık maviyle, (v.477a-2)'de açık somon rengiyle yapılmıştır. Zeminler (v.474b)'de portakal sarısı, (v.477a-2)'de açık mavi, (v.478a-1)'de ise koyu pudra rengidir. Rumili desen, (v.477a-2)'de helezonların oluşturduğu “S” formu “sin” harfini merkez alıp, iki yöne devam etmektedir. (v.474b) ve (v.478a-1)'de ise on beşinci grupta bulunan (v.480a-1)'deki gibi harflerin altından başlayarak devam eden ve birbirinden çıkan helezonlardan oluşmaktadır.

Kitabe çevresindeki $\frac{1}{4}$ simettrili alanda; yeşil altın sarılma rumi iplik ile oluşturulan köşebentlerin zemini sarı altınla, arada kalan kısmın zemin ise lacivertle boyanmıştır. Sarılma rumi ve tepeliklerin altınlarında kararmalar mevcuttur. Hatayi grubu motiflerinden oluşan desen, helezonun cetvel çizgilerine teğet geçmesiyle, köşebente girip çıkmaktadır. Dalları altın olan desenin çiçek motiflerinde turuncu, somon rengi, beyaz, sarı ve mavi renkler kullanılmış, siyah noktalarla süslenmiştir.

İki altın cetvel arasındaki sûrebaşı tezhiplerinin ince arasuları (v.474b) ve (v.478a-1)'de lacivert zemine beyazla “+” ve “.” ile, (v.477a-2)'de ise küf yeşili üzerine siyah mürekkeple yapılmıştır. Bu grupta yer alan bezemeler işçilik açısından iyi düzeydedir.

2.3.20. 20. Grup Sûrebaşlarının Tezyînî Özellikleri

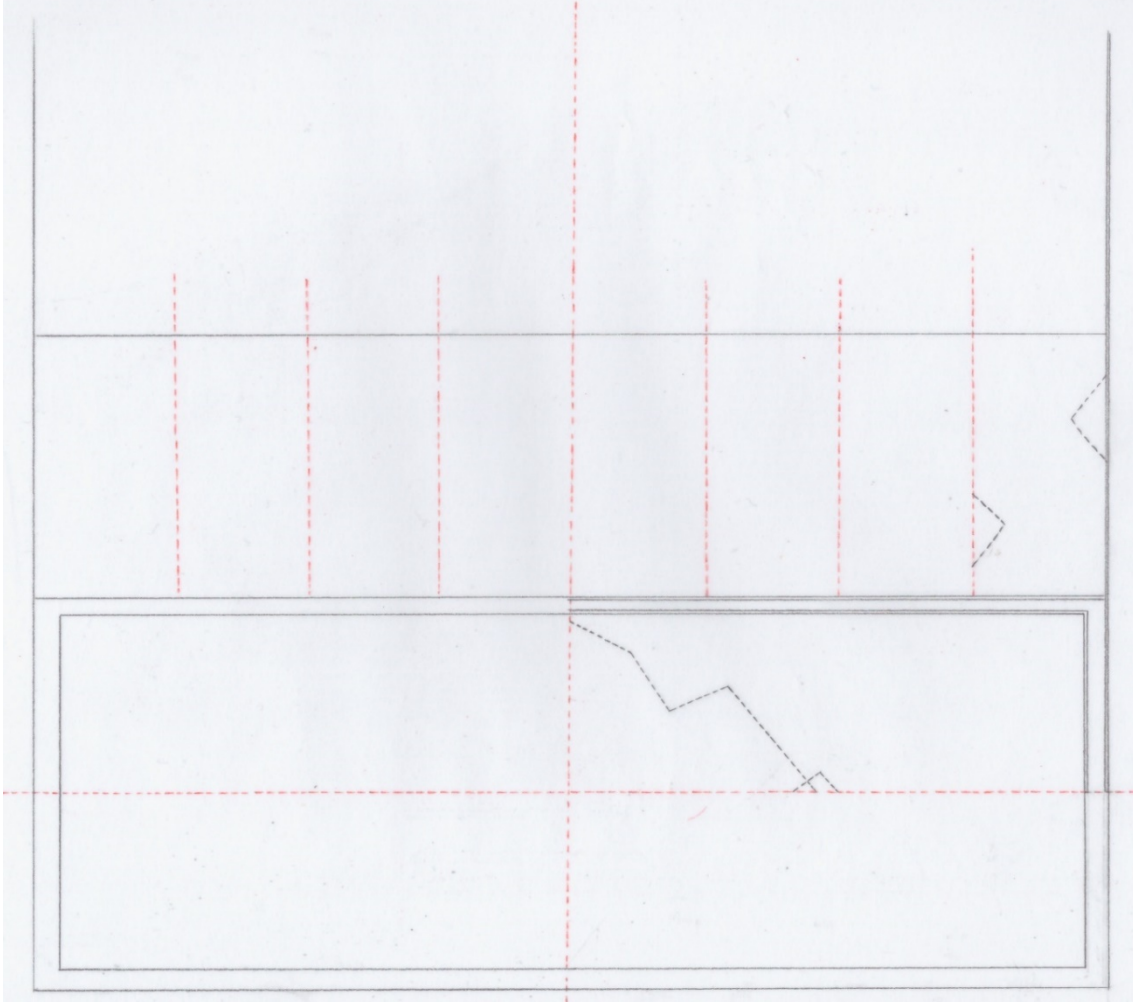
Bakara (2.sûre), (v.3b), (9.9x11.2cm), (R.174)
Kehf (18.sûre), (v.223b), (11.2x11.4cm), (R.175)
Falnâme (v.482b), (11.4x12.2cm), (R.176)

Araştırmaya konu olan Mushaf-ı şerifte üç adet ünvan sayfası bulunmaktadır. Desen ve planları bakımından birbirleriyle farklılık göstermekle birlikte, kitabe alanları açısından diğer gruplarla benzerlikleri de söz konusu olan bu örnekler, sayfa düzeni açısından aynı oldukları için birlikte ele alınmışlardır.

Üç örnekte de sûrebaşı kitabeleri üstübeç mürekkeple yazılmıştır. Nısıf sayfasındaki (v.223b)'deki kitabe tahrirsiz bırakılırken, diğerleri siyah mürekkeple tahrirlenmiştir. Kitabenin de içinde bulunduğu alan, mushafın genelinde olduğu gibi $\frac{1}{4}$ simettrili plana sahipken, taç kısımları $\frac{1}{2}$ enine simettrili yarı ulama sistemde yapılmıştır. Her üç başlıkta kitabe şemseleri ve çevreleri birbirinden farklı paftalanmıştır. Bunlardan (v.223b)'nin

kitabe alanı, on üçüncü gruptakilerle aynı plandadır. Dokuzuncu gruptaki sarılma rumiler ve hatayilerin dalları ile köşebent şeklinde kapalı alan oluşturulması, burada da (v.482b)'de karşımıza çıkmaktadır. Başlıklardan ikisi düz ikkil, biri dilimli taç düzendedir.

Unvan Sayfası (Bakara sûresi 1-5. âyetler):

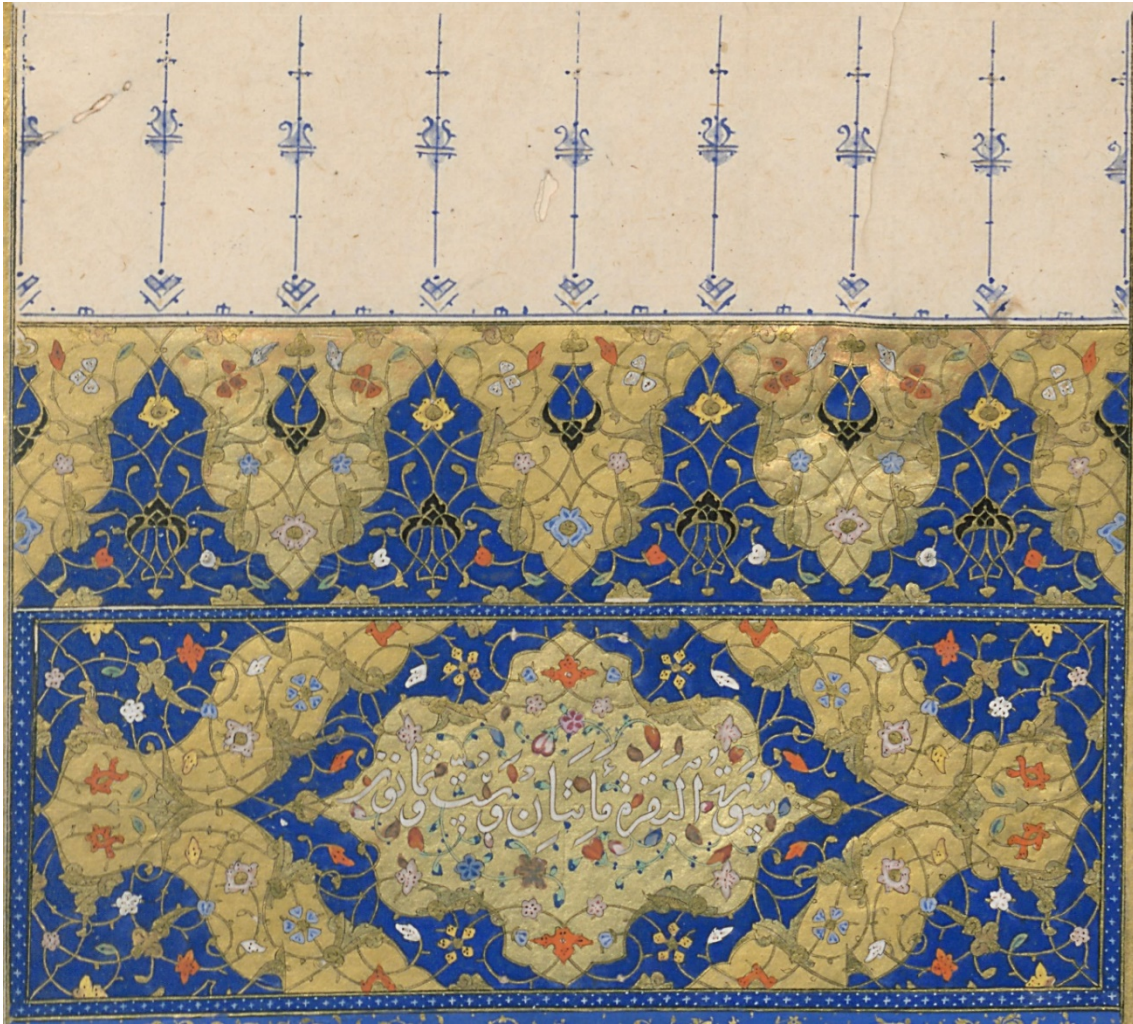

Çizim 242: 21.Grup (v.3b)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi

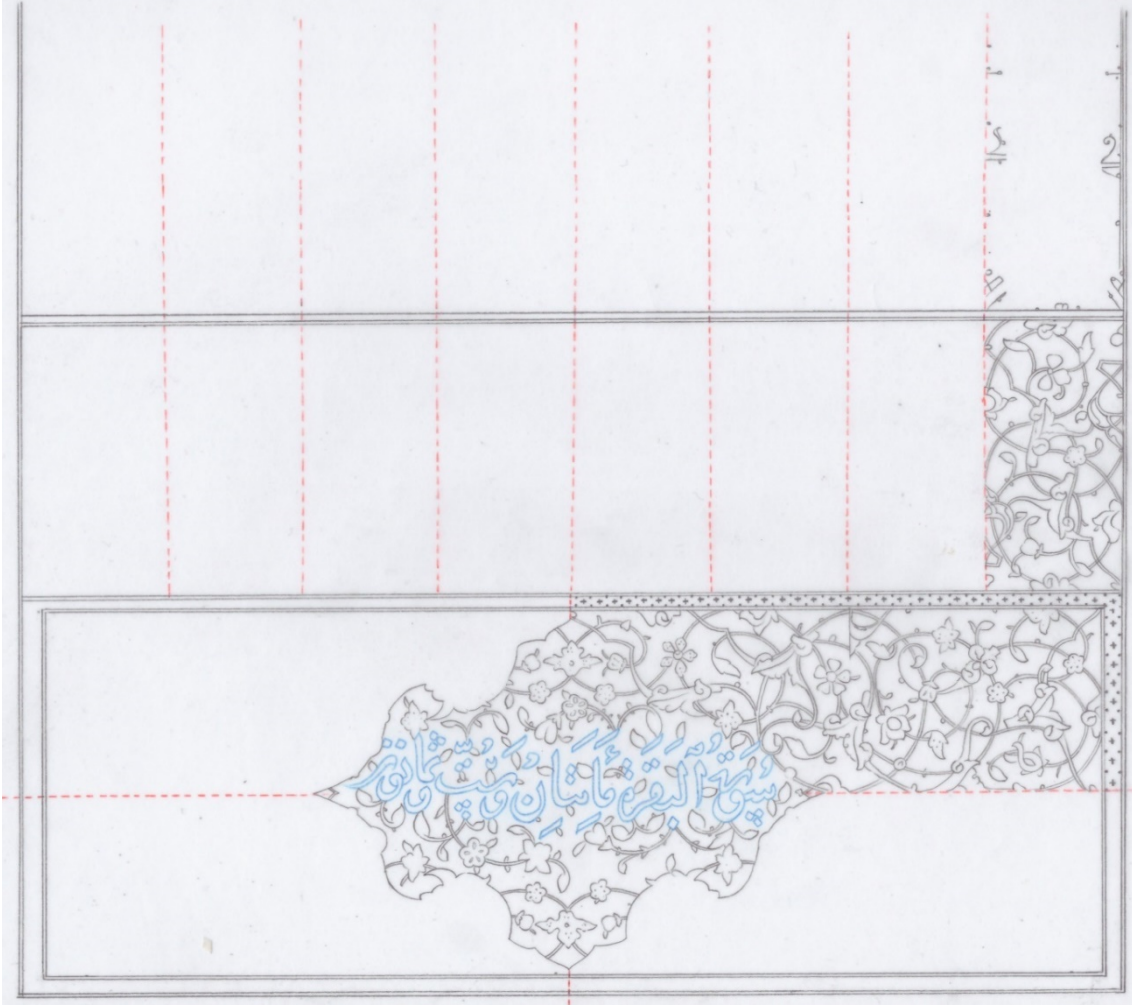
Bazı Mushaflarda ilk beş âyetine serlevhada yer verilen Bakara sûresinin bezemesi, incelenen Mushaf-ı Şerifte bu şekilde yapılmamıştır. Diğer sûrelerin başlık bezemelerinden de farklı olarak (v.3b)'de unvan sayfası düzeninde yapılmıştır.

Mushaf-ı Şerifte iplikleri rumi motiflerinden yapılmış iki örnekten biridir. Şemseyi çevreleyen sarılma rumiler, kitabe çevresindeki $\frac{1}{4}$ simetrlili alanda da devam etmektedir. Bu alandaki hatayı dalları, diğer sûrebaşı bezemelerinden farklı olarak kitabe şemsesi

içine girip çıkmaktadır. Altın zeminli kitabe alanında, yazı dışında kalan boşluklarda, diğer sûrebaşı bezemelerindeki gibi (Bkz.s.65 (v.39b), s.81 (v.59b)..vb), serbest dallarla bezenmiştir. Rumilerin ve hatayı dallarının kesişmeleriyle, içteki şemseye paralel tekrar bir şemse ve köşebent alanları oluşmuştur. Köşebentlerin ve ikinci şemsenin zeminleri lacivert, arada kalan kısım altınla boyanmıştır. Klasik teknikle bezenmiş olan desenin çiçek motiflerinde; turuncu, sarı, yeşil, mavi, beyaz ve solgun kirli bir pembe renk kullanılmıştır. Çiçek ve yaprak motiflerinde boyaların yer yer döküldüğü görülmektedir. Kitabe alanını üstteki taç kısmından ayıran ince arasuyu, lacivert zemine beyazla yapılan “+” ve noktalarla işlenmiştir.

Resim 174: Bakara sûresinin başlık bezemesi (v.3b)

Çizim 243: Bakara sūresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.3b)

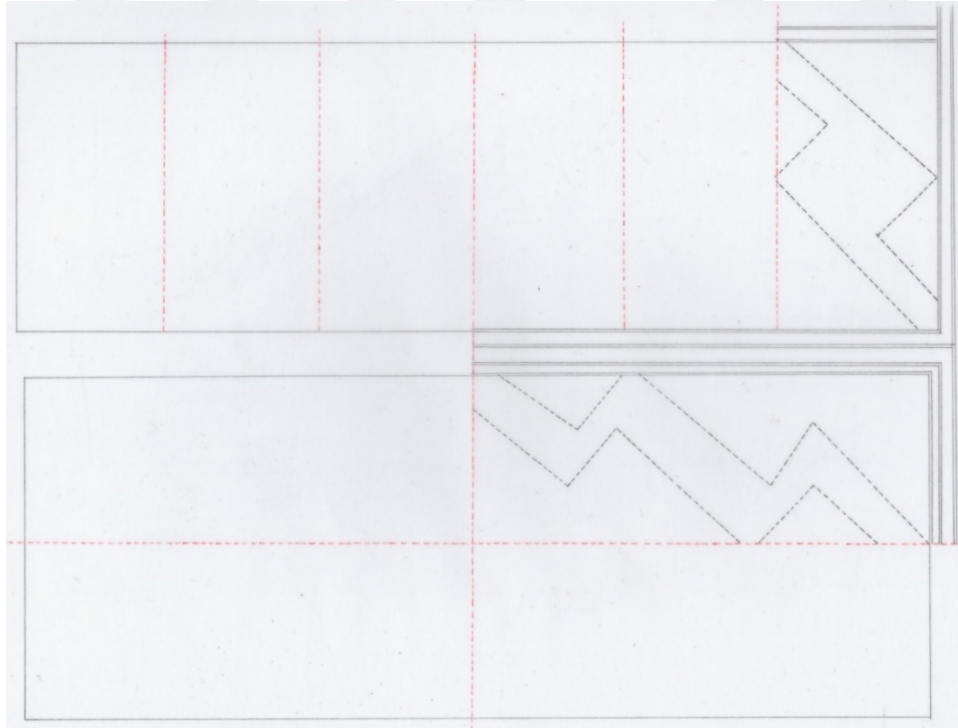
Çizim 244: Bakara sūresinin başlık bezemesinden detay (v.3b)

Çizim 245: Bakara sûresinin başlık bezemesinden $\frac{1}{4}$ detay (v.3b)

İklil bezeme alanında, dikey konumdaki dikdörtgen paftalarda, ortabağ ve ondan çıkış yapan rumi aynı şekliyle, bir ekseninde yukarıdan aşağıya, diğer ekseninde aşağıdan yukarıya yerleştirilerek birbirine sarılmıştır. Hatayi motiflerini taşıyan dallar $\frac{1}{2}$ simetrik helezonik düzendedir. Ortabağ motiflerinin hurde rumileri altın, zemini siyahtır. Taç kısımda zeminin renklendirilmesiyle ortaya çıkan mihrap formundaki paftalar, altın ve lacivert şeklinde sıralanmıştır. Lacivert kuzu çizgisi üzerinde bupcuklar ve çizgisel özellikli tığlar bulunmaktadır.

Nısıf Sayfası:

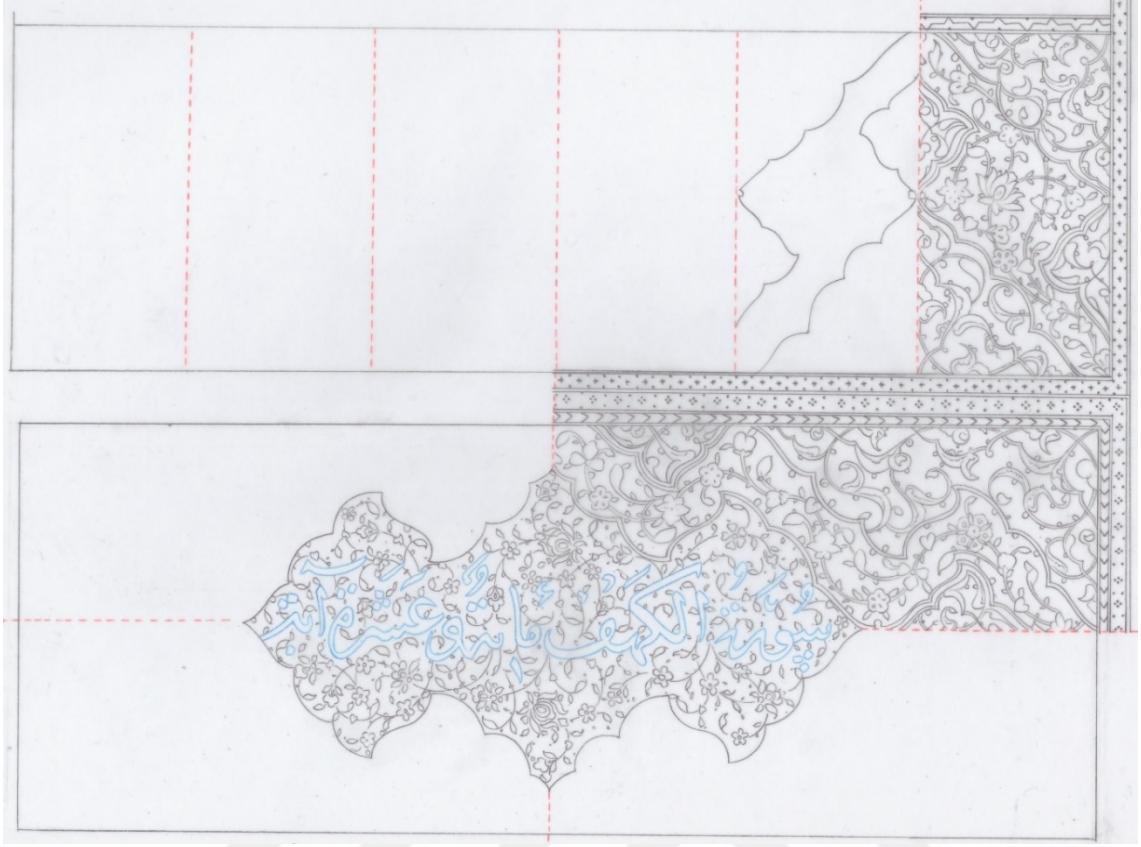

Çizim 246: 21.Grup (v.223b)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi

İncelenen Mushaf-ı şerifin nısıf sayfasında bulunan Kehf sûresinin başlık bezemesinin, ince arasuyu bakımından mushaftaki en zengin örnek olduğunu söylemek mümkündür. Unvan sayfası düzeninde yapılan bu bezemenin kitabe alanı (v.223b)'de iki adet ince arasuyu ile çevrilidir. İçte siyah üzerine beyazla “>” şeklinin yapıldığı bezemenin alt kenarında yön diğerlerine göre ters olarak işlenmiştir. Dışında ise; lacivert zeminde beyazla, “+” formunun noktalarla oluşturulduğu görülmektedir.

Resim 175: Kehf sûresinin başlık bezemesi (v.223b)

Çizim 247: Kehf sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.223b)

Çizim 248: Kehf sûresinin başlık bezemesinden detay (v.223b)

Çizim 249: Khef sūresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v.223b)

Taç kısmının üst kenarındaki siyah ince arasuyu, altıncı gruptaki Furkan sūresinin (v.276b)'nin başlık bezemesinde de karşımıza çıkan, yatay anahtarlar ve aralarına yerleştirilen zikzak çizgilerle noktalarla bezenen örnektir. Taç kısmını içine alan üç kenarda pudra renk üzerine “+” ve noktalar siyahla yapılmıştır. Bütün sayfayı üç kenarından çeviren iki adet desensiz altın ince arasuyunun ardından, içte lacivert zeminde “+” ve noktaların beyazla işlendiği bir arasuyu daha bulunmaktadır.

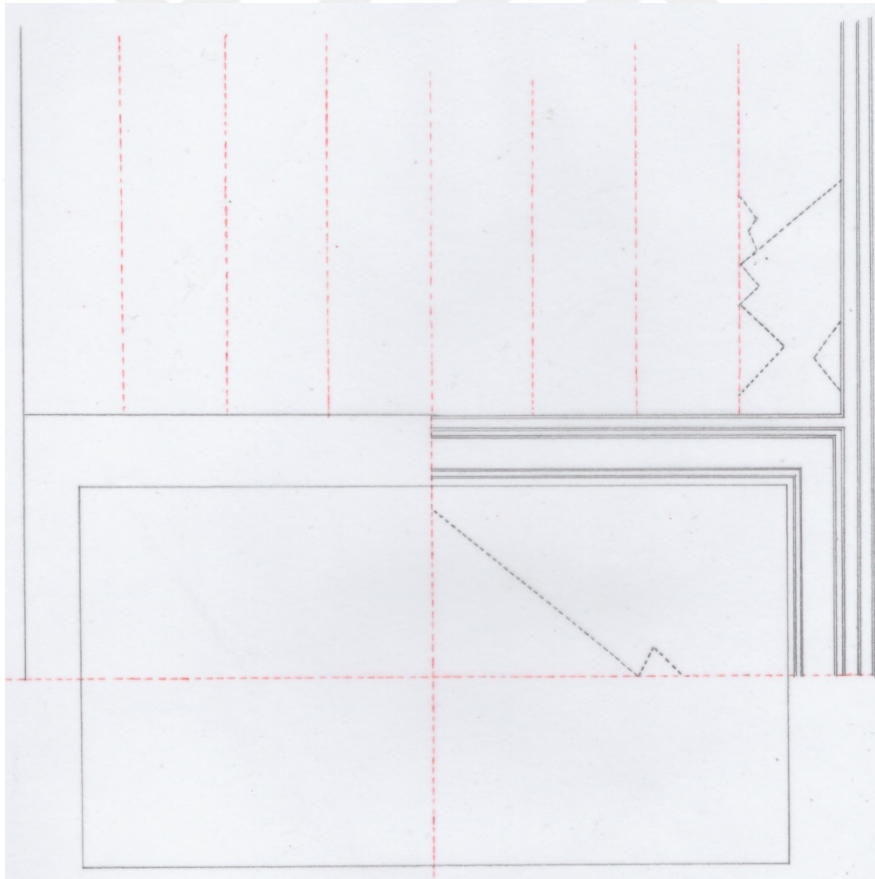
Nısıf sayfasının başlık bezemesindeki kitabe bulunan alan, on üçüncü gruptakilerle aynı plana sahiptir. Yazı alanındaki serbest özellikli desen, lacivert zemine altınla, çift tahrir tekniği kullanılarak uygulanmıştır. Beyaz iplikle yapılan köşebentte, rumilerden oluşan ¼ simetri özellikli desen, klasik teknikle uygulanmış ve kenarlarda oluşan kapalı alanlarda farklı zemin renkleri kullanılmıştır. Lacivert zeminli bu alanda; rumi motifleri altınla işlenirken, oluşan kapalı alanlarda yukarıdaki üçgen alanlarda kullanılan renkler tercih edilmiştir. Köşebentlerin ucundaki rumi kapalı formların deseni diğerleriyle aynı olup, renklendirmesi farklıdır. Rumiler beyazla, zeminler tarçın rengiyle boyanmıştır. Kitabe şemsesinin uçlarındaki salbeklerde ise rumiler taç kısmındakiler gibi turuncu, zemini açık mavidir. Yazı alanı ve köşebentler arasında kalan, ikinci bir şemse gibi görünen alan, altın zeminde hatayi grubu motifli desenle, klasik teknik kullanılarak bezenmiştir. Çiçek motiflerinde kullanılan renkler taç kısmındakilerle aynı şekildedir.

Taç kısmında ½ simetriden yarı ulama olarak tasarlanan desen, klasik teknikle uygulanmıştır. Karşılıklı köşelerde turuncu renkli dendanlardan yapılan üçgen alanlarda ¼ simetri planlı desen, iç içe geçmiş paftalı rumilerden oluşmaktadır. Bu alanların ucunda, ½ simetri planlı rumi kapalı formlar bulunmaktadır. Aynı turuncu ipliğin

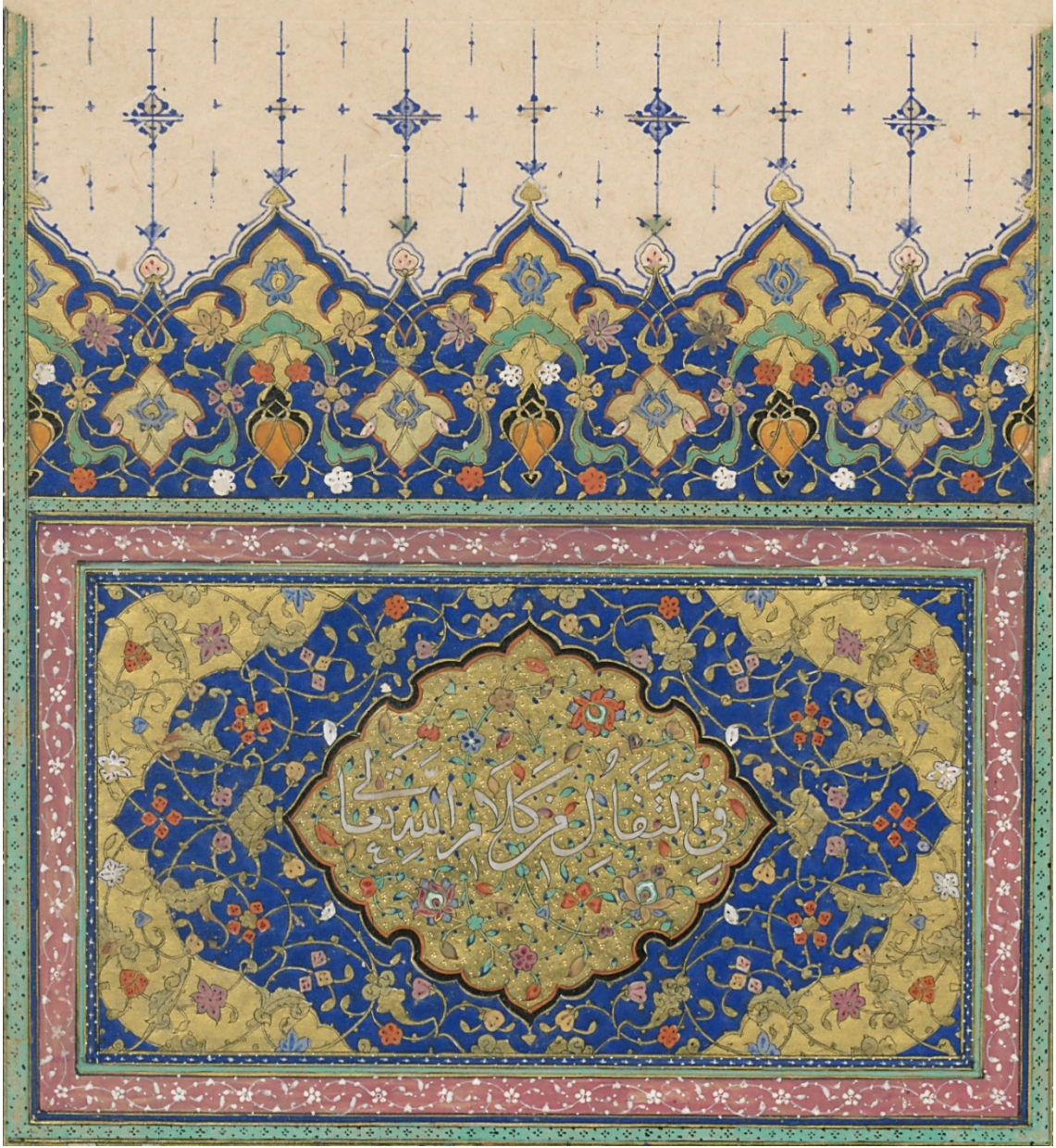
çevrelediği salbeklerde lacivert zemin üzerindeki rumiler turuncu ile işlenmiştir. Lacivert zeminli üçgen alanlarda altın rumilerin oluşturduğu kapalı alanlar koyu sarı, küf yeşili ve tarçın renkleriyle boyanmıştır. Eksende oluşan küçük üçgen alanlar siyahtır. Kapalı alanların zemininde taç kısmını çeviren ince arasuyundaki pudra renk kullanılmıştır. Üçgen alanların arasında oluşan zikzak altın zemin hatayı grubu motiflerinden oluşan desenle bezenmiştir. İğne perdahı da uygulanmış olan bu kısımda desen simetri ekseninin alt noktasından bir goncagülle başlayıp serbest şekilde yukarıya doğru devam etmektedir. Dalları ve bazı yaprakları küf yeşili olan desende, çiçek motifleri ve bazı yaprak motifleri turuncu, beyaz, mavi, pembe ve altın zeminle bütünleşmiş gibi görünen sarı renkle yapılmıştır. Yer yer boyalarında dökülmeler vardır.

Lacivert kuzu çizgisi üzerine yerleştirilen rumili tığların kapalı alanlarında ve bazı çizgilerin aralarında renklendirmeler mevcuttur.

Falnâme Sayfası:

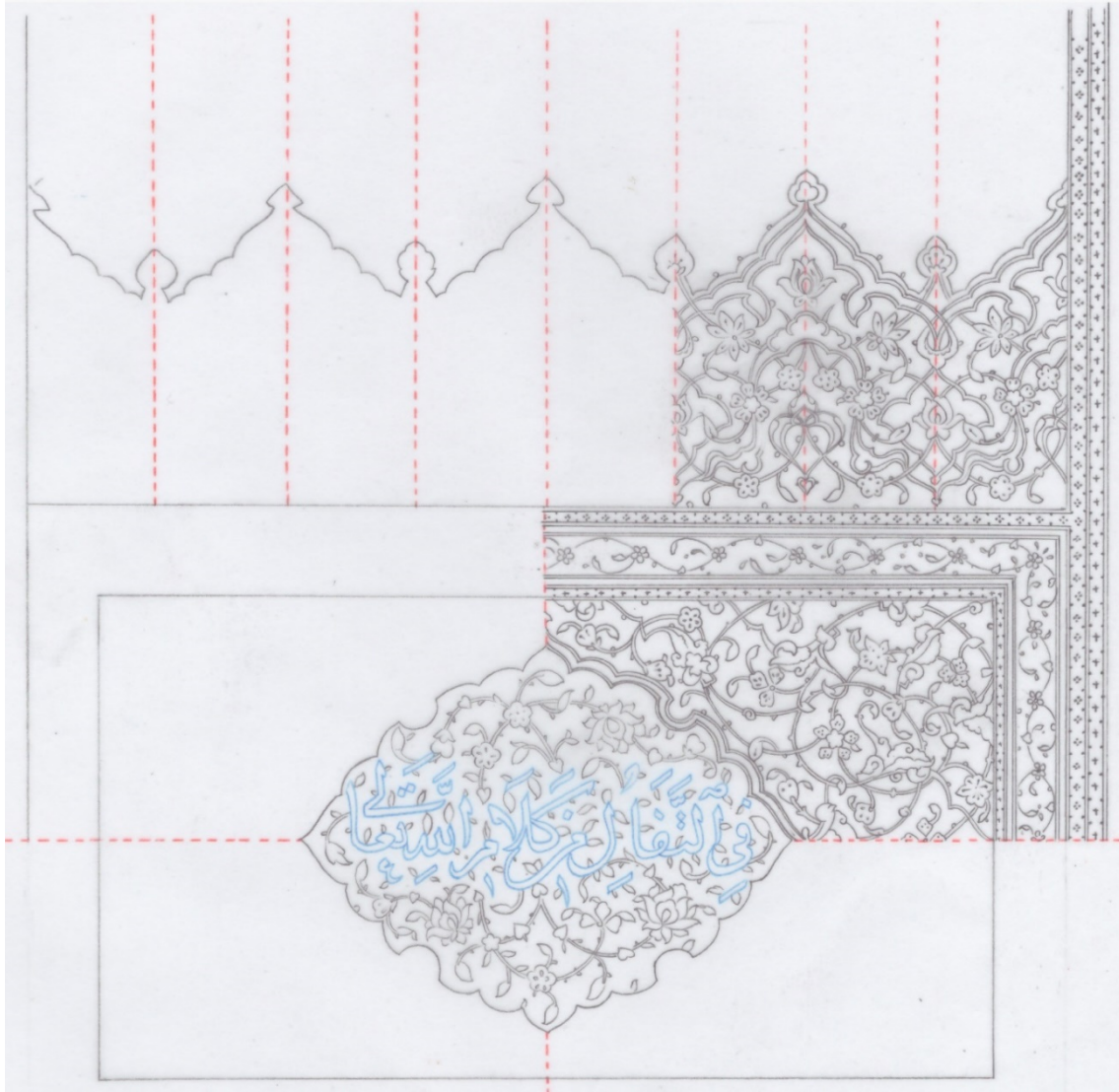
Çizim 250: 21.Grup (v.482b)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi

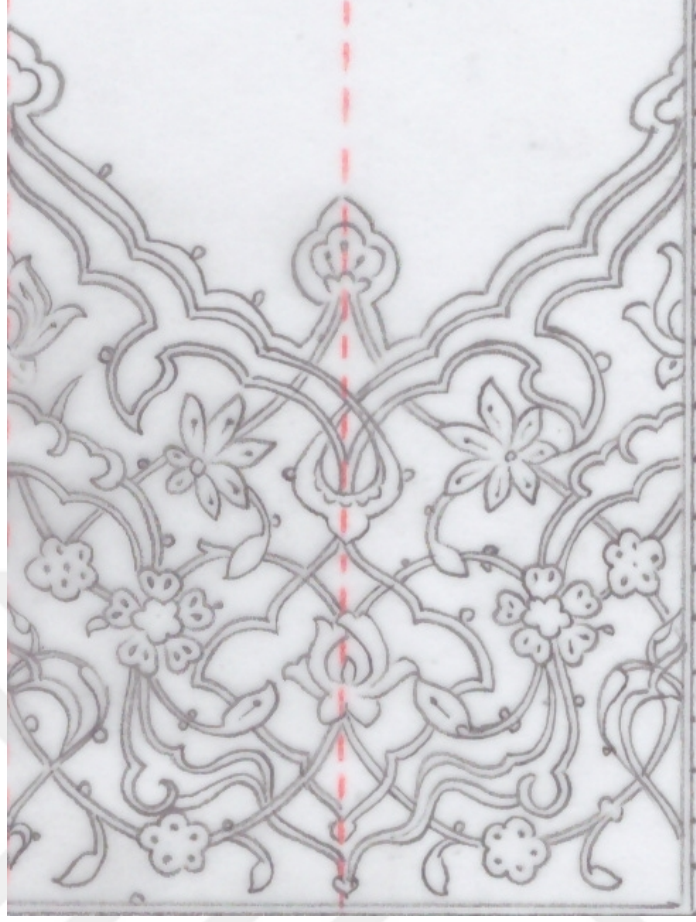
Resim 176: Falnâme başlık bezemesi (v.482b)

Araştırmaya konu olan mushaf-ı şerifte, Kur'an falnânmelerine güzel bir örnek bulunmaktadır. Unvan sayfası düzeninde olan bu bezemenin kitabesinde “Fi't-tefe'ül min kelâmillâhi teâlâ” yazılıdır. Metin kısmı ta'lik hattıyla yazılan falnâmenin kitabesi, rikâ' hattıyla üstübeç mürekkeple yazılıp, siyahla tahrirlenmiştir. Beyzi formdaki kitabe şemsesi altın zeminli olup, hatayi motifli serbest özellikteki desenle bezelidir. İçte turuncu, ortada siyahla kalın ve dışta altın iplikle çevrelenen şemsenin uç kısımlarından tepelikle başlayan rumi helezonları, kitabe çevresindeki ¼ simetrik alana dengeli bir şekilde yerleştirilmiştir. Sarılma rumilerin helezonlarının kesişmeleriyle köşebent

şeklinde kapalı bir alan oluşturulmuş ve zemini altınla boyanmıştır. Köşebentlerde rumi helezonlarının cetvele teğet geçmesiyle oluşan küçük üçgen alanlar ile şemse ve köşebent arasında kalan alanın zemini laciverttir. Yatay eksenindeki tepeliğin üstünde bulunan turuncu renkli penç motifinden başlayan hatayi motifli serbest desen, dikey eksenindeki tepeliğin yanında son bulmaktadır. Turuncu, beyaz, mavi, sarı, gül kurusu, pembe gibi renklerle işlenmiş olan hatayi motiflerinin dengeli dağılımı dikkat çekmektedir. Sarılma rumilerin sol yarıdaki birkaç tanesinde kızıl tonlarla gölgelendirme yapıldığı görülmektedir.

Çizim 251: Falnâme başlık bezemesinin desen çizimi (v.482b)

Çizim 252: Fahnâmenin başlık bezemesinden detay (v.482b)

Çizim 253: Fahnâme başlık bezemesinden ¼ detay (v.482b)

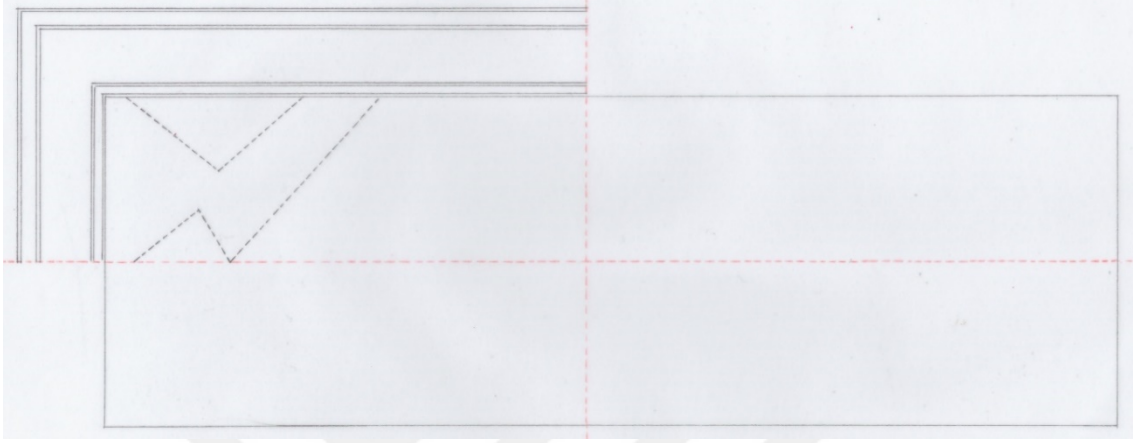
Kitabe alanını çevreleyen beyazla “+” ve noktalarla işlenen lacivert ince arasuyu, dışta tüm yazı ve bezeme alanını da içine alarak aynı şekilde uygulanmıştır. Ara pervazda gülkurusu renkli zeminde, penç ve yaprak motiflerinden oluşan çift tahrir desen beyazla yapılmıştır. Desen, tek iplik tarzında olup, sol üst ve sağ alt köşelerden başlangıç yaparak, diğer köşelerde simetrik olacak şekilde devam etmiştir. Ara pervazın iki tarafında da biri lacivert, diğeri küf yeşili olan iki ince arasuyu vardır. İçte lacivert olan işlemeli, küf yeşili olan desensiz iken; dışta lacivert olan desensiz, küf yeşili olan “+” formunda noktalarla bezelidir. Dıştaki küf yeşili ince arasuyu, taç kısmının yanlarında, diğer cetvellerle beraber devam etmektedir.

Falnâmenin taç kısmında, mushaftaki diğer unvan sayfaları gibi ½ simettrili yarı ulama desen uygulanmıştır. Dendanlı tarzda hazırlanan desende, dış hattı oluşturan turuncu dendanlar aşağı doğru devam ederek simetri ekseninde kapalı form oluşturmuştur. Turuncu dendanlı ipliğe paralel, dıştan yapılan altın iplik de aynı şekilde simetri ekseninde bir ortabağ motifine bağlanmıştır. Bu iki iplik arasındaki zemin ve kapalı alanlar dışında kalan zemin lacivertle yapılmıştır. Simetri eksenindeki küf yeşili renkli bulut motiflerinin tahriri altınla iplik şeklinde işlenmiş ve kıvrılma noktalarına penç motifleri denk getirilmiştir. Simetri ekseninde, bulutun içinde kalacak şekilde ortabağ motifleri bulunmaktadır. Bu ortabağ motifleri siyahla boyanıp, hurde rumileri altınla işlenmiştir. İçlerinde kalan zemin portakal renklidir. Hatayi motiflerini taşıyan dal, kubbelerin arasındaki simetri ekseninde bezeme alanını aşp, bir goncagülle sonlandırılmıştır. Lacivertle işlenen rumili tığlar, tepelik gibi duran bu motiflerin üzerinden başlar. Bulutların üst kısmında bulunan mavi renkli hatayi motiflerinin dal girişi, merkezdeki eksende yer alan dışında, yapılmamıştır. Bu motifler, dalların turuncu iplikle kesişmesinden ortaya çıkan, zemini altın olan kapalı alanda havada durur gibi görünmektedir. Çiçek motiflerinin renklendirilişinde paftalar arası farklılıklar vardır. Falnâme tezhibinin taç kısmında kullanılan çiçek renkleri, kitabe alanında da kullanılmıştır.

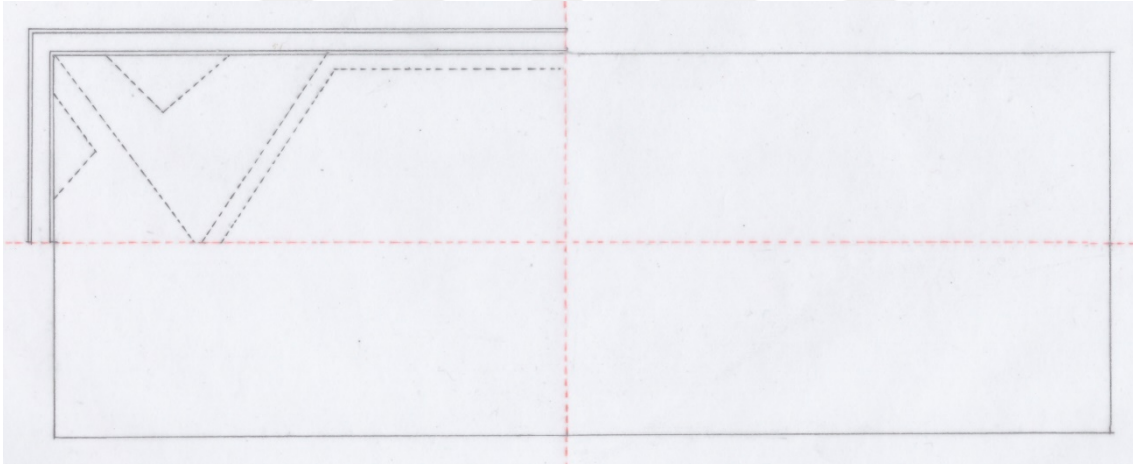
İşçiliği açısından güzel olan bezemenin bazı hatayi motiflerinde ve küf yeşili olan ince arasuyunda boya dökülmeleri mevcuttur.

2.3.21. Plân Şeması Açısından Farklı Olan Sûrebaşlarının Tezyîî Özellikleri

Şûrâ (42.sûre), (v.374b), (4.9x11.2cm), (R.177)
Asr (103.sûre), (v.477a-1), (4.4x11.2cm), (R.178)

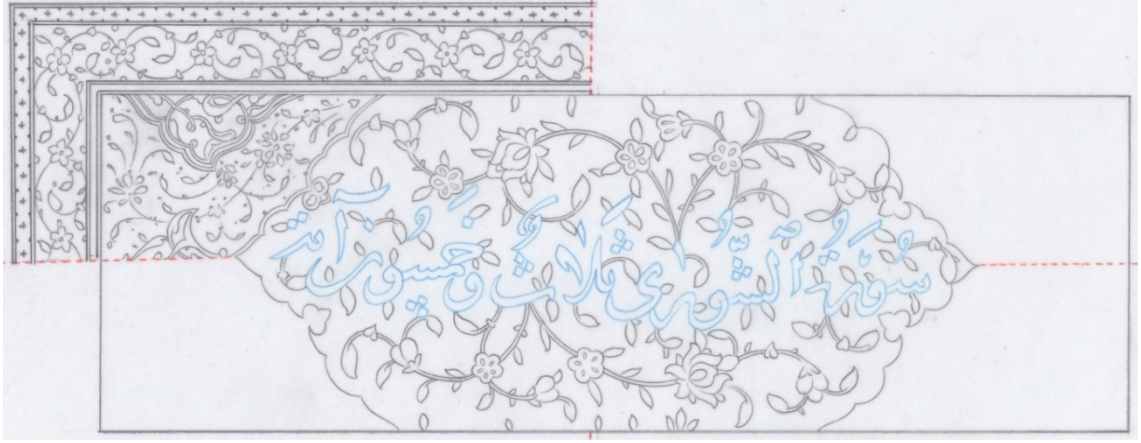
Çizim 254: 21.Grup (v.374b)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi

Çizim 255: 21.Grup (v.477a-1)'deki sûrebaşı bezemesinin plan çizimi

Resim 177: Şûrâ sûresinin başlık bezemesi (v.374b)

Çizim 256: Şûrâ sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.374b)

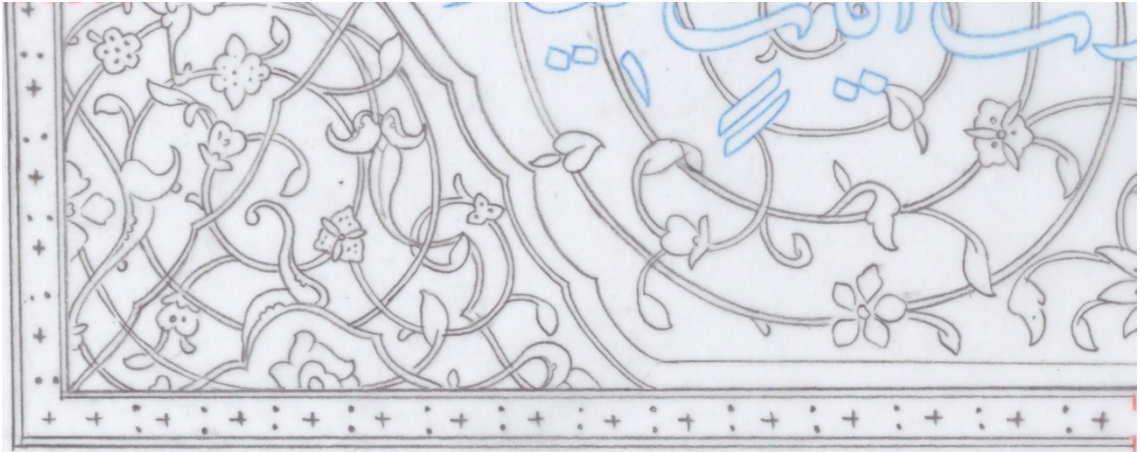
Çizim 257: Şûrâ sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v. 374b)

Resim 178: Asr sûresinin başlık bezemesi (v.477a-1)

Çizim 258: Asr sûresinin başlık bezemesi desen çizimi (v.477a-1)

Çizim 259: Asr sûresinin başlık bezemesinden ¼ detay (v. 477a-1)

Bu gruptaki sûrebaşı bezemeleri, gruplardaki diğer örneklerden planları bakımından farklı oldukları için burada birlikte değerlendirilmiştir. İki başlığın kitabesi de üstübeçle

yazılıp, siyah mürekkeple tahrirlenmiştir. Altın zemin üzerinde klasik teknikle bezenen kitabe alanlarından (v.374b)'de desen birden fazla çıkış noktası olan, serbest dallardan oluşmaktadır. (v.477a)'da ise asimetrik özelliktedir. İki örnekte de uzun kenarlar üzerinde rumili kapalı formlar vardır.

(v.374b)'deki kitabe şemsesini çevreleyen turuncu iplikte, on yedinci gruptakiler gibi birkaç dilim aralıkla içe dönük tepelikler yapılmıştır. Yatay şemsenin uçlarındaki rumili tepeliklerde zemin siyahla, hurde rumiler turuncuyla boyanmıştır. İğne perdahı ile süslenmiş olan kitabe alanında dallar ve yapraklar küf yeşili ile yapıp, yaprakların uçlarına lacivert gölgeler eklenmiştir. Çiçek motifleri ve bazı yaprak motiflerinde ise turuncu, pembe, mavi, sarı, küf yeşili ve beyaz renkler kullanılmıştır. Kitabe çevresinde $\frac{1}{4}$ simetriden alandaki desen, çift tahrir tekniği kullanılarak küf yeşili zemin üzerine koyu yeşil ile işlenmiştir. Bu alanın yatay kenarına bitişik kapalı formdaki rumi motifli desen, $\frac{1}{2}$ simetriden özelliktedir. Gülkurusu zeminde altınla yapılan rumili desende ortabağın içi siyah yapılmıştır. Başlık bezemesi iki ince arasuyu arasına yapılan ara suyu ile çevrilidir. Dıştaki turuncu üzerine “+” ve noktalarla bezenirken, içteki ince arasuyu siyah renklidir. Lacivert zeminli ara suyunda altınla yapılan tek iplik tarzındaki çift tahrir desen, ters simetrik plan düzenindedir. Desen sol üst köşe hariç simetrik şekildedir.

Grubun diğer örneği olan (v.477a)'da kitabe şemsesini sekizinci gruptakiler gibi ince arasuyu çevrelemektedir. Kalın iplik altınla yapıp, siyahla tahrirlenmiştir. Bu tahrir çizgisinin dilimli kısımları iç taraftan noktalarla süslenmiştir. Dıştaki turuncu iplik, şemsenin ucunda birleştikten sonra, başlık bezemesinin köşelerine doğru devam etmiştir. Ortaya çıkan bu alan dikey kenarda yarım bir şemse gibi görünmektedir. Kendi içinde $\frac{1}{2}$ simetriden olan desende kısa kenara yerleştirilen rumi kapalı form, alanın dışında uzun kenar üzerindeki kapalı form ile birbirinin yönüne ters olsa da aynı hatta birleşmektedirler. Dikey kapalı formların zemini küf yeşili, yataydaki kapalı form ise pudra rengidir. Altın zeminli bu alan ile kitabe alanı arasında kalan üçgen kısımların zemini lacivert ile yapılmıştır. Kitabe çevresindeki $\frac{1}{4}$ simetriden alanda, rumili alanlara da girip çıkacak şekilde tek bir helezon yerleştirilmiştir. Dalları altın olan desende çiçek motifleri; sarı, turuncu, beyaz, pudra rengi ve mavi ile işlenmiştir. Kitabe şemsesinde hatayı grubu motifleriyle yapılan asimetrik desende dallar ve bazı yapraklar küf yeşili, çiçek motifleri ise kitabe etrafındakilerle aynı renklerle yapılmıştır. Sûrebaşı

kitabesindeki işçilik, çevresindekinden daha zayıftır. Boyası dökülmüş lacivert renkli ince arasuyu, beyazla “+” ve noktalarla bezenmiştir.

BÖLÜM 3: TİPOLOJİ

3.1. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 512 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerifin Sûrebaşı Bezemelerinin Tipolojik Açıdan Tasnifi

Sûrebaşı bezemelerinin renk, motif, desen ve uygulama tekniği gibi özellikleri göz önünde bulundurularak tablolara başlıklar belirlenmiş ve buna göre bulundukları varak numaraları esas alınarak tablolar hazırlanmıştır. Sûrebaşı bezemeleri değerlendirildiği için hatim duâsı ve falnâmenin başlık bezemelerine tablolarda yer verilmemiştir.

Tablo 1: Kitabe yazısının rengine göre sûrebaşları

Kitabe yazısı üstübeçle yazılanlar	(v.3b), (v.39b), (v.59b), (v.114b), (v.141b), (v.156b), (v.178a), (v.203a), (v.213b), (v.223b), (v.232b), (v.256a), (v.261b), (v.268a), (v.276b), (v.282a), (v.289b), (v.296b), (v.305a), (v.311a), (v.316a), (v.319b), (v.330a), (v.340a), (v.344b), (v.350b), (v.362a), (v.369b), (v.374b), (v.379b), (v.384b), (v.390a), (v.394a), (v.397b), (v.401a), (v.403a), (v.405b), (v.408a), (v.410a), (v.412b), (v.414b), (v.420a), (v.423b), (v.426b), (v.429b), (v.432a), (v.433b), (v.434b), (v.436a), (v.437b), (v.439a), (v.443a), (v.445a), (v.447a), (v.448b), (v. 451b), (v.453a), (v.455a), (v.459a), (v.460b), (v.462a), (v.463a), (v.464b), (v.465b), (v.466b), (v.467b), (v.468a), (v.468b), (v.469b), (v.471a), (v.471b), (v.472b), (v.473a), (v.473b), (v.474a), (v.475a), (v.476a), (v.477a1), (v.477b), (v.478a2), (v.478b-1), (v.478b-2), (v.479b-1), (v.479b-2), (v.480a-2)
Kitabe yazısı zer mürekkeple yazılanlar	(v.81a), (v.97b), (v.134a), (v.167a), (v.188b), (v.193b), (v.198b), (v.238b), (v.246b), (v.321b), (v.335b), (v.355a), (v.387a), (v.417b), (v.441a), (v.450a), (v.456a), (v.457b), (v.463b), (v.470b), (v.472a), (v.474b), (v.475b), (v.476b), (v.477a-2), (v.478a-1), (v.479a), (v.480a-1)

Tablo 2: Kitabe alanının zemin rengine göre sûrebaşları

Lacivert	(v.167a), (v.188b), (v.223b), (v.335b), (v.344b), (v.355a), (v.387a), (v.457b), (v.463b), (v.479a), (v.480a-1)
Altın	(v.3b), (v.39b), (v.59b), (v.114b), (v.178a), (v.203a), (v.213b), (v.232b), (v.256a), (v.261b), (v.268a), (v.282a), (v.289b), (v.296b), (v.305a), (v.311a), (v.316a), (v.319b), (v.330a), (v.340a), (v.350b), (v.362a), (v.369b), (v.374b), (v.379b), (v.384b), (v.390a), (v.394a), (v.397b), (v.401a), (v.403a), (v.405b), (v.408a), (v.410a), (v.412b), (v.414b), (v.420a), (v.423b), (v.426b), (v.429b), (v.432a), (v.433b), (v.434b), (v.436a), (v.437b), (v.439a), (v.443a), (v.445a), (v.447a), (v.448b), (v.451b), (v.453a), (v.455a), (v.459a), (v.460b), (v.462a), (v.463a), (v.464b), (v.465b), (v.466b), (v.467b), (v.468a), (v.468b), (v.469b), (v.471a), (v.471b), (v.472b), (v.473a), (v.473b), (v.474a), (v.475a), (v.476a), (v.477a-1), (v.477b), (v.478a-2), (v.478b-1), (v.478b-2), (v.479b-1), (v.479b-2), (v.480a-2)
Diğer	(v.81a), (v.97b), (v.134a), (v.141b), (v.156b), (v.193b), (v.198b), (v.238b), (v.246b), (v.276b), (v.321b), (v.417b), (v.441a), (v.450a), (v.456a), (v.470b), (v.472a), (v.474b), (v.475b), (v.476b), (v.477a-2), (v.478a-1)

Tablo 3: Kitabe alanını diğer alandan ayıran iplik çeşidine göre sûrebaşları

İplikli	(v.39b), (v.59b), (v.81a), (v.97b), (v.114b), (v.134a), (v.141b), (v.156b), (v.167a), (v.178a), (v.188b), (v.193b), (v.198b), (v.203a), (v.213b), (v.223b), (v.232b), (v.238b), (v.246b), (v.256a), (v.261b), (v.268a), (v.276b), (v.282a), (v.289b), (v.296b), (v.305a), (v.311a), (v.316a), (v.319b), (v.321b), (v.330a), (v.335b), (v.340a), (v.344b), (v.350b), (v.355a), (v.362a), (v.369b), (v.374b), (v.379b), (v.384b), (v.387a), (v.390a), (v.394a), (v.397b), (v.401a), (v.403a), (v.405b), (v.408a), (v.410a), (v.412b), (v.414b), (v.417b), (v.420a), (v.423b), (v.426b), (v.429b), (v.432a), (v.433b), (v.434b), (v.436a), (v.437b), (v.439a), (v.441a), (v.443a), (v.445a), (v.447a), (v.448b), (v.450a), (v.451b), (v.453a), (v.455a), (v.456a), (v.457b), (v.459a), (v.460b), (v.462a),
---------	---

	(v.463a), (v.463b), (v.464b), (v.465b), (v.466b), 467b), 468a), (v.468b), (v.469b), (v.470b), (v.471a), (v.471b), (v.472a), (v.472b), (v.473a), (v.473b), (v.474b), (v.475a), (v.476a), (v.476b), (v.477a-1), (v.477a-2), (v.477b), (v.478a-1), (v.478a-2), (v.478b-2), (v.479a), (v.479b-1), (v.479b-2), (v.480a-1), (v.480a-2)
Rumili	(v.3b), (v.475b)
Bulutlu	(v.474a), (v.478b-1)

Tablo 4: Kitabe alanındaki desenin uygulama tekniğine göre sûrebaşları

Klasik tezhip tekniğiyle uygulananlar	(v.3b), (v.39b), (v.59b), (v.114b), (v.178a), (v.203a), (v.213b), (v.232b), (v.238b), (v.246b), (v.256a), (v.261b), (v.268a), (v.282a), (v.289b), (v.296b), (v.305a), (v.311a), (v.316a), (v.319b), (v.330a), (v.340a), (v.350b), (v.362a), (v.369b), (v.374b), (v.379b), (v.384b), (v.390a), (v.394a), (v.397b), (v.401a), (v.403a), (v.405b), (v.408a), (v.410a), (v.412b), (v.414b), (v.420a), (v.423b), (v.426b), (v.429b), (v.432a), (v.433b), (v.434b), (v.436a), (v.437b), (v.439a), (v.443a), (v.445a), (v.447a), (v.448b), (v.451b), (v.453a), (v.455a), (v.459a), (v.460b), (v.462a), (v.463a), (v.464b), (v.465b), (v.466b), (v.467b), (v.468a), (v.468b), (v.469b), (v.470b), (v.471a), (v.471b), (v.472a), (v.472b), (v.473a), (v.473b), (v.474a), (v.474b), (v.475a), (v.475b), (v.476a), (v.476b), (v.477a-1), (v.477a-2), (v.477b), (v.478a-1), (v.478a-2), (v.478b-1), (v.478b-2), (v.479a), (v.479b-1), (v.479b-2), (v.480a-1), (v.480a-2)
Çift tahrir tekniğiyle uygulananlar	(v.81a), (v.97b), (v.134a), (v.141b), (v.156b), (v.167a), (v.188b), (v.193b), (v.198b), (v.223b), (v.276b), (v.321b), (v.335b), (v.344b), (v.355a), (v.387a), (v.417b), (v.441a), (v.450a), (v.456a), (v.457b), (v.463b)

Tablo 5: Kitabe alanındaki desende kullanılan motiflere göre sûrebaşları

Hatayili	(v.3b), (v.39b), (v.59b), (v.81a), (v.97b), (v.114b), (v.134a), (v.141b), (v.156b), (v.167a), (v.178a), (v.188b), (v.193b), (v.198b), (v.203a), (v.213b), (v.223b), (v.232b), (v.256a), (v.261b), (v.268a), (v.276b), (v.282a), (v.289b), (v.296b), (v.305a), (v.311a), (v.316a), (v.319b), (v.321b), (v.330a), (v.335b), (v.340a), (v.344b), (v.350b), (v.355a), (v.362a), (v.369b), (v.374b), (v.379b), (v.384b), (v.387a), (v.390a), (v.394a), (v.397b), (v.401a), (v.403a), (v.405b), (v.408a), (v.410a), (v.412b), (v.414b), (v.417b), (v.420a), (v.423b), (v.426b), (v.429b), (v.432a), (v.433b), (v.434b), (v.436a), (v.437b), (v.439a), (v.441a), (v.443a), (v.445a), (v.447a), (v.448b), (v.450a), (v.451b), (v.453a), (v.455a), (v.456a), (v.457b), (v.459a), (v.460b), (v.462a), (v.463a), (v.463b), (v.464b), (v.465b), (v.466b), (v.467b), (v.468a), (v.468b), (v.469b), (v.471a), (v.471b), (v.472b), (v.473a), (v.473b), (v.474a), (v.475a), (v.475b), (v.476a), (v.477a-1), (v.477b), (v.478a-2), (v.478b-1), (v.478b-2), (v.479b-1), (v.479b-2), (v.480a-2)
Rumili	(v.238b), (v.246b), (v.470b), (v.472a), (v.474b), (v.476b), (v.477a-2), (v.478a-1), (v.479a), (v.480a-1)

Tablo 6: Şemse etrafındaki ¼ simetrik alanın zemin rengine göre sürebaşları

Lacivert	(v.232b), (v.282a), (v.289b), (v.350b), (v.369b), (v.397b), (v.403a), (v.405b), (v.410a), (v.412b), (v.414b), (v.420a), (v.423b), (v.426b), (v.429b), (v.432a), (v.433b), (v.434b), (v.436a), (v.437b), (v.439a), (v.445a), (v.447a), (v.448b), (v.451b), (v.462a), (v.465b), (v.466b), (v.469b)
Diğer (gülkurusu, açık mavi, küf yeşili, siyah)	(v.114b), (v.374b)
Lacivert + Diğer	(v.39b), (v.59b), (v.141b), (v.178a), (v.203a), (v.213b), (v.238b), (v.256a), (v.261b), (v.268a), (v.276b), (v.296b), (v.305a), (v.311a), (v.316a), (v.319b), (v.321b), (v.330a), (v.340a), (v.362a), (v.384b), (v.390a), (v.394a), (v.408a), (v.443a), (v.455a), (v.459a), (v.460b), (v.463a), (v.467b), (v.468a), (v.468b), (v.476b)
Lacivert + Altın	(v.3b), (v.97b), (v.156b), (v.246b), (v.441a), (v.450a), (v.456a), (v.470b), (v.471a), (v.471b), (v.472a), (v.473b), (v.474b), (v.477a-2), (v.478a), (v.478a-2), (v.479b), (v.480a-2)
Altın + Diğer	(v.167a), (v.188b), (v.193b), (v.198b), (v.335b), (v.344b), (v.387a), (v.457b), (v.463b), (v.479a).
Lacivert + Altın + Diğer	(v.81a), (v.134a), (v.223b), (v.355a), (v.379b), (v.401a), (v.417b), (v.453a), (v.464b), (v.472b), (v.473a), (v.474a), (v.475a), (v.475b), (v.476a), (v.477a), (v.477b), (v.478b), (v.478b-2), (v.479b-2), (v.480a)

Tablo 7: Şemse etrafındaki $\frac{1}{4}$ simetrikli alandaki desenin uygulanma tekniğine göre sûrebaşları

Klasik tezhip tekniğiyle uygulananlar	(v.3b), 97b), (v.156b), (v.188b), (v.223b), (v.335b), (v.344b), (v.417b), (v.441a), (v.450a), (v.456a), (v.463b), (v.470b), (v.471a), (v.471b), (v.472a), (v.472b), (v.473a), (v.473b), (v.474a), (v.474b), (v.475a), (v.475b), (v.476a), (v.476b), (v.477a-1), (v.477a-2), (v.477b), (v.478a-1), (v.478a-2), (v.478b-1), (v.478b-2), (v.479a), (v.479b-1), (v.479b-2), (v.480a-1), (v.480a-2)
Çift tahrir tekniğiyle uygulananlar	(v.232b), (v.282a), (v.289b), (v.350b), (v.369b), (v.397b), (v.405b), (v.412b), (v.414b), (v.420a), (v.423b), (v.426b), (v.429b), (v.432a), (v.433b), (v.434b), (v.436a), (v.437b), (v.439a), (v.445a), (v.447a), (v.448b), (v.451b), (v.462a), (v.464b), (v.465b), (v.466b), (v.469b)
Klasik + Çift tahrir tekniğiyle uygulananlar	(v.39b), (v.59b), (v.81a), (v.114b), (v.134a), (v.141b), (v.167a), (v.178a), (v.193b), (v.198b), (v.203a), (v.213b), (v.238b), (v.246b), (v.256a), (v.261b), (v.268a), (v.276b), (v.296b), (v.305a), (v.311a), (v.316a), (v.319b), (v.321b), (v.330a), (v.340a), (v.355a), (v.362a), (v.374b), (v.379b), (v.384b), (v.387a), (v.390a), (v.394a), (v.401a), (v.403a), (v.408a), (v.410a), (v.443a), (v.455a), (v.457b), (v.459a), (v.460b), (v.463a), (v.467b), (v.468a), (v.468b)

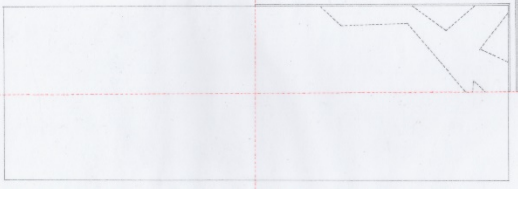
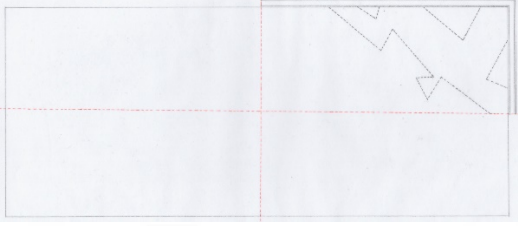
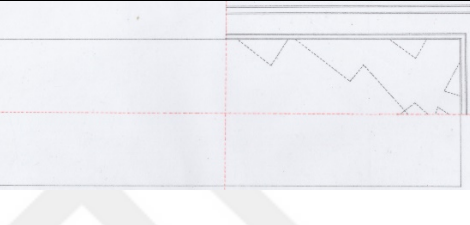
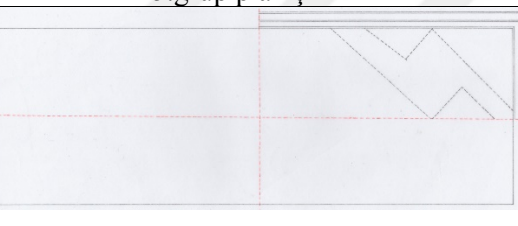
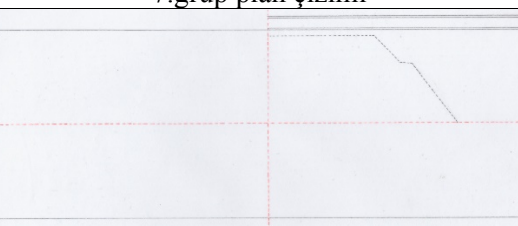
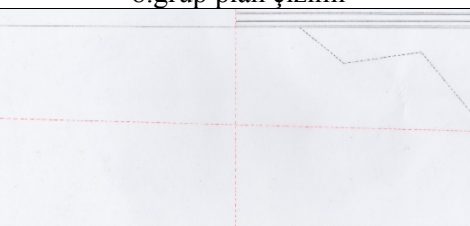
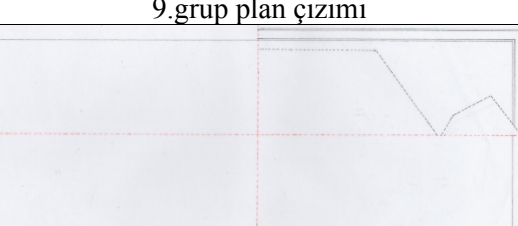
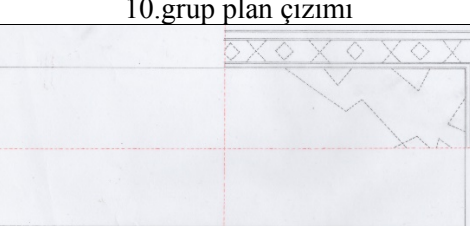
Tablo 8: Şemse etrafındaki $\frac{1}{4}$ simetrikli alandaki desende kullanılan motiflere göre sûrebaşları

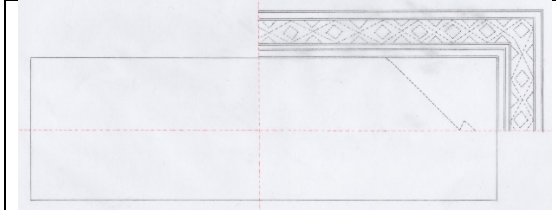
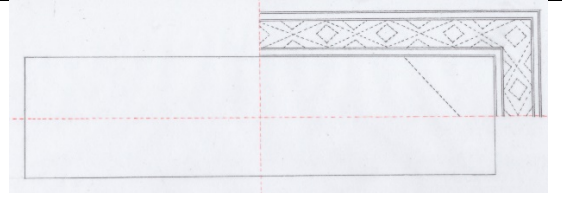
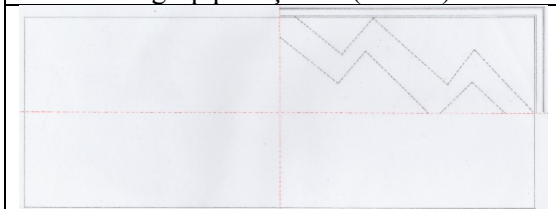
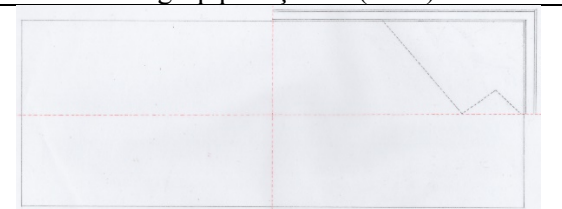
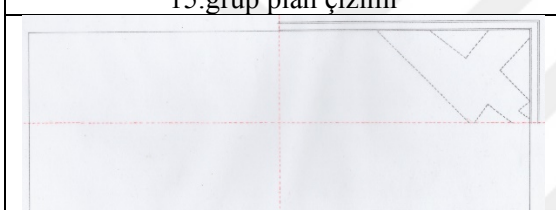
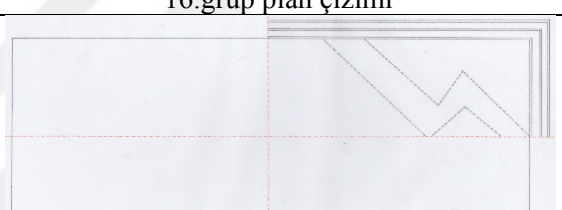
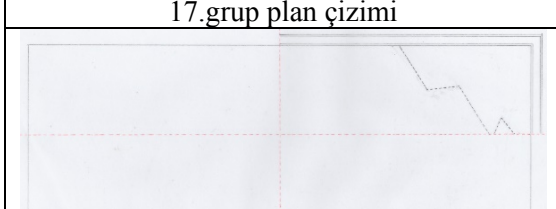
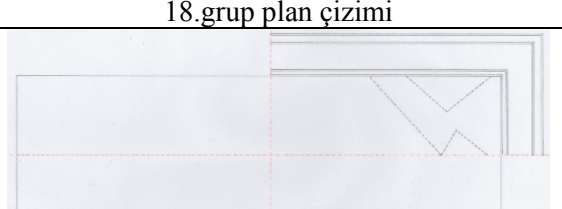
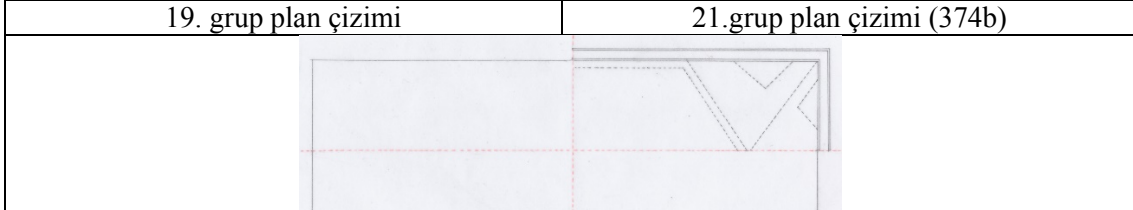
Hatayili	(v.232b), (v.289b), (v.350b), (v.397b), (v.412b), (v.414b), (v.423b), (v.429b), (v.432a), (v.433b), (v.434b), (v.436a), (v.437b), (v.445a), (v.448b), (v.451b), (v.471a), (v.478a-2)
Rumili	(v.439a), (v.475b)
Hatayi + Rumili	(v.3b), (v.39b), (v.59b), (v.81a), (v.97b), (v.114b), (v.134a), (v.141b), (v.156b), (v.167a), (v.178a), (v.188b), (v.193b), (v.198b), (v.203a), (v.213b), (v.223b), (v.238b), (v.246b), (v.256a), (v.261b), (v.268a), (v.276b), (v.282a), (v.296b), (v.305a), (v.311a), (v.316a), (v.319b), (v.321b), (v.330a), (v.335b), (v.340a), (v.344b), (v.355a), (v.362a), (v.374b), (v.379b), (v.384b), (v.387a), (v.390a), (v.394a), (v.401a), (v.403a), (v.405b), (v.408a), (v.410a), (v.417b), (v.420a), (v.426b), (v.441a), (v.443a), (v.447a), (v.450a), (v.453a), (v.455a), (v.456a), (v.457b), (v.459a), (v.460b), (v.462a), (v.463a), (v.463b), (v.464b), (v.465b), (v.466b), (v.467b), (v.468a), (v.468b), (v.469b), (v.470b), (v.471b), (v.472a), (v.473a), (v.473b), (v.474a), (v.474b), (v.475a), (v.476a), (v.477a-1), (v.477a-2), (v.477b), (v.478a-1), (v.478b-1), (v.478b-2), (v.479b-1), (v.479b-2), (v.480a-1), (v.480a-2)
Hatayi + Bulutlu	(v.369b), (v.472b), (v.476b), (v.479a)

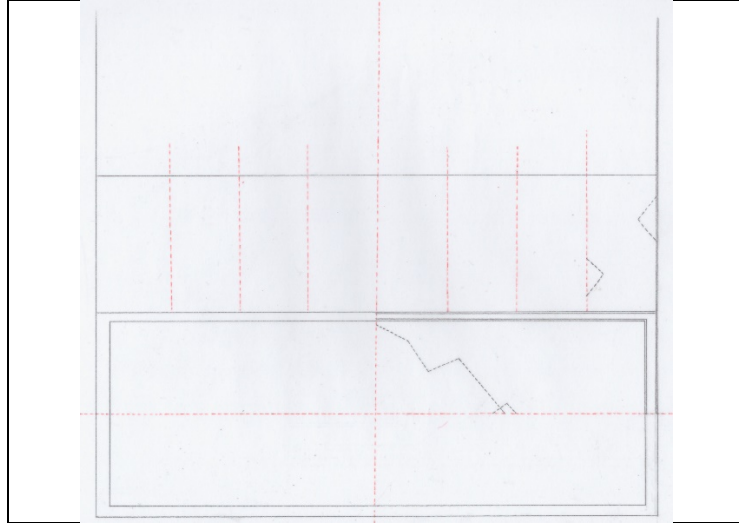
Tablo 9: Tezhipli alanlara göre sûrebaşları

Serlevha düzeninde olanlar	(v.2b), (v.3a), (v.479b-1), (v.479b-2), (v.480a-1), (v.480a-2)
Unvan sayfası düzeninde olanlar	(v.3b), (v.223b)
Klasik düz sayfa düzeninde olanlar	(v.39b), (v.59b), (v.81a), (v.97b), (v.114b), (v.134a), (v.141b), (v.156b), (v.167a), (v.178a), (v.188b), (v.193b), (v.198b), (v.203a), (v.213b), (v.232b), (v.238b), (v.246b), (v.256a), (v.261b), (v.268a), (v.276b), (v.282a), (v.289b), (v.296b), (v.305a), (v.311a), (v.316a), (v.319b), (v.321b), (v.330a), (v.335b), (v.340a), (v.344b), (v.350b), (v.355a), (v.362a), (v.369b), (v.374b), (v.379b), (v.384b), (v.387a), (v.390a), (v.394a), (v.397b), (v.401a), (v.403a), (v.405b), (v.408a), (v.410a), (v.412b), (v.414b), (v.417b), (v.420a), (v.423b), (v.426b), (v.429b), (v.432a), (v.433b), (v.434b), (v.436a), (v.437b), (v.439a), (v.441a), (v.443a), (v.445a), (v.447a), (v.448b), (v.450a), (v.451b), (v.453a), (v.455a), (v.456a), (v.457b), (v.459a), (v.460b), (v.462a), (v.463a), (v.463b), (v.464b), (v.465b), (v.466b), (v.467b), (v.468a), (v.468b), (v.469b), (v.470b), (v.471a), (v.471b), (v.472a), (v.472b), (v.473a), (v.473b), (v.474a), (v.474b), (v.475a), (v.475b), (v.476a), (v.476b), (v.477a-1), (v.477a-2), (v.477b), (v.478a-1), (v.478a-2), (v.478b-1), (v.478b-2), (v.479a)

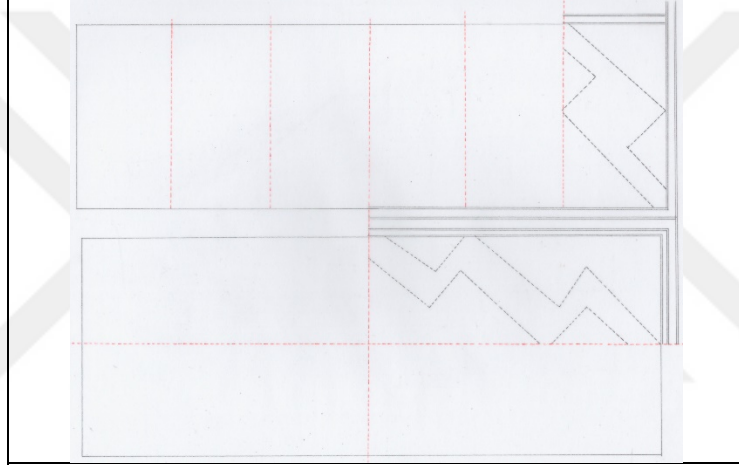
Tablo 10: Başlık bezemelerinin plan çizimleri

	
1.grup plan çizimi	2.grup plan çizimi
	
3.grup plan çizimi	4.grup plan çizimi
	
5.grup plan çizimi	6.grup plan çizimi
	
7.grup plan çizimi	8.grup plan çizimi
	
9.grup plan çizimi	10.grup plan çizimi
	
11.grup plan çizimi	12.grup plan çizimi (v.344b)

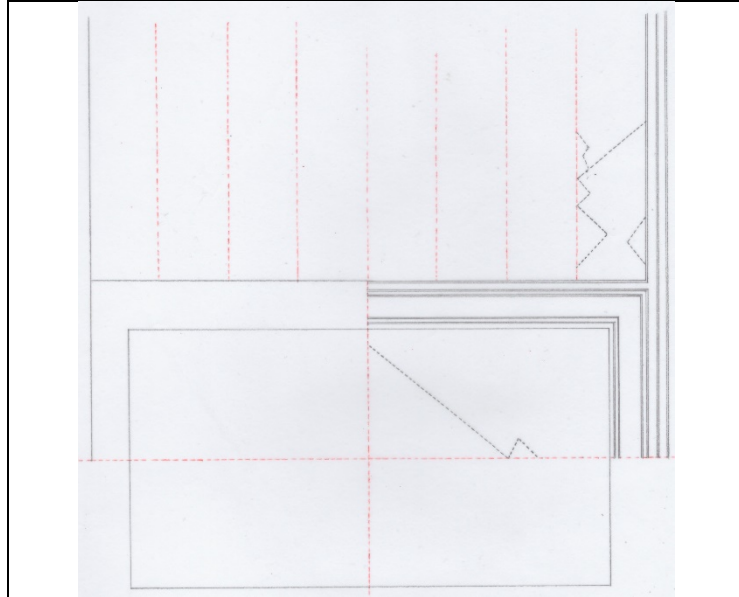
	
12.grup plan çizimi (v.397b)	12.grup plan çizimi (451b)
	
13.grup plan çizimi	14.grup plan çizimi
	
15.grup plan çizimi	16.grup plan çizimi
	
17.grup plan çizimi	18.grup plan çizimi
	
19. grup plan çizimi	21.grup plan çizimi (374b)
	
21.grup plan çizimi (v.477a-1)	

20.grup plan çizimi (v.3b)

20.grup plan çizimi (v.223b)

20.grup plan çizimi (v.482b)

Tablo 11: Beyne's-süturlu sayfalar

Beyne's-süturlu sayfalar	(v.3b), (v.4a), (v.39b), (v.40a), (v.59b), (v.60a), (v.80b), (v.81a), (v.97b), (v.98a), (v.114b), (v.115a), (v.133b), (v.134a), (v.141b), (v.142a), (v.156b), (v.157a), (v.166b), (v.167a), (v.177b), (v.178a), (v.188b), (v.189a), (v.193b), (v.194a), (v.198b), (v.199a), (v.202b), (v.203a), (v.213b), (v.214a), (v.223b), (v.224a), (v.232b), (v.233a), (v.238b), (v.239a), (v.246b), (v.247a), (v.255b), (v.256a), (v.261b), (v.262a), (v.267b), (v.268a), (v.276b), (v.277a), (v.281b), (v.282a), (v.289b), (v.290a), (v.296b), (v.297a), (v.304b), (v.305a), (v.310b), (v.311a), (v.315b), (v.316a), (v.319b), (v.320a), (v.321b), (v.322a), (v.329b), (v.330a), (v.335b), (v.336a), (v.339b), (v.340a), (v.344b), (v.345a), (v.350b), (v.351a), (v.354b), (v.355a), (v.361b), (v.362a), (v.369b), (v.370a), (v.374b), (v.375a), (v.379b), (v.380a), (v.384b), (v.385a), (v.386b), (v.387a), (v.389b), (v.390a), (v.393b), (v.394a), (v.397b), (v.398a), (v.400b), (v.401a), (v.402b), (v.403a), (v.405b), (v.406a), (v.407b), (v.408a), (v.409b), (v.410a), (v.412b), (v.413a), (v.414b), (v.415a), (v.417b), (v.418a), (v.419b), (v.420a), (v.423b), (v.424a), (v.426b), (v.427a), (v.429b), (v.430a), (v.431b), (v.432a), (v.433b), (v.434a), (v.434b), (v.435a), (v.435b), (v.436a), (v.437b), (v.438a), (v.439a), (v.440b), (v.441a), (v.442b), (v.443a), (v.444b), (v.445a), (v.446b), (v.447a), (v.448b), (v.449a), (v.449b), (v.450a), (v.451b), (v.452a), (v.452b), (v.453a), (v.454b), (v.455a), (v.455b), (v.456a), (v.457b), (v.458a), (v.458b), (v.459a), (v.460b), (v.461a), (v.461b), (v.462a), (v.462b), (v.463a), (v.463b), (v.464a), (v.464b), (v.465a), (v.465b), (v.466a), (v.466b), (v.467a), (v.467b), (v.468a), (v.468b), (v.469a), (v.469b), (v.470a), (v.470b), (v.471a), (v.471b), (v.472a), (v.472b), (v.473a), (v.473b), (v.474a), (v.474b), (v.475a), (v.475b), (v.476a), (v.476b), (v.477a), (v.477b), (v.478a), (v.478b), (v.479a), (v.479b), (v.480a), (v.480b), (v.481a), (v.481b), (v.482a), (v.482b), (v.483a), (v.483b), (v.484a), (v.484b), (v.485a)
--------------------------	--

3.2. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 512 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerifin Sûrebaşı Bezemelerinde Kullanılan Motiflerin ve Diğer Bezeme Unsurlarının Tipolojisi

İncelenen Mushaf-ı Şerifin esas konumuz olan sûrebaşı bezemelerinde kullanılan motiflere, çeşitlerine göre ayrı tablolarda yer verilmiştir. Rumi, bulut ve hatayi grubu

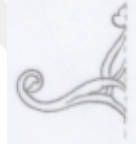
motiflerinin (yaprak, hatayi, penç, goncagül) ardından desenlerde yer alan arasular, tığlar ve durak bezemelerine örnekler gösterilmiştir.

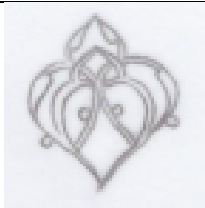
Benzer özellik taşıyan motifler örneğin; yalın rumiler, sarılma rumiler, hurde rumiler veya pençlerin yaprak sayısı gibi özelliklerine göre tabloda yan yana verilmeye gayret edilmiştir.

Motiflerin birden fazla desende tekrar edilmesi durumundan bulunduğu varaklardan herhangi bir tanesi yazılmış ve oradaki çizimi kullanılmıştır.

3.2.1. Rumi Motifleri

Tablo 12: Rumi motifleri

				
(v.203a),(v.223b)	(v.335b) (v.340a)	(v.246b)	(v.81a)	(v.379a)
				
(v.479b)	(v.478b)	(v.477b)	(v.480a)	(v.473a)
				
(v.466b)	(v.480a)	(v.478b)	(v.479b)	(v.478b)
				
(v.479a)	(v.477b)	(v.305a)	(v.467b)	(v.476b)

				
(v.476a)	(v.482b)	(v.3b)	(v.420a)	(v.480a)
				
(v.203a)	(v.462a)	(v.282a)	(v.362a)	(v.282a)
				
(v.282a)	(v.282a)	(v.470b)	(v.362a)	(v.420a)
				
(v.466b)	(v.410a)	(v.464b)	(v.470b)	(v.403a)
				
(v.447a)	(v.479a)	(v.477a)	(v.477a)	(v.447a)
				
(v.477a)	(v.479a)	(v.480a)	(v.479a)	(v.479a)
				
(v.3b)	(v.479b)	(v.479b)	(v.477a)	(v.3b)

				
(v.474b)	(v.481a)	(v.476a)	(v.476a)	(v.478a)
				
(v.474b)	(v.481a)	(v.478a)	(v.482b)	(v.477a)
				
(v.223b)	(v.478a)	(v.246b)	(v.246b)	(v.246b)
				
(v.474b)	(v.478a)	(v.474b)	(v.246b)	(v.474b)
				
(v.470b)	(v.476b)	(v.473a)	(v.474b)	(v.470b)
				
(v.97b)	(v.203a)	(v.394a)	(v.379a)	(v.355a)

				
(v.408a)	(v.223b)	(v.394a)	(v.374b)	(v.81a)
				
(v.141b)	(v.408a)	(v.355a)	(v.401a)	(v.463a)
				
(v.480a)	(v.223b)	(v.379a)	(v.463a)	(v.463b)

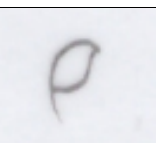
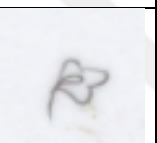
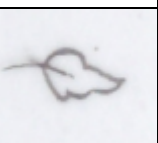
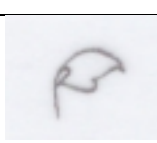
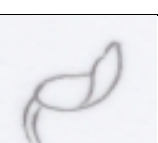
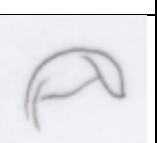
3.2.2. Bulut Motifleri

Tablo 13: Bulut Motifleri

		
(v.472b), (v.476b), (v.479a)	(v.474a), (v.478b-1)	(v.369b)

3.2.3. Hatayi Grubu Motifleri

Tablo 14: Yaprak Motifleri

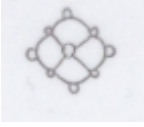
					
(v.97b)	(v.203a)	(v.203a)	(v.374b)	(v.3b)	(v.397b)
					
(v.81a)	(v.478a)	(v.478b)	(v.462a)	(v.462a)	(v.477b)
					
(v.448b)	(v.330a)	(v.390a)	(v.455a)	(v.473a)	(v.443a)
					
(v.282a)	(v.420a)	(v.394a)	(v.462a)	(v.412b)	(v.410a)
					
(v.362a)	(v.481a)	(v.457b)	(v.474a)	(v.447a)	(v.436a)
					
(v.460b)	(v.466b)	(v.401a)	(v.434b)	(v.477a)	(v.462a)
					
(v.410a)	(v.81a)	(v.81a)	(v.379a)	(v.203a)	(v.282a)

Tablo 15: Hatayi Motifleri

					
(v.401a)	(v.282a)	(v.379a)	(v.246b)	(v.478a)	(v.410a)
					
(v.410a)	(v.282a)	(v.417b)	(v.3b)	(v.463a)	(v.479b)
					
(v.479b)	(v.466b)	(v.410a)	(v.457b)	(v.439a)	(v.476b)
					
(v.3b)	(v.463b)	(v.471a)	(v.482b)	(v.379a)	(v.471a)
					
(v.478b)	(v.478b)	(v.477a)	(v.374b)	(v.213b)	(v.468b)
					
(v.482b)	(v.408a)	(v.387a)	(v.141b)	(v.462a)	(v.141b)
					
(v.374b)	(v.417b)	(v.223b)	(v.434b)	(v.276b)	(v.81a)
					
(v.410a)	(v.97b)	(v.397b)	(v.374b)	(v.81a)	(v.335b)

					
(v.450a)	(v.417b)	(v.456a)	(v.447a)	(v.477b)	(v.457b)
					
(v.441a)	(v.474a)	(v.374b)	(v.401a)	(v.476a)	(v.477b)
					
(v.457b)	(v.480a)	(v.379a)	(v.478b)	(v.480a)	(v.410a)
					
(v.471a)	(v.282a)	(v.3b)	(v.417b)	(v.474a)	(v.480a)
					
(v.203a)	(v.462a)	(v.282a)	(v.305a)	(v.401a)	(v.384b)
					
(v.457b)	(v.478b)	(v.471a)	(v.472b)	(v.417b)	(v.448b)
					
(v.81a)	(v.97b)	(v.460b)	(v.408a)	(v.459a)	(v.379a)
					
(v.387a)	(v.387a)	(v.417b)	(v.466b)	(v.473b)	(v.387a)

Tablo 16: Penç Motifleri

					
(v.410a)	(v.466b)	(v.410a)	(v.410a)	(v.462a)	(v.420a)
					
(v.397b)	(v.473a)	(v.408a)	(v.417b)	(v.481a)	(v.453a)
					
(v.420a)	(v.410a)	(v.97b)	(v.355a)	(v.203a)	(v.420a)
					
(v.97b)	(v.453a)	(v.374b)	(v.450a)	(v.390a)	(v.410a)
					
(v.3b)	(v.478b)	(v.3b)	(v.462a)	(v.417b)	(v.355a)
					
(v.462a)	(v.434b)	(v.223b)	(v.417b)	(v.473a)	(v.223b)
					
(v.276b)	(v.282a)	(v.471a)	(v.379a)	(v.97b)	(v.335b)

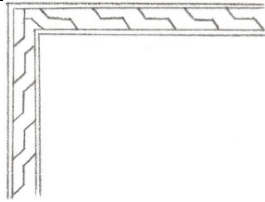
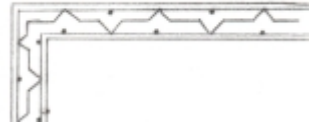
Tablo 17: Goncagül Motifleri

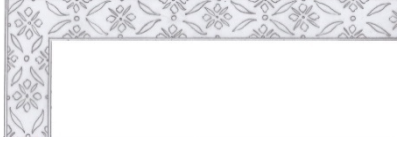
					
(v.417b)	(v.482b)	(v.466b)	(v.379a)	(v.401a)	(v.379a)
					
(v.457b)	(v.276b)	(v.450a)	(v.443a)	(v.282a)	(v.457b)
					
(v.213b)	(v.463a)	(v.213b)	(v.463b)	(v.330a)	(v.473a)
					
(v.460b)	(v.468b)	(v.476a)	(v.448b)	(v.467b)	(v.459a)
					
(v.282a)	(v.362a)	(v.384b)	(v.384b)	(v.457b)	(v.355a)
					
(v.223b)	(v.403a)	(v.362a)	(v.355a)	(v.81a)	(v.203a)
					
(v.463a)	(v.436a)	(v.453a)	(v.447a)	(v.213b)	(v.387a)
					
(v.478b)	(v.457b)	(v.473b)	(v.476a)	(v.282a)	(v.474a)
					
(v.478b)	(v.457b)	(v.473b)	(v.476a)	(v.282a)	(v.474a)

(v.3b)	(v.448b)	(v.203a)	(v.477a)	(v.459a)	(v.412b)
					
(v.474a)	(v.457b)	(v.276b)	(v.457b)	(v.423b)	(v.436a)

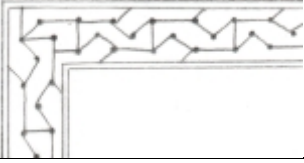
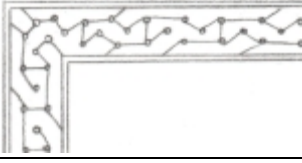
3.2.4. Arasuları

Tablo 18: Arasuları

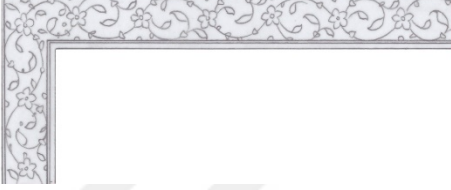
	
(v.3b)	(v.477a-1)
	
(v.223b)	(v.193b)
	
(v.156b)	(v.188b)
	
(v.475b)	(v.311a)
	
(v.39b)	(v.417b)

	
(v.141b)	(v.451b)

Tablo 19: Anahtarlı Zencerek

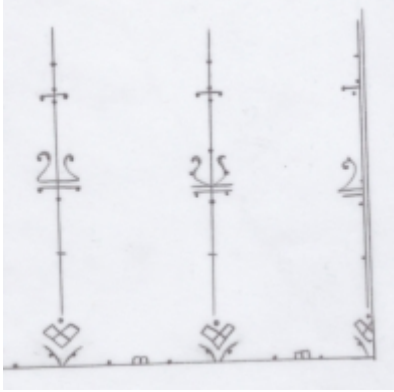
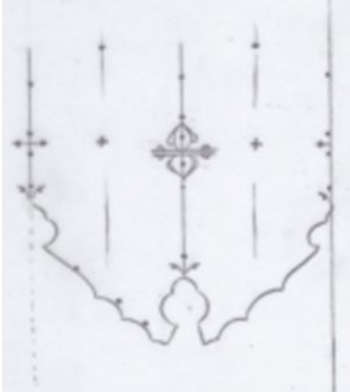
	
(v.276b)	(v.479b)

Tablo 20: Tek İplik

(v.374b)

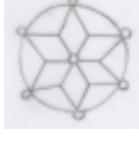
3.2.5. Tığlar

Tablo 21: Tığlar

		
(v.3b)	(v.223b)	(v.482b)

3.2.6. Durak Bezemeleri

Tablo 22: Durak Bezemeleri

				
(v.434b)	(v.403a)	(v.198b)	(v.473b)	(v.213b)

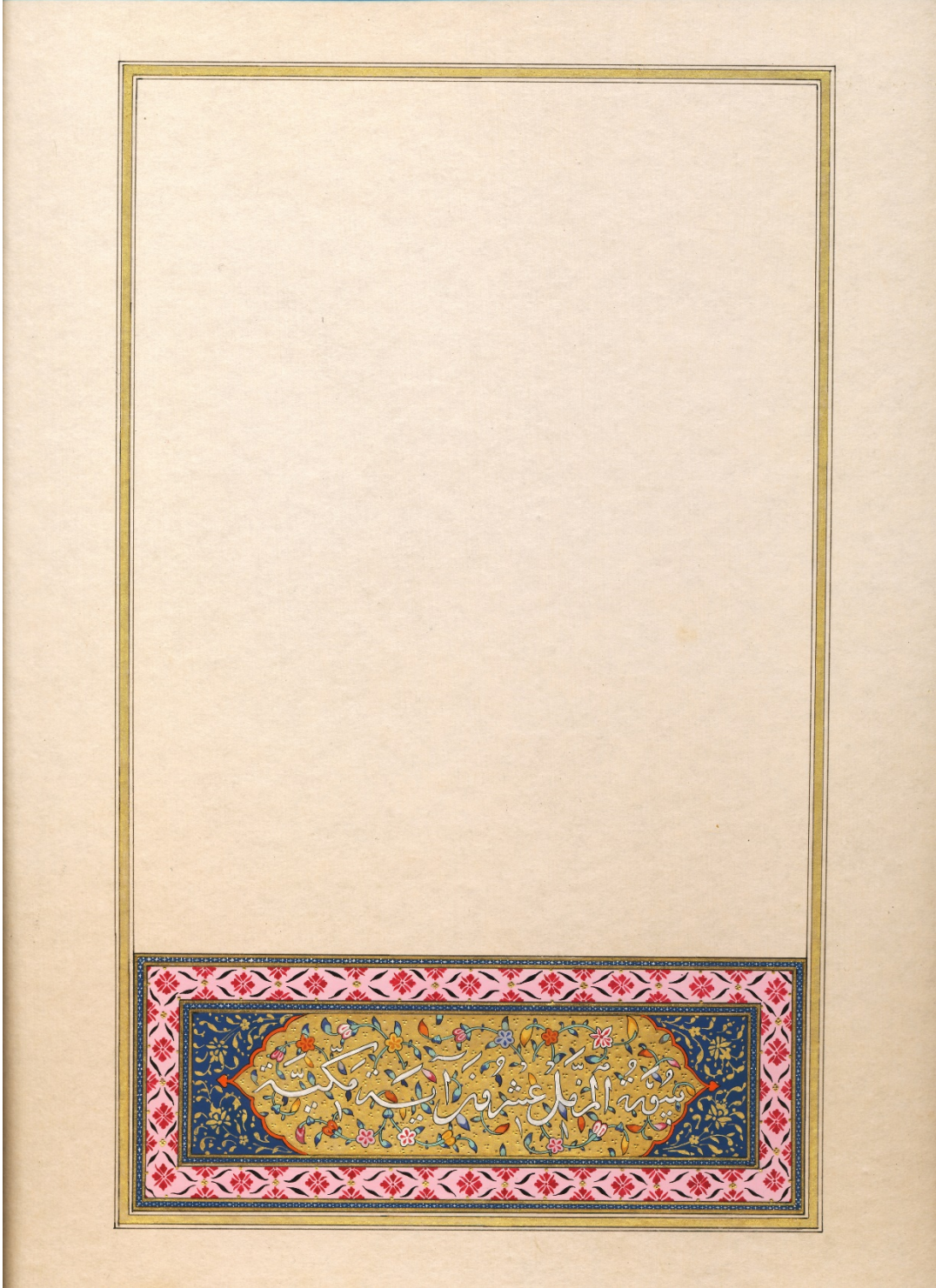
BÖLÜM 4: UYGULAMA ÇALIŞMALARI

Bu bölümde tez konusuyla ilişkili olarak yapılan uygulama çalışmalarına yer verilmiştir. Birisi reproduksiyon, ikisi serbest tasarım olmak üzere üç adet eser üretilmiştir. Reproduksiyon çalışmasında incelenen Mushaf-ı Şeriften (v.451b) Müzzemmil Sûresinin başlık bezemesi %140 oranında büyütülerek uygulanmıştır.

İkinci çalışmada Mushaf-ı Şeriflerin zengin bezemeli sayfalarından olan zahriye sayfası tasarımı yapılmıştır. 1/12 simetrik planlı daire zahriye tezhibi klasik tezhip ve çift tahrir tekniğiyle bezenmiştir.

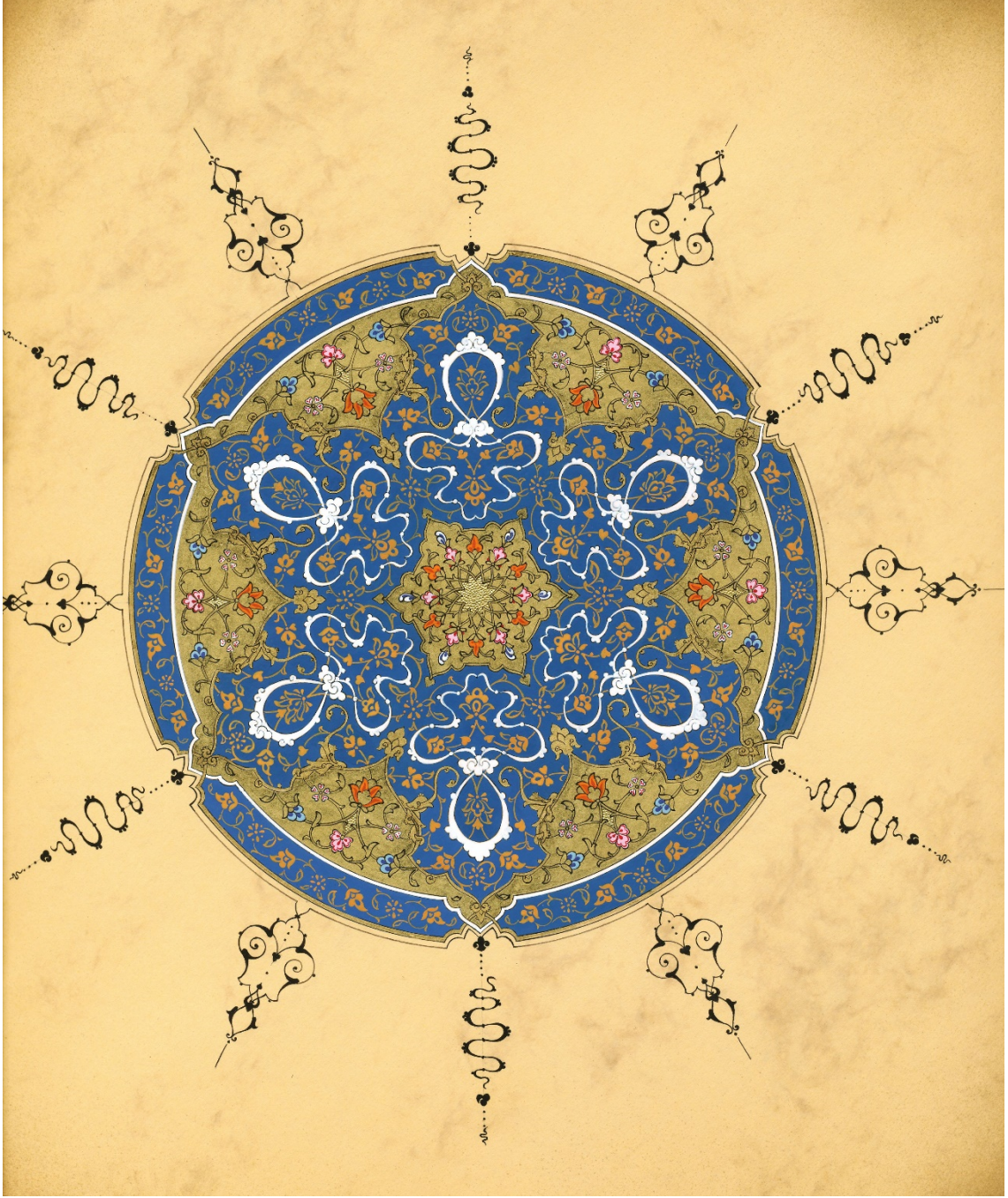
Üçüncü eser unvan sayfası düzeninde tasarlanmıştır. İktil formda tasarlanan ve klasik tezhip tekniğiyle uygulanan başlık bezemesinin altında – yazı alanında- gül motifi işlenmiştir. Tarama tekniğiyle uygulanan gül motifinde İsm-i Nebi (sav), yapraklarında ise Aşere-i Mübeşşere (cennetle müjdelenen on sahabe) isimleri yazılıdır.

4.1. Eser-1 (Reprodüksiyon)

Resim 179: Müzzemmil Sûresi (v.451b) (Bkz.s.180) %140 oranında büyütülmüştür

4.2. Eser-2 (Zahriye)

Resim 180: Zahriye Çap 23.5cm

[illegible]

262

SONUÇ

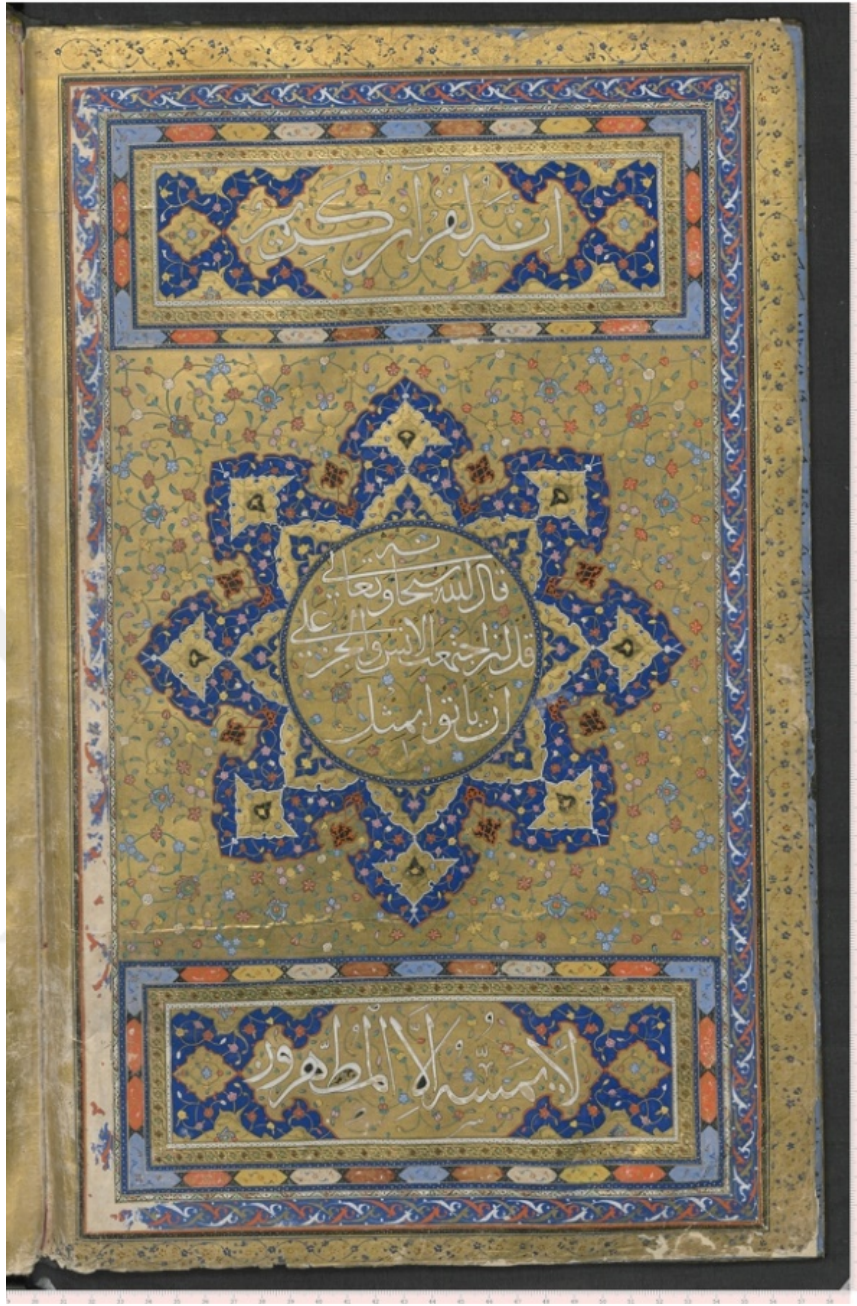
Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan tarafından Şehzâde Mehmed'in annesi Hürrem Sultan'ın türbesine vakfedilmiş olan TİEM 512 envanter numaralı Mushaf-ı Şerif'in envanter kayıtlarında Süleymaniye Türbesi'nden 5 Ocak 1914'te Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne getirildiği yazılıdır. H.956/957-M.1549-51 istinsah tarihli eserin, bezeme özelliklerinden Şiraz üslûbunda yapılmış bir Mushaf olduğu anlaşılmaktadır.

Bezemenin yazıya göre daha ön planda olduğu Şiraz yazmaları, işçilik ve kullanılan malzeme açısından oldukça kalitelidir. İncelenen eserlerdeki altının parlaklığı, kullanılan boyaların canlı olması kullanılan malzemelerin kalitelisine dair bir işaret olarak değerlendirilebilir. Araştırmaya konu olan 512 nolu Mushaf-ı Şerifte kurt yenikleri gibi yıpranma emareleri olsa da kullanılan boyalar ve altın yüzeyler geçen yüzyıllara rağmen iyi durumdadır. Döneminde yapılan diğer birçok Safevi Mushafı gibi müzehhep alanları açısından zengin bir eserdir.

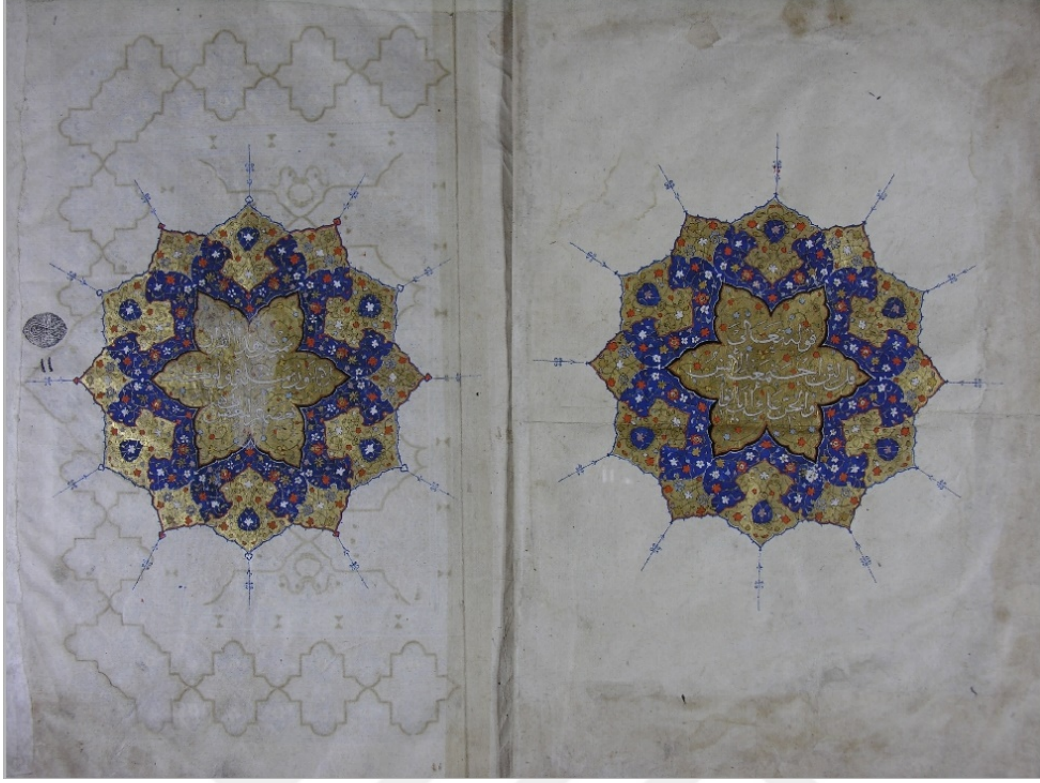
Eser sayfa düzeni açısından ele alındığında üç adet karşılıklı çift sayfa (zahriye, serlevha, serlevha düzenindeki son sayfa) bezemesi vardır. Üç sayfası unvan sayfası (v.3b, v.223b, v.482b) şeklinde tertiplenmiştir. Mushaf-ı Şerif'in, bitiminde yer alan falnâme tezhibi bu eserin Safevi Mushafı olma özelliğini kuvvetlendirmektedir.

Falnâme metninin bir kısmı (v.482b, v.483a, v.483b v.484a, v.484b) iki sütun halinde düzenlenmiştir. Falnâmenin son sayfasında (v.485a)'da yazının satırları her iki taraftan eşit olacak şekilde daraltılarak yazılmış ve oluşan üçgen alanlara muska koltuk bezemesi yapılmıştır. Bu sayfanın üst ve alt olmak üzere iki yarısı da aynı düzende olup dört adet muska koltuk bezemesi içermektedir.

Mushaf-ı şeriflerin zahriye sayfalarında; Kur'an-ı Kerim'in benzersiz ve tek oluşunu, insanlık için mesajlarının önemini ele alan âyetlerin seçildiği görülmektedir. İncelenen eserde (v.1b)'deki âyete kütüphanelerdeki bazı Mushaflarda da örneğin; SK. Sultan Ahmed I-Env.No:11(H.968/M.1560), SK. Laleli Env.No:16(H.990/M.1582), SK. İsmihan Sultan Env.No.3, TİEM-Env.No:200, TİEM-Env.No:379(H.1000/M.1591-1592), TİEM-Env.No:503, TİEM-Env.No:504 (Bkz.Resim:12,182,183) rastlanmıştır. İncelenen bu zahriye sayfalarının bir ortak özelliği de madalyon şemse formunda olmalarıdır.

Resim 182: Zahriye Tezhibi, TIEM-379

Resim 183: Zahriye Tezhibi, SK Sultan Ahmed I-Env.No: 11

Genellikle serlevha bezemelerinin çoğunda sağ tarafta Fatiha Sûresi, sol tarafta Bakara Sûresinin ilk beş âyetinin yazıldığı görülür. Tez konusu ile ilgili incelemeler sırasında Şiraz üslûbuyla tezhiplenmiş 16.yüzyıl Mushaflarının birçoğunda Fatiha Sûresi'nin ikiye bölünerek yazıldığı ve bezendiği dikkati çekmektedir (Ak, 2018, s.318). Bu şekilde hazırlanan Mushaflarda serlevhanın ardından gelen sayfada Bakara Sûresi ünvan sayfası düzeninde yapılmıştır. Bu özellik daha ziyade Safevi Mushaflarında görülmektedir. Serlevhalarda yazı alanı genellikle -incelenen eserde olduğu gibi- kare ya da dikdörtgen gibi geometrik formda değil, farklı formlara sahip paftalarla sınırlandırılmıştır (Bkz.Resim:39). Yazı bezemenin bir unsuru gibi kalmakta ve desen içinde zor seçilmektedir.

Mushaflarda nadiren de olsa son kısımda da bu şekilde karşılıklı bezenmiş sayfalar yapılmıştır. Bazı örneklerde Felak ve Nas Sûrelerinin karşılıklı olarak yazılıp serlevha düzeninde yoğun bir bezemeye sahip olduğu görülür (Bkz.Resim:14). İncelenen bazı Mushaflarda karşılıklı bezemeye sahip bu sayfaların bir tarafında Kur'an'ın son âyetlerine diğer tarafında hattatın ketebesine yer verildiği görülmektedir (Bkz.Resim:32).

Prof. Uğur Derman Hoca bu şekilde yazmanın bitiminde yer alan karşılıklı sayfalar için “Doksandokuz İstanbul Mushafı” adlı eserinde “*hâtîme zahriyesi*” ve “...*hâtîmesi de serlevha gibi...*” ifadelerini kullanmıştır. Hâtîme zahriyesi olarak bahsedilen eser TSMK-A5(v.372a) şemse formunda olup ketebe kaydı burada yazılıdır (Bkz.Resim:184). Hâtîmesi serlevha gibi diye bahsedilen Ahmed Karahisârî’nin Mushaf’ında TSMK-H.5(v.302b-303a) ise son âyetler eserin genel sayfa düzeninde devam edip, hâşiye bezemesi yapılmıştır (Bkz.Resim:185).

Araştırmada ele alınan Mushaf-ı Şerifte de Karahisârî Mushafı’ndaki gibi bir bezeme görülmektedir. Mushafın genelindeki sayfa düzeni devam ettirilip, denk gelen sûrelerin metin ve sûrebaşı bezemelerinin etrafına hâşiye bezemesi yapılmıştır. Son sûrenin başlık bezemesi serlevha düzenindeki alanda, yazı kısmı arka sayfasındadır (Bkz.Resim:51).

Resim 184: TSMK-A5(v.372a)

Kaynak: Derman, 2010, s.23

Resim 185: TSMK H.S.5 (v.302b-v.303a) (Karahisari Mushafı Tıpkıbasım)

Cetvelleri beyazla yapılan altın ince arasuyu ve sırasıyla küf yeşili, kırmızı, lacivert kuzu çizgileriyle çevrelenen yazı alanları Mushafın tamamında zerfşanlıdır. Sûrebaşı bezemesi bulunan varaklar ile karşısındaki varaklarda beyne's-sütur bezemeleri vardır. Unvan sayfası ile hatim duâsı sayfalarında lacivert zemin üzerine altınla çift tahrir tekniğiyle bezenirken, diğer beyne's-sütur bezemeleri altın zeminde klasik teknikle ve iğne perdahlı olarak işlenmiştir. Mevcut görsellere dayanarak Mushaf'ta iki yüz üç adet beyne's-süturlu varak bulunduğunu söylemek mümkündür.

Mushaf gülleri açısından bakıldığında hamse ve aşere gülleri müzehheptir. Mushaf güllerinin işaret ettiği diğer unsurlar (hizip, cüz, secde gibi) hâşiyede zerendud yazıyla belirtilmiştir. TIEM'e yapılan ziyarette alınan görseller, asıl konumuz olan sûrebaşı bezemelerinin bulunduğu varakları ve bezemesi yoğun olan varakları (zahriye, serlevha, serlevha sayfa düzenindeki son sûreler, hatim duâsı ve falnâme sayfalarını) içermektedir. Diğer sayfalara ait görseller bulunmamaktadır (Not:Kurum tarafından her ziyaret için verilen görsel adedinde sınırlama uygulaması vardır.) Bu durumdan ötürü Mushaf

güllerinin ve duraklarının görülemeyen diğer sayfalarda da aynı düzende olduğu düşünülmekle birlikte kesin bir bilgi değildir.

Durak bezemeleri de mevcut olan bütün görsellerden tek tek incelenerek tespit edilmiştir. Mushaf-ı Şerif'in durakları bazen satır hizasında bazen satır üstünde kalacak şekildedir. Yazmanın durakları şeşhâne durak olup, başlık alanı içine denk gelenlerde farklı çeşitlere de yer verilmiştir. Bunlardan altı adedi geçme durak, iki adedi helezoni duraktır. Şeşhâne durağın yıldız formundaki çeşidi iki adet sûrebaşı kitabesinde, ketebe sayfasındaki duâ metninde ve Kur'an metninde sadece Felâk sûresinde görülmüştür. Fatiha sûresinde (serlevhada) de sıvama altın durak yapılmıştır.

Eserin birbirinden farklı sûrebaşı bezemelerinde desen, motif, uygulama tekniği ya da renklendirmedeki çeşitlilik, tasarım zenginliğini ortaya koymaktadır. İncelenen 512 envanter nolu eserde serlevhasındaki hariç 115 adet başlık bezemesi tespit edilmiş olup, bunların bir adedi hatim duâsına, bir adedi falnâme, 113 adedi ise sûrelere aittir. Formları farklılık arz etse de kitabe alanları tüm başlık bezemelerinde şemse şeklindedir. Kitabe alanlarında uygulanan desenler, motifleri açısından çeşitlilik göstermekle birlikte hepsi serbest özellikte tasarlanmıştır.

Kitabe şemselerinin çevresinde yapılan desenler ise tamamında ¼ simetrik planlıdır. Fakat buradaki desenler bazı örneklerde ¼ simetrik iken (Bkz.resim: 109), bazı örneklerde serbest özellikte (Bkz. Resim:119) tasarlanmıştır.

Sûrebaşı bezemeleri plan özellikleri esas alınarak gruplandırılmıştır. Unvan sayfaları bezeme özellikleri farklı olduğu için birlikte ele alınmıştır. Diğer bir grup ise sûrebaşını çevreleyen arapervazdaki bezeme özelliğine göre oluşturulmuştur.

Plan özellikleri bakımından herhangi bir gruba dahil olmayan iki adet sûrebaşı bezemesi aynı grupta değerlendirilmiştir. Bu durumda, plan özelliğine göre on sekiz, hususi durumlarına göre üç olmak üzere yirmi bir grup ortaya çıkmıştır.

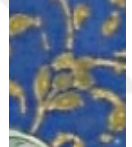
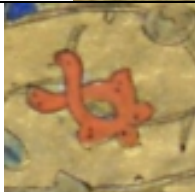
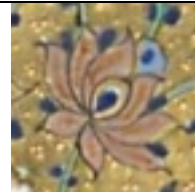
Çoğunluğu iki satır ölçüsünde olan sûrebaşı bezemelerinin desen çizimleri elle yapıp, taranmış görselleri kullanılmıştır. Çizimlerde aslına sâdık kalındığı için motiflerde biçimsel açıdan dağınık görünüm söz konusudur.

Mushaf-ı Şerif'te biri klasik tezhip tekniği, diğeri çift tahrir tekniği olmak üzere iki çeşit uygulama tekniği görülmektedir. Örneğin (v.478a-2) klasik teknikle (Bkz.s.116), (v.81a)

ise çift tahrir tekniğiyle (Bkz.s.66) bezenmiştir. Desenlerin ölçü ve oranlarında farklılıklar vardır.

Eserde kullanılan aynı motif de görülen biçim farklılıkları, eserin bir sanatkâr tarafından değil de kolektif bir çalışmayla üretildiği izlenimini vermektedir. Aşağıdaki görselde aynı motifin farklı işçiliklerle yapıldığını kıyaslamak için, motifler yan yana gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Tablo 23: Kıyaslamalı Motif Değerlendirmeleri

İncelenen 512 envanter nolu Mushaf- Şerif'in tipolojik açıdan değerlendirilen sûrebaşı bezemeleri;

- Kitabe yazısının rengine göre
- Kitabe alanının zemin rengine göre
- Kitabe alanını diğer alandan ayıran iplik çeşidine göre
- Kitabe alanındaki desenin uygulama tekniğine göre
- Kitabe alanındaki desende kullanılan motiflere göre
- Şemse etrafındaki $\frac{1}{4}$ simetrik alanın zemin rengine göre
- Şemse etrafındaki $\frac{1}{4}$ simetrik alandaki desenin uygulanma tekniğine göre
- Şemse etrafındaki $\frac{1}{4}$ simetrik alandaki desende kullanılan motiflere göre değerlendirilmiş ve varak numaraları ile tablolar halinde üçüncü bölümde sunulmuştur.

Bu değerlendirmeye göre Mushaf- Şerif'in sûrebaşı bezemelerinde kitabe şemsesi çoğunlukla dandanlı iplik ile oluşturulduğu tespit edilmiştir. İki adet kitabe şemsesi

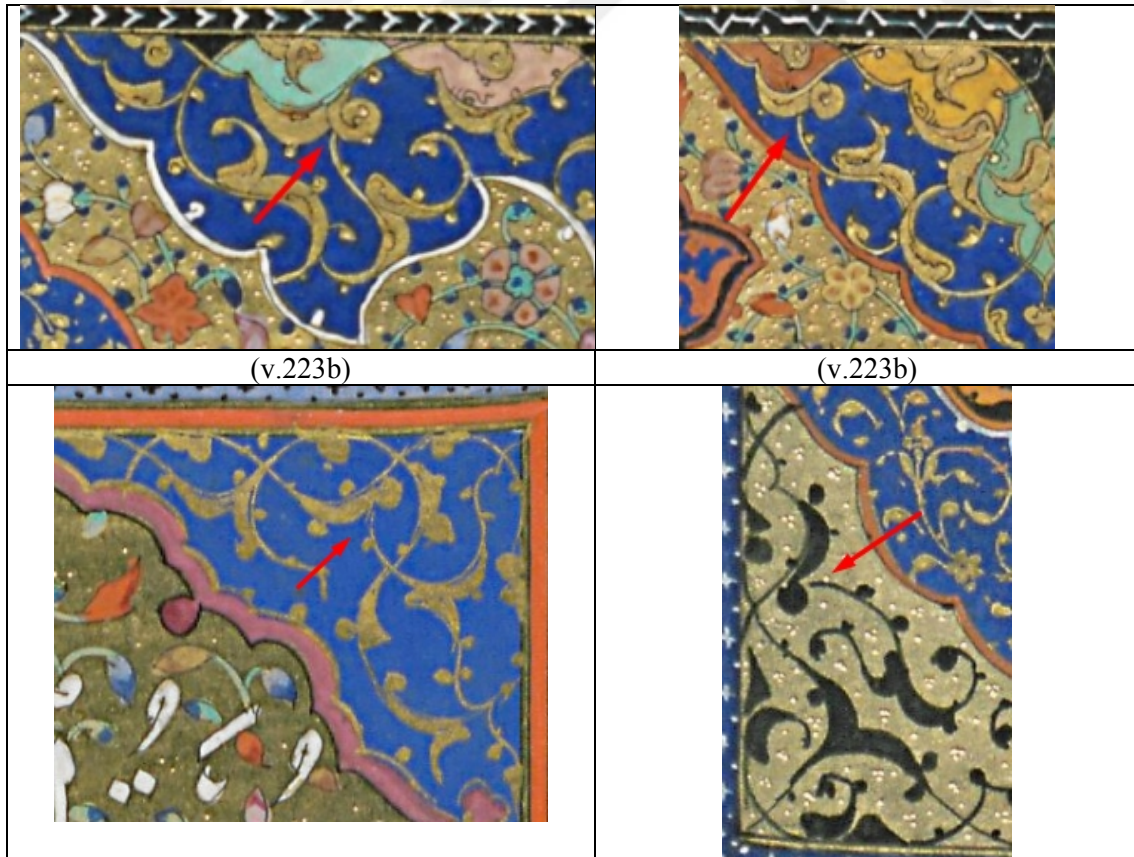
rumili, iki adedi bulutlu, diğerleri formları farklı olsa da dendanlı iplikle şekillendirilmiştir.

Kitabe alanlarındaki desenler; on adedinde rumi motiflerinden, yüz beş adedinde hatayi grubu motiflerinden olacak şekilde tasarlanmıştır. Bunlardan yirmi iki adedi çift tahrir, doksan üç adedi klasik teknikle uygulanmıştır.

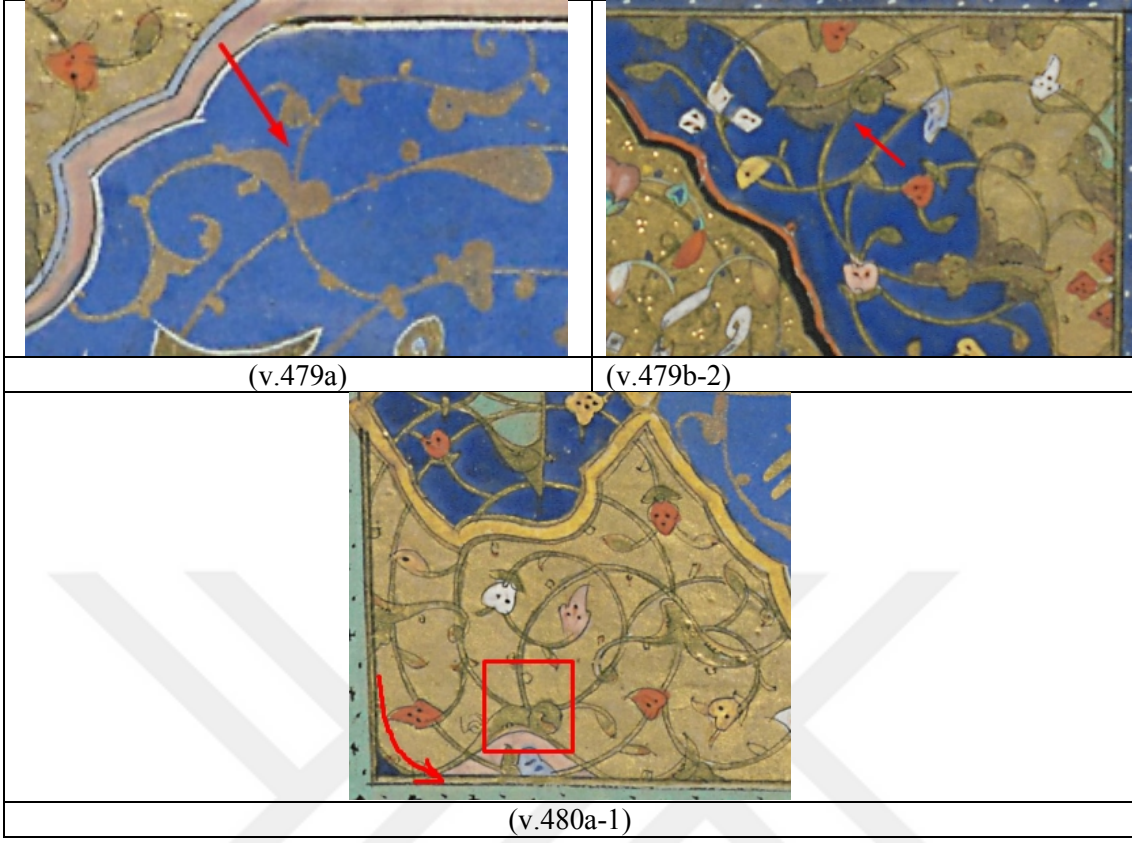
Kitabe şemsesinin çevresinde kalan $\frac{1}{4}$ simetrlili alanlarda ise otuz dokuz adedi klasik teknik, yirmi sekiz adedi çift tahrir tekniği, kırk yedi adedi ise hem klasik hem çift tahrir tezhip tekniği bir arada kullanılarak yapılmıştır. Bu alandaki desenlere motifleri açısından bakıldığında; iki adedi rumi, on sekiz adedi hatayi, doksan bir adedi hatayi ve rumi birlikte, dört adedi de hatayi ve bulut motifleriyle birlikte oluşturulmuştur.

Rumi motifleriyle hazırlanmış olan desenlerde motifin farklı bir şekilde yerleştirilişi dikkati çekmektedir. İlk görülen örnekte (v.223b)'de (Bkz.Resim:175, s.220) müzehhibin dikkatinden kaçan bir durum olduğunu düşündürse de eserin farklı desenlerinde de rastlanmasıyla dönemin bir uygulaması olduğu fikri ileri sürülebilir.

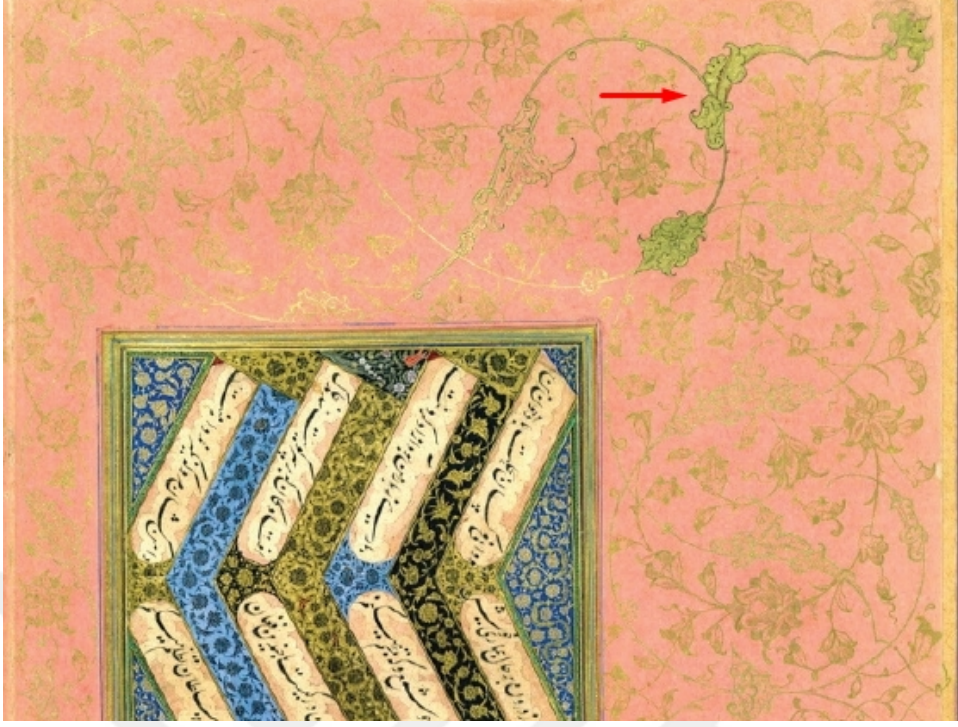
Tablo 24: Rumi motifinin helezona yerleştirilme örnekleri

(v.439a) 	(v.464b)
(v.470b) 	(v.472a)
(v.474b) 	(v.474b)
(v.475b) 	(v.476a)
(v.477b)	(v.478a)

Aynı zamanda benzer bir uygulamanın araştırmada ele alınan 1550-1551 tarihli 512 envanter numaralı Mushafla yakın tarihli olan Şah Mahmud Nişâburî Murakkar'nda (1557-1560) da görülmesi bu düşüncüyü desteklemektedir (Bkz.Resim:186-187).

Resim 186: İÜNEK-FY.1426 (v.24b)

Kaynak: Aracı, 2019, s.163

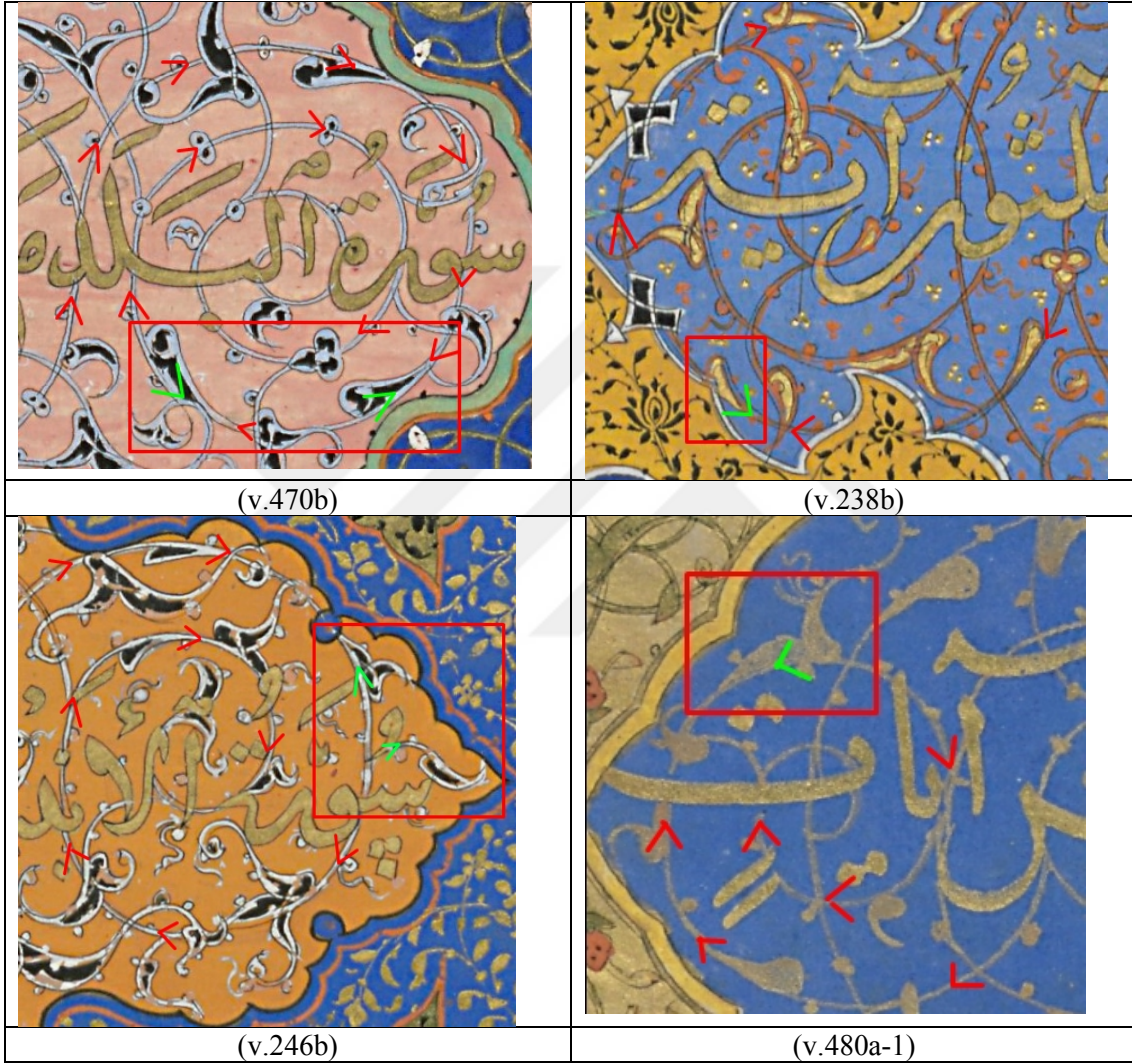

Resim 187: İÜNEK-FY.1426 (v.22b)

Kaynak: Mahir, 2011, s.214

Rumi motiflerinden oluşan sûrebaşı desenlerinde motifin, desenin gidiş istikametine ters olarak yerleştirildiği görülmektedir. Bu durum dört farklı başlık bezemesinde mevcuttur. Görsellerdeki kırmızı oklar helezonun yönüne, yeşil oklar yönü ters duran rumilere işaret etmektedir (Bkz.Tablo:23)

Tablo 25: Yönü Ters Olan Rumiler

Mushaf-ı Şerifin bezemelerinde rumi motifinin yalın, hurdelenmiş, sarılma rumi gibi çeşitli şekillerde kullanıldığı görülmektedir. Hurdelenmiş rumilerle hazırlanmış başlık bezemelerinde (v.246b-v.472a) rumi motifinin klasikten farklı olarak çizildiği iki örneğe rastlanmıştır (Bkz.Resim:188-189).

Resim 188: (v.246b)

Resim 189: (v.472a)

Mushaf-ı Şerif, motifleri açısından ele alındığında desenlerde en fazla hatayi grubu motiflerinin, daha sonra rumi motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. Bulut motiflerine ise daha az yer verilmiştir.

Tipoloji kısmında da görüldüğü gibi yalın yaprak motifleri yanında dilimli yaprak motifleri de kullanılmıştır. Genel olarak iki noktada kıvrılmış gibi gösterilen örnekler vardır.

Hatayi ve goncagül motifleri kullanılan alanın küçük olması sebebiyle pek farklılık göstermemekte, birbirine benzer şekillerde yapılmıştır. Bununla birlikte örneğin (v.465b)'deki gibi (çizim174) meşimesi ve taç yaprakları belirgin olan hatayi motifleri desen arasında yer almaktadır. Goncagüller çoğunlukla üç dilimli yön gösteren motifler şeklindedir.

Penç motifi olarak tek yapraklı ki çoğu desenin çıkış noktası ve dal üzerinde boşluk dolduracak şekilde kullanılmıştır (Bkz. Çizim:199,227). Bunun yanında üç, dört, beş yapraklı ve katmerli olarak da çizilmiştir.

Sûrebaşı bezemelerinden (v477b)'de kitabe şemsesinin çevresindeki $\frac{1}{4}$ simettrili alanda altın zeminli köşebentleri vardır (Bkz.Resim:156). Fakat bu kapalı alanı oluşturan sınırın bir kısmı desendeki dal, motif, iplik gibi unsurlarla yapılırken, bir kısmı hatayi dalları ve rumi helezonları arasında, onları birbirine bağlamak için ilave çizgilerle yapılmıştır (Bkz.Resim 190).

Resim 190: (v.477b) (Bkz.s.191)

İncelenen eserin cildi kütüphane envanter kaydında “meşin üstüne kamilen kabartma çiçek ve yaldızlı olup, şemse ve köşelikleri mavi üstüne yaldızla oyma tezyinatlıdır” diye tarif edilmektedir. Müşebbek (Katı) ciltler narin ve ince bir teknik olduğu için daha ziyade ciltlerin dış kısmında uygulanırken bu eserde kabin hem iç hem dış kısmında kullanılmıştır. Teze konu olan 512 envanter numaralı Mushaf-ı Şerif’in cild bezemesine -bazı ufak farklılıklarıyla birlikte- başka Mushaflarda da rastlanmıştır. Bu Mushaflardan 512 numaralı eserle (Bkz.Resim:193) aynı kütüphanede bulunan 379 envanter numaralı Mushaf-ı şerifin cildinin iç kısmındaki bezme oldukça benzer özelliktedir (Bkz.Resim:191) Kitabeli pervazları benzerlik gösterirken, ortasındaki şemseli alan hemen hemen aynı bezemeye sahiptir (Bkz.Resim: 192-193). Bu Mushaf-ı Şerif H.1000/M.1591-1592 tarihli olup, Hattatı İbn Kâsım Dâî Abdülvehhâb eş-Şirazî, müzehhibi Muhammed b. Tâceddin Haydar imzalıdır. İncelenen eserin Şirazlı ustaların elinden çıkan bu eserle benzerliği Şiraz üslubunda olduğunu desteklemektedir.

Resim 191: TİEM 379 Mushaf-ı Şerif kabının içi

Resim 192: TİEM 379 Mushaf-ı Şerif kabından detay

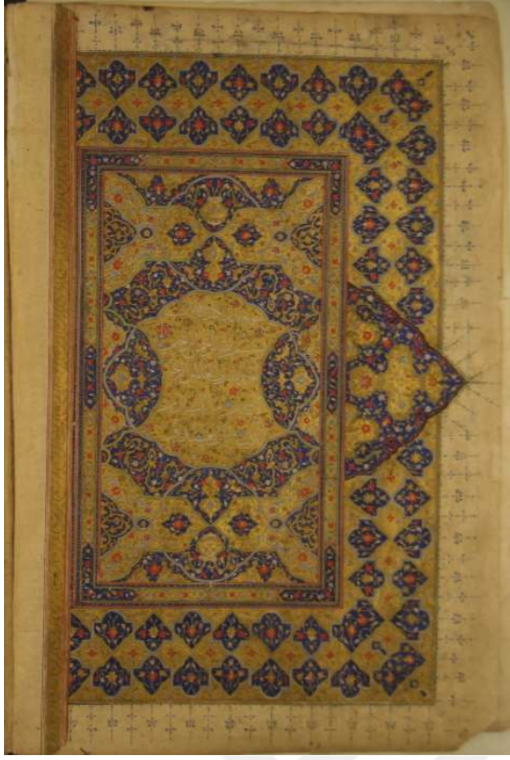
Resim 193: TİEM 512 Mushaf-ı Şerif kabından detay

Araştırmalar sırasında incelenen çalışmalardan birinde¹ S.K. Serez’de 00002 envanter numaralı Mushaf-ı Şerif (Bkz.Resim 195) ile S.K. Sultan Ahmed I’daki 11 (H.968) envanter numaralı Mushaf’ın (Bkz.Resim 194-196) cildi dahil tüm bezemelerinin aynı olduğu ve aynı nakkaşhânedan çıkmış olabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte bahsi geçen çalışmada serlevhaları dışında ciltlere ait görsel bulunmamaktadır. Bu Mushaflara dair başka görsellerden TİEM 512 numaralı eser ile cild bezemelerinin örtüştüğü tespit edilmiştir.

¹ Altunbaş Gümbür, B.H, (2014), “İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi’nde Yer Alan Tezhipli Kur’an-ı Kerim Yazmalarının Kataloglanması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

Resim 194: SK Sultan Ahmed I. Env.no:11 Mushaf-ı Şerif kabının içi

Resim 195: SK Serez Env.No: 00002

Resim 196: SK Sultan Ahmed I. Env.no:11

Kaynak: Gümbür, 2014, s.736

Ayrıca incelenen başka bir araştırmada da ² tarihleri için “tahminen H.X/M.XVI. asır” denilen TSMK K.105’in hâşiye bezemeli unvan sayfası (Bkz.Resim 197) ile TSMK K.170’in serlevhasının kenar pervazının (Bkz.Resim 198) aynı desenle işlendiği görülmektedir. S.K Sultan Ahmed I-11 ile TSMK K.170’in serlevha tezhipleri oldukça benzer şekildedir. TSMK M.12 (H.965 / M.1557-58) ve TSMK K.105 numaralı eserlerin kablalarına bakıldığında kitabeli pervazlarının deseni farklı olsa da şemseli olan kısımların TİEM 512 ile aynı olduğu görülmüştür (Bkz.Resim 199-200). TSMK M.12 ile incelenen TİEM 512 (H.956-957 / M.1549-51) numaralı eserlerin tarihleri oldukça yakındır. Mushaf-ı Şeriflerin tezyini açıdan benzerlikleri ve tarih yakınlıkları göz önünde bulundurulduğunda aynı atölyeden çıkmış olabileceği ihtimali düşünülebilir. Fakat

²Yıldır, L., (2016), “İstanbul Müze ve Kütüphanelerinde Bulunan 16. Yy. Şiraz Üslubuna Ait Tezhipli El yazması Eserlerin İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, FSM. VÜ. Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul

incelenen eserde olduğu gibi benzerlikleri tespit edilmiş bu yazmalarda da müzehhiplerine dair bilgi yoktur.

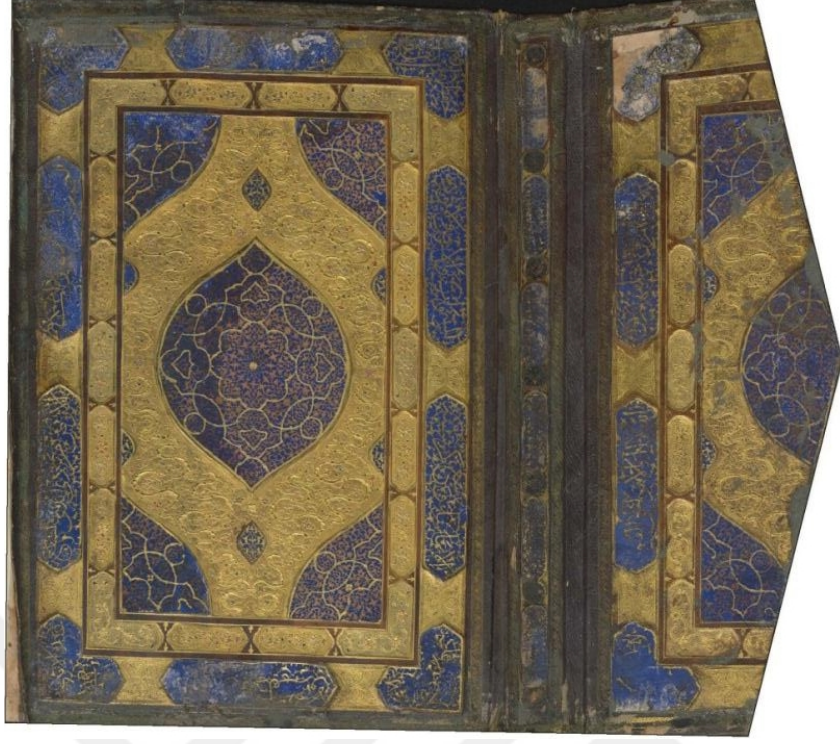
Resim 197: TSMK K.105 (v.8b)

Resim 198: TSMK K.170 (v.1b)

Kaynak: Yıldır, 2016, s.222,225

Tezhipte en ihtişamlı eserlerini 16.yüzyılda veren Şiraz, İslam dünyasında en uzun süreli el yazması kitap üretim merkezi olmuştur (Uluç, 2006, s.507, Yıldır, 2016, s.403). Üretimin seri ve sürekli olması aynı desenlerin tekrar kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Bahsi geçen ciltleri birbirleriyle aynı olan Mushaflarda bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Resim 199: TSMK M.12

Kaynak: Yıldır, 2016, s.233

Resim 200: TSMK K.105

Kaynak: Yıldır, 2016, s.219

Yazma eserler içinde Mushaf-ı Şerifler tezhip sanatı açısından zengin kaynaklardır. Dolayısıyla Mushaflar üzerine yapılan birçok tez ve makale bulunmaktadır. Fakat incelenen TİEM 512 envanter numaralı eserden az sayıda görseli ile iki tez, bir makale ve bir katalog kitabında bahsedilmektedir. Buradan yola çıkarak tezhip sanatıyla ilgilenen araştırmacılara bir eseri daha tanıma fırsatı sunmak adına, eserin daha fazla görseli eşliğinde desen analiziyle değerlendirmelerde bulunulmuştur. Yapılan bu değerlendirme ve analizlerin alan literatürüne katkı sağlaması ve tezhip sanatının daha iyi anlaşılmasına, tanınmasına ve yeni anlayışlarla geleceğe taşınmasına vesile olması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ahmed Şemseddin Karahisârî Mushaf-ı Şerifi (TSMK-HS. 5) Tıpkıbasımı, (2015), İstanbul, Klasik Türk Sanatları Vakfı.
- Atasoy, N., (2016), Muhibbi Divanı Tıpkıbasım Kara Memi, Masa Yayınevi
- Derman, U, (2021), Samiha Uluant (ed.), Kubbealtı Vakfı Yazma Eserler Kataloğu, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı:235
- Derman, U., (2010), Doksandokuz İstanbul Mushafı, İstanbul, 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı yayını
- Derman, U, (1992), İslâm Kültür Mirasında Hat Sanatı, İstanbul, İrcica
- Kanbaş M. S.(ed.), (2013), Geçmişten Günümüze Mushaf-ı Şerif, İlim Yayma Vakfı
- Mesara. G., (1987), Tezhip ve Minyatür Sanatı
- Özen, M.E, (2003), Türk Tezhib Sanatı, İstanbul, Gözen Yayınevi
- Özkeçeci İ, Ş.B. Özkeçeci; (2014) Türk Sanatında Tezhip, İstanbul, Yazıgen Yayıncılık
- Serin, M., (2010), Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, İstanbul, Kubbealtı yayınları
- Uluç, L., (2006), Türkmen Valiler, Şirazlı Ustalar, Osmanlı Okurlar: XVI. yüzyıl Şiraz Elyazmaları, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Makaleler

- Abay, M., (2017) “Mushaf Yazımında Hat ile Font Mukayesesi”, Uluslararası II. Kıraat Sempozyumu, İstanbul, Türkiye, 3-05 Kasım, s.1-11.
- Ak R., (2018), “16. Yüzyıl Safevi Şiraz Mushaflarına bir örnek (TSMK.EH.48), *Kalemişi Dergisi*, c.6 S.12, s.315-332.
- Aracı,N., (2019), “Şah Mahmud Nişâburî Murakkâ’ndan Birkaç Örnek Bağlamında Koltuk Tezhibi”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı:13, s.145-166.
- Arıtan, A.S., (1993), “Ciltçilik” maddesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.7, İstanbul, TDV Yayınları, s.551-557.
- Baysal, A.F., (2010), “Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi”, *Marife*, S.3, s.365-386.

- Berk, S., (2010), “Kur’an-ı Kerim Nüshalarının Hat ve Hattatları”, M. Unustası (ed.), *1400. Yılında Kur’anı Kerim*, İstanbul, Antik A.Ş. Kültür Yayınları, s.60-85.
- Birol, İ.A., (2002), “Koltuk Tezhibi” maddesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.26, İstanbul, TDV Yayınları, s.151-153
- Bırışık, A., (2009), “Sûre” maddesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.37, Ankara, TDV Yayınları, s.538-539
- Bırışık, A., (2002), “Kur’an” maddesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.26, İstanbul, TDV Yayınları, s.383-388.
- Derman, Ç., (1999), “Osmanlı Asırlarında, Üslup ve Sanatkarlarıyla Tezhib Sanatı”, *Osmanlı Kültür ve Sanat*, c.11, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, s.108-119.
- Derman, Ç., (2002), “Türk Tezhib Sanatının Asırlar İçinde Değişimi”, *Türkler*, c.12, İstanbul, Yeni Türkiye Yayınları, s.289-299.
- Derman, Ç., (2012), “ Tezhip sanatında Üslûplar ve Sanatkarları”, “Tezhip” maddesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.41, İstanbul, s.65-68
- Derman Ç., (2010), “Tarihimizde Mushafların Bezenmesi”, *Diyanet İlmi Dergi*, C.46, S.4, Ankara, s.137-144.
- Devellioğlu, F., (1992), “Nısf” maddesi, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, s.996.
- Duran G., (Temmuz 2018a) “Türk ve İslam Eserleri Müzesi 504 Numaralı Mushafın Bölümlenmesindeki Tezhibli Sayfalar”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 74, s.181-198.
- Duran, G., (2018b), “Mushafların Bezenmesinde Nısfü’l-Kur’an Tezhibinde Sayfa Düzeni”, *SSSJournal* (ISSN:2587-1587), s.3128-3140.
- Duran G., (Ağustos 2018c), “Örnekleriyle XVII.Yüzyıl Osmanlı Tezhip Sanatına Bir Bakış”, Ö. Bayrak (ed.), *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 75, s. 332-343.
- Duran, G., (2012), “Tezhip Sanatının Kullanım Alanları”, ‘Tezhip’ maddesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.41, İstanbul, TDV Yayınları, s.63-65
- Duran, G., (2014), “Mushafların Bezenmesinde Tezhip Sanatının Önemi ve Katkıları”, O. Kunduracı, (Ed), III. Uluslararası Türk Sanatları, Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri, Hindistan, s.133-138.
- Duran, G., (2009a), ‘Serlevha’ maddesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.36, İstanbul, TDV Yayınları, s.567-569

- Duran,G., (2009b), “18.yüzyıl Tezhip Sanatı”, A. R. Özcan (ed), *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.397-415.
- Eroğlu Muhammed, (1991), “Aşr-ı şerif”, TDV İslam Ansiklopedisi, c.4, İstanbul, TDV Yayınları, s.24.
- Gallop, Annabel Teh; Graves, Margaret; Benoit Junod; 2010-2011, “Güney Sulavesi’den Boné Kur’an’ı”, Çağatay Anadol (ed.), *Ağa Han Müzesi Hazineleri-Kitap Sanatı ve Hat*, SSM, s.162-197.
- Gânim Kadvurî el-Hamed, “Arap Yazısında Alâmetler (Nokta ve Harekeler)”, Çev. A.Gedik (çev) İstem, Yıl:12, Sayı:23, 2014, s.169-227
- Gündüz, M, (1968), “Kur’an’ın Kitap Haline Getirilmesi ve Yayılması”, Türk Kütüphaneciliği, 17(2), s.91-104,
- Koçyiğit, H., (2013), “Kur’ân’ın Bölümlenmesi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:39, Erzurum, s.363-393
- Mahir B, (2009), “Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslubu”, A.R.Özcan (ed), *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.379-395.
- Mahir B, (2011), “Ehl-i Hiref Kayıtlarında Müzehhipler ve Eserlerinden Örnekler”, A. Akcan (haz), *Tezhip Buluması*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Sosyal İşler Daire Başkanlığı, İstanbul, s.212-217.
- Maşalı, E; (2006), “Mushaf” maddesi 1.blm, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.31, İstanbul, TDV Yayınları, s.242-248.
- Memiş M., (2019), “Hat Sanatının Uygulama Alanları”, A. Dünder (ed), *Türk İslâm Sanatları Tarihi El Kitabı*,Ankara, Grafiker Yayınları, s.409-418.
- Okumuş M., (2010), “Kur’ân İmlâsının Gelişim Süreci Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler” *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*”, c. 9, sayı: 17, s. 5-37.
- Özkafa, F., (2010), “Hat Sanatı Bakımından Mushaf Kitabetinin Tarihî Seyri”, *Marife*, S.3, s.307-326
- Özkat M., (2018), “Türk Edebiyatında Harflerin Yorumuna Dayalı Kur’an Falları ve XIX.Yüzyıla Ait Manzum Bir Örnek”, I. Uluslararası Develi- Aşık Seyrani ve Türk Kültürü Kongresi “Türk Kültürü Bildirileri”, Kayseri, s.269-311.
- Serin, M, (2006), “Mushaf” maddesi 2.blm, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.31, İstanbul, TDV Yayınları, s.248-254
- Tanırdı, Z, (2010), "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri", M. Unustası (ed.), *1400. Yılında Kur'an-ı Kerimler*, İstanbul, Antik A.Ş. Kültür Yayınları, s.90-121.

- Tanırdı, Z., (2009a), “Başlangıcından Osmanlı’ya Tezhip Sanatı”, A.R. Özcan (ed), *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.243-281.
- Tanırdı, Z., (2009b), “Kitap ve Cildi”, yay. haz. H. İncelik-G. Renda, *Osmanlı Uygarlığı*, c.2, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.841-863.
- Tanırdı, Z., (1999) “Osmanlı Sanatında Tezhip”, *Osmanlı Kültür ve Sanat*, c.11, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, s.120-125
- Tanrıver Celasın, A., (Kasım-Aralık 2013), “Tezhip Sanatında Emevî Dönemi Sûrebaşı Bezemelerinin Yeri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, S.12, s.120-138
- Tanrıver Celasın, A., (2013/1), “XVI. Yüzyıl Mushaf Güllerinin Süleymaniye Kütüphanesi’nde Bulunan Üç Kur’an-ı Kerim Kapsamında İncelenmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.:17, s.101-117
- Uzun M., 1995, “Fahne” maddesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.12, TDV Yayınları, s.141-145
- Üstün, A., (2007), “Türk Tezhip Sanatı”, *İsmek Türk Kitap Sanatları Sempozyumu Bildirileri*, M. Altıntaş (ed), İstanbul, İsmek Yayınları, s.32-47
- Yılmaz, A., (2003), *Hat Sanatında Hareke ve Noktalamanın Tarihî Seyri (Kur’an-ı Kerim’in Harekelenmesi ve Noktalanması)*, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.19, s.43-80

Tezler

- Altunbaş Gumbür, B.H., (2014), “*İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi’nde Yer Alan Tezhipli Kur’an-ı Kerim Yazmalarının Kataloglanması*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Bağcı, F. B., (2019), “*El Yazması Eserlerde Tezhipli Fihrist Sayfaları (TSMK, TİEM, İÜK)*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, İstanbul
- Duran, G., (1990), “*Süleymaniye Kütüphanesindeki Türk Mushaflarında 16.yy Serlevha Tezhipleri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, İstanbul
- Göktuna, S., (1990), “*Süleymaniye Kütüphanesindeki Mushaflarda 16.yy Zahriye Tezhibi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, İstanbul
- Karakaya B., (2014), “*Osmanlı Klasik Dönem Mushaf Tezhibinde Durak*”, FSMVÜ Güzel Sanatlar Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

- Kılınçer, B.H., (2019), “*Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphânesi'nde Bulunan Emevî Dönemi Mushaflarında Tezhip Sanatının İlk Örnekleri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İstanbul
- Morçay S., (2014) “*Türk Sanatında Katı*”, FSMVÜ Güzel Sanatlar Ens. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Özcan, N., (1992), “*İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindeki 16.Yüzyıl Dîvan Tezhipleri*”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Tanrıver, A., (2007), “*Türk Tezhip Sanatında XIV-XVI. Yüzyıl Mushaf Gülleri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, İstanbul
- Tanrıver Celasın, A., (2014), “*XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Tezhip Sanatı Bağlamında Şeyh Hamdullah Mushafları Sûrebaşı Bezemelerinin Değerlendirilmesi*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta
- Taviloğlu N., (1994), “*XVI. yy. Osmanlı Kur'anlarının Sayfa Düzenlemesi*”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul
- Yıldır, L., (2016), “*İstanbul Müze ve Kütüphanelerinde Bulunan 16. Yy. Şiraz Üslubuna Ait Tezhipli El yazması Eserlerin İncelenmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, FSM. VÜ. Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul

Yararlanılan Yazma Eserler

SK. Sultan Ahmed I-Env.No.11 (H.968)

SK. Sultan Ahmed I-Env.No:8

SK. Laleli-Env.No:16

SK. İsmihan Sultan-Env.No.3

TİEM-Env.No:200

TİEM-Env.No:379 (Hattatı: İbn Kâsım Dâî Abdülvehhâb eş-Şirâzî, Müzehhibi: Muhammed bin Taceddin Haydar, H.1000/M.1591-1592)

TİEM-Env.No:503 (Hattatı: Abdülkadir bin Abdülvehhab Hüseyinî)

TİEM-Env.No:504 (Hattatı: Abdülkadir Hüseyinî)

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Firdevs CEBECİ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Güzel Sanatlar Fakültesi
Bölümü	Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü
Sergiler	
1. 2000-2004 yılları arasında eğitimine devam ettiği Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü öğretim elemanları ve öğrencilerinin yurt içinde ve yurt dışında açmış oldukları tüm sergiler 2. 9-15 Mayıs 2005 Sakarya Üniversitesi ve Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi İş Birliği Protokolü çerçevesinde Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü öğretim elemanları ve öğrencilerinin Bakü’de açtıkları “Geleneksel Türk El Sanatları” Karma Sergisi, 3. 10-15 Eylül 2005 Cumhuriyetimizin 82. yıldönümü kutlamaları bünyesinde Priştine Üniversitesi ile Kosova Kültür Bakanlığı Sanat Galerisinde, Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü öğretim elemanları ve öğrencilerinin açtıkları Karma Sergi, 4. 26 Aralık 2005 – 6 Ocak 2006 Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü öğretim elemanları ve öğrencilerinin Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde açtıkları “Mevlâna ve Mevleviler” Karma Sergisi 5. 25 Eylül -2 Ekim 2006 Adapazarı Kültür Merkezinde (AKM) H. Nafi Özdin ve Özcan Şengün ile açtıkları Hat- Tezhip-Çini Karma Sergisi 6. Suriye Devleti Kültür Bakanlığı tarafından düzenlenen İpekyolu Festivali kapsamında; Uluslararası Hat ve Süsleme Sanatları Fuarı, 24 Ekim 2007 Süleymaniye Külliyesi/Şam; 25-26 Ekim 2007 Kültür Merkezi/Halep; 28 Ekim 2007 Merkez-i Züvar/Tedmur (Palmera) da düzenlenen sergiler 7. 2009 yılında Klasik Türk Sanatları Vakfı tarafından düzenlenen “Geçmişten Günümüze İstanbul Laleleri” Projesine “Semazen” adlı eseriyle katıldı. 8. 27 Haziran-03 Temmuz 2011 Klasik Türk Sanatları Vakfı’nın düzenlediği “8 Sergi 8 Seminer” programı kapsamında, Altunizade Kültür Merkezi’nde düzenlenen “İstanbul’un İzinde Anadolu’dan Çizgiler” Sergisi 9. 16-18 Aralık 2011 Dil ve Edebiyat Derneği Çorum Şubesi Sergi Salonu’nda düzenlenen “30. Sanat Yılında Mehmet Memiş (Mehmet Râmî) ve Talebeleri” Sergisi 10. 26 Haziran-31 Ağustos 2014 İstanbul Klasik Sanatlar Merkezi’nin düzenlediği 81 ilde 81 Sergi 81 Seminer Projesinin, Ofis Sanat Merkezi’nde düzenlenen Sakarya Sergisi	

11. 28 Ocak-19 Şubat 2017 Sakarya Ofis Sanat Merkezi'nde "İstanbul'un İzinde Anadolu'dan Çizgiler III" Sergisi
12. 23 Mayıs-30 Ağustos 2017 Sakarya Geleneksel Sanatlar İhtisas Merkezi Yılsonu Sergisi
13. 20 Haziran-31 Ağustos 2018 Sakarya Geleneksel Sanatlar İhtisas Merkezi Yılsonu Sergisi
14. 18 Haziran-30 Ağustos 2019 Sakarya Geleneksel Sanatlar İhtisas Merkezi Yılsonu Sergisi
15. 29 Kasım-1 Aralık 2019 Orhangazi Kültür Merkezi'nde Doç. Dr. Mehmet Memiş ile açtıkları "Yadigâr" Hat-Tezhip Sergisi
16. 02-07 Aralık 2019 Orhangazi Kültür Merkezi'nde "Tezhip" Kişisel Sergi
17. Mayıs 2021 Serdivan Fikir ve Sanat Akademisi'nde Doç. Dr. Mehmet Memiş ile açtıkları "Hasret" Hat ve Tezhip Sergisi (Sergi, salgın hastalık (covid-19) dolayısıyla eş zamanlı olarak dijital platformda da yayınlandı.)
18. Klasik Türk Sanatları Vakfı ve IRCICA Koleksiyonları ile bazı özel koleksiyonlarda eserleri bulunmaktadır. Çalışmalarından bir kısmı Türkiye Diyanet Vakfı tarafından 2007, 2009 ve 2012 yılları için hazırlanan takvimlerde basılmıştır.